

KRAKOWSKA AKADEMIA
im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Wydział Stosunków Międzynarodowych
Kierunek: Stosunki Międzynarodowe
Specjalność: Integracja Europejska

Łukasz Sendek

ZJAWISKO TERRORYZMU ORAZ WALKA Z NIM W UNII
EUROPEJSKIEJ

Praca magisterska
napisana pod kierunkiem
prof. nadzw. dr hab. Aleksandry Kasznik-Christian

Kraków 2009

SPIS TREŚCI:

WYKAZ SKRÓTÓW	4
WSTĘP	8
I. TERRORYZM JAKO ZJAWISKO	12
<i>1.1 ZJAWISKO TERRORYZMU</i>	12
1.1.1 Problemy definicyjne	12
1.1.2 Spór o definicję	15
1.1.3 Terror, terroryzm, akt terroru, akt terrorystyczny, terrorysta – rozróżnienie pojęć	23
1.1.4 Geneza terroryzmu	25
1.1.5 Źródła terroryzmu	31
1.1.6 Media a terroryzm – stan idealnej symbiozy?	38
1.1.7 Działania wojenne a kwestia terroryzmu – konflikt asymetryczny	44
<i>1.2 ISTOTA WSPÓŁCZESNEGO TERRORYZMU</i>	48
1.2.1 Cele terroryzmu	48
1.2.2 Motywacje działań terrorystycznych	50
1.2.3 Strategie terroryzmu	54
1.2.4 Organizacja i finansowanie działań terrorystycznych	55
1.2.5 Środki i metody działań terrorystycznych	58
<i>1.3 TYPOLOGIE WSPÓŁCZESNEGO TERRORYZMU</i>	60
1.3.1 Próba klasyfikacji współczesnego terroryzmu	60
1.3.2 Klasyfikacja terroryzmu w Unii Europejskiej	62
II. WALKA Z TERRORYZMEM W UNII EUROPEJSKIEJ	67
<i>2.1 MIĘDZYNARODOWE PRAWO ANTYTERRORYSTYCZNE WIĄŻĄCE KRAJE UNII EUROPEJSKIEJ</i>	67
2.1.1 Początki i ewolucja międzynarodowych uregulowań prawnych	67
2.1.2 Regulacje ONZ	68
2.1.3 Rada Europy	70
<i>2.2 ZARYS HISTORYCZNY WALKI Z TERRORYZMEM W EUROPIE DO ROKU 1992</i>	71
<i>2.3 ZARYS HISTORYCZNY WALKI Z TERRORYZMEM W UNII EUROPEJSKIEJ</i>	75
<i>2.4 INSTRUMENTY POSZCZEGÓLNYCH FILARÓW W WALCE Z TERRORYZMEM</i>	79
2.4.1 Filar I	79
2.4.2 Filar II	80
2.4.3 Filar III	81
<i>2.5 RAMY INSTYTUCJONALNE WSPÓŁPRACY PAŃSTW UE W ZWALCZANIU TERRORYZMU</i>	83
2.5.1 Strefa Schengen i jej dorobek prawny	83
2.5.2 Europejski Nakaz Aresztowania	84
2.5.3 Europol	86
2.5.4 Eurojust	87
2.5.5 Europejski Koordynator ds. Terroryzmu	88
2.5.6 Inne instytucje	89
<i>2.6 PRZEGLĄD DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PRZEZ UE PO 11 WRZEŚNIA 2001 ROKU</i>	92
2.6.1 Reakcja UE na wydarzenia z 11 września 2001	92
2.6.2 Okres pomiędzy czerwcem 2002 r. a zamachami w Madrycie	97
2.6.3 Zwalczanie terroryzmu w Unii Europejskiej po 11 marca 2004 r.	100

2.6.4 Zamachy w Londynie i ich wpływ na UE	103
2.7 PRZEGLĄD LEGISLACJI ANTYTERRORYSTYCZNEJ ORAZ ROZWIĄZAŃ INSTYTUCJONALNYCH W WYBRANYCH KRAJACH	109
2.7.1 Wielka Brytania	109
2.7.2 Niemcy	111
2.7.3 Francja	112
2.7.4 Hiszpania	114
2.7.5 Włochy	115
2.7.6 Holandia	116
2.8 ZEWNĘRZNY WYMIAR WSPÓŁPRACY UE W ZAKRESIE ZWALCZANIA TERRORYZMU	117
2.8.1 Partnerstwo Transatlantyckie z USA i Kanadą.....	118
2.8.2 Współpraca z Rosją oraz państwami WNP	121
2.8.3 Relacje z krajami Basenu Morza Śródziemnego oraz Bliskiego Wschodu.	123
2.8.4 Inne regiony świata	126
III. POLSKA WOBEC ZJAWISKA TERRORYZMU	130
3.1 TRADYCJE TERRORYZMU NA ZIEMIACH POLSKICH	130
3.2 POLSKIE USTAWODAWSTWO WOBEC TERRORYZMU	132
3.3 ZOBOWIĄZANIA BILATERALNE RP W ZWALCZANIU TERRORYZMU	136
3.4 ZOBOWIĄZANIA MULTILATERALNE RP W ZWALCZANIU TERRORYZMU	140
3.5 POLSKIE ROZWIĄZANIA SYSTEMOWE W WALCE Z TERRORYZMEM	143
3.5.1 Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego	145
3.5.2 Policja	146
3.5.3 Agencja Wywiadu	148
3.5.4 Służba Wywiadu Wojskowego	148
3.5.5 Służba Kontrwywiadu Wojskowego	149
3.5.6 Żandarmeria Wojskowa	149
3.5.7 Straż Graniczna oraz Służba Celna	150
3.5.8 Generalny Inspektor Informacji Finansowej	151
3.5.9 Siły Zbrojne RP oraz Wojska Specjalne	152
3.5.10 Ciała Kolegialne	152
3.5.11 Inne organy	155
3.6 MISJE EWALUACYJNE W POLSCE	156
3.7 AKTUALNE ZAGROŻENIA ORAZ PERSPEKTYWY ROZWOJU	158
ZAKOŃCZENIE	163
BIBLIOGRAFIA	167
SPIS TABEL	185
SPIS RYSUNKÓW	185
SPIS WYKRESÓW	185

WYKAZ SKRÓTÓW

ABW	- Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
ACP	- 79 krajów rejonu Afryki, Karaibów i Pacyfiku
AD	- <i>Action directe</i> – Akcja Bezpośrednia
AIVD	- <i>The General Intelligence and Security Service</i> - Wywiadowcze Służby Specjalne
ASEAN	- Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej
ASEM	- <i>Asia-Europe Meeting</i> – Szczyty Europa-Azja
ATCSA	- <i>Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001</i>
AWF	- <i>Analysis Work File</i>
BBE	- Bawarska Armia Wyzwolenia
BBN	- Biuro Bezpieczeństwa Narodowego
BGS	- <i>Bundesgrenzschutz</i> - Federalna Policja Graniczna
BJA	- <i>Bundeskriminalamt</i> - Biuro Federalnej Policji Kryminalnej
BMR	- Broń Masowego Rażenia
BND	- <i>Bundesnachrichtendienst</i> - Federalna Agencja Wywiadowcza
BOR	- Biuro Ochrony Rządu
BR	- <i>Brigate Rosse</i> – Czerwone Brygady
BSB	- <i>Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten</i>
C.A.S.A	- <i>Comitato di Analisi Strategica Antiterrorismo</i>
CAN	- Wspólnota Andyjska
CARDS	- <i>Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation</i>
CAT	- Centrum Antyterrorystyczne
CATS	- Komitet art. 36
CBS	- Centralne Biuro Śledcze
CEPOL	- Europejskie Kolegium Policji
CEPS	- <i>The Centre for European Policy Studies</i>
CER	- <i>Centre for European Reform</i>
CICO	- <i>Intelligence Centre against Organised Crime</i> - Centrum Wywiadowcze przeciw Zorganizowanej Przestępczości
CILAT	- <i>Comité Interministériel de Lutte Anti-Terrorist</i> - Międzyresortowy Komitet ds. Zwalczania Terroryzmu
CIWIN	- <i>Critical Infrastructure Warning Information Network</i>
CNCA	- <i>National Centre for Antiterrorist Coordination</i> - Narodowe Centrum dla Koordynacji Antyterrorystycznej
CNI	- <i>Centro Nacional de Inteligencia</i> - Narodowe Centrum Wywiadowcze
CODEXTER	- <i>Committee of Experts on Terrorism</i> - Komitet Ekspertów ds. Terroryzmu
CONTEST	- Strategia Antyterrorystyczna Wielkiej Brytanii
COREPER	- Komitetu Stałych Przedstawicieli
COTER	- <i>Working Party on Terrorism</i>
CPP	- <i>Counter Proliferation Programme</i>
CTG	- <i>Counter Terrorism Group</i> - Grupa Antyterrorystyczna
CTP	- <i>Counter Terrorism Programme</i>
CTTF	- <i>Counter Terrorism Task Force</i>
DG SANCO	- Dyrekcja Generalna ds. Zdrowia i Ochrony Konsumentów
DGSE	- <i>Direction Générale pour la Sécurité Extérieure</i> - Generalna Dyrekcja Bezpieczeństwa Zewnętrznego

DHKP-C	- <i>Devrimci Halk Kurtulus Partisi-Cephesi</i> - Partia i Front Wyzwolenia Ludu Tureckiego
DST	- <i>Direction de la Surveillance du Territoire</i> - Dyrekcja Nadzoru Terytorium
ENA	- Europejski Nakaz Aresztowania
ENP	- <i>European Neighbourhood Policy</i> – Europejska Polityka Sąsiedztwa
ENPI	- <i>The European Neighbourhood and Partnership Instrument</i> - Europejski Instrumentu Partnerstwa i Sąsiedztwa
EPBiO	- Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony
EPC	- <i>European Policy Centre</i>
EPCIP	- Europejski Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej
ESS	- Europejska Sieć Sądowa
ETA	- <i>Euskadi Ta Askatasuna</i> — Kraj Basków i Wolność
EUMC	- Komitet Wojskowy UE
FAI	- <i>Federazione Anarchia Informale</i> – Federacja Anarchistów Włoch
FATF	- Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy
FLNC	- <i>Front de Libération Nationale de la Corse</i> - Narodowy Front Wyzwolenia Korsyki
FRONTEX	- Europejska Agencja ds. Operacyjnego Zarządzania na Granicach Zewnętrznych
FSC	- <i>Financial Security Committee</i> - Komitet Bezpieczeństwa Finansowego
FSUE	- Fundusz Solidarności UE
GBA	- <i>Generalbundesanwalt</i> - Biuro Prokuratora Generalnego
GCC	- <i>The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf</i> - Rada Współpracy Krajów Arabskich Zatoki Perskiej
GEOS	- <i>Grupos Especiales de Operaciones-Counter-Terrorism</i>
GIA	- Islamska Grupa Zbrojna
GIECLCT	- <i>Le Groupe Informel Europeen De Coopération Dans Le Domaine De La Lutte Contre Le Terrorisme</i>
GIGN	- <i>Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale</i> – Grupa Interwencyjna Żandarmerii Wojskowej
GIIF	- Generalny Inspektor Informacji Finansowej
GIS	- <i>Gruppo di Intervento Speciale</i>
GMT	- Multidyscyplinarna Grupa dla Międzynarodowej Akcji Przeciwko Terroryzmowi
GNS	- <i>Gruppo Navale Speciale</i>
GOE	- <i>Grupo Operaciones Especiales</i>
GOS	- <i>Gruppo Operativo Subacquei</i>
GROM	- Grupa Reagowania Operacyjno-Manewrowego im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej
GSG 9	- <i>Grenzschutzgruppe</i> - Grupa nr 9 Straży Granicznej
GTAZ	- Wspólne Centrum Walki z Terroryzmem
GUAM	- Organizacja na Rzecz Demokracji i Rozwoju
IAP	- <i>Instrument for pre-accession assistance</i> - Instrument Pomocy Przedakcesyjnej
ICAO	- Międzynarodowa Organizacja Lotnictwa Cywilnego
IED	- <i>Improvised Explosive Devices</i> – Improvizowane urządzenia wybuchowe
IMO	- Międzynarodowa Organizacja Morska
IRA	- <i>Irish Republican Army</i> – Irlandzka Armia Republikańska

ISPA	- <i>Instrument for Structural Policies for Pre-Accession</i> - Instrument Przedakcesyjnej Polityki Strukturalnej
ISS	- <i>Institute for Security Studies</i>
JIC	- <i>Joint Intelligence Committee</i> - Połączony Komitet Wywiadu
JTAC	- <i>Joint Terrorism Analysis Center</i> - Połączone Centrum Analiz Terrorystycznych
KCT	- <i>Korps Commando Troepen</i>
KNKM	- <i>Koninklijk Nederlands Korps Marines</i>
KSK	- <i>Kommando Spezialkräfte</i>
LFWP	- Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny
MEDA	- Program wsparcia UE dla krajów basenu Morza Śródziemnego
MERCOSUR	- Wspólny Rynek Południa
MI5	- <i>Security Service</i> - Służba Bezpieczeństwa
MIVD	- <i>The Military Intelligence and Security Service</i> - Wojskowe Służby Specjalne
MPSU	- Jednostki Policji Wojskowej
NAR	- <i>Nuclei Armati Rivoluzionari</i> – Zbrojne Komórki Rewolucyjne
NCTb	- <i>The National Coordinator for Counterterrorism</i> - Narodowy Koordynator ds. Walki z Terroryzmem
NIEPA	- <i>Northern Ireland Act (Emergency Provision)</i>
NOCS	- <i>Nucleo Operativo Centrale di Sicurezza</i>
NP	- <i>Networking Programme</i>
NPM	- <i>Political Military Unit</i> - Jednostka Polityczno-Wojskowa
NSAC	- <i>National Security Advice Centre</i> - Narodowe Centrum Doradztwa ds. Bezpieczeństwa
NSDAP	- <i>Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei</i> — Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników
OAU	- Unia Afrykańska
OCT	- Kraje i terytoria zamorskie UE
OJA	- Organizacja Jedności Afrykańskiej
OLAF	- Europejskie Biuro ds. Zwalczania Oszustw
OSCE	- Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
OWP	- Organizacja Wyzwolenia Palestyny
PKK	- <i>Partiya Karkerên Kurdistan</i> – Partia Pracujących Kurdystanu
PNR	- <i>Public Name Record</i>
PP	- <i>Preparedness Programm</i>
PSC	- Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa
PTA	- <i>Prevention of Terrorism (Temporary Provisions)</i>
PWBiS	- Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości
PWGT	- Europejska Policyjna Grupa Robocza ds. Zwalczania Terroryzmu
RAF	- <i>Rote Armee Fraktion</i> – Frakcja Czerwonej Armii
RAID	- <i>Recherche Assistance Intervention Dissuasion</i> – Jednostka Kontrterrorystyczna Francuskiej Policji
RBN	- Rada Bezpieczeństwa Narodowego
RCB	- Rządowe Centrum Bezpieczeństwa
RIRA	- <i>Real Irish Republican Army</i> – Prawdziwa IRA
SAARC	- Południowoazjatyckie Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej
SAP	- <i>Stabilization and Association Process</i> - Proces Stabilizacji i Stowarzyszenia
SAPARD	- <i>Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development</i>

SAS	- <i>Special Air Service</i>
SBS	- <i>Special Boat Service</i> – Specjalna Służba Morska
SC5	- <i>Counter Terrorism Unit</i>
SG	- Straż Graniczna
SIS	- System Informacji Schengen
SitCen	- Centrum Sytuacyjne Unii Europejskiej
SKW	- Służba Kontrwywiadu Wojskowego
SOK	- Straż Ochrony Kolei
SPAP	- Samodzielne Pododdziały Antyterrorystyczne Policji
SUFO	- Specjalistyczne Uzbrojone Formacje Ochronne
SWW	- Służba Wywiadu Wojskowego
TACIS	- <i>Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States</i> - Program Pomocy Technicznej dla Wspólnoty Niepodległych Państw
TACT	- <i>The Terrorism Act 2000</i>
TEP	- <i>Training and Education Programm</i>
TWG	- <i>Terrorism Working Group</i>
UCLAT	- <i>Unité de Coordination de Lutte Antiterroriste</i> - Jednostka Koordynacyjna ds. Zwalczenia Terroryzmu
UEI	- <i>Unidad Especial de Intervencion</i>
UNIS	- <i>Unita Interventi Speciali</i>
UOE	- <i>Unidad de Operaciones Especiales</i>
VIS	- <i>Visa Information System</i>
WCO	- Światowa Organizacja Celna
WIR	- Wspólnota Informacyjna Rządu
WNP	- Wspólnota Niepodległych Państwa
WPZiB	- Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa
WSGH	- Militarne Grupy Sportowe Hoffmana
WSI	- Wojskowe Służby Informacyjne
WSiSW	- Wymiar Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych

WSTĘP

Terroryzm jest jednym z przymiotów współczesnej cywilizacji. Towarzyszy nam niemal od początków ludzkości, przybierając coraz to bardziej wyrafinowane twarze oraz formy, a w konsekwencji staje się determinantą naszych dziejów. Nie jest zatem zjawiskiem nowym – był i jest techniką zaadaptowaną na potrzeby „słabszych” przeciw „silniejszym”. Geneza współczesnego terroryzmu wiąże się nierozdzielnie z rozwojem nowoczesnego społeczeństwa masowego, pojęciem globalizacji oraz kulturą mass-medialną, która to karmi terroryzm medialnym rozgłosem. Mówiąc o terroryzmie mamy również na myśli jego implikacje, a zatem jego efekty oraz wpływ na kształtowanie się polityk i racji stanu poszczególnych krajów. Te z kolei rodzą pytania o międzynarodową współpracę w zakresie koordynacji działań zmierzających do neutralizacji tego zjawiska, które budzi zarówno w skali globalnej, jak i lokalnej olbrzymie zainteresowanie. Pewnym jest, iż żaden kraj nie jest w stanie uporać się z międzynarodowym terroryzmem w pojedynkę, dlatego tak ważna jest współpraca państw na forum międzynarodowym oraz tworzenie i ciągle modyfikowanie jej ram instytucjonalnych.

Podstawą każdej dyskusji jest odpowiedni zasób źródeł traktujących o przedmiotowym zjawisku. Badanie terroryzmu międzynarodowego jest o tyle fascynujące, co dość niewdzięczne - chociażby ze względu na dynamizm i nieustanną ewolucję zjawiska oraz często sprzeczne ze sobą poglądy autorów i badaczy. Nie można jednak zaprzeczyć faktowi, iż co roku na świecie ukazują się setki artykułów oraz książek omawiających poszczególne aspekty zjawiska. Po wpisaniu w popularną wyszukiwarkę internetową Google anglojęzycznego słowa *terrorism* otrzymamy ok. 46 milionów stron wynikowych. Powstaje zatem pytanie: jaki jest sens ponownego rozpatrywania zjawiska? Otóż dlatego, iż znakomitą większość publikacji można określić mianem ilościowych, a nie jakościowych. Często brakuje pogłębionych analiz danego problemu, w zamian za co dostajemy produkt wieloaspektowy poruszający szereg czynników pobocznych, a co za tym idzie rozmywający zagadnienie. Brak jednej, ogólnej definicji terroryzmu oraz szereg sprzecznych twierdzeń w literaturze naukowej wymagają pewnej systematyzacji oraz uporządkowania.

Do kategorii motywów i racji obiektywnych, które konstytuowały chęć podjęcia takiego a nie innego tematu, zaliczyłbym fragmentaryczność badań oraz deficyt kompleksowych informacji dotyczących zjawiska w przedmiotowym wymiarze. Chęć

ich – chociażby częściowej - neutralizacji wymogła podjęcie takiego zagadnienia. W poczet racji i motywów subiektywnych zaś zaliczyłbym osobiste pobudki oraz zainteresowania zjawiskiem terroryzmu, które są mi bliskie ze względu na chęć połączenia przyszłej pracy badawczej oraz zawodowej z analizą tego szalenie interesującego zjawiska. Dodatkowym czynnikiem, który utwierdził mnie w słuszności wybranego tematu było roczne stypendium w Holandii, gdzie miałem styczność z kulturą islamu oraz mogłem zrozumieć, co oznacza załamanie się systemu społeczeństwa multikulturowego. Fakt ten ma niewątpliwie związek z zabójstwem holenderskiego reżysera Theo van Gogh'a oraz filmem polityka Geerta Wildersa pt.: „Fitna” z 2008 roku, w którym autor szkalując kulturę muzułmańską ukazuje współczesny wymiar radykalnego islamu. Terroryzm jako zjawisko, które pojawić się może w każdym zakątku świata, zachęca do zrozumienia pewnych mechanizmów oraz postawienia kilku pytań.

Czy Unia Europejska oraz nasze najbliższe otoczenie jest przygotowana do walki z terroryzmem? Czego nauczyły społeczeństwa europejskie zamachy z 11 września oraz tragiczne ataki z Madrytu i Londynu? Jak Polska radzi sobie z przedmiotowym zagadnieniem? Co i kto nam zagraża oraz czy powinniśmy się spodziewać ataku terrorystycznego? Te i inne pytania przychodzą na myśl, kiedy rodzi się dyskusja o terroryzmie w łonie Europy. Koresponduje z nimi cel mojej pracy, którym jest chęć udzielenia odpowiedzi na pytania: jak zwalcza się terroryzm w Unii Europejskiej, kto jest za to odpowiedzialny, jakie poczyniono ku temu działania oraz czy można zauważyć ich wymierne efekty. Analogiczne kwestie dotyczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz naszych wewnętrznych uregulowań. Postaram się zatem nakreślić rzeczywistość taką, jaka jest i jaka była w odniesieniu do terroryzmu na obszarze UE i Polski, po uprzednim zaprezentowaniu esencji zjawiska terroryzmu. Niezwykle istotnym aspektem jest korelacja terroryzmu w skali globalnej z zagrożeniami na terenie Europy oraz Polski, a także wyciągnięcie pewnych wniosków oraz próba nakreślenia scenariuszy na przyszłość. Problemem badawczym, a zarazem hipotezą, którą chciałbym postawić będzie założenie: polityka antyterrorystyczna Unii Europejskiej oraz Polski – efektywne narzędzie czy papierowy tygrys? W przekroju całej pracy postaram się odpowiedzieć na te i inne pytania dając temu wyraz w zakończeniu opracowania.

Zakres pracy zasadniczo pokrywa się z jej celami, problemem badawczym oraz hipotezą. Przedmiotem analizy będzie terroryzm w kategoriach zjawiska, Unia

Europejska jako organizm, jej organy, instytucje oraz wybrane kraje członkowskie a także Polska w analogicznym schemacie. Analizie poddane zostaną mechanizmy wewnętrzne i zewnętrzne warunkujące zwalczanie terroryzmu oraz kształtujące wizerunek zarówno UE, jak i Polski. Okres czasowy, w jakim będziemy się poruszać, to przede wszystkim cezura, jaką wyznaczył 11 września 2001, czyli od roku 2001 aż po dzień dzisiejszy. Przedmiotem rozważań będą również wydarzenia wcześniejsze. Przedstawione zostaną zatem ramy czasowe terroryzmu w perspektywie historycznej, a także jego periodyzacja na obszarze Europy. Kluczowym jednak przedziałem czasowym, będącym głównym przedmiotem mojego zainteresowania, będzie okres po 2001 roku.

Ilustracją przyjętych założeń będzie zastosowanie dwóch metod badawczych: metody analizy systemowej oraz metody decyzyjnej. Metoda analizy systemowej pomogła mi w zrozumieniu instrumentów unijnej polityki wewnętrznej i zewnętrznej jako pewnego systemu powiązań i wzajemnie oddziaływujących na siebie elementów, które warunkują stosunki na arenie międzynarodowej oraz uzasadniają podejmowanie konkretnych decyzji. Wiąże się z nią metoda decyzyjna, z tą jednak różnicą, iż w łonie UE występuje kilka ośrodków decyzyjnych, które potraktowane zostaną kompleksowo w procesie implementacji politycznej, czyli urzeczywistniania wydawanych decyzji w postaci aktów prawnych. W zakresie pracy badawczej skupiłem się na analizie źródeł pierwotnych i wtórnych.

Ze względu na wymienione wyżej czynniki pracę podzieliłem na trzy rozdziały. W pierwszym zaprezentowane zostanie zjawisko terroryzmu w ujęciu czysto teoretycznym w myśl zasady „aby wroga pokonać, należy go najpierw poznać”. Czytelnik dowie się czym jest terroryzm, jaka jest jego istota oraz pozna statystyki dotyczące zjawiska. Rozdział drugi jest kluczowym elementem pracy, w którym przedstawiona zostanie panorama i ewolucja metod walki z różnymi formami terroryzmu w Unii Europejskiej (szczególnie kładę tu nacisk na terroryzm islamski). Ostatni rozdział będzie analizą jak na tym polu prezentuje się stosunkowo nowy członek Unii Europejskiej, czyli Rzeczpospolita Polska. Według mojej oceny jest to układ przejrzysty oraz dostatecznie wyczerpujący tematykę przyjętą za cel pracy.

Podczas pisania pracy opierać się będę na zgromadzonej przez siebie bibliografii, wśród której znajdą się liczne źródła, materiały książkowe oraz artykuły naukowe. Dużo uwagi poświęcę analizie dokumentów unijnych oraz polskich. W bibliografii dominować będą publikacje polskojęzyczne oraz anglojęzyczne, których

dostępność oceniam bardzo dobrze. Niezwykle cennym źródłem informacji jest Internet oraz specjalistyczne portale, takie jak m.in.: www.terroryzm.com. Ponadto niebywale pomocne okazały się dwa specjalistyczne journały elektroniczne, do których miałem czasowy dostęp. Mowa tu o czasopismach „*Terrorism and Political Violence*” oraz „*Studies in Conflict & Terrorism*”, które zawierają szereg niezwykle cennych informacji oraz stanowią cenną bazę źródłową. W trakcie pisania pracy korzystać będę ponadto z raportów ośrodków badawczych: PISM, CEPS, CER, EPC, ISS oraz Clingendael. Użyte zostaną również inne specjalistyczne czasopisma naukowe, raporty TE-SAT oraz NCTC, a także inne dostępne mi dokumenty. Szeroki zakres zebranej literatury powinien dać mi możliwość dogłębnego przeanalizowania założonych celów.

Wyrażam zatem nadzieję, iż moja praca okaże się pragmatycznym przewodnikiem po zawilej tematyce terroryzmu w łonie Europy dla wszystkich osób, które pragną pogłębiać ten temat. Pragnę również podziękować wszystkim osobom, które okazały mi pomoc w dostępie do literatury oraz oferowały rady i krytyczne sugestie.

Rozdział I

I. TERRORYZM JAKO ZJAWISKO

1.1 ZJAWISKO TERRORYZMU

1.1.1 Problemy definicyjne.

Analiza znakomitej większości publikacji naukowych prowadzi do stwierdzenia, iż jak dotąd nie udało się stworzyć jednej, powszechnie akceptowanej definicji słowa *terror*, *terrorysta* i *terroryzm*. Założenie to nie jest nowe i praktycznie rzecz biorąc każdy autor naukowej dysertacji - wprowadzając czytelnika w złożony problem terroryzmu - na wstępie informuje o jej braku, podejmując w dalszej kolejności próbę jej znalezienia poprzez analizę szerokiego spektrum dostępnych definicji głównego terminu. Dlatego też konieczność przytoczenia przynajmniej tych najważniejszych uważam za zbędną, ponieważ byłoby to raczej powielaniem istniejących prób. W zamian za to bardziej uniwersalnym rozwiązaniem będzie skupienie się na cechach terroryzmu i na tej podstawie przyjęcie własnej definicji. W chwili obecnej każdy może na swój sposób definiować pojęcie terroryzmu, nie umiając jasno sprecyzować konotacji terminu. Ciekawym spostrzeżeniem dzieli się z czytelnikiem Jarosław Tomaszewicz argumentując, że termin *terroryzm* od wieków pełnił raczej funkcje epitetu aniżeli pojęcia naukowego, co może tłumaczyć częstotliwość, z jaką jest stosowany obecnie w życiu codziennym, środkach masowego przekazu i relacjach międzyludzkich.¹ Słusznym zdaje się więc być pogląd Bruce'a Hoffman'a, który twierdzi, iż z powodu owego braku precyzyjnej definicji jak również niechlujności mediów „*tak rozmaite poczynania jak wysadzenie budynku, morderstwo głowy państwa, masakra cywili przez oddział wojska, zatrucie produktów na półkach supermarketu czy świadome skażenie leków sprzedawanych bez recepty określa się jako przypadki terroryzmu*”.²

Sytuacja taka skłania pewną część badaczy nawet do zaniechania prób precyzyjnego ujęcia terminu terroryzm, ponieważ „*jest to zjawisko wprawdzie trudne do zdefiniowania, lecz łatwe do identyfikacji*”.³ Gorącym zwolennikiem takiego podejścia jest amerykański badacz Walter Laquer, określając działania definicyjne jako *Humpty*

¹ J. Tomaszewicz, *Terroryzm na tle przemocy politycznej (zarys encyklopedyczny)*, Wydawnictwo APIS, Katowice 2000, s. 11.

² B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, Fakty - Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media, Warszawa 2001, s. 11.

³ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2007, s. 134.

Dumpty Business, zaś sam terroryzm mianem zjawiska nie do pomylenia (*unmistakable phenomenon*).⁴ W jednym z wywiadów Laquer zapytany, dlaczego unika podania jednoznacznej definicji terroryzmu, użył dosadnego i jakże obrazowego porównania, które moim zdaniem dosadnie nakreśla trudności definicyjne, będące przedmiotem mojej dalszej analizy. Laquer twierdzi: „*Terroryzm jest jak pornografia – nie sposób go dokładnie zdefiniować, ale jeśli się zobaczy akt terroryzmu, wiadomo, czym jest*”.⁵ Zdecydowana jednak większość badaczy dąży do ukucia właściwej definicji, niemniej jednak każda bez wyjątków debata na ten temat rodzi emocje i budzi wiele kontrowersji. Za pewnik można jednak przyjąć pejoratywny charakter tego słowa⁶, co potwierdza również wybitny badacz tego zjawiska Brian Michael Jenkins.⁷ Autor twierdzi również, że to, co nazywamy terroryzmem może zależeć od indywidualnego punktu widzenia. Użycie tego terminu sugeruje więc pewien osąd moralny - jeśli jedna strona przypina przeciwnikowi etykietę terrorysty, to pośrednio narzuca innym swój pogląd.⁸ W tym momencie brak powszechnej definicji wprowadza problem subiektywizmu w używaniu tego terminu – identyfikacja z ofiarą przemocy spowoduje użycie terminu terroryzm w negatywnym świetle; z kolei sympatyzowanie bądź identyfikacja ze sprawcą przynosi odwrotny rezultat – wyrozumiałość bądź w najgorszym wypadku dwuznaczne standardy.

Jean-Marc Sorel używając dokładnie tego samego stwierdzenia w odniesieniu do terrorysty i terroryzmu - pejoratywny⁹ - wyraźnie wskazuje, iż problem definicyjny wynika również ze znanego powiedzenia, że ten sam człowiek może być przez jednych oceniany jako terrorysta, a dla kogoś innego być patriotą i bojownikiem o wolność¹⁰, dlatego też sami terroryści świadomi pejoratywnego wydźwięku częstokroć starają się zastąpić to określenie czymś pozytywnym bądź neutralnym (Światlisty Szlak, Pierwsza Linia). Powszechne jest więc odwoływanie się w nazwach organizacji do wolności i wyzwolenia (Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny), armii lub innych struktur

⁴ *Ibidem*.

⁵ M. Fita-Czuchnowska, *Wojna na śmierć i życie*, „Wprost” z 31.12.2003, nr 51/52.

⁶ J. Horgan, *Psychologia terroryzmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 21.

⁷ B.M. Jenkins, *The study of terrorism: definitional problems*, The RAND Corporation, Santa Monica 1980, s.1.

⁸ *Ibidem*. W pisowni oryginalnej: “*What is called terrorism thus seems to depend on one’s point of view. Use of term implies a moral judgment; and if one party can successfully attach the label terrorist to its opponent, then it has indirectly persuaded others to adopt its moral viewpoint. Terrorism is what the bad guys do*”.

⁹ J.-M. Sorel, *Some questions about the definition of terrorism and the fight against its financing*, „European Journal of International Law” 2003, vol. 14, nr 2, s. 366. W pisowni oryginalnej: „*The expressions terrorism and terrorist (...) have always had a pejorative connotation*”.

¹⁰ *Ibidem*, s. 367. W pisowni oryginalnej: „*(...) one man’s terrorist is another man’s freedom fighter*”.

wojskowych (Powszechna Armia Wyzwolenia), ruchów samoobrony (Ruch Oporu Afrykanerów) bądź sprawiedliwego odwetu (Palestyńska Organizacja Odwetu).¹¹ Kolejnym z problemów wykluczających stworzenie powszechnie obowiązującej „reguły” terroryzmu jest fakt różnych interpretacji zjawiska przez poszczególne grupy państw bądź same państwa, naukowców, polityków, prawników międzynarodowych czy też publicystów. Powodem tej sytuacji są względy ideologiczne, polityczne, kulturowe, zmieniające się na przestrzeni dziejów formy przemocy politycznej, odmienne systemy kategoryzacji oraz moralne oceny działań ugrupowań terrorystycznych, złożoność zjawiska, indywidualne interesy etc. Trafną uwagę prezentuje Cezary Rutkowski twierdząc wręcz, iż do zjawiska terroryzmu przylgnęły nawet swoiste miniparadygmaty, które utrudniają rzeczową dyskusję i chłodną analizę.¹² Dodać tutaj także możemy niepotrzebne mieszanie pojęć oraz wprowadzanie do dyskusji argumentów o charakterze etycznym, więc nieweryfikowalnym wg jednolitych standardów. Wciąż kładzie się nacisk na niepotrzebne i niemożliwe do powszechnej akceptacji opozycje typu: „słuszne - niesłuszne”, „zrozumiałe - niezrozumiałe”, „usprawiedliwione - nieusprawiedliwione”.¹³ Zasadniczą trudność jednak dostrzec można w praktycznie niemożliwym do wykonania rozróżnieniu pomiędzy terroryzmem nielegalnym z punktu widzenia prawa międzynarodowego i opinii publicznej a walką narodowowyzwoleńczą mającą znamiona walki legalnej i uzasadnionej. Doskonale problem ten opisuje Zbigniew Cesarz mówiąc, iż „*to, co dla jednych jest terroryzmem, inni uznają np. za usprawiedliwioną metodę walki narodowowyzwoleńczej lub obronę tożsamości i uczuć religijnych*”.¹⁴

Większość dostępnych definicji ujmuje zjawisko zbyt szeroko bądź zbyt wąsko, dlatego tworząc własną definicję bazujemy tak naprawdę na stanie swojej wiedzy oraz nabytym doświadczeniu. Będzie to zatem powrót do subiektywizmu, ale subiektywizmu krytycznego wobec istniejących rozwiązań. Należy przy tym jednak pamiętać i mieć na uwadze fakt, iż w każdej z nich możemy znaleźć przynajmniej jeden właściwy przymiot terroryzmu, dlatego sugerowanym jest traktowanie istniejących definicji nie jako

¹¹ B. Hoffman, *Oblicza...*, op.cit., s. 27. Por.: D. Szlachter, *Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej. Nowy impuls*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 20.

¹² K. Kubiak, *Zmiana charakteru terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 115.

¹³ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 32.

¹⁴ Z. Cesarz, E. Stadtmüller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002, s. 351.

błędnych, lecz raczej niedoskonałych – zbyt szerokich bądź zbyt wąskich.¹⁵ Jaka więc powinna być funkcja definicji terroryzmu? Bartosz Bolechów twierdzi, iż może ona być jedynie pewnego rodzaju przybliżeniem zjawiska, które ma na celu charakterystykę jego najbardziej typowych cech. Co więcej, autor kategorycznie stwierdza, że nie może być nigdy doskonałym i zamkniętym opisem pojęcia *terroryzm*. Jego zdaniem bardziej użyteczne byłoby więc definiowanie poszczególnych odmian terroryzmu niż formułowanie definicji ogólnej.¹⁶ Podobnego zdania jest również Katarzyna Maniszewska, która twierdzi: „*Uważam, iż najrozsądniej jest wyraźnie rozgraniczać różne rodzaje terroryzmu*”.¹⁷ Opinia cytowanych badaczy zdaje się być słuszna. Mimo usilnych prób wypracowania standardowej i zadowalającej wszystkich definicji, jak dotąd nie odnotowano sukcesu na tym polu i wiąże się to raczej z „nadbogactwem” propozycji, niż z ich niedostatkiem.¹⁸ Pewnym jednak jest, że aby wroga pokonać, trzeba go najpierw poznać.

1.1.2 Spór o definicję.

Jak wspomniano wcześniej, „nadbogactwo” definicji czyni niemożliwym i wręcz niewykonalnym analizę wszystkich dostępnych regulacji, dlatego więc celowo pomijam analizę dostępnych, aby przyjąć ogólną definicję na potrzeby tejże pracy. Zasadniczo wyróżnić możemy cztery przyczyny braku powszechnej definicji terroryzmu w świetle prawa międzynarodowego:

- swobodne i arbitralne decydowanie przez poszczególne państwa względem swych interesów czym terroryzm jest a czym być nie może - co prowadzi w dłuższej perspektywie do obniżenia skuteczności międzynarodowej społeczności w walce ze zjawiskiem,¹⁹
- rozbieżne stanowiska państw rozwijających się i rozwiniętych względem oceny działań grup stosujących metody terrorystyczne w walce narodowowyzwoleńczej,

¹⁵ T. Białek, *Terroryzm manipulacja strachem*, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2005, s. 145.

¹⁶ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym...*, *op.cit.*, s. 35.

¹⁷ K. Maniszewska, *Terroryzm a media. Środki masowego przekazu i literatura a rozwój terroryzmu w Republice Federalnej Niemiec w latach 1968 – 1998*, Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2006, s. 25.

¹⁸ K. Karolczak, *Terroryzm polityczny (próba redefinicji)*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 11.

¹⁹ M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001, s. 63-69. Por.: K. Liedel, P. Piasecka, *Współpraca międzynarodowa w zwalczaniu terroryzmu*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2004, s. 12.

- odmienna percepcja państw co do stopnia zagrożenia terroryzmem dla swego bezpieczeństwa,
- istnienie polityki *last outrage* – czyli podejmowania zdecydowanych działań wymierzonych wobec terroryzmu dopiero po fakcie wystąpienia spektakularnego aktu terroru.

Krzysztof Indeckci proponuje podział definicji terroryzmu ze względu na zakres przedmiotowy na trzy grupy:²⁰

- **generalne** – definicje opisujące terroryzm jako pewien czyn przestępczy, mający na celu zastosowanie przemocy dla osiągnięcia założonych celów strategicznych. Przykładem takiej definicji jest jedna z pierwszych definicji terroryzmu przyjęta w Konwencji z 16 listopada 1937 r. o zapobieganiu i zwalczaniu terroryzmu. Wg niej terroryzm to: „czyn przestępny przeciwko państwu popełniony z zamiarem lub obliczony na wywołanie stanu terroru w świadomości poszczególnych osób, grup osób lub opinii publicznej”.²¹ Wśród zalet tych definicji wymienić można ich uniwersalność oraz znaczną pojemność treściową, która ma jednak to do siebie, iż pomija w opisie lub zatracza poszczególne cechy różnych odmian terroryzmu.²²

- **częstkowe** – stosowane, aby uwypuklić cechy odmiany terroryzmu oraz ułatwić opracowanie metod walki adekwatnych do każdego z rodzajów. Minusem jest jednak fakt, iż nie pozwalają na całościowe ogarnięcie terroryzmu jako zjawiska, lecz jedynie jego odmian.²³

- **mieszane** – stosowane najczęściej w dokumentach międzynarodowych. Wskazują na charakterystyczne czyny dla aktu terrorystycznego oraz na generalne cechy terroryzmu. Minusem ich jednak jest nadmierna konkretność kosztem opisu zjawiska w kategoriach uniwersalnych.²⁴

Pomimo wielości definicji rodzi się zatem pytanie co jest powodem tak dużej rozbieżności idei oraz braku wspólnych ustaleń. Indeckci twierdzi, że póki co nie ma zadowalającej odpowiedzi na to pytanie, ponieważ większość definicji ma charakter

²⁰ K. Indeckci, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998, s. 19.

²¹ Cyt. za: J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego sprawca w świetle prawa międzynarodowego i wewnętrznego*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004, s. 15.

²² *Ibidem*.

²³ K. Indeckci, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 22.

²⁴ *Ibidem*.

prywatny i jest raczej wytworem aktywności akademickiej²⁵ oraz dlatego, iż indywidualni autorzy kładą nacisk na ich zdaniem dominujące elementy, mogące diametralnie różnić się od innych.²⁶ Warto także zauważyć jak ważne jest istnienie takiej definicji – jej brak jest istotną przeszkodą w zwalczaniu terroryzmu, budzi wątpliwości co do kwalifikacji niektórych czynów jako aktów terrorystycznych oraz może komplikować sytuację osób podejrzewanych o taką działalność.

Ze względu na wspomniane ułomności A.P. Schmid dokonał analizy dostępnych ówczesnie 109 definicji tego zjawiska (sformułowane w nauce od 1936 do 1981 r.), aby wyodrębnić najczęściej występujące w nich elementy oraz jego wspólne cechy charakterystyczne. Wyniki tej analizy prezentuje poniższe zestawienie tabelaryczne:

Tabela 1. Częstotliwość występowania elementów określających w 109 istniejących definicjach „terroryzmu”.

Lp.	Element	Częstotliwość (%)
1.	Przemoc, siła	83,5
2.	Polityczny	65
3.	Strach, podkreślanie terroru	51
4.	Groźba	47
5.	(Psychologiczne) skutki i (przewidywane) reakcje	41,5
6.	Rozróżnienie ofiara - cel	37,5
7.	Celowa, planowana, systematyczna, zorganizowana akcja	32
8.	Metody walki, strategia, taktyka	30,5
9.	Nienormalność, konflikt z przyjętymi regułami, brak humanitarnych ograniczeń	30
10.	Wymuszanie, zniewolenie, powodowanie uległości	28
11.	Aspekt rozgłosu, reklamy	21,5
12.	Przypadkowość, bezosobowość, indyskryminacja	21
13.	Cywilne, niewalczący, neutralni, stojący z boku jako ofiary	17,5
14.	Zastraszanie	17
15.	Podkreślanie niewinności ofiar	15,5
16.	Grupa, ruch, organizacja jako sprawcy	14
17.	Aspekt symboliczny, zademonstrowanie siły innym	13,5
18.	Nieobliczalność, nieprzewidywalność, niespodziewany akt przemocy	9
19.	Ukryty, podziemny charakter	9
20.	Powtarzalność, seryjny lub reklamowy charakter przemocy	7
21.	Kryminalny	6
22.	Żądania stawiane stronom trzecim	4

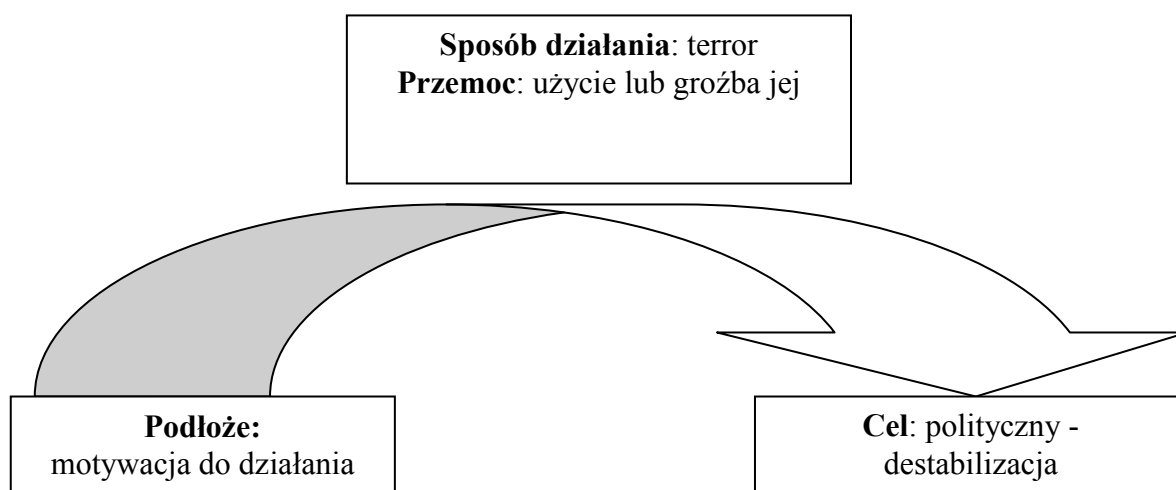
Źródło: A.P. Schmid, A.J. Jongman et al., *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, Transaction Books, New Brunswick 1988, s. 5-6, [za:] B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, Fakty - Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media, Warszawa 2001, s.38.

²⁵ K. Indeck, *W sprawie definicji normatywnej terroryzmu*, [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kantor Wydawniczy "Zakamycze", Kraków 2005, s. 263.

²⁶ *Ibidem*, s. 265.

Autor powyższego zestawienia twierdzi jednak, iż powyższa tabela nie zawiera wszystkich elementów niezbędnych w dobrej definicji, dlatego więc skoro nie można dokładnie zdefiniować terroryzmu to należy przynajmniej wyraźnie odróżnić go od innych aktów przemocy i identyfikować jego poszczególne cechy.²⁷ Jak wynika więc z zestawienia, zjawisko to wiąże się przede wszystkim z przemocą i wywoływaniem uczucia strachu wśród społeczeństwa, co nierozzerwalnie przybiera postać działań o skutkach w wymiarze politycznym.²⁸ Właśnie to kryterium polityczne pomaga unikać błędnych interpretacji każdego zamachu bądź czynu o znamionach przestępstwa dokonanego w sposób podobny bądź identyczny jako terroryzmu.²⁹ Bazując na najistotniejszych elementach działalności, którą można uznać za terrorystyczną, można zbudować ogólny schemat definicji terroryzmu wyglądający mniej więcej jak podano niżej:

Rysunek 1. Elementy definicji terroryzmu.

Źródło: K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar antyterroryzmu*, Wyd. TRIO, Warszawa 2008, s. 36.

Podążając tym tropem, tj. uznania, iż terroryzm to stosowanie przemocy lub groźby jej użycia w celu wywarcia wpływu na władzę i opinię publiczną, bezpieczniej i wygodniej jest definiować to zjawisko za pomocą jego cech charakterystycznych. Za Zbigniew Cesarzem można do nich zaliczyć:³⁰

²⁷ B. Hoffman, *Oblicza...*, *op.cit.*, s. 37.

²⁸ K. Jałoszyński, *Terroryzm i walka z nim we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2002, s. 7.

²⁹ K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar antyterroryzmu*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008, s. 36.

³⁰ Z. Cesarz, E. Stadtmüller, *Problemy polityczne...*, *op.cit.*, s. 351.

- pojmowanie zbrojnej przemocy oraz stosowania siły jako wyłącznej i najskuteczniejszej metody walki politycznej, co prowadzić może do – jak twierdzi Robert Borkowski – fetyszyzacji przemocy,³¹

- wytworzenie powszechnego poczucia zagrożenia w społeczeństwie poprzez zastraszenie,

- nihilistyczny i pozbawiony skrupułów sposób działania, mający na celu ukazanie determinację terrorystów oraz wywołanie efektu psychologicznego,

- uzyskanie rozgłosu w mass-mediach i życiu publicznym w myśl zasady symbiozy mediów i terrorystów,

- swoista przebudowa społeczeństwa, często mająca na celu podsyć uczuć rewolucyjnych i wprowadzenie anarchizacji do życia publicznego. Fakt ten ma na celu ograniczenie swobód przez państwo na rzecz obywateli, co doprowadzić może do pojawienia się nastrojów buntowniczych w społeczeństwie.

Należy także dokonać dwu rozróżnień. Pierwszym z nich jest kwestia, iż do terroryzmu nie zalicza się aktów o charakterze kryminalnym.³² Mimo licznych podobieństw różnią się celami oraz motywacją. Przestępcy kierują się pobudkami osobistymi, rzec by można, że nawet egoistycznymi. Dla kryminalisty przemoc jest środkiem do osiągnięcia korzyści materialnych bądź zaspokojenia swoich osobistych pragnień. Akt przestępczy nie niesie ze sobą przesłania politycznego bądź społecznego. Wyróżnikiem jest też fakt braku zainteresowania ze strony kryminalisty oddziaływaniem na opinie publiczną, który zawsze chce uciec niezauważony. Terroryzm więc jest nieodłącznie polityczny w kwestii celów i motywacji oraz niesie ze sobą dalekosiężne skutki psychologiczne. Kolejnym wyznacznikiem jest fakt jego używania przez ugrupowania subnarodowe oraz twory niepaństwowe.³³ Koniecznym jest również oddzielenie pojęcia przestępczości zorganizowanej od terroryzmu, którą jest „*ukierunkowane na osiągnięcie zysku lub władzy planowane popełnianie przestępstw przez współdziałających dłuższy czas conajmniej dwóch uczestników (...)*”.³⁴ Celowo pomijam złożone cechy charakterystyczne tejże działalności, ponieważ nie jest ona przedmiotem uwagi pracy. Ważnym jest jednak, aby i tutaj nie stawiać

³¹ R. Borkowski, *Terroryzm ponowoczesny. Studium z antropologii polityki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 45.

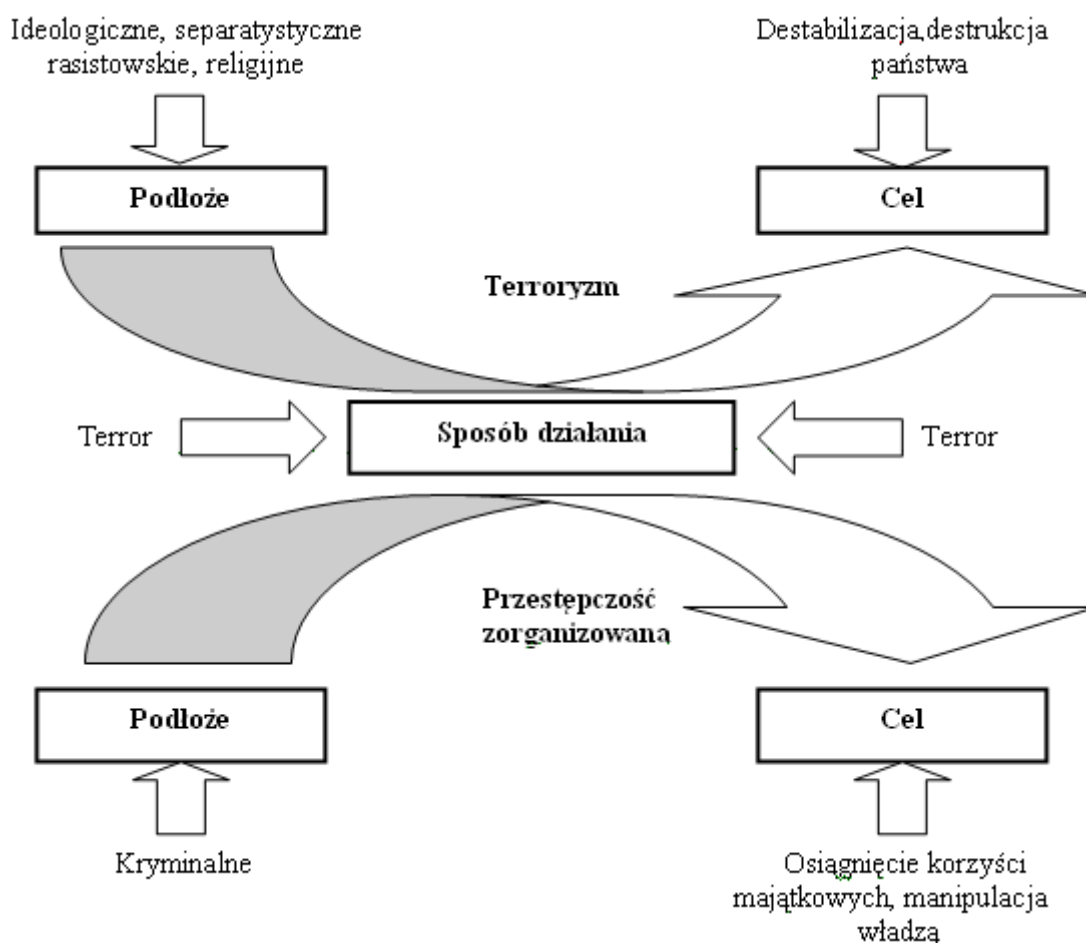
³² D. Szlachter, *Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej. Nowy impuls*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 20.

³³ B. Hoffman, *Oblicza...*, *op.cit.*, s. 39-41.

³⁴ Cyt. za: K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar...*, *op.cit.*, s. 57.

znaku równości, ponieważ zasadnicza różnica leży po stronie celów, jakie obierają liderzy obydwu działalności. Celem zorganizowanych grup przestępczych jest podporządkowanie sobie działalności lokalnej władzy poprzez korumpowanie polityków oraz przenikanie do ośrodków decyzyjnych; terroryzm z kolei dąży do obalenia władzy lub destabilizacji porządku w państwie – uniemożliwienie normalnego funkcjonowania państwa.³⁵ Autor twierdzi, iż mimo podobnych metod działania te dwa zjawiska są od siebie niezależne, co udowadnia poniższy wykres:

Rysunek 2. Terroryzm a przestępczość zorganizowana.

Źródło: K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar antyterroryzmu*, Wyd. TRIO, Warszawa 2008, s. 62.

Drugim koniecznym rozróżnieniem jest powszechne mylenie tego zjawiska z walką narodowyzwoleńczą bądź partyzantką w myśl zasady *one man's terrorist is another man's freedom fighter*.³⁶ Wojna partyzancka (*guerilla*)³⁷ to strategia

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 19.

³⁷ Guerilla – termin powstały na początku XIX wieku. Wywodzi się z języka hiszpańskiego, w którym – podobnie zresztą jak w języku angielskim – używany był celem określenia „małej wojny” (ang. *small*

defensywna mająca na celu złamanie przeciwnika w długotrwałej konfrontacji (*low intensity war*).³⁸ Terroryzm wręcz przeciwnie – okazuje się być strategią ofensywną, która ma na celu nagłośnienia akcji terrorystycznej. Różnice dostrzec można również w obszarze działań – terroryści odnoszą „sukcesy” w państwach o dużym zagęszczeniu mass-mediów i dominującej demokracji; z kolei partyzantka jest skuteczniejsza w krajach słabo rozwiniętych i rządzonych autorytarnie.³⁹ Guerilla stosuje przemoc głównie wobec regularnych sił zbrojnych, sił bezpieczeństwa, wobec establishmentu⁴⁰, podczas gdy terroryści uderzają głównie w cywilne obiekty, środki transportu oraz przypadkowych ludzi.⁴¹ Stanisław Pikulski dowodzi, iż 67% ofiar terrorystów to przypadkowi cywile, 10% to reprezentanci biznesu, 10% wojskowi, reszta zaś to przedstawiciele urzędów państwowych i dyplomaci. Wynika więc z tego, iż zamachy terrorystyczne wymierzone są głównie wobec całkowicie przypadkowym i „niewinnym” cywilom.⁴² Wg Piotra Ebbiga jest to najważniejszy wyróżnik – partyzanci nie zabijają cywilów⁴³, co wiąże się z art. 4, cz. 4, punkt 2, podpunkt d Konwencji Genewskiej podpisanej 12 sierpnia 1949, który mówi o partyzantach, iż prowadzą swoje operacje w zgodzie z prawami i zwyczajami wojny.⁴⁴ Guerilla oznacza również znacznie większy potencjał militarny partyzantów w przeciwieństwie do terrorystów, którzy nie mogą sobie pozwolić na otwartą taktykę. Skutkiem tego jest permanentne zagrożenie stwarzane przez partyzantkę, do czego raczej nie są zdolni terroryści – lubując się w działaniach jednorazowych. Cele partyzantki są typowo wojenne –

war) prowadzonej w latach 1808-1814 przez Hiszpanów, przy pomocy i znacznym udziale słabo uzbrojonych i wyszkolonych cywilów oraz żołnierzy przeciwnych armii Napoleona.

³⁸ R. Borkowski, *Terroryzm ponowoczesny...*, op.cit., s. 44.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie...*, op.cit., s. 48-49.

⁴¹ K. Jałoszyński, *Terroryzm i walka...*, op.cit., s. 9.

⁴² S. Pikulski, *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2000, s. 25. Por.: M. Filar, *Terroryzm – problemy definicyjne oraz regulacje prawne w polskim prawie karnym w świetle prawa międzynarodowego i porównawczego*, [w:] V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002, s. 19.

⁴³ P. Ebbig, *Terrorism or Guerilla Warfare? Definitions Distinction Proposal*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The modern terrorism and its forms*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007, s. 294. Znakomitym podsumowaniem są tu słowa byłego senatora Henry’ego Jackson’a, który tak oto pisze na ten temat: “The idea that one person’s terrorist is another’s freedom fighter cannot be sanctioned. Freedom fighters or revolutionaries don’t blow up buses containing noncombatants; terrorist murderers do. Freedom fighters don’t set out to capture and slaughter schoolchildren; terrorist murderers do. Freedom fighters don’t assassinate innocent businessmen, or hijack and hold hostage innocent men, women, and children; terrorist murderers do”. Cyt. za: M. Stohl, *Old myths, new fantasies and the enduring realities of terrorism*, “Critical Studies on Terrorism” 2008, vol. 1, nr 1, s. 9.

⁴⁴ Konwencja Genewska o Traktowaniu Jeńców Wojennych z dnia 12 sierpnia 1949 r. Dostęp online z dnia 14.I.2009 na: <http://www.vilp.de/Plpdf/p204.pdf>

przejęcie kontroli nad terytorium, ustanowienie własnej administracji, utworzenie tzw. „stref wyzwolonych”. Powodzenie partyzantki zależy głównie od poparcia ludności cywilnej, którego terroryści raczej nie mają⁴⁵, co zmusza ich do działalności konspiracyjnej. Fakt ten popiera również Henry Perritt mówiąc, iż terroryzm wymaga jedynie kilku fanatycznych członków w przeciwieństwie do *guerillas*, potrzebujących raczej dużego wsparcia.⁴⁶ Jak twierdzi włoski publicysta A. Minucci: „*terroryzm porusza się wśród milionów ludzi, nie zaś w lasach i działa dzięki temu, że potrafi zlać się z tłumem.*”⁴⁷ Stanisław Pikulski wymienia cztery zasadnicze różnice między terroryzmem a walką narodowowyzwoleńczą: partyzantka to walka o prawa narodów a terroryzm to zjawisko społeczno-kulturowe; guerilla nie działa przeciw cywilom (jedynie przez przypadek cywile mogą ucierpieć); walka o prawa narodu wynika z uwarunkowań historycznych, terroryzm zaś wynika z załamania systemowych oraz dysproporcji społeczno-ekonomicznych; formy działalności terrorystów (bomby w miejscach publicznych) są obce partyzantom.⁴⁸ Ciekawy podział omawianych zagadnień prezentuje B. Ganor, który rozróżnia:

- terroryzm indywidualny – skierowany przeciwko jasno wyznaczonemu celom,
- terroryzm totalny (*indiscriminative*) – skierowany przeciwko celom cywilnym, aby osiągnąć cele polityczne,
- guerilla (*rural guerilla warfare* – partyzantka wiejska) – użycie siły przeciw aparatowi bezpieczeństwa w strefie ich rozlokowania,
- partyzantka miejska (*urban guerilla warfare* – partyzantka miejska) – uderzanie w określone instalacje miejskie bądź liderów politycznych.⁴⁹

Często jednak rozróżnienie bywa kłopotliwe mimo wielu wyznaczników. Guerilla ma wiele twarzy. Niektóre ugrupowania jak np. partyzantka kolumbijska wymyka się jakiegokolwiek klasyfikacji – zamiast bycia wyrazem społecznego protestu, guerilla staje się sposobem na życie i egzystencję co prowadzi nieuchronnie do jej kryminalizacji.⁵⁰

⁴⁵ K. Jąłoszyński, *Terroryzm i walka...*, *op.cit.*, s. 9

⁴⁶ P. Ebbig, *Terrorism or Guerilla Warfare? Definitions Distinction Proposal*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The modern terrorism...*, *op.cit.*, s. 292.

⁴⁷ Cyt. za: J. Tomaszewicz, *Terroryzm na tle...*, *op.cit.*, s. 13.

⁴⁸ S. Pikulski, *Prawne środki...*, *op.cit.*, s. 16-17. Por.: J. Pawłowski (red. naukowa), *Walka z terroryzmem we współczesnym świecie*, Informator Oddziału Współpracy ze Społeczeństwem Departamentu Społeczno-Wychowawczego Ministerstwa Obrony Narodowej, nr 13, Agencja Wydawnicza ULMAK, Pruszków 2001, s. 16.

⁴⁹ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie...*, *op.cit.*, s. 50.

⁵⁰ M.F. Gawrycki, *Czy latynoamerykańscy guerrilleros to terroryści?*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych –

Podsumowując dotychczasowe rozważania, jako bazową definicję dla dalszych rozważań proponuję przyjąć definicję terroryzmu autorstwa Tomasza Białka, który tak oto definiuje to zjawisko: „*Terroryzm to wywieranie wpływu politycznego przez bezprawne stosowanie siły-przymusu, związane z łamaniem elementarnych norm społecznych i ustalonych w danym kręgu reguł walki politycznej, oparte na rozmyślnym zastraszaniu i manipulowaniu; osiąganie celów politycznych poprzez stwarzanie aktami przemocy atmosfery zagrożenia i utrudnianie funkcjonowania wrogiego układu społecznego oraz wymuszanie decyzji, a także działań przeciwnika przez drastyczną taktykę faktów dokonanych lub szantażu siłowego*”.⁵¹ W świetle tej definicji znaczenia nabierają również kontrowersyjne słowa Krzysztofa Karolczaka, który z premedytacją wyklucza element przemocy twierdząc, iż strach można wywołać różnymi metodami, niekoniecznie związanymi z bezpośrednim użyciem siły. Wg autora strach to stan psychiczny, który powstać może na skutek różnych bodźców.⁵² Jednakże – jak twierdzi Bartosz Bolechów – przyjęcie takiego skrajnego stanowiska powodować może szereg nieporozumień, takich jak kwalifikowanie do aktów terroryzmu zwykłego szantażu politycznego (groźba ujawnienia kompromitujących informacji, np. z życia publicznego).⁵³ Próba takiego definiowania prowadzić może do traktowania słowa „terroryzm” jako „worka”, do którego wrzucić możemy przeróżne znaczenia i terminy.⁵⁴

1.1.3 Terror, terroryzm, akt terroru, akt terrorystyczny, terrorysta – rozróżnienie pojęć.

Współczesna nauka rozróżnia dwie tendencje w określaniu relacji między tymi terminami: zrównanie obydwu terminów bądź wyraźne rozróżnienie.⁵⁵ Pierwsza z nich twierdzi, iż terroryzm jest niejako derywatem słowa terror, ponieważ celem terroryzmu jest terroryzowanie ofiar, a więc wywołanie terroru i grozy w świadomości ofiar.⁵⁶

Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 252.

⁵¹ T. Białek, *Terroryzm manipulacja...*, op.cit., s. 151.

⁵² K. Karolczak, *Terroryzm polityczny (próba redefinicji)*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 16.

⁵³ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie...*, op.cit., s. 30.

⁵⁴ K. Maniszewska, *Terroryzm a media...*, op.cit., s. 23.

⁵⁵ K. Indeki, *Prawo karne wobec...*, op.cit., s. 41.

⁵⁶ B. Hołyst, *Terroryzm*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2009, tom 1, s. 52. Por.: *ibidem*.

Druga jednak wyraźnie wskazuje na różnice: stosunek do władzy i status społeczno-prawny podmiotów. Mówiąc o terrorze, mamy więc na myśli brutalną przemoc stosowaną przez państwo „w majestacie prawa” w celu utrzymania się przy władzy sprawowanej zazwyczaj przez wąską grupę ludzi, pewną elitę społeczną.⁵⁷ Wprowadzić też można w tym miejscu pojęcie „polityki terroru” czyli masowych aresztowań, wysiedleń, tortur – ogólnie zatem łamania praw człowieka⁵⁸ (terror jakobinów we Francji, dyktatury wojskowe, terror w Rosji pod panowaniem Stalina, terror hitlerowski w okupowanej Polsce, etc.). Terroryzm z kolei jest to stosowanie przemocy przez osoby zakspirowane celem zmiany pewnej sytuacji społecznej, politycznej bądź też religijnej. Będzie to zatem walka z władzą i o władzę.⁵⁹ Z obydwoma pojęciami wiąże się również stosowanie przemocy – wynikiem tego jest konstatacja, iż „terror” jest ekstremalnym „skutkiem” terroryzmu.⁶⁰ Do końca jednak taka typologia nie jest słuszna jeśli weźmiemy pod uwagę występowanie terroryzmu sponsorowanego przez państwa.⁶¹

Akt terroru z kolei jest działaniem przemocą z zastosowaniem pewnych określonych środków, terroryzm zaś to swoista strategia i taktyka traktująca przemoc jako jedyny środek do osiągnięcia celów. Rozróżnienie polega więc na stwierdzeniu, iż akt terroru to działanie zmuszające jednostkę do działania, lecz bez wywołania stanu zastraszenia psychicznego, dlatego lepszym określeniem pojedynczych aktów terroryzmu jest „akt terrorystyczny”.⁶²

K. Indeckci charakteryzuje akt terrorystyczny poprzez zachowanie się sprawcy (czyny oparte na przemocy lub groźbie ich dokonania), motyw działania (osobiste, ideologiczne, strategiczne), cele działania oraz osiągnięte rezultaty (dopuszczenie się aktów przemocy i wywołanie stanu terroru), a także sprawstwo (człowiek). Autor twierdzi zatem, iż terroryzm winien być postrzegany w kategoriach zjawiska społeczno-kulturowego, w ramach którego może (ale nie musi) dochodzić do popełniania aktów

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie...*, *op.cit.*, s. 27.

⁵⁹ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 53.

⁶⁰ K. Indeckci, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 42.

⁶¹ R. Borkowski, *Terroryzm ponowoczesny...*, *op.cit.*, s. 39-40. Por.: B. Bolechów, *Terroryzm w świecie...*, *op.cit.*, s. 46-48.

⁶² B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 53-54.

terrorystycznych.⁶³ Zatem „*terror to gwałt i przemoc silnych (organów państwa) wobec słabszych (obywateli), a terroryzm – to gwałt i przemoc słabszych wobec silniejszych*”.⁶⁴

Warto na koniec wspomnieć, iż zasadniczo możemy używać zamiennie pojęć „terrorysta” jak i „sprawca aktu terrorystycznego”, z wyjątkiem przypadków *terroryzmu patologicznego*, gdzie akt dokonywany jest przez osoby o ograniczonej poczytalności⁶⁵ - wówczas zasadniejsze będzie użycie słowa sprawca aktu terrorystycznego.

1.1.4 Geneza terroryzmu.

Zasadniczo przyjmuje się, że pojęcie terroryzmu wywodzi się z sanskrytu.⁶⁶ Staroindyjskie słowo *tras* przekształcone zostało w greckie *tereo* (drzeć).⁶⁷ Ewolucja słowa nastąpiła w Imperium Rzymskim, gdzie funkcjonowało w łacińskich formach *ters*, *tres*, a następnie *tersere*, *terrere* (przestraszać, zastraszać) oraz *terror*, która to forma przeszła do języków współczesnych.⁶⁸ We współczesnych językach zachodnich słowo *terror* pojawiło się dzięki francuskiej formie *terreur*, które oznacza strach, grozę i przerażenie.⁶⁹ Pierwszy raz słowa *terror* użyto w języku angielskim w roku 1528 – *terror* jako zastraszanie tego, który uważany jest za przeciwnika. Ujęcie takie zgadza się ze starożytnym chińskim przysłowiem: *zabij jednego, przeraż dziesięć tysięcy*.⁷⁰ Od czasów starożytnych aż do XIX w. pojęcie to zarezerwowane było dla władz państwowych, stosujących *terror* celem skonsolidowania władzy oraz utrzymania w ryzach społeczeństwa. Wiek XIX przyniósł zmiany – państwo utraciło monopol na stosowanie *terroru*, który stał się popularną alternatywą dla nowopowstałych grup politycznych i społecznych, upatrujących w nim środek walki z władzą państwową. W taki sposób powstał termin *terroryzm*.⁷¹

⁶³ K. Indeck, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 47-50.

⁶⁴ J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Kraków-Warszawa 2007, s. 32.

⁶⁵ J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 16.

⁶⁶ Sanskryt – język staroindyjski, głównie język cywilizacji aryjskiej w Indiach. Począwszy od roku 1500 p.n.e. występuje jako język tekstów religijnych i naukowych oraz literatury pięknej. Do dziś przetrwał w Indiach.

⁶⁷ Z. Cesarz, E. Stadtmüller, *Problemy polityczne...*, *op.cit.*, s. 349.

⁶⁸ Cz. Dyrz, *Terroryzm początku XXI wieku jako zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Zespół Redakcyjno-Wydawniczy Marynarki Wojennej, Gdynia 2005, s. 11.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 14.

⁷¹ Słowo *terroryzm* po raz pierwszy zostało oficjalnie i wyraźnie użyte w czasie Konferencji Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego w Brukseli w 1930 r. Por.: D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 16.

Historia terroryzmu ma równie długą tradycję jak historia polityki. Terror istnieje od wieków.⁷² Już od czasów starożytnych istniały organizacje terrorystyczne posiadające własną hierarchię, strukturę, źródła finansowania, długofalowe cele i plany oraz setki członków gotowych do natychmiastowego działania. Poetycko można to opisać w taki oto sposób: „*Przed erą bomby i pistoletu istniała epoka płaszcza, sztyletu i trucizny. (...) Każdy kielich wina mógł się okazać tym ostatnim, a każdy płaszcz skrywać ostrze noża.*”⁷³ Historia tego zjawiska jest zbyt obszernym zagadnieniem, aby szczegółowo analizować etapy jej rozwoju, dlatego też przytoczę jedynie bardzo ogólny zarys zjawiska.

Za najprostszą i najstarszą formę terroru indywidualnego jednostki uznać można *skrytobójstwo* – usunięcie przeciwnika w podstępny sposób (już Klitajmestra razem ze swym kochankiem zabiła swego małżonka, króla Agamemnona; od tego wywodzi się tzw. „casus Klitajmestry”, czyli skrytobójstwo władcy).⁷⁴ Zwykło się przyjmować, że pierwszym w historii terrorystą był Herostrates z Efezu, który to w roku 356 p.n.e. podpalił świątynię Artemidy chcąc zyskać sławę. Stąd też rodowód „kompleksu Herostratesa” – chęci czynienia czegokolwiek, co przynieść może rozgłos i sławę.⁷⁵ Kolejne przykłady terroru to proces wychowania i szkolenia spartan w starożytnej Grecji (rytuał *krypteia* czyli zabijanie helotów⁷⁶) oraz rządy Trzydziestu Tyranów w Atenach⁷⁷.

Po metody terrorystyczne sięgali już żydowscy *Sykariusze* (seкта Sicari⁷⁸) – ruch religijno-polityczny, który wyodrębnił się z sekty zelotów⁷⁹ – dokonujących publicznych zabójstw rzymskich legionistów oraz podejrzewanych o współdziałanie z

⁷² Niezwykle bogata historia terroryzmu w: *Encyklopedia terroryzmu*, tł. A. Czerwiński, J. Gradoń, K. Gradoń, U. Szymanderska, MUZA S.A., Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2004.

⁷³ M. Białocerkiwicz, *Historia terroryzmu (wybrane zagadnienia)*, [w:] V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002, s. 37.

⁷⁴ Powszechną i bardzo bogatą historię terroru i terroryzmu znaleźć można także w opracowaniu cytowanej już pozycji Jarosława Tomasiewicza pt.: *Terroryzm na tle przemocy politycznej (zarys encyklopedyczny)*.

⁷⁵ Cz. Dyrz, *Terroryzm początku XXI wieku...*, op.cit., s. 15.

⁷⁶ Heloci – spartańscy niewolnicy wywodzący się z ludności podbitych i okupowanych ziem. Por.: *ibidem*.

⁷⁷ Po klęsce w wojnie peloponeskiej Spartanie narzucili Ateńczykom władzę komisji oligarchicznej – przez osiem miesięcy zabito 1500 obywateli, a dalszych 5000 wyrzucono z Aten; wprowadzenie powszechnego strachu, prześladowań, plądrowania majątków i wtrącania do więzień. Por.: *ibidem*.

⁷⁸ Nazwa „Sicari” wywodzi się od krótkiego sztyletu, zwanego *sica* – ulubionej broni członków sekty.

⁷⁹ Więcej na temat Zelotów i ich stosunku do wojny i terroru patrz w: B. Górka, *Zeloci wobec wojny i terroru*, [w:] J. Drabina (red.), *Religie a wojna i terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003, s. 65-76.

nimi Żydów.⁸⁰ Sekta walczyła w latach 66 – 73 n.e. o wyzwolenie Palestyny spod okupacji Rzymskiej.⁸¹

Kolejna sekta o rodowodzie terrorystycznym to powstała prawie tysiąc lat później sekta *Assasyni* założona przez Hasana Ben Sabbaha na przełomie XI i XII wieku, zwanego „Starcem z gór”. Nazwa „*asasyn*” wywodzi się ze słowa *haszszaszini*, czyli wojownika palącego haszysz.⁸² Sekta trudniła się zabójstwami rycerzy krzyżowców w Ziemi Świętej (działała do XIII wieku, kiedy to została zniszczona przez Mongołów – bodźcem do tego było zabicie przez asasynów syna Czyngis-chana, Cza’adaja).⁸³ Posiadali trzy cechy charakterystyczne dla współczesnych organizacji terrorystycznych: zwarta struktura konspiracyjna, stosowanie terroryzmu jako głównej metody walki zbrojnej oraz głębokie podłoże ideologiczne.⁸⁴ Obecnie w większości języków zachodnich pozostał ślad leksykalny po nazwie sekty: w języku włoskim *assasino* to morderca, we francuskim to *assasin*, w angielskim to *assassin*, czyli zabójca, a w hiszpańskim to *asesino*.⁸⁵

Warto jeszcze wspomnieć o *Ninja* oraz grupie *Thugów*. Ninja to organizacja płatnych skrytobójców w Japonii działająca od ok. VIII do XIX wieku - adeptów *ninjutsu*, czyli sztuki bycia niewidzialnym. Ninja byli wynajmowani przez poszczególne rody celem likwidacji wrogich przywódców.⁸⁶ Thugowie z kolei to grupa działająca w północnych Indiach na przełomie XVI – XIX wieku. Członkowie wyznawali kult Czarnej Kali – bogini będącej symbolem śmierci i na jej część dokonywali morderstw. Obecnie słowo *thug* wciąż funkcjonuje w języku angielskim oznaczając zbira, bandytę bądź opryszka.⁸⁷

W średniowieczu niektóre bunty chłopstwa i biedoty miejskiej miały charakter terroryzmu, jak np. w okresie reformacji ruch Tomasza Münzer’a w Niemczech.⁸⁸ Wymienić by można jeszcze np. utworzenie w połowie XII wieku państwa Mongołów, stosujących ludobójstwo i terroryzm, oraz np. rządy cara Iwana Groźnego w latach 1564-1572 określane mianem skrajnego terroryzmu.⁸⁹ Jednakże sam termin „terroryzm”

⁸⁰ T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy...*, *op.cit.*, s. 15.

⁸¹ D. Duda, *Terroryzm islamski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2002, s. 22.

⁸² Cz. Dyrz, *Terroryzm początku XXI wieku...*, *op.cit.*, s. 16.

⁸³ T. Białek, *Terroryzm manipulacja...*, *op.cit.*, s. 48-49.

⁸⁴ D. Duda, *Terroryzm islamski*, *op.cit.*, s. 22-23.

⁸⁵ M. Borucki, *Terroryzm. Zło naszych czasów*, Wydawnictwo MADA, Warszawa 2002, s. 8.

⁸⁶ M. Białocerkiewicz, *Historia terroryzmu (wybrane zagadnienia...*, *op.cit.*, s. 48-49.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ M. Borucki, *Terroryzm. Zło naszych czasów*, *op.cit.*, s. 9.

⁸⁹ Cz. Dyrz, *Terroryzm początku XXI wieku...*, *op.cit.*, s. 16.

wszedł do obiegu politycznego w okresie rewolucji francuskiej i w odróżnieniu od współczesnej percepcji miał zdecydowanie pozytywne znaczenie. To wówczas powstało pojęcie Wielkiego Terroru (*régime de la terreur*) lat 1793-1794 związanych z rządami Maksymiliana Robespierre'a. W rozumieniu jego rządów terroryzm był instrumentem konsolidacji władzy. Hoffman twierdzi wręcz, że terroryzm u swych początków wiązał się z ideami cnoty i demokracji, co potwierdzają słowa Robespierre'a: „*terror to jedynie sprawiedliwość, szybka, surowa i niezłomna, jest więc emanacją cnoty*”.⁹⁰ Terroryzm ten miał jednak dwie wspólne cechy z dzisiejszą jego odmianą: był zorganizowany, celowy i systematyczny oraz jego celem było stworzenie „nowego i lepszego społeczeństwa”. Robespierre wyjaśniał: „*Pragniemy takiego stanu rzeczy (...) gdzie sztuki piękne będą ozdobą wolności, która sama je uszlachetnia, handel stanowić będzie źródło zamożności powszechnej, zamiast służyć monstrualnemu wzbogacaniu się kilku rodzin (...) Pragniemy w naszym kraju moralności zamiast egoizmu, uczciwości, a nie pustego 'honoru', zasad zamiast zwykłych przyzwyczajęń, obowiązku, a nie tylko czczej przyzwoitości, władzy rozumu zamiast tyranii, mody potępienia występku, a nie pogardy dla nieszczęśliwych...*”.⁹¹ Echa tych słów odnajdziemy u Marksa, Engelsa, Lenina, Stalina, Hitlera, Mao Tse Tung i Pol Pota. W podobnym tonie przemówią Frakcja Czerwonej Armii, Czerwone Brygady, Action Directe, Francisco Franco, Rafael Trujillo, Kim Ir Sen czy Fidel Castro. Dodając składnik religijny rozpoznamy również słowa Osamy Bin Ladena.⁹²

Niektórzy autorzy twierdzą, iż korzeni współczesnego terroryzmu należy szukać w XIX-wiecznej Rosji – w pracach teoretyków anarchizmu, takich jak Siergiej Nieczajew oraz Michaił Bakunin.⁹³ Ten ostatni wprowadził i uzasadnił strategię użycia terroru indywidualnego zakładającą, iż jedną z form politycznych akcji jest tzw. „propaganda przez czyn”, czyli akty przemocy i terroryzmu wymierzone w przedstawicieli władzy państwowej.⁹⁴ Kierunek taki obrała m.in. założona w 1879 roku organizacja Narodna Wola, której najbardziej spektakularnym przedsięwzięciem było morderstwo cara Aleksandra II. Okres od końca XIX wieku do początku I wojny światowej to głęboka reformacja terroryzmu – z dominującym anarchizmem jako symbolem walki i buntu wobec tyranii władzy państwowej. W przeciwieństwie więc do

⁹⁰ B. Hoffman, *Oblicza...*, *op.cit.*, s. 13-14.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy...*, *op.cit.*, s. 15-16.

⁹³ K. Maniszewska, *Terroryzm a media...*, *op.cit.*, s. 26.

⁹⁴ K. Kubiak, *Zmiana charakteru terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku...*, *op.cit.*, s. 116.

okresu Wielkiego Terroru, terroryzm tego okresu nie był narzędziem konsolidacji, lecz orężem walki. Zamachy w większości skierowane były przeciw głowom państw oraz szefom rządów (zabójstwo prezydenta USA McKinleya, premiera Hiszpanii C. de Castillo, prezydenta Francji M.F. Carnota, cesarzowej austriackiej Elżbiety i wielu innych).⁹⁵ Na schyłkowe lata wieku XIX i początek XX wieku przypada więc tzw. pierwsza fala współczesnego terroryzmu.⁹⁶

Kolejnym ważnym okresem w historii omawianego zjawiska jest z pewnością dwudziestolecie międzywojenne. Okres ten to klasyczny „powrót do źródeł”, czyli rzeczywisty terroryzm – podobnie jak za czasów Robespierre’a, terror stał się określeniem polityki państw totalitarnych i ich przywódców wobec własnych obywateli. Europa znalazła się w łonie reżimów faszystowskich i totalitarnych. Mussolini opisywał to jako swoistą higienę społeczną, która tak jak lekarz usuwa bakcyli.⁹⁷ Zarówno praktyki partii nazistowskiej jak i okres „wielkiego terroru” w ZSRR za Stalina nie różniły się zbyt wiele od siebie – stworzono system strachu i przymusu.

Po II wojnie światowej terroryzm odzyskał rewolucyjne korzenie, z którymi jest najczęściej kojarzony – rozpoczęła się era terroryzmu kolonialnego i postkolonialnego, który po 1945 stał się zjawiskiem globalnym.⁹⁸ Właśnie w tym okresie narodziła się koncepcja terroryzmu jako broni słabych, biednych, prześladowanych, którzy tak jak Izrael, Kenia, Cypr czy Algieria uzyskali niepodległość dzięki ruchom politycznym, motywowanym nacjonalistycznie i uciekającym się do stosowania terroryzmu wobec

⁹⁵ D. Duda, *Terroryzm islamski*, *op.cit.*, s. 23-24. Por.: M. Borucki, *Terroryzm. Zło naszych czasów*, *op.cit.*, s. 10-11.

⁹⁶ Koncepcję czterech fal terroryzmu przedstawił David Rapoport twierdząc, iż przybierają one postać sinusoidalną i częściowo nakładają się na siebie. Pierwsza fala, nazwana anarchistyczną, rozpoczęła się w Rosji w 1879 r. i zakończyła w dniu rozpoczęcia I wojny światowej. Druga fala, tzw. antykolonialna, zaczęła się po I wojnie światowej (w Irlandii Północnej), a jej szczyt przypadł na okres około dwóch dekad po II wojnie światowej. Trzecia fala początek bierze w drugiej połowie lat 60-tych i kończy się w ostatniej dekadzie XX w. Została ona nazwana nowolewicową, gdyż była zdominowana przez rewolucjonizm, idee lewicowe oraz zimną wojnę ze swoimi wewnętrznymi konfliktami. Czwarta fala rozpoczęła się w 1979 roku aczkolwiek szczyt przypada na okres pozimnowojenny i trwa do dziś. Dominuje w niej pierwiastek religijny, antyglobalizm i antyimperializm – jest to „era dżihadu”. Por.: B. Bolechów, *Terroryzm – trendy, ekstrapolacje, próby prognozy*, [w:] K. Liedel (red. naukowa), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007, s. 7. Ciekawą alternatywę dla koncepcji Rapoport’a prezentuje Mark Sedgwick wyodrębniając zupełnie inne cztery fale terroryzmu: włoską – od ok. 1820 r. roku trwającą do lat 1943-1948; niemiecką – od ok. 1919 r. do końca drugiej wojny światowej; chińską – od 1937 r. trwającą do dziś oraz falę afgańską, która zaczęła się w roku 1978 i trwa po dziś dzień. Jakkolwiek problematyczny ten podział zdawać się może, warto mieć na uwadze także i tą opinię. Por.: M. Sedgwick, *Inspiration and the origins of global waves of terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2007, vol. 30, nr 2, s. 97-112.

⁹⁷ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 53-54 i s. 68.

⁹⁸ D. Duda, *Terroryzm islamski*, *op.cit.*, s. 28.

władz kolonialnych. Wtedy też nastąpiło rozróżnienie pomiędzy „terrorystą” a „bojownikiem o wolność”.

Lata 60 i 70-te to dalsze postrzeganie terroryzmu w kontekście rewolucyjnym, lecz już z pierwiastkiem ideologicznym. Grupy walczyły już nie tyle z reżimem jako wrogiem, lecz raczej z systemem społeczno-politycznym. Jest to era terroryzmu nowoczesnego, który zaczął się 22 lipca 1968 roku, kiedy to Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny (LFWP) porwał samolot izraelskich linii El AL.⁹⁹ Mniejszości takie jak OWP bądź ETA zaadoptowały terroryzm jako sposób zwrócenia uwagi na swoją działalność. Równie intensywnie rozwijał się terroryzm w Europie Zachodniej – przykładem było powstanie RAF w Niemczech oraz narodzenie się w tym kraju terroryzmu ultraprawicy, czyli nurtu neofaszystowskiego.¹⁰⁰ We Włoszech rozwinął się terroryzm lewicy – Czerwone Brygady jak i prawicowy – Avanguardia Nazionale. Lata 70-te były świadkiem pojawienia się ugrupowań czysto lewackich, skrajnie prawicowych bądź wręcz nazistowskich, jak choćby Ordine Nuovo.¹⁰¹

W latach 80-tych terroryzm postrzegano jako bipolarną grę – każdy ruch terrorystyczny miał rzekomo mieć mocodawców - bądź to na Kremlu, albo w Białym Domu. Wprowadzono pojęcia *proxy warfare* (zastępcze działania wojenne) oraz *low intensity conflicts* (konflikt o niskim natężeniu).¹⁰² Popularne też były twierdzenia o komunistycznym spisku, propagowane np. przez książki takie jak „Sieć terroru” Claire Sterling twierdzące, że centrala wszystkich ruchów terrorystycznych mieści się na Kremlu. Książki wydawane za Żelazną Kurtyną twierdziły całkiem odwrotnie. Jednakże fakt czynnego wspierania bądź nawet zamawiania ataków terrorystycznych przez kraje takie jak Irak, Iran, Syria czy Liban zmieniły tę percepcję.¹⁰³ Do rozwoju terroryzmu dołączyła religia, zwłaszcza islam.

Lata 90-te dodały pojęcia *narkoterroryzmu* (handel narkotykami jako realizacja celów niektórych rządów i organizacji terrorystycznych oraz rosnąca siła kolumbijskich karteli narkotykowych i ich powiązania z grupami terrorystycznymi w Kolumbii i Peru) oraz *zjawiska szarej strefy* (zagrożenie stabilności państw narodowych przez czynniki niepaństwowe i pozarządowe).¹⁰⁴ Ważnym czynnikiem był rozpad bipolarnego układu i

⁹⁹ B. Hoffman, *Oblicza...*, *op.cit.*, s. 64.

¹⁰⁰ V. Grotowicz, *Terroryzm w Europie Zachodniej w imię narodu i lepszej sprawy*, Wydawnictwo PWN, Warszawa – Wrocław 2000, s. 116-146.

¹⁰¹ T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy...*, *op.cit.*, s. 17.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 53-54., s. 70.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

wykształcenie się niestabilności w stosunkach międzynarodowych, w którym jedynym supermocarstwem pozostały USA jako symbol i główny winowajca wszelkiego zła. Dodać należy także proces globalizacji w każdej dziedzinie życia, rewolucję informacyjną i technologiczną, migracje ludności oraz proliferację broni konwencjonalnej jako determinanty rozwoju współczesnego terroryzmu.¹⁰⁵

Zasadniczo jednak współczesny terroryzm ma charakter „terroryzmu ślepego”, czyli niemającego żadnych zahamowań, którego celem jest maksymalizacja ofiar i szkód. Cechy charakterystyczne współczesnego terroryzmu to maksymalizacja szkód oraz uderzenia w tłum; brak grup podwyższonego ryzyka, czyli każdy jest zagrożony w podobnym stopniu; rezygnacja z uprowadzeń zakładników, aby nie stawiać możliwych do spełnienia żądań, natomiast jeśli takowi zostają porywani stawia się niemożliwe warunki oraz świadomie rezygnuje się z negocjacji. Współczesny terroryzm jest szczególnie niebezpieczny, ponieważ powodowany jest motywami religijnymi o „millenarystyczno-apokaliptycznym” zabarwieniu, co czyni go fenomenem szczególnie niebezpiecznym.¹⁰⁶ Współcześnie każdy nowy akt terroryzmu wymaga, aby każdy kolejny poziom przemocy był bardziej przerażający od poprzedniego oraz każda nowa fala ataków przebiegała przy użyciu niespotykanej w dotychczasowych atakach broni, która ma szokować oraz wprawiać w osłupienie świat.¹⁰⁷ Podczas gdy światowe posunięcia polityczne podzielone są pomiędzy to, co legalne a nielegalne, prawne a bezprawne, to linia podziału jest wciąż przedmiotem ciągłej debaty i rewizji. Podczas gdy dwie dekady temu niektóre z organizacji były uznane za rewolucyjne bądź dysydenckie, to obecnie są prawnie usankcjonowane i posiadają prawa polityczne – szczególnie w Afryce. Ich istnienie oraz działalność mają ciągły wpływ na państwa oraz kształt globalnego społeczeństwa.¹⁰⁸

1.1.5 Źródła terroryzmu.

Natura współczesnych stosunków międzynarodowych dowodzi, iż rodowód terroryzmu pochodzi z dwóch źródeł – konfliktów społecznych oraz

¹⁰⁵ M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny...*, *op.cit.*, s. 11-15.

¹⁰⁶ K. Kubiak, *Zmiana charakteru terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku...*, *op.cit.*, s. 121.

¹⁰⁷ M. Tomczak, *Evolution of international terrorism*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006, s. 27.

¹⁰⁸ B. Szajkowski, *The evolving nature of the contemporary terrorism*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 104.

międzypaństwowych, będących przyczyną, jak i skutkiem narastania tego zjawiska.¹⁰⁹ Dlatego też możemy wyróżnić grupę pewnych źródeł uniwersalnych:¹¹⁰

- źródła społeczno-ekonomiczne – wiążące się z czynnikami takimi, jak: dostęp do dóbr społecznych, bieda, edukacja, kryzysy ekonomiczne, napięcia społeczne oraz dysonans między rzeczywistością a obrazem w mediach. Jak twierdzi Tomasz Szlendak „*terroryzm bierze się (...) z niedorozwoju gospodarczego, z nadmiernej liczby ludności, z braku edukacji, z bezwzględnego korporacyjnego kapitalizmu (...), z egoistycznych interesów wielkich koncernów*”.¹¹¹ Idąc tym tokiem rozumowania stwierdzić można, iż wszystkiemu winna jest nędza mas i bogactwo elit, czyli polaryzacja świata. Jednakże sam autor stwierdza, że te przyczyny absolutnie nie tłumaczą przyczyn powstawania źródeł terroryzmu.¹¹² Bieda jest jednym z najczęściej wspominanych czynników warunkujących terroryzm. Jednakże często podkreśla się, że aktywni członkowie organizacji terrorystycznych nie są niewykształceni bądź też nie pochodzą z biednych rodzin – wręcz przeciwnie, współczesny terroryzm wymaga umiejętności dowódczych oraz technicznych zdolności, które znaleźć można w klasach średnich oraz wyższych. Edward Newman wymienia w jednym rzędzie z biedą czynnik demograficzny – nadmierny wzrost populacji oraz procesy urbanizacji połączone z bezrobociem, określając je mianem liberalno-strukturalnych czynników (*permissive structural factors*).¹¹³ Do bezpośrednich zaś przyczyn (*direct root causes*) zalicza wywłaszczenie, łamanie praw człowieka, alienację, upokorzenie, palące poczucie niesprawiedliwości, desperacką i niekontrolowaną wściekłość oraz zderzenie wartości.¹¹⁴ Do biedy odwołuje się także Ervin Staub, który twierdzi, że chęć posiadania oraz niemożność jej zaspokojenia prowadzić może do frustracji, a w efekcie tworzenia ruchów mających na

¹⁰⁹ J. Gryz, *Źródła terroryzmu międzynarodowego*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 31. O źródłach terroryzmu czytaj ponadto w: D. Masters, *The Origin of Terrorist Threats: Religious, Separatist, or Something Else?*, „Terrorism and Political Violence” 2008, vol. 20, nr 3, s. 396-412.

¹¹⁰ R.A. Kosta, *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa cywilizacji zachodniej w XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 23-28. Por.: J. Gryz, *Źródła terroryzmu międzynarodowego...*, *op.cit.*, s. 33-35; T. Białek, *Terroryzm manipulacja...*, *op.cit.*, s. 62-66; J. Pawłowski (red. naukowa), *Walka z terroryzmem we współczesnym...*, *op.cit.*, s. 17.

¹¹¹ T. Szlendak, *Terroryzm oczami socjologa*, [w:] V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002, s. 56.

¹¹² *Ibidem*, s. 57.

¹¹³ E. Newman, *Exploring the „Root Causes” of Terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism, 2006, vol. 29, nr 8, s. 752.

¹¹⁴ *Ibidem*, s. 752-754. Zdając sobie sprawę z niedoskonałości mojego tłumaczenia podaję pisownię oryginalną: “(...) dispossession, human rights abuse, alienation, (...) humiliation, (...) burning sense of injustice and dispossession (...) and a desperation and uncontrollable rage”.

celu zmianę systemu.¹¹⁵ W podobnym tonie wypowiada się Walter Laquer mówiąc, iż w 49 najbiedniejszych krajach świata opisanych przez ONZ nie wystąpiła żadna działalność terrorystyczna. Autor stwierdza, iż większość członków Al Kaidy to absolwenci uniwersytetów, szkół technicznych bądź akademii wojskowych. Problem dostrzega również w liczbie ludności oraz nieudolności rządów arabskich, które nie zapewniają pracy absolwentom uczelni, co jest głównym powodem radykalizmu wśród młodych – więc nie bieda.¹¹⁶

- źródła historyczno-polityczne – czyli np. rozwój cywilizacyjny, procesy polityczne, a także pewne reakcje społeczne mające na celu pełną demokratyzację oraz poszanowanie praw człowieka. Źródła te mogą mieć znaczenie przy analizie konfliktów postkolonialnych. Powszechne jest założenie, że powodem nędzy Trzeciego Świata jest jego nadmierna eksploatacja przez kraje rozwinięte w epoce kolonialnej oraz imperializm Zachodu. Jakkolwiek zauważyć należy również, że oprócz eksploatacji mocarstwa niosły ze sobą rozwój ekonomiczny w koloniach. Laquer dorzuca do tej kategorii również sporne zaangażowanie USA w konflikty zbrojne po II wojnie światowej oraz istnienie państwa Izrael (jego dominację w świętych dla obu religii miejscach oraz niechęć do dzielenia kontroli nad nimi z muzułmanami). Jedynym wyjściem byłoby więc oddanie terytoriów okupowanych przez Izrael od 1967 – jednakże gdy premier Barak oferował zwrot ziem zagarniętych, Jaser Arafat propozycję odrzucił i koło się znów zamknęło.¹¹⁷ Poglądy polityczne więc – a raczej ich różnorodność – napędzają konflikty z prostego powodu: słabszym trudniej jest się przebić i zaakcentować swoją obecność oraz swoje poglądy na scenie politycznej. Jedynym więc środkiem jest radykalizm, który staje się jedyną możliwą drogą reakcji.¹¹⁸ Dochodzą do tego dążenia separatystyczno-narodowe, czyli dążenia społeczności do uzyskania autonomii bądź przyłączenia do państwa, z którym się identyfikuje. Korelację przyczyn powstawania terroryzmu ukazuje poniższy wykres:

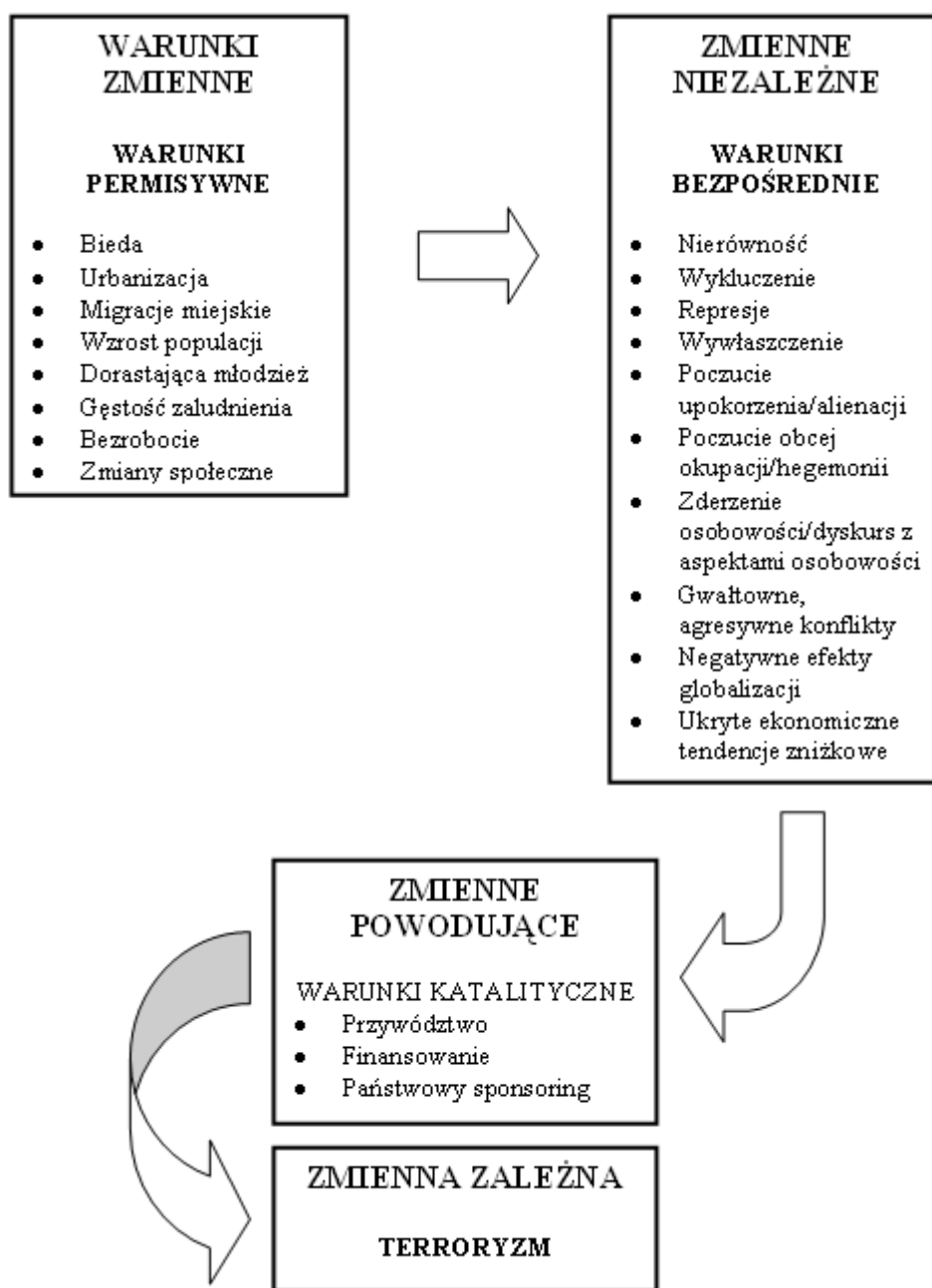
¹¹⁵ E. Staub, *Notes on Terrorism: Origins and Prevention*, "Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology" 2002, vol. 8, nr 3, s. 208-209.

¹¹⁶ W. Laquer, *No end to war*, Continuum International Publishing Group, New York 2003, s. 11 i 15-17. Sednem zdaje się być twierdzenie autora na temat sytuacji bezrobotnych absolwentów uczelni: "*These young people will be found in the coffee houses drinking coffee, smoking water pipes, and not surprisingly discussing radical politics, and among them the terrorists will find symphatizers*".

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 20-21.

¹¹⁸ T. Białek, *Terroryzm manipulacja...*, *op.cit.*, s. 62-63.

Rysunek 3. Korelacja źródeł terroryzmu.

Źródło: E. Newman, *Exploring the „Root Causes” of Terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism”, 2006, vol. 29, nr 8, s. 764.

• źródła socjologiczne – zjawisko występowania oraz powszechności w niektórych krajach szczególnie pojmowanej atmosfery społecznej, tzw. ducha przemocy. Sytuacja taka jest szczególnie popularna w krajach arabskich, gdzie tylko w samej Algierii w ostatnich latach zginęło ponad 100 tysięcy osób w wyniku ataków terrorystycznych.¹¹⁹ Spośród 22 członków Ligi Arabskiej oraz 57 członków Organizacji Konferencji Islamskiej żaden z nich nie był wolny od większych aktów przemocy

¹¹⁹ R.A. Kosta, *Terroryzm jako zagrożenie...*, op.cit., s. 26.

politycznej w ciągu ostatnich 20 lat. Kolejne przykłady to wojna między Irakiem i Iranem, Irakiem a Kuwejtem, Syrią a Jordanią i wiele innych.¹²⁰

- źródła ideologiczne i religijne – podstawowe determinanty współczesnej działalności terrorystycznej. Pierwsze z nich wynikają z przyjęcia przez państwa bądź grupy społeczne pewnego zestawu idei oraz wartości jako obowiązujących, poprzez pryzmat których postrzegany jest system stosunków międzynarodowych oraz wzajemnych relacji. Religijne zaś wynikają z odbierania rzeczywistości poprzez dogmaty wiary¹²¹, które najczęściej występują w świecie muzułmańskim: „*W świecie islamu religia rządzi wszystkimi dziedzinami życia – polityką, społeczeństwem i kulturą. Szariat, prawo muzułmańskie, określa każdy aspekt życia, łącznie z okolicznościami, w jakich muzułmanie powinni się udać na świętą wojnę*”.¹²² Wola propagowania i narzucania innym swojej religii może być tak silna, że może prowadzić do dewiacji w postaci fanatyzmu religijnego. O motywacji religijnej pisał będę jeszcze w dalszym toku tej pracy.

- źródła psychologiczne – nieprzewidywalne reakcje jednostek będące wynikiem jej zaburzeń psychicznych. Niektórzy uważają, że problem tkwi w paranoicznym umyśle przywódcy, który potrafi porwać do działania ludzi mających podobny tok myślenia. Dla osoby takiej idea zabijania jest pewna wizją świata, której zwieńczeniem jest jakaś forma nieśmiertelności. Osoba taka swoim zachowaniem usprawiedliwia więc agresję oraz zabijanie, dlatego podwładni nie mają żadnych wątpliwości natury etycznej co do terroryzmu.¹²³ Mimo badań wykazujących cechy typowe dla terrorysty (obecność dodatkowego chromosomu – syndrom Klinefelter’a, podniesione poziomy serotoniny i testosteronu, obecność toksycznych metali ciężkich i pewnych defektów mózgowych)¹²⁴ dotychczas nie ma ustalonej jednej „terrorystycznej” osobowości, aczkolwiek potwierdzono istnienie cechy narcystycznej.¹²⁵ Zachowania terrorystyczne zawsze osadzone są w kontekście środowiska, które kontroluje pewne zachowania. Faktem, który przemawia za stosowaniem teorii psychologicznych jest terroryzm w kontekście grupowym – np. wspólna modlitwa umacniająca więzi między terrorystami.

¹²⁰ W. Laquer, *No end to war...*, *op.cit.*, s. 19-20.

¹²¹ J. Gryz, *Źródła terroryzmu międzynarodowego...*, *op.cit.*, s. 34.

¹²² Cyt.za: T. Białek, *Terroryzm manipulacja...*, *op.cit.*, s. 64.

¹²³ R.A. Kosta, *Terroryzm jako zagrożenie...*, *op.cit.*, s. 26-27.

¹²⁴ W. Laquer, *No end to war...*, *op.cit.*, s. 23.

¹²⁵ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 429-433. O osobowości przywódców oraz członków w tej samej publikacji na stronach 139-145. Studium psychologii terroryzmu w cytowanej publikacji J. Horgan, *Psychologia terroryzmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Szereg czynników psychologicznych wpływa na kształtowanie się osobowości terrorysty. Sebastian Wojciechowski jako główne psychologiczne źródła terroryzmu wymienia: szowinizm, ksenofobię, uprzedzenia oraz stereotypy, które znaleźć można w konfliktach żydowsko-arabskim, angielsko-irlandzkim, hiszpańsko-baskijskim i wielu innych. Wśród innych znaleźć możemy: strach; ekstremalny pesymizm; poczucie ideologicznej pustki – ekstremalna manifestacja wartości; potrzeba przynależności; poczucie błędu, opresji, nierówności, opóźnienia w rozwoju, prostracji; odczucie zagrożenia i niepewności; wrogość i niechęć oraz pasywność i bierność.¹²⁶ Jak dowodzi jednak Krzysztof Wolak proces stawania się terrorystą nie jest wcale przypadkowy – nie jest to świadoma i przemyślana decyzja, ale stopniowy proces, na który wpływ mają różne czynniki. Autor opisuje współczesny nam pogląd, iż terrorysta to człowiek nienormalny, pozbawiony empatii i wyższych uczuć psychopata.¹²⁷ Z całą jednak stanowczością trzeba stwierdzić, że współcześni terroryści to nie psychopaci – ich funkcje umysłowe są takie same jak nasze, odczuwają podobne emocje, lecz wyznają inny system wartości – np. fundamentaliści islamscy dążą do zburzenia cywilizacji zachodniej, będącej ich zdaniem źródłem wszelkiego zła.¹²⁸

Źródła terroryzmu upatrywać można również w konflikcie cywilizacyjnym. Twórcą koncepcji jest nieżyjący już Samuel Huntington,¹²⁹ który twierdził, że najważniejsze różnice między narodami mają charakter kulturowy. Problem tkwi w fakcie, iż społeczeństwa nie potrafią ustalić swojej odrębności cywilizacyjnej, więc jedynym, co pozostaje to dążenie do konfrontacji, dlatego iż kultura jest siłą, która łączy i dzieli. Czynnikiem, który determinować będzie konflikty jest zatem podejście do życia ludzkiego, które jest wartością samą w sobie, oraz do śmierci – dla niektórych życie to wartość najwyższa, śmierć zaś to koniec wszystkiego; dla innych z kolei życie jest oczekiwaniem, dopiero bohaterska śmierć daje prawdziwe szczęście (jak twierdzą chociażby muzułmanie). To co dla jednych będzie pokojem i bezpieczeństwem, inni

¹²⁶ S. Wojciechowski, *The Psychosocial Sources of Terrorism*, [w:] T. Wallas, S. Wojciechowski (red.), *The Power of Terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2005, s. 7-12.

¹²⁷ K. Wolak, *Osobowość terrorysty?*, [w:] V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002, s. 65-67.

¹²⁸ R. Szynowski, *Kim są terroryści – portret osobowościowy i psychologiczny*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 134-135.

¹²⁹ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, Warszawa 1997, s. 49 i następne. Huntington wyróżnił osiem głównych cywilizacji: zachodnia (Europa i Ameryka Północna), prawosławna, latynoamerykańska, islamska, hinduistyczna, buddyjska, chińska i japońska.

uznają za imperializm, zniewolenie i kolonializm. Sytuacje konfliktowe napędzają dodatkowo dwa czynniki: zewnętrzny (wzrost i rozwój ekonomiczny państw bogatej Północy i regres gospodarczy Południa) oraz wewnętrzny (słabość polityczna i ekonomiczna państw; konflikty wewnętrzne; bezrobocie i przestępczość zoorganizowana).¹³⁰ Wzajemny brak tolerancji i dialogu staje się podstawą konfliktu, w którym nierzadko metodą staje się terroryzm. Ciekawą propozycję stawia Grażyna Michałowska, która komentując koncepcję Huntingtona twierdzi, że obecny konflikt pomiędzy światem zachodnim a światem islamu nie ma charakteru zderzenia cywilizacji, lecz zderzenia wartości kulturowych. Wg autorki różnorodność kulturowa jest najważniejszą wartością współczesnego świata, dlatego niedopuszczalne jest narzucanie komukolwiek swoich wartości oraz każdy jest uprawniony w świetle prawa międzynarodowego oraz systemu własnych wartości do odrzucania obcych sobie wartości kulturalnych. Podsumowując twierdzi, iż to właśnie terroryzm uniemożliwia dialog międzycywilizacyjny.¹³¹

Cytując Viktora Grotowicza można rzec, iż: *„Analiza przyczyn powstawania grup terrorystycznych odsyła do mechanizmów powstawania i funkcjonowania konfliktów społecznych i politycznych. Terroryzm bowiem jest zawsze reakcją na tego typu konflikty”*.¹³² Pamiętać należy, że źródła terroryzmu podlegają nieustannej ewolucji – są pochodną polityki państw, narodów, grup społecznych etc., dlatego też ważnym jest, aby ukazywać to zjawisko w szerokim spektrum wydarzeń historycznych, kulturowych, społecznych i geopolitycznych. Całą sytuację podsumowuje Tomasz Szlendak mówiąc: *„Terroryzm to zatem efekt bezradności – stanu, w którym nie dostrzegamy już innych możliwości uniknięcia pułapki albo czegoś, co tylko nam wydaje się pułapką. (...) Tam gdzie my widzimy spór do rozwiązania za pomocą debaty politycznej (...) tam terrorysta widzi samego siebie jako postać zapędzoną w kozi róg. (...) Terroryzm nie bierze się z biedy i braku edukacji. Wprost przeciwnie, bierze się z wykształcenia, ale wykształcenia w duchu fundamentalistycznym. Terroryzm to efekt fundamentalizmu, zarówno w wymiarze religijnym, jak i w wymiarze politycznym”*.¹³³

¹³⁰ R.A. Kosta, *Terroryzm jako zagrożenie...*, op.cit., s. 53-66.

¹³¹ G. Michałowska, *Czy zderzenie cywilizacji – granice tolerancji*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 107-125.

¹³² V. Grotowicz, *Terroryzm w Europie Zachodniej...*, op.cit., s. 371.

¹³³ T. Szlendak, *Terroryzm oczami socjologa...*, op.cit., s. 54-57.

1.1.6 Media a terroryzm – stan idealnej symbiozy?

Jak już wspominałem wcześniej, terroryzm należy postrzegać jako akt przemocy nakierunkowany tak, aby osiągnąć posłuch i zdobyć rozgłos. Definicja terroryzmu wskazuje na nierozzerwalny związek mediów i terroryzmu – dotarcie do szerszej publiczności. Jak stwierdza Brian Jenkins: „*Terroryzm to teatr, (...) ataki terrorystyczne są często starannie wyliczone i zaplanowane tak, by przyciągnąć uwagę międzynarodowych mediów elektronicznych i prasy*”.¹³⁴ Terroryści wykorzystują dwie kategorie mediów do informowania publiki o swych działaniach: własne środki przekazu (wadą jest niewielki zasięg) oraz media niezależne, wobec których terroryści mają cztery cele: prezentację własnej działalności, czyli szerzenie strachu; uzyskanie zrozumienia i poparcia sprawy w społeczeństwie; zakłócenie przeciwdziałania rządów oraz zdobycie nowych sympatyków.¹³⁵ A.P. Schmid najdokładniej chyba opisuje listę sposobów, w jaki terroryści mogą wykorzystywać media. Jest ona niezwykle obszerna, dlatego przytoczę ją w skrócie: ekspansja propagandy terrorystycznej; gromadzenie informacji o zewnętrznym świecie na własny użytek; manipulowanie obarczaniem odpowiedzialnością; szantażowanie stron trzecich oraz wiele innych. Wielość możliwości świadomego wykorzystywania mediów prowadzić może do stwierdzenia, że media są niejako paliwem napędowym terroryzmu.¹³⁶ Dlatego więc niezbędne jest umiejętne korzystanie z „dobrodziejstw” mediów. Abane Ramdane, jeszcze w czasie wojny algierskiej, w retorycznym pytaniu ukazał istotę tej korelacji: „*Czy lepiej dla naszego celu jest zabić 10 wrogów w wiejskiej okolicy Telergmy gdzie nikt nie będzie o tym mówił czy jednego w Algierii, który zostanie wspomniany dzień później w prasie amerykańskiej?*”.¹³⁷

Współczesna kultura Zachodnia to kultura „szoku i przekraczania”, gdzie uwagę opinii publicznej przyciągnąć może jedynie zdarzenie spektakularne, natomiast to, co powszednie nie liczy się na rynku medialnym. Powszechna konkurencja na rynku

¹³⁴ Cyt. za: B. Hoffman, *Oblicza...*, *op.cit.*, s. 126.

¹³⁵ M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny...*, *op.cit.*, s. 16.

¹³⁶ B. Bolechów, *Terroryzm i media*, [w:] B. Dobek-Ostrowska, M. Kuś (red.), *Hiszpania: media masowe i wybory w obliczu terroryzmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, s. 18-21. Więcej na temat korelacji media-terroryzm w: W.E. Biernatzki, (red.), *Terrorism and Mass Media*, „Communication Research Trends” 2002, vol. 21, nr 1, s. 2-23 oraz M.R.T Soriano, *Terrorism and the Mass Media after Al Qaeda: A Change of Course?*, „Athena Intelligence Journal” 2008, vol. 3, nr 1, s. 1-17.

¹³⁷ A. Stępińska, *Modern Mass Media and International Terrorism*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006, s. 182. W oryginale: „*Is it better for our cause to kill ten of enemy in the countryside of Telergma, where non will speak of it, or one in Algiers that will be mentioned the next day in the American press?*”.

medialnym oraz sposób nowoczesnego informowania przez cały czas (zapoczątkowany przez CNN – tzw. efekt CNN¹³⁸) wymaga nieustannej pogoni za sensacją, a taką niewątpliwie jest każdy akt terrorystyczny. Za pomocą i pośrednictwem współczesnych mediów możemy śledzić nie tylko skutki takiego ataku, ale sam przebieg aktu terrorystycznego, którego modelowym przykładem jest porwanie linii samolotu TWA w 1985 roku. Ciekawy eksperyment przeprowadziła Katarzyna Maniszewska, w wyniku którego – na próbie 20 studentów – okazało się, iż znakomita większość ludzi dąży do osiągnięcia sukcesu i przykucia uwagi publicznej. Tylko jedna osoba na pierwszym planie postawiła życie ofiar, odsuwając sensację na bok.¹³⁹ Media stanowią ogromną władzę w nowożytnym państwie, często określaną mianem czwartej władzy. Niestety i to zjawisko może spowszechnić, co kierunkować będzie terrorystów do coraz bardziej brutalniejszych metod i prowadzić do eskalacji ataków terrorystycznych (tzw. *amplification effect*). Nieustanne epatowanie tą problematyką może doprowadzić do powszechnej psychozy przed jakimś ogólnie pojętym wrogiem. Wytwarza się wtedy „fałszywe poczucie braku bezpieczeństwa” (*false sense of insecurity*).¹⁴⁰ Główną zmienną staje się więc liczba ofiar oraz spektakularność ataków (WTC czy też ostatnie zamachy w Indiach).¹⁴¹

Powszechnym stał się zatem pogląd o symbiozie mediów i terroryzmu – terroryści, aby realizować swoje cele muszą dotrzeć do opinii publicznej, co czynią za pomocą mediów; dziennikarze zaś żerując na ludzkim nieszczęściu, w którym dostrzegają źródło zarobku oraz niepodważalną sensację chętnie pośredniczą w tym procederze.¹⁴² Trafnie tę relację określiła Margaret Thatcher, opisując media jako: „tlen dla terrorystów”.¹⁴³ Media kształtują opinię publiczną poprzez cztery podejścia:

¹³⁸ Efekt CNN polega na tym, iż nieustanne informowanie o ważnych zdarzeniach – nierzadko powierzchowne i bez głębszego przemyślenia – nie daje rządowi czasu na analizę sytuacji i racjonalne podjęcie decyzji. Stwarza to presję na rządzących, w wyniku której podejmuje się czasem decyzje błędne bądź pochopne, z których ciężko jest później się wycofać. Przykładem takiego efektu być może rok 1993 i wojna w Somalii. Po emisji w CNN widoku zmasakrowanych ciał amerykańskich *marines* prezydent Bill Clinton wycofał wojska amerykańskie z tego kraju. Por.: E. Gilboa, *The CNN Effect: The Search for a Communication Theory of International Relations*, „Political Communication” 2005, vol. 22, nr 1, s. 27-40.

¹³⁹ K. Maniszewska, *Terroryzm a media...*, *op.cit.*, s. 23. Eksperyment polegał na tym, że 20 studentom postawiono wyimaginowane zadanie: pisać artykuł o organizacji terrorystycznej i przez przypadek nawiązać znajomość z jej liderem oraz zaprzyjaźniać się z nim. Gdy wydawca oczekuje oddania tytułu muszą się zastanowić, co robią: publikują artykuł czy demaskują organizację? Większość osób opublikowałaby artykuł oraz wykluczyła przyjaźń z terrorystą. Tylko jedna osoba zdecydowała, aby powiadomić organy ścigania.

¹⁴⁰ R. Borkowski, *Terroryzm ponowoczesny...*, *op.cit.*, s. 261.

¹⁴¹ K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar...*, *op.cit.*, s. 64-65.

¹⁴² T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy...*, *op.cit.*, s. 31.

¹⁴³ M. Stohl, *Old myths, new fantasies...*, *op.cit.*, s. 7.

podejście dominujące (paradygmat "wpływu mediów") – media mówią nam, co mamy myśleć i robić; podejście instytucjonalne – media sugerują co mamy myśleć; podejście krytyczne bądź alternatywne – media wskazują o czym mamy nie myśleć oraz podejście techniczne.¹⁴⁴ Jednakże symbioza ta ma pewne granice – stosowanie terroryzmu jest bronią obosieczną, ponieważ ukazywanie brutalności ataków nie przyczynia się z reguły do uzyskania posłuchu, a raczej powoduje spadek poparcia oraz chęć odwetu, co prowadzić może do wzrostu popularności działań władz centralnych. Informowanie społeczeństwa o sprawcach aktów, publikacja listów gończych oraz informacji o nagrodach przyczynia się do skuteczniejszej walki ze zjawiskiem. Pojawia się w tym miejscu problem etyki dziennikarskiej, które jest pewnego rodzaju służbą publiczną. To media kreują znaczny procent rzeczywistości – zdarzenie nieporuszone w mediach praktycznie nie istnieje. Media powinny przekazywać informacje a nie je kreować. Badania wykazały, że 80% ludzi nie rozumie do końca informacji przekazywanych w mediach, lecz zapamiętuje fakty, dlatego że świadome manipulowanie faktami prowadzić może do utrwalania się pewnych stereotypów.¹⁴⁵ Ważnym aspektem jest również osąd, czy media powinny podlegać jakimś ograniczeniom oraz problem cenzury. Relacja rząd-media opiera się na trzech poziomach: totalna wolność słowa bez ograniczeń; cenzura, czyli administracyjne ograniczenia (powszechne w państwach autorytarnych, gdzie zjawisko terroryzmu występuje dość rzadko lub wcale) oraz autocenzura i autoregulacje. W ostateczności to reporter decyduje o ujawnieniu informacji i wpuszczeniu jej do obiegu, dlatego najbardziej optymalnym rozwiązaniem zdaje się być autocenzura czy też samocenzura.

Terroryzm można analizować jako pewien rodzaj strategii komunikacji, służącej rozpowszechnianiu poszczególnych przesłań i idei. Ataki z 11 września 2001 roku nie mogły spowodować poważniejszych strat ani sparaliżować państwa – były atakiem na symbole współczesnego dobrobytu, potęgi i kultury. Stały się więc uderzeniem propagandowym.¹⁴⁶ Z tego założenia wynika stwierdzenie, że celem terrorystów jest przeniknięcie do „trójkąta komunikacji politycznej”, w skład którego wchodzi: rząd, media masowe i opinia publiczna.¹⁴⁷ W epoce powszechnej globalizacji w każdej

¹⁴⁴ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1441.

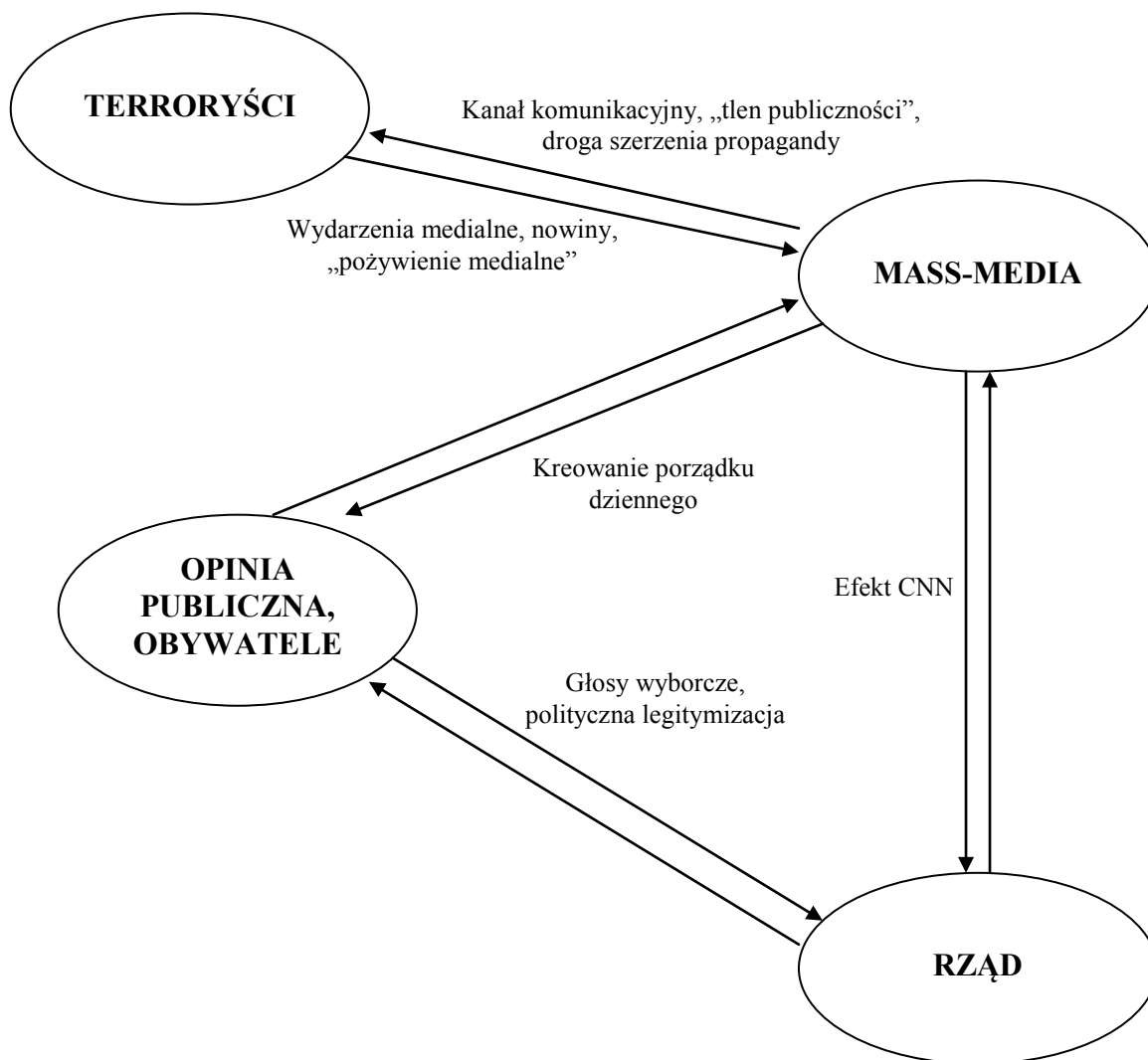
¹⁴⁵ T. Białek, *Terroryzm manipulacja...*, *op.cit.*, s. 199.

¹⁴⁶ R. Borkowski, *Strach w komunikowaniu społecznym – medialny obraz terroryzmu*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006, s. 231.

¹⁴⁷ B. Bolechów, *Terroryzm i media*, [w:] B. Dobek-Ostrowska, M. Kuś (red.), *Hiszpania: media masowe i wybory w obliczu terroryzmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, s. 15-16.

dziedzinie życia ludzkiego – tym bardziej więc w mediach – nawet lokalny atak terrorystyczny może oddziaływać w skali międzynarodowej. Stosując terroryzm zyskują uwagę mediów masowych a tym samym opinii publicznej i rządu, co przedstawia poniższy wykres:

Rysunek 4. Trójkąt komunikacji politycznej i terroryzmu.

Źródło: A. Stępińska, *Modern Mass Media and International Terrorism*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006, s. 186.

Jedną z takich strategii jest z całą pewnością Internet, który stał się nowym orężem w walce o uzyskanie globalnego zasięgu. Jest to medium szeroko dostępne oraz zapewnia dostęp do szerokiego spektrum odbiorców – od niewykształconych po elity. Terrorysty niejako więc mogą brać sprawy w swoje ręce i sami kreować swoje przekazy. Według K.R. Damphousee i B.L. Smitha terroryści mogą używać Internetu na pięć sposobów: jako narzędzia propagandowego; jako narzędzia komunikacji; jako

„wirtualnego graffiti”, czyli prezentacji własnych haseł w przykuwających uwagę formach graficznych; jako źródła dochodów oraz jako broni w przypadku cyberterrorizmu.¹⁴⁸ Jak mówi Anne Stenersen obecnie Internet bardziej pełni rolę banku wiadomości i źródeł o działalności terrorystycznej aniżeli wirtualnego obozu rekrutacyjnego. Internet ma, według autorki, odgrywać dwojaką rolę w epoce dżihadu: biblioteki z instrukcjami i podręcznikami typu „jak zrobić bombę w domu” oraz interaktywnego środowiska, gdzie zwykli użytkownicy mogą wymieniać uwagi z doświadczonymi „trenerami” grup terrorystycznych. Instrukcje zebrane są z reguły w encyklopediach dedykowanych poszczególnym problemom (np. *The Large Encyclopaedia of Weapons* bądź *The Security Encyclopaedia*), z których dwie największe to *The Encyclopaedia of Jihad (mawsu'at al-jihad)* oraz *The Encyclopaedia of Preparation (mawsu'at al-i'dad)*. W sieci znajdziemy również olbrzymią ilość filmów instruktażowych, serii wydawniczych (np. *The Series for Preparation to Jihad* bądź *Al-Battar Camp*) oraz periodyków. Stenersen twierdzi zatem, że Internet służy jako substytut prawdziwego treningu terrorystów w przypadku „domorosłych bojowników”, dlatego nazywa go mianem „przedszkola dżihadu” zamiast „uniwersytetem dżihadu”.¹⁴⁹ Internet ze względu na swój globalny zasięg, wysoką dostępność i możliwości propagandy stał się ważnym narzędziem w rękach terrorystów – nawet zagorzałych przeciwników nowinek technicznych. Tim Herman uważa wręcz, że: „internetowe serwisy informacyjne powstają, istnieją i rozwijają się, by zapęłnić lukę między radiem o poranku a telewizją wieczorem”.¹⁵⁰

Relacje między mediami i terroryzmem są wieloaspektowe. Niebezpiecznym zjawiskiem jest również swoiste usprawiedliwianie zamachów terrorystycznych oraz próby ich gloryfikowania.¹⁵¹ Nie przypadkowo więc stacje takie jak Al-Dżazira oraz libańska Al-Manar, której mocodawcą jest Hezbollah, usprawiedliwiają zamachy twierdząc, że to Allah chciał ofiar terroryzmu.¹⁵² Równie dobrze media mogą stosować i utrzymywać w naszej świadomości pewne stereotypy. Jacek Bartoszek podaje

¹⁴⁸ *Ibidem*, s. 34-35.

¹⁴⁹ A. Stenersen, *The Internet: A Virtual Training Camp?*, „Terrorism and Political Violence” 2008, vol. 20, nr 2, s. 215-231. Jak donosi „Dziennik” ostatnio pojawił się nowy „elementarz”, z którego afgańscy rebelianci uczą się, jak atakować żołnierzy NATO. Por.: „Dziennik”, 2-3.V.2009 r., s. 10.

¹⁵⁰ P. Krzysiek, R. Miszczuk, *Środki masowego przekazu po 11 września 2001 roku*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 150.

¹⁵¹ D. Duda, *Terroryzm islamski...*, *op.cit.*, s. 79.

¹⁵² A. Schbley, *Religious Terrorism, the Media, and International Islamization Terrorism: Justifying the Unjustifiable*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2004, vol. 27, nr 3, s. 223.

przykładowo cztery z nich: terroryzm zaczął się po zamachu na World Trade Center; współczesny terroryzm ma podłoże religijne, a sprawcy zamachów działają przede wszystkim z motywów religijnych; Osama bin Laden jako terrorysta wszechczasów oraz Al-Kaida jako wszechświatowa (jedyna) organizacja terrorystyczna. Autor konkluduje stwierdzeniem, że tylko od nas zależy jak bardzo uproszczony świat chcemy odbierać.¹⁵³ Na medialne pojmowanie terroryzmu wpływa pięć elementów: sami terroryści, decydenci polityczni, opinia publiczna, ofiary oraz same media. Relacje te są zmienne w czasie i przestrzeni i czasem trudno tak naprawdę powiedzieć, kto kim manipuluje.¹⁵⁴ Powszechna dostępność telewizji i Internetu daje olbrzymie spektrum możliwości, takich jak np. transmitowane przez Al-Dżazirę przemówienia Osamy bin Ladena 29.X i 1.XI.2004 roku w przeddzień wyborów prezydenckich w USA, które może być postrzegane jako jeden z największych sukcesów terrorystów w kreowaniu powszechnej psychozy.¹⁵⁵ Drugim przykładem niech będzie zamach z marca 2004 roku w Madrycie, w wyniku którego zbliżającą się kampanie wyborczą zdominowały nastroje pacyfistyczne, co zaowocowało wycofaniem wojsk hiszpańskich z Iraku oraz zmianą ekipy rządzącej.¹⁵⁶ „*Dziennikarz musi wiedzieć, jakich wartości broni, musi też dążyć do ustanowienia praktycznego profesjonalizmu zawodowego. W tym sensie odpowiedzialność moralna dziennikarza byłaby zbliżona do odpowiedzialności moralnej polityka (...) Dziennikarze jednak częściej ponoszą ofiarę najwyższą – własne życie (np. Waldemar Milewicz), aby przedstawić czytelnikom i widzom najbliższe prawdy tragiczne wydarzenia ze świata, za co powinniśmy być im wdzięczni.*”¹⁵⁷

¹⁵³ J. Bartoszek, *Stereotyp terrorysty w świadomości społecznej*, [w:] J. Szafrński, J. Kosiński, *Współczesne zagrożenia terrorystyczne oraz metody ich zwalczania*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2007, s. 108-117. Więcej na temat stereotypów terrorystów w: T. Białek, *Terroryzm manipulacja...*, op.cit., s. 96-112.

¹⁵⁴ B. Bolechów, *Terroryzm i media*, [w:] B. Dobek-Ostrowska, M. Kuś (red.), *Hiszpania: media masowe i wybory w obliczu terroryzmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, s. 15-16.

¹⁵⁵ Ż. Polowczyk, *The Importance of the Electronic Media in an Information Society in the Face of the Threat of Terrorism: An Attempt at an Appraisal*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The modern terrorism and its forms*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007, s. 154.

¹⁵⁶ R. Borkowski, *Strach w komunikowaniu społecznym – medialny obraz terroryzmu*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006, s. 236.

¹⁵⁷ M. Legiędź-Gałuszka, *Obraz terroryzmu w mediach masowych: informacja, perswazja, aksjologia*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 136.

1.1.7 Działania wojenne a kwestia terroryzmu – konflikt asymetryczny.

Po II wojnie światowej zaobserwować można znaczny spadek klasycznych wojen, czyli wojen między państwami. Stanowią one zaledwie 18% wszystkich konfliktów, więc pozostałe 82% to konflikty wewnętrzne. W latach 1945-1995 stwierdzono 164 wojny. Obecne zjawisko określane jest mianem „demokratyzacji” bądź „degeneracji” wojny, której objawem jest wzrost ofiar wśród ludności cywilnej.¹⁵⁸ Czy terroryzm jest więc formą wojny? Holenderski badacz Hylke Tromp twierdził, że terroryzm może być uznany jako specyficzna forma wojny, tzw. „wojna zakamuflowana” bądź „wojna toczona przez pośredników”. Co więcej, opisywał terroryzm mianem „Trzeciej Wojny Światowej” bez linii frontów oraz jasno sprecyzowanych przeciwników.¹⁵⁹ Tradycyjne wojny przeszłości stawiały na przeciw siebie armie państwowe – konflikty były „symetryczne”. Obecnie rebelianci oraz terroryści zawierają luźne koalicje walczących grup, aby osiągać własne cele. Tradycyjna strategia decydujących bitew została zastąpiona strategią wyczerpania, a przymiotnik symetryczny zmienił się w asymetryczny. Wojna to zorganizowane użycie siły przez politycznie motywowane grupy bądź organizacje. Idea wojny mówi także, że pewien „próg” przemocy powinien zostać przekroczony. Ponadto agresja militarna nie jest wojną dopóty, dopóki druga strona nie odpowie zbrojnie (np. inwazja sowiecka w Czechosłowacji w 1968 r.).¹⁶⁰ Zagrożenia militarne przybrały więc charakter pozapaństwowy i asymetryczny. Zmiany charakteru współczesnych wojen dostrzega także Noemi Gal-Or w aspektach *jus ad bellum* oraz *jus in bello*.¹⁶¹ Zmiany zaszły w takich dziedzinach jak: deklaracja wypowiedzenia wojny (dotychczas jedna ze stron musiała oficjalnie wypowiedzieć wojnę); modernizacja technologiczna w kwestii wyposażenia wojennego; zasięg skutków oraz konsekwencji (akt terrorystyczny może mieć miejsce w każdym miejscu na świecie); aktorzy działań wojennych (terroryści nie są przedmiotem Konwencji Genewskiej) oraz teatr wojny.¹⁶²

¹⁵⁸ J. Pawłowski (red. naukowa), *Walka z terroryzmem we współczesnym...*, *op.cit.*, s. 11.

¹⁵⁹ B. Bolechów, *Nowy terroryzm – paradygmat wojny*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 40.

¹⁶⁰ J.S. Levy, *International Sources of Interstate and Intrastate War*, [w:] Ch.A. Crocker, F.O. Hampson, P. Aall, *Leashing the Dogs of War. Conflict Management in a Divided World*, United States Institute of Peace Press, Washington 2007, s. 19-20.

¹⁶¹ *Jus ad bellum* – prawo dotyczące użycia siły. *Jus in bello* – prawo o wojnie.

¹⁶² N. Gal-Or, *Has the Third World War Broken Out? Reflections on the Place of Terrorism in International Conflict and Its Impact on the Transformation of the Law of War*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006, s. 47-50.

Jacek Pawłowski wymienia kilka podstawowych cech zagrożeń asymetrycznych, których istotą jest stosowanie gróźb przez podmiot słabszy, niezdolny do prowadzenia otwartego konfliktu:

- stosowanie niekonwencjonalnych metod i środków – nie są postrzegane jako akceptowane środki prowadzenia działań wojennych,
- wykorzystanie największych słabości przeciwnika,
- utrudnianie bądź uniemożliwianie wykorzystania posiadanego arsenału obronnego,
- powodowanie nieproporcjonalnie większych kosztów prowadzenia działań w stosunku do wyników,
- osiąganie efektów nieproporcjonalnie większych niż skala zastosowanych środków.

Zagrożenie asymetryczne więc to działanie z użyciem metod prowadzenia walki odmiennych od powszechnie utartych i akceptowanych, mające na celu niwelację siły przeciwnika, uderzanie w jego najczulsze i najsłabsze punkty i osiąganie efektów nieproporcjonalnie większych w stosunku do zaangażowanej siły i środków własnych. Działanie takie typowe jest zatem dla podmiotów niepaństwowych, transnarodowych, dysponujących znacznie mniejszym potencjałem militarnym aniżeli przeciwnik – państwo.¹⁶³ Postępująca globalizacja oraz rozwój nowoczesnej technologii doprowadził również do niebezpieczeństwa wejścia w posiadanie broni masowego rażenia przez osoby niepowołanych - w tym terrorystów.

Terroryzm skierowany przeciw państwu jest przykładem zagrożenia asymetrycznego. „Wojna asymetryczna” prowadzona jest głównie w obszarach miejskich (Nowy Jork, Madryt, Biesłan, Londyn, Bombaj, miasta w Iraku), gdzie głównym celem jest ludność cywilna bądź obiekty o szczególnym znaczeniu, a terror podstawowym narzędziem. Terrorysty nigdy nie atakują regularnych oddziałów zbrojnych, lecz raczej odosobnione placówki, przemieszczające się niewielkie konwoje, patrole. Rzadziej atakuje się duże formacje militarne (okręt wojenny w porcie – np. atak w 2000 roku na amerykański okręt USS Cole stacjonujący w porcie w Jemenie; magazyny z bronią; koszary wojskowe; hotele z żołnierzami etc.). Popularne stało się

¹⁶³ J. Pawłowski, *Asymetryczność zagrożeń i działań terrorystycznych*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 77-78.

także atakowanie pojedynczych żołnierzy.¹⁶⁴ Mamy tu do czynienia z "pustym polem walki" – czyli rozproszonymi organizacjami, mogącymi zmieniać miejsce działania. Doskonałym przykładem uzyskania nieproporcjonalnie dużych efektów w stosunku do użytych środków są ataki samobójcze, które stanowią mniej niż 1% wszystkich ataków terrorystycznych, lecz 50% wszystkich ofiar zamachów terrorystycznych to właśnie ofiary działań samobójczych.¹⁶⁵

Niewątpliwym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi asymetryczności jest technologia i jej powszechność. Tak samo jak i media, może ona być także faktorem przeciwdziałającym rozwojowi terroryzmu. Asymetria pojawiła się już w okresie zimnej wojny, jakkolwiek rzadko nazywano ją po imieniu z różnych powodów. Zmiana nastąpiła po upadku bloku sowieckiego, kiedy to poszczególne grupy bojowników upodobały sobie strategię asymetryczności, która w połączeniu z groźbą użycia broni masowego rażenia stanowi poważne zagrożenie współczesnej państwowości.

Herfried Münkler słusznie zauważa, iż współczesne wojny charakteryzują się prywatyzacją działań wojennych (odpaństwowienie ze względu na relatywnie tanie prowadzenie takich działań) oraz wspomnianą już asymetryzacją. Podmiotami ich są różne grupy interesów, gracze parapaństwowi oraz osoby prywatne, dla których stosowanie przemocy jest bardziej opłacalne niż utrzymanie pokoju.¹⁶⁶ Konflikty te

¹⁶⁴ J. Borkowski, *Nieregularność i asymetria oraz potęgowanie zaangażowania przeciwnika jako zasady działań organizacji terrorystycznych*, [w:] J. Szafrński, J. Kosiński, *Współczesne zagrożenia terrorystyczne oraz metody ich zwalczania*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2007, s. 97.

¹⁶⁵ J. Pawłowski, *Asymetryczność zagrożeń...*, *op.cit.*, s. 79-80. W literaturze muzułmańskiej wyróżnia się trzy typy męczenników: *męczennik doskonały*, *męczennik tego świata* oraz *męczennik życia przyszłego*. W islamie umyślne zabójstwo wierzącej osoby jest stanowczo potępiane. Co więcej, islam zdecydowanie zabrania mordowania osób nie uczestniczących w walce, a zatem kobiet, dzieci, starszych, mnichów, osób niepełnosprawnych itd. W trakcie wojny zaś dozwolone jest atakowanie armii wroga tylko wtedy, jeśli taka akcja przysparza szkód drugiej stronie oraz podnosi morale muzułmanów. Zamachowiec, który wie że akcja taka nie przyniesie żadnej z tych korzyści jest surowo potępiany. Należy pamiętać, że islam ustalił wyraźne reguły i metody jak zabijać, być zabijanym oraz jak walczyć z wrogiem. Nigdzie tam nie ma wzmianki o zamachach na cele cywilne. Por.: E. Çapan, *Ataki samobójcze a islam*, [w:] E. Çapan, *Terroryzm i zamachy samobójcze. Muzułmański punkt widzenia*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2007, s. 122-138. Niezwykle ciekawie na ten temat wypowiada się również Magdi Allam twierdząc wprost, że to właśnie z Zachodu pochodzi większość *szachidów*, czyli męczenników islamu gotowych w każdej chwili na ofiarę ze swojego ciała w imię Allaha. Zamachy z 11 września przygotowała komórka Al-Qaedy z Hamburga, na której czele stał Egipcjanin Muhammed Atta. Co ciekawe, zanim wyruszył on na Twin Towers w NYC zdążył obronić doktorat z architektury na uniwersytecie w Hamburgu. Szokować może również fakt, że duża liczba młodych muzułmanów przybywa na Zachód jako osoby obojętne religijnie i tutaj dopiero nawraca się na islamski radykalizm. Autor twierdzi wręcz, że Zachód „stał się wylegarnią islamskich i świeckich ekstremistów. Por.: M. Allam, *Kamikadze made in Europe. Czy Zachodowi uda się pokonać islamskich terrorystów?*, Wydawnictwo UNIVERSITAS, Kraków 2008, s. 9-22 i następne. Więcej na temat ataków samobójczych i użycia ludzkiego ciała jako broni terrorystycznej również w artykule J. Dingley, M. Mollica, *The Human Body as a Terrorist Weapon: Hunger Strikes and Suicide Bombers*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2007, vol. 30, nr 6, s. 459-488.

¹⁶⁶ H. Münkler, *Wojny naszych czasów*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004, s. 9-10.

charakteryzują się sinusoidalną częstotliwością prowadzenia działań wojennych – po pewnym czasie uspienia dochodzi do eskalacji przemocy i intensyfikacji działań, aby powtórnie ucichnąć, co daje złudne odczucie końca wojny. Konflikty te określamy mianem *low intensity war*.¹⁶⁷ Stefan Mair wyodrębnia czterech głównych aktorów „prywatyzacji przemocy”, co zdaje się być najlepszym podsumowaniem oraz opisem współczesnych aktorów oraz charakteru konfliktów:¹⁶⁸

Tabela 2. Klasyfikacja aktorów w tzw. *low intensity wars*.

Typ aktorów	Przestępczość zorganizowana	Terroryści	Warlordowie	Rebelianci
Kryteria wyróżniające				
Motywy działalności	ekonomiczne	polityczne	ekonomiczne	polityczne
Grupy docelowe, cele taktyczne	inne organy siły – oficjalne organy bezpieczeństwa (policja, wojsko) bądź konkurencja z innymi rebeliantami lub grupami przestępczymi	nieuzbrojeni cywile	nieuzbrojeni cywile	inne organy siły – oficjalne organy bezpieczeństwa (policja, wojsko) bądź konkurencja z innymi rebeliantami lub grupami przestępczymi
Zasięg geograficzny użycia przemocy	działania globalne z limitowaną bazą terytorialną	działania globalne z limitowaną bazą terytorialną	limitowany zasięg, celem jest zdobycie konsolidacja władzy nad danym terytorium	limitowany zasięg, celem jest zdobycie konsolidacja władzy nad danym terytorium
Relacja do monopolu państwa w kwestii użycia siły	koegzystencja z państwowym monopołem czy raczej jego wymóg	koegzystencja z państwowym monopołem czy raczej jego wymóg	chęć zastąpienia monopolu państwowego swoim monopołem	chęć zastąpienia monopolu państwowego swoim monopołem

Opracowanie własne na podstawie: S. Mair, *The New World of Privatized Violence*, „Internationale Politik und Gesellschaft” 2003, nr 2, s. 11-12.

¹⁶⁷ *Ibidem*, s. 22.

¹⁶⁸ S. Mair, *The New World of Privatized Violence*, „Internationale Politik und Gesellschaft” 2003, nr 2, s. 11-12. Mair mówi w taki oto sposób: „There are four ideal types of privatized violence: criminals, terrorists, warlords and rebels. They share a willingness to use violence in order to attain their objectives. They differ in their objectives, target groups, and the geographic scope of their use of violence as well as in their relation to the state monopoly on the use of force.” Artykuł dostępny online na: <http://library.fes.de/pdf-files/ipg/ipg-2003-2/artmair.pdf>

1.2 ISTOTA WSPÓŁCZESNEGO TERRORYZMU

1.2.1 Cele terroryzmu.

Zasadniczym celem terroryzmu jest wywołanie uczucia strachu (grozy) poprzez stosowanie przemocy po to, aby osiągnąć dominację oraz swoistą kontrolę nad „publicznością”, czyli obserwatorami aktu terrorystycznego. Kierowanie tej przemocy w stronę bezbronnych i anonimowych ofiar ma na celu wytworzenie psychozy strachu oraz poczucie permanentnego zagrożenia, które prowadzić może w dłuższej perspektywie do stanu apatii i uległości wśród obywateli, a następnie i u władz politycznych.¹⁶⁹ Zauważyć jednak należy, iż cel terroryzmu różni się od celów zamachu terrorystycznego.¹⁷⁰ Wyróżniamy zatem dwojakie cele terroryzmu:

- cel pierwotny (główny), którym jest niejako zmuszenie rządu bądź przedstawicieli władzy, grupy ludzi bądź nierzadko całej populacji do pewnych zachowań pożądanых z punktu widzenia sprawców terroryzmu. Może on być realizowany pod wieloma postaciami: uzyskanie pewnych korzyści i ustępstw (okup, publikacja żądań terrorystów bądź zwolnienie więźniów); reklama (upublicznienie sprawy w jak najszerszym forum); sianie zamętu i niepokoju wraz z pewną demoralizacją społeczeństwa (lubują się w tym ugrupowania anarchistyczne, ponieważ w takiej sytuacji rząd podejmuje równie brutalne działania celem opanowania sytuacji, co prowadzić może do wybuchu niezadowolenia wśród ludności, a niekiedy i do rewolucji); celowe wymuszanie represji i odwetu ze strony władzy; wymuszenie posłuchu i lojalności oraz poczucia winy (ogłaszanie ofiar swoich zamachów jako „symbole”).¹⁷¹

- cel instrumentalny (pośredni bądź uboczny), który jest środkiem do osiągnięcia celu głównego. Realizowany jest poprzez atakowanie pewnych dóbr objętych ochroną prawną – jest to zatem działanie wysoce przestępcze.¹⁷²

W tym miejscu rodzi się zatem pytanie: jakie obiekty spełniać mogą kryteria celu zamachu terrorystycznego? Potencjalni zamachowcy, biorąc pod uwagę czas, miejsce i cel zamachu, analizować mogą następujące kryteria:¹⁷³

¹⁶⁹ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 57.

¹⁷⁰ K. Indecki, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 27.

¹⁷¹ *Ibidem*, s. 28-29. Por.: P. Piątkowski, *Terroryzm: nowe wezwanie dla bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa – Toruń 1996, s. 8-12.

¹⁷² *Ibidem*.

¹⁷³ A.P. Przemyński, *Potencjalne obiekty ataku terrorystów (studium procesu wyboru celu zamachu)*, [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kantor Wydawniczy "Zakamycze", Kraków 2005, s. 522-523.

- psychologiczne – czyli wpływ skutków zamachu na opinię publiczną oraz korzystne pośrednie konsekwencje,
- technologiczne i organizacyjne – czyli łatwość dostępu do obiektu, skuteczność jego ochrony oraz skala trudności w dostarczeniu na miejsce zamachu materiałów do tego niezbędnych jak i samych wykonawców,
- procesowe – uniemożliwienie identyfikacji inspiratorów, które pozwoliłoby na ich późniejsze postawienie przed sądem.

Ogromnie ważnym elementem na etapie planowania jest z pewnością fakt zainteresowania się takim aktem lokalnych mediów oraz ich wpływem na opinię publiczną. Po raz kolejny powraca więc założenie symbiozy terrorystów i mediów. Herfried Münkler zdaje się potwierdzać ten fakt: „(...) terroryści atakują zazwyczaj demokratyczne, postindustrialne społeczeństwa o wysokim zagęszczeniu mediów. Natomiast społeczeństwa rolnicze, państwa rządzone autorytarnie czy nawet totalitarnie, w końcu społeczeństwa o niewielkim zagęszczeniu informacyjnym, być może nawet bez stacji telewizyjnych, o wiele trudniej jest zaatakować i ugodzić metodami terrorystycznymi.”¹⁷⁴ Po raz kolejny pragnę zauważyć, że swoista walka o palmę pierwszeństwa na rynku nie powinna być pierwszoplanowym celem jakiegokolwiek redakcji. Tragiczna śmierć obywatela RP Piotra Stańczyka w lutym 2009 r. w Pakistanie odbiła się szerokim echem w polskich mediach, które co prawda nie emitowały filmu ze sceną egzekucji, ale na każdym kroku informowały dosadnie, że ze względu na drastyczność dalsze sceny nie zostaną opublikowane. Jednakże nie można zaprzeczyć, że wyobrażenia widzów kreowała pewne obrazy, a szerokie kręgi polityków zaczęły oskarżać polski rząd o zaniedbania w tej sprawie, co poniekąd można przypisać jako sukces terrorystów. W kategoriach zagrożenia traktować także należy EURO 2012 w Polsce i na Ukrainie, które doskonale spełnia wszystkie powyższe kryteria. Nie jest koniecznym przeprowadzenie tutaj samego ataku, wystarczy sama informacja o takim zagrożeniu. Impreza taka jest ogromnym wyzwaniem, dlatego konieczne jest ciągłe budowanie sprawnego systemu antyterrorystycznego.¹⁷⁵

Oczywistym jest także fakt, że potencjalne cele zależeć także będą od ideologii terrorystów.¹⁷⁶ Lewicowy terroryzm za cel wybierze jednostki-symbolu uosabiające

¹⁷⁴ H. Münkler, *Wojny naszych czasów...*, op.cit., s. 142.

¹⁷⁵ T.R. Aleksandrowicz, *EURO 2012 jako zagrożenie: łyżka dziegciu w beczce euforii*, [w:] K. Liedel (red. naukowa), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007, s. 26-28.

¹⁷⁶ Patrz więcej w: B. Hołyst, *Terroryzm...*, op.cit., s. 257-280.

zwalczany system, tłumacząc to walką pod sztandarem równości i sprawiedliwości społecznej. Cele terroryzmu prawicowego zaś będą pochodną haseł o czystości rasowej, ochronie miejsc pracy dla nacji dominującej bądź oczyszczenia państwa z popularnych „pasożytów”. Islamski fundamentalizm za cel obierze z kolei „niewiernych” z Zachodu oraz członków diaspory żydowskiej. Są to jedynie pewne ogólniki, które mają jednakże na celu potwierdzenie stawianej tezy. Skuteczna walka wymaga zatem poznania sposobu myślenia wroga oraz identyfikacji potencjalnych celów zamachów.¹⁷⁷

1.2.2 Motywacje działań terrorystycznych.

Poprzez pojęcie motywacji rozumieć można uzasadnianie bądź usprawiedliwianie aktów terrorystycznych. To właśnie motywacja warunkuje wybór taktyki, celów ataku, a także wybór środków oraz strukturę organizacyjną grupy. Jak pisze Marek Madej w ostatniej dekadzie XX wieku dokonała się ważna zmiana w kwestii motywacji terroryzmu – nastąpiło stopniowe odejście od „świeckiego” terroryzmu motywowanego dążeniami nacjonalistycznymi bądź separatystycznymi w kierunku religijnym.¹⁷⁸ Należy pamiętać, że motywacja nie jest równoznaczna z przyczynami bądź źródłami (*root causes*) powstawania grup terrorystycznych. Motywacje stanowią zatem doskonały punkt wyjścia do analizy współczesnych organizacji terrorystycznych. Madej wyróżnia cztery główne typy motywacji: religijna, ideologiczna (lewicowa bądź prawicowa), etnonacjonalistyczna oraz terroryzm jednej sprawy (*single issue terrorism*).¹⁷⁹

Obecnie najważniejszym czynnikiem motywacyjnym jest niewątpliwie religia. Grupy motywowane religijnie pojawiły się dopiero w 1980 r. w wyniku rewolucji islamskiej w Iranie.¹⁸⁰ Konsekwencją jej była wojna w Afganistanie, którą postrzegano jako pierwszy etap globalnej rywalizacji islamu z kulturą zachodnią, a wycofanie wojsk

¹⁷⁷ M. Narojek, *Terroryzm jako metoda prowadzenia walki*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 49-55. Dostęp również online z dnia 27.II.2009 na: http://sbn.republika.pl/terroryzm_cele.html

¹⁷⁸ M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny...*, *op.cit.*, s. 22-23.

¹⁷⁹ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa...*, *op.cit.*, s. 137. Z kolei Gregory D. Miller podaje nieco inną klasyfikację motywacji: narodowo-separatystyczna, rewolucyjna (lewicowa), reakcjonistyczna (prawicowa), religijna oraz terroryzm jednej sprawy. Wyraźnie zaznacza, że grupy mają z reguły więcej niż jedną motywację, jednakże powyższe kategorie uznaje jako „główne” bazy motywacyjne. Por. G.D. Miller, *Confronting Terrorisms: Group Motivation and Successful State Policies*, „Terrorism and Political Violence” 2007, vol. 19, nr 3, s. 335-336.

¹⁸⁰ M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny...*, *op.cit.*, s. 23. W 1980 r. z organizacji międzynarodowych tylko dwie grupy miały charakter religijny (szyickie), w 1992 r. grupy religijne stanowiły już ok. 25% ogółu (11 z 48), w 1994 – 33% (16 na 49), a w 1995 r. blisko połowę (26 z 56).

radzieckich uznano za jednoznaczny tryumf islamu. To właśnie po tej wojnie utrwalił się etos mudżahedina, czyli wojownika o wiarę oraz grupy tzw. *Arab Afghans*, czyli weteranów tejże wojny, którzy oferowali swoje doświadczenie powstającym grupom radykalistycznym.¹⁸¹ Terrorysty tak siebie motywujący uważają swoje ataki za pewne symbole bądź sakramenty. W tej grupie dochodzi do rozszerzenia definicji wroga, którym stać się może w zasadzie każdy, kogo nie uważa się za współwyznawcę.¹⁸² Taka czarno-biała wizja świata prowadzi do stopniowej dehumanizacji i odrzucenia ludzkich norm, co prowadzi do tego, iż członkowie takich grup są podatni na łatwą manipulację, dzięki czemu nie mają żadnych zahamowań. Stają się więc perfekcyjnym orężem, które prowadzi do nielimitowanej skali ofiar (samobójcze ataki). Popularnym jest więc, iż na czele takich grup stoją osoby duchowne, które sankcjonują użycie siły pod pretekstem spełnienia obowiązku religijnego. Badacze wyróżniają trzy odmiany terroryzmu religijnego: fundamentalizm islamski (etnoreligijny), terroryzm millenarystyczny oraz terroryzm *single issue* (np. zabicie wpływowej osoby, która zagraża jakiejś formacji religijnej).¹⁸³ Niewątpliwie najgroźniejszą grupę stanowią tutaj fundamentaliści islamscy.¹⁸⁴ Ze względu na ramy objętościowe pracy celowo pomijam szczegółową charakterystykę tego zjawiska, jakkolwiek pragnę jedynie zwrócić uwagę na fakt, iż konflikt między cywilizacjami zachodnią oraz islamską wynikać może z różnego pojmowania związku pomiędzy polityką a religią. Sednem sprawy jest założenie, że Zachód wyraźnie rozróżnia te dwa pojęcia, natomiast cywilizacja islamu nie zna takiego podziału, dlatego walka z Zachodem oraz tamtejszym laicyzmem postrzegana jest jako zaleta.¹⁸⁵ Ideologia fundamentalizmu to dzieło w głównej mierze ludzi wykształconych na europejskich i amerykańskich uniwersytetach, dzięki którym nastąpiła modernizacja państw islamu. Jednakże modernizacja nie oznacza w tym przypadku westernizacji. Fundamentalizm jest wyrazem kompleksów, które powstały jednak dzięki absolutnemu przeświadczeniu Zachodu o wyższości swojej kultury oraz umocnieniu swojej potęgi ekonomicznej i militarnej (kraje arabskie przeżywały okres rozwoju między IX a XVI

¹⁸¹ M. Madej, *Istota współczesnego międzynarodowego terroryzmu politycznego*, „Opinie” 2001, Departament Strategii i Planowania Polityki, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nr 46, s. 8.

¹⁸² H. Münkler, *Wojny naszych...*, *op.cit.*, s. 148.

¹⁸³ W. Wróblewski, *Terroryzm religijny jako zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Problemy bezpieczeństwa” 2007, nr 1, s. 91.

¹⁸⁴ Na temat fundamentalizmu religijnego piszą m.in.: B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 323-357 oraz R. Borkowski, *Terroryzm ponowoczesny...*, *op.cit.*, s. 68-90.

¹⁸⁵ J. Czaja, *Fundamentalizm religijny*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 100.

wiekiem, a Europa dopiero od XVI wieku po dziś dzień). Wytyka się Zachodowi hipokryzję, kolonializm, agresywność ideową, kult pieniądza, materializm oraz egoizm. Trudno się nie zgodzić z tym twierdzeniem, jakkolwiek należy pamiętać, że to nie religia jest źródłem zagrożenia, lecz ludzie, którzy traktują ją jako instrument walki.¹⁸⁶ Podobnie jak i Zachód, islam również pragnie propagować uniwersalistyczne, we własnym mniemaniu, wartości w skali globalnej. Główną jednak przeszkodą w tej „misyjności” jest jednak brak wystarczających środków, aby stworzyć ogólnoswiatową cywilizację islamu, dlatego też radykałowie często sięgają po terroryzm.¹⁸⁷ Konkludując można rzec, iż terroryzm religijny jest pośrednio produktem systemu światowego, ponieważ ci, którzy chcą mu się przeciwstawić z reguły uciekają się do tego typu działań. Wyeliminować się go nie da, można jedynie zredukować – jak twierdzi Jonathan Fox.¹⁸⁸ Przykładem takich grup są Hezbollah, Hamas oraz Al-Qaeda.

Poza uzasadnieniem religijnym pozostałe odłamy mają stosunkowo małe znaczenie. Grupy etnonacjonalistyczne oraz separatystyczne (ETA bądź IRA¹⁸⁹) dążą do usamodzielnienia się, uzyskania autonomii bądź niepodległości. Grupy te działają w ograniczonym geograficznie terenie, a ich aktywność w ostatnim czasie jest relatywnie słaba. Stanowią problem raczej lokalny i tak też powinny być pojmowane. Podobnie wygląda sytuacja z grupami lewicowymi oraz rewolucyjnymi – uzasadnienie ich egzystencji upadło razem z blokiem wschodnim.¹⁹⁰ Pewne przejawy odrodzenia można upatrywać w ruchach alter- i antyglobalistycznych, jednakże są to incydentalne zajścia.¹⁹¹ Ostatnim typem grup są tzw. *single issue terrorism*, czyli pojedyncze akty terrorystyczne mające na celu osiągnięcie jasno sprecyzowanych celów, takich jak np. zakaz aborcji czy ochrona praw zwierząt (mam tu na myśli działalność skrajnych

¹⁸⁶ E. Wnuk-Lisowska, *Fundamentalizm i Dżihad. Groźna twarz islamu?* [w:] J. Drabina (red.), *Religie a wojna i terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003, s. 116-118. Na potwierdzenie tych słów autorka przywołuje słowa Lorda Cromer’a, konsula generalnego imperium brytyjskiego w Egipcie, który traktował mieszkańców Egiptu jak dzieci, które pozbawione opieki mądrego opiekuna zginą. Przykrym jest fakt, że postrzegał on ich jako ludzi gorszej kategorii.

¹⁸⁷ R. Fiedler, „Misyjność” fundamentalizmu islamskiego zarzewiem nowego konfliktu globalnego, [w:] W. Malendowski, *Spory - konflikty zbrojne – terroryzm. Dysfunkcjonalne czynniki współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2006, s. 128-129.

¹⁸⁸ J. Fox, *Religion and Terrorism in the World System*, [w:] R. Stemplowski (ed.), *Transnational Terrorism in the World System Perspective*, The Polish Institute of International Affairs, Warszawa 2002, s. 115.

¹⁸⁹ Kompendium wiedzy na temat organizacji terrorystycznych w: P. Ebbig, R. Fiedler, A. Wejkszner, S. Wojciechowski, *Leksykon współczesnych organizacji terrorystycznych*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2007.

¹⁹⁰ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym...*, *op.cit.*, s. 487-494.

¹⁹¹ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa...*, *op.cit.*, s. 151-154.

odłamów animalistów). Największy potencjał wywrotowy występuje w tych dwu wspomnianych wyżej grupach (ugrupowania prośrodowiskowe raczej nie mają na celu uderzeń na zdrowie i życie ludzkie), dlatego można przypuszczać, że dalej będą działały okazjonalnie, ponieważ wątpliwym zdaje być fakt ustępstw ze strony rządów (np. organizacja Earth First! żąda likwidacji infrastruktury technologicznej, zahamowania przyrostu naturalnego oraz zniesienia instytucji państwa).¹⁹²

Jeśli chodzi zaś o psychologiczne motywacje, to wyróżnić można sześć zespołów motywacyjnych: zaistnienie w świadomości społecznej jako cel główny; potrzeba nękania; dążenie do dokonania zemsty (działania odwetowe); wymuszanie pewnych działań; działania terrorystyczne w celu zwyciężenia wroga oraz dążenie do unicestwienia jakiejś zbiorowości (np. Holocaust).¹⁹³ Sebastian Wojciechowski mówi z kolei o triadzie motywacyjnej u terrorystów: ideach (sfera idei – serca), ekonomicznych oraz społecznych warunkach (sfera ciała) oraz psychologicznych aspektach (sfera umysłu). Wg autora wzajemnie się one przenikają, co tworzy triadę motywacyjną.¹⁹⁴ Koncepcji psychologicznych znaleźć można zdecydowanie więcej, co tylko potwierdza złożoność problemu. Poniżej prezentuję tabelę ujmującą problem motywacji działań terrorystycznych:

Tabela 3. Motywacje ważniejszych współczesnych ugrupowań terrorystycznych.

Dominująca motywacja	Zagraniczne organizacje terrorystyczne (FTO)	Pozostałe organizacje terrorystyczne (OGC)
Religijna	23	20
Etnonacjonalistyczna lub separatystyczna	10	9
Lewicowa (rewolucyjna)	8	10
Inne	1	2
Łącznie	42	41

Źródło: M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2007, s. 155. W roku 2007 liczba organizacji w raporcie figuruje na identycznym poziomie. Zauważyć trzeba, że FTO (*Foreign Terrorist Organizations*) dotyczy grup względem USA stanowiące zagrożenie dla obywateli bądź terytorium USA. Podobnie sprawa ma się wobec OGC (*Other Groups of Concern*).

¹⁹² E. Połusznia, J. Połuszny, *W obronie życia, zwierząt i środowiska. Terroryzm jednej sprawy na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 143.

¹⁹³ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 135-138.

¹⁹⁴ S. Wojciechowski, *The triad of terrorist motivation – Introduction*, [w:] S. Wojciechowski, (red.), *Terrorism as a timeless actor on the international stage*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007, s. 5-12.

1.2.3 Strategie terroryzmu.

Samo pojęcie strategii oznacza sposób oraz cel prowadzenia działań wojennych. Strategie terroryzmu nie są bezpośrednio nakierowane na fizyczne skutki przemocy, lecz raczej na jej psychiczne konsekwencje. Ciekawym jest fakt, iż akcje terrorystyczne - początkowo traktowane jako jeden z elementów przygotowań do wojny partyzanckiej – obecnie zostały podniesione do rangi strategii polityczno-militarnej. Strategiczną zasadę terroryzmu można tak oto ująć: „(...) im większa szkoda, im większa liczba ofiar, tym większe zainteresowanie sprawą i tym trwalszy sukces zamachu terrorystycznego.”¹⁹⁵

Terroryści mogą używać różnorodnych strategii, takich jak np.: wyniszczanie, zastraszanie, prowokacja, niszczenie, dezorientacja, osiąganie politycznej legitymacji bądź kreowanie alternatywnych poglądów politycznych.¹⁹⁶ Zasadniczym elementem jednak każdej z nich jest manipulacja strachem oraz ich skrajność oraz ortodoksyjność. Często jednak zdarza się, że poza terroryzmem „ślepy”, czyli motywowanym głównie religijnie (często totalnie fanatycznym, gdzie wybór ofiar jest zupełnie przypadkowy) istnieje również starannie selekcyjowany wybór mający na celu unicestwienie symbolicznej i reprezentatywnej ofiary. Dlatego można również zakładać, że terroryzm używa strategii pośredniej, czyli mianowicie takiej, w której atakuje się cel pośredni (gdy ten zostaje osiągnięty, realizowany zostaje automatycznie cel główny bądź znaczna jego część).¹⁹⁷ Opiera się ona na:¹⁹⁸

- łamaniu powszechnie obowiązujących norm w konkretnej społeczności, co wynika z odrzucenia zasad moralnych,
- psychologii odbiorców – są nieprzewidywalne, gdy idzie o sposób oddziaływania na psychikę oraz na otoczenie,
- wyborze ofiar – przeplataniu ofiar niewinnych i anonimowych, aby wzbudzić uczucie globalnego zagrożenia oraz ściśle wyselekcjonowanych,
- doborze środków – te dobiera się ze względu na poziom brutalności i bezwzględności członków grupy celem szerzenia terroru,
- wyborze miast jako podstawowego teatru działań terrorystycznych.

Jedną z podstawowych strategii jest zwrócenie uwagi. Bruce Hoffman sprowadza ją do pięciu elementów: uwaga (zwrócenie uwagi na siebie oraz sprawę); uznanie istnienia

¹⁹⁵ H. Münkler, *Wojny naszych...*, op.cit., s. 138.

¹⁹⁶ L. Freedman, *Terrorism as a Strategy*, “Government and Opposition”, vol. 42, nr 3, s. 314.

¹⁹⁷ K. Liedel, P. Piasecka, *Współpraca międzynarodowa...*, op.cit., s. 20.

¹⁹⁸ *Ibidem*, s. 26-27.

(sprawy, o którą się walczy); uznanie praw (do reprezentacji danej sprawy); pełnomocnictwo (po uznaniu swoich praw poszukiwanie pełnomocnictw celem dokonania zmian w sferze władzy) oraz rządzenie (zdobycie kontroli nad państwem). Prawie żadna jednak grupa nigdy nie osiągnęła dwóch ostatnich celów.¹⁹⁹ Innym elementem strategii może być także „nakręcanie spirali przemocy” w myśl zasady akcja – represja – reakcja oraz wiele innych czynników.²⁰⁰

1.2.4 Organizacja i finansowanie działań terrorystycznych.

Podobnie jak w przypadku motywacji, wraz z zakończeniem zimnej wojny nastąpiła wyraźna zmiana w zakresie struktury organizacyjnej grup terrorystycznych. Wcześniejsze organizacje charakteryzowały się wysokim stopniem hierarchizacji, sztywnymi regułami oraz strukturą podobną do regularnych sił zbrojnych. System decyzyjny był jednoznacznie określony, dlatego ścisła kontrola centrum dowodzenia prowadziła do dość wysokiej wydajności, lecz była mało podatna na ataki z zewnątrz (np. służb porządkowych państw). Struktury te okazały się jednak zbyt ociężałe, dlatego postępująca ewolucja zmieniała ich obraz. Obecnie mają one charakter amorficzny, czyli kształt luźnych komórek, często niemających nawet pojęcia o swoim istnieniu, które jednoczy ogólnie nakreślony cel.²⁰¹ Sieciowy kształt to znacznie większa elastyczność oraz płynność w obecnych realiach. Dzisiejsze organizacje to w dużym stopni spłaszczone i niemal poziome struktury, jednakże nie oznacza to całkowitego zniesienia hierarchii – nie są klasycznymi sieciami, lecz raczej hybrydami łączącymi obydwa elementy.²⁰² Komunikacja zaś przebiega na podstawie modelu *all-channel network*, czyli możliwości bezpośredniego kontaktu między elementami bez pośrednictwa ośrodka centralnego. Obecne grupy składają się zazwyczaj z trzech elementów: twardego jądra, czyli dobrze wyszkolonych profesjonalistów; amatorów²⁰³, czyli jednostek luźno związanych, uczestniczących często jednorazowo w działaniach grupy, oraz współpracowników, czyli podmiotów niezależnych, ale kooperujących np. ze

¹⁹⁹ B. Hoffman, *Oblicza...*, *op.cit.*, s. 175.

²⁰⁰ M. Piekarski, *Strategia i taktyka terrorystów*, Dostęp online z dnia 28.II.2009 na: http://www.konflikty.pl/a.546-0.Czasy_najnowsze.Strategia_i_taktyka_terrorystow.html

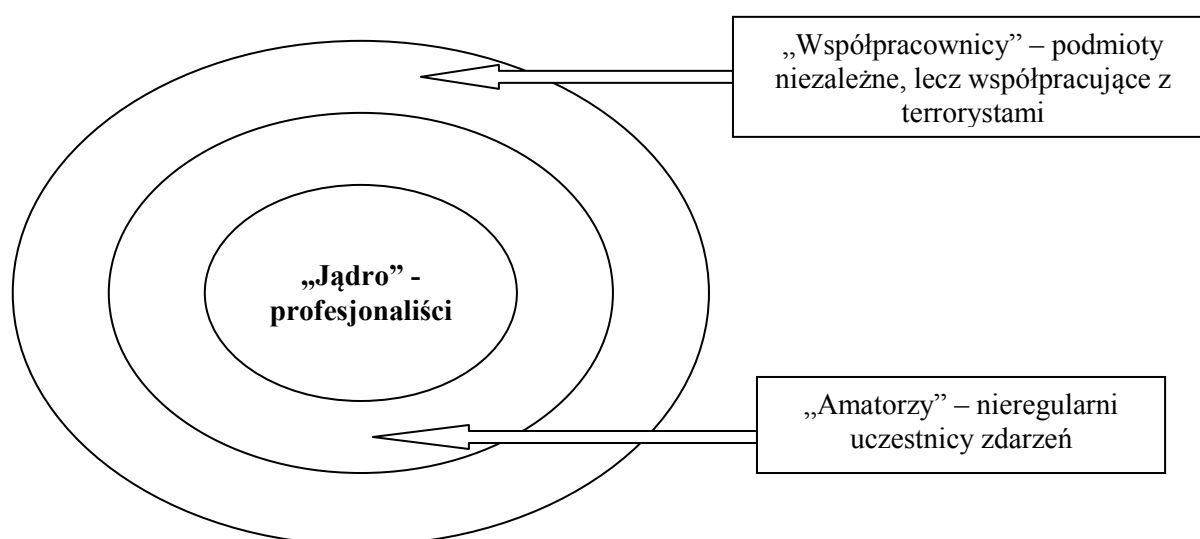
²⁰¹ P.L. Williams, *Al-Kaida bractwo terroru*, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2002, s. 32.

²⁰² M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa...*, *op.cit.*, s. 158-159.

²⁰³ M. Madej wspomina o trzech warstwach amatorów: **wytrenowanych amatorów** (*trained amateurs*) – grupy po podstawowym szkoleniu operacyjnym pod okiem profesjonalistów; **lokalnych partnerów** (*local walk-ins*) – istniejące już wcześniej komórki inicjujące akcje na własną rękę, lecz potrzebujące wsparcia materialnego lub logistyczno-technicznego oraz **podobnie myślące grupy powstańcze, terrorystyczne lub partyzantki** (*like-minded insurgent, guerillas, terrorists*) – podmioty zasadniczo niezależne, korzystające jedynie ze wsparcia propagandowo-ideologicznego. *Ibidem*, s. 161.

względów materialnych. Autonomia zatem i decentralizacja procesu decyzyjnego, a także przenikanie się struktur bojowych z różnymi instytucjami zarobkowymi, charytatywnymi przy jednoczesnej infiltracji pewnych środowisk (jak to ma miejsce np. w środowiskach muzułmańskich przez fundamentalistów islamskich) czyni je szczególnie odpornymi na wytopienie i zniszczenie.²⁰⁴ Dzięki postępowi technologicznemu obserwujemy również rosnącą internacjonalizację grup terrorystycznych, mającą raczej na celu budowę zaplecza, poszukiwania źródeł finansowania bądź tworzenia kryjówek dla poszukiwanych terrorystów (tzw. *safe heaven*). Rozwija się również kooperacja grupowa, czyli nakładanie i przenikanie się wzajemnie współdziałających ugrupowań celem wymiany informacji bądź wspólne planowanie ataków w oparciu o tzw. *umbrella organizations*).²⁰⁵

Rysunek 5. Schemat organizacyjny współczesnych grup terrorystycznych.

Źródło: M. Madej, *Współczesny terrorizm międzynarodowy – krótka charakterystyka*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 25.

Banalnym wydaje się również założenie, że bez odpowiednich środków finansowych działalność terrorystyczna nie miałaby racji bytu, z czego wynika proste twierdzenie: warunkiem powodzenia planu jest zdobycie funduszy i tutaj też należy upatrywać metod skutecznej walki ze zjawiskiem terroryzmu. Zmiany w strukturach

²⁰⁴ K. Liedel, P. Piasecka, *Współpraca międzynarodowa...*, *op.cit.*, s. 22.

²⁰⁵ M. Madej, *Współczesny terrorizm międzynarodowy – krótka charakterystyka*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 26.

organizacyjnych pociągnęły za sobą również fluktuacje w finansowaniu. Dotychczas rozpoznano trzy źródła finansowania terroryzmu: wsparcie finansowe udzielane przez niektóre państwa (tzw. sponsoring państwowy); wszelkiego rodzaju działalność kryminalna oraz różnego rodzaju legalna działalność gospodarcza.

Sponsoring państwowy uległ znacznej redukcji i dziś obecnie przybiera raczej postać „przymykania oczu”, czyli postawy bierniej, tj. pozostawienia pewnej swobody działania bądź utrudniania współpracy z innymi państwami w walce z terroryzmem. W wyniku presji międzynarodowej państwa takie zrezygnowały z zapewnienia *safe heaven* dla terrorystów i wycofały się stopniowo z dotacji bezpośrednich, czyli udziału władz państwowych oraz wysokich urzędników służb specjalnych w działaniach terrorystycznych, co nie zmienia jednak faktu, iż dalej głównymi „darczyńcami” są niezmiennie kraje Bliskiego Wschodu oraz muzułmańskie.²⁰⁶ Z kwestią tą wiąże się również problem tzw. *failed states*, czyli państw upadłych, niepotrafiących ze względu na wewnętrzną słabość rządu oraz administracji państwowej przeciwstawić się działalności grup terrorystycznych na swoim terytorium (są wśród nich m.in. Somalia, Jemen, a także i Liban). Co ciekawe, państwa te „upadły” po zakończeniu zimnej wojny, kiedy to były przedmiotem transferu broni z USA bądź ZSRR, a po ich wycofaniu się stały się areną wewnętrznych walk o władzę oraz dowodem na to, iż dzięki bierności mocarstw stały się domem dla karteli przestępczych oraz organizacji terrorystycznych.²⁰⁷

Drugim typem finansowania są różne formy działalności legalnej, które jest domeną grup terrorystycznych z rodowodem muzułmańskim. Jej źródłami są fundacje oraz instytucje charytatywne, pozyskujące fundusze od często nieświadomych

²⁰⁶ *Ibidem*, s. 27. Na dzień 1.III.2009 r. na liście Departamentu Stanu USA państw sponsorujących terroryzm figurują cztery kraje: Kuba, Iran, Sudan i Syria. Z listy tej usunięto takie kraje jak: Irak, Libia, Afganistan, Jemen oraz ostatnio usunięta z listy Korea Północna (w dniu 11.X.2008 r.). Powszechnie uważa się też, że sponsorem był i dalej jest konsekwentnie pomijany przez władze USA Pakistan, który oskarżany jest przede wszystkim o udzielanie pomocy ugrupowaniom działającym w Kaszmirze. Doskonałym przykładem takiej symbiozy jest pomoc Iranu względem Hezbollahu, który zwiększył jego budżet o ok. 75%. Więcej o tej korelacji w: R. Fiedler, *Iran – State Sponsor of Terrorism and its Nuclear Ambitions*, [w:] J. Babiak, S. Wojciechowski, (red.), *Terrorist Pandora's Box. Analysis of chosen terrorist issue*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2008, s. 184-186. Jerzy Wójcik z kolei wspomina też o pozyskiwaniu środków finansowych w sposób jawny a zarazem najbardziej wyrafinowany poprzez przejęcie kontroli nad legalnymi instytucjami społecznymi, które w swoim statucie mają wpisane gromadzenie funduszy np. poprzez organizację imprez sportowych oraz kulturalnych. Por.: J.W. Wójcik., *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu...*, *op.cit.*, s. 80. Aktualna lista państw sponsorujących terroryzm pod adresem Departamentu Stanu USA na: <http://www.state.gov/s/ct/c14151.htm> (dostęp z dnia 1.III.2009 r.)

²⁰⁷ M. Ayoob, *State Making, State Breaking, and State Failure*, [w:] Ch.A. Crocker, F.O. Hampson, P. Aall, *Leashing the Dogs of War. Conflict Management in a Divided World*, United States Institute of Peace Press, Washington 2007, s. 104-105.

ostatecznej lokacji donatorów. Skala działalności w różnych branżach życia codziennego, wielkość światowego systemu finansowego oraz istnienie w niektórych krajach świata tzw. podziemia bankowego, w którym zasadniczo nie rejestruje się żadnych śladów transakcji czynią ten sposób finansowania bardzo efektywnym oraz trudnym do eliminacji.²⁰⁸

Ostatnim rodzajem finansowania są dochody z działalności przestępczej, wśród których dominują wpływy z handlu narkotykami. Na tym polu dominują grupy latynoamerykańskie. M. Madej uważa natomiast, że narkobiznes jest mało znaczącym źródłem dochodu ugrupowań islamskich, w tym Al-Qaedy. Opinia taka wydaje się być co najmniej sporna, co potwierdzają słowa Alego Abula Nazzara: *„Pieniądze pochodzą z handlu heroiną, a nie z dochodów emira bin Ladena. Stany Zjednoczone mogą zamrozić wszystkie jego aktywa we wszystkich bankach i biurach brokerskich, a pieniądze i tak będą napływać do organizacji”*.²⁰⁹ Obecnie zaobserwować również można współpracę organizacji terrorystycznych z grupami przestępczymi, dzięki której fundusze spływają również z działań takich jak: zabójstwa, porwania dla okupu, wymuszenia, przemyt ludzi oraz broni, kontrola prostytutki, fałszowanie znaków pieniężnych, a także wprowadzanie w obieg nielegalnego oprogramowania oraz płyt pirackich. Spektrum działalności jest zatem ogromne, a co za tym idzie możliwości rozwoju przybierają bardziej zaawansowane formy.

1.2.5 Środki i metody działań terrorystycznych.

W zakresie środków i metod ataków terrorystycznych możemy zaobserwować pewien „konserwatyzm” w okresie pozimnowojennym. Jedynie dwa ataki noszą znamiona użycia broni masowego rażenia²¹⁰, natomiast zdecydowana większość to ataki z użyciem broni konwencjonalnej. Nie można jednak zapomnieć o tendencji do maksymalizacji ofiar i zniszczeń oraz chęci kreacji efektu psychozy, co pchnęło terrorystów do pewnych zmian w zakresie metod i taktyki. Przykładem jest tutaj coraz

²⁰⁸ M. Madej, *Współczesny terroryzm międzynarodowy...*, op.cit., s. 27. J. Wójcik wspomina nawet o swoistym „brudzeniu pieniędzy” czyli pozyskiwaniu ich z legalnej działalności, a potem transferowaniu do organizacji terrorystycznych. Ciekawym zjawiskiem jest również tzw. *hawala*, czyli system transferu pieniędzy, kruszcu bądź papierów wartościowych z ominięciem systemu bankowego poprzez system rezydentów – *hawaladarów* – przekazujących sobie wzajemnie towar aż do ostatecznego odbiorcy. Por.: J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu...*, op.cit., s. 81 oraz s. 100-101.

²⁰⁹ P.L. Williams, *Al-Kaida bractwo terroru...*, op.cit., s. 179.

²¹⁰ Mam tu na myśli mianowicie atak chemiczny sekty Najwyższa Prawda w Tokio w 1995 r. oraz biologiczny w USA w październiku 2001 poprzez rozsyłanie listów oraz przesyłek pocztowych zawierających zarazki wąglika.

bardziej powszechny „ślepy” terroryzm, czyli brak selekcji ofiar (np. *vehicle bombs* – czyli samochody-pułapki), a także dokonywanie zamachów bez ostrzeżenia na obiekty cywilne (budynki użyteczności publicznej), które gwarantują dużą liczbę ofiar. Szczególnie efektywne zdają się być ataki samobójcze, które są trudne do powstrzymania. Co może ciekawić to fakt, iż w ostatnich latach zaobserwować można trend stale rosnącego udziału kobiet w tego rodzaju akcjach. Współcześnie terroryści powoli odchodzą od taktyk, które niepotrzebnie wydłużają czas trwania samej operacji (np. porwanie środków transportu bądź branie zakładników, bądź też okupacja strategicznych budynków).²¹¹

W kwestii środków najlepiej widać wspomniany wyżej konserwatyzm. Terroryści wyrażają – póki co – umiarkowane zainteresowanie niekonwencjonalnymi środkami ataku, a bardziej kierują się w stronę broni konwencjonalnej. Tłumaczyć to można faktem, iż terroryści pragną mieć pełną kontrolę nad atakiem oraz pewność jego realizacji, dlatego też stosuje się broń pewną oraz sprawdzoną. Trafnym więc jest stwierdzenie ukute w latach 70-tych XX wieku, mówiące iż bomba i karabin to najlepszy przyjaciel terrorysty, a wszelka innowacyjność przejawia się jedynie w masowości ich zastosowania.²¹² W jednym z tematycznych programów na kanale Discovery przedstawiono typowy, „podręczny” zestaw terrorysty na Bliskim Wschodzie: karabin maszynowy AK-47, ręczny granatnik oraz motocykl marki Honda. Nie można oczywiście zarzucać terrorystom zacofania cywilizacyjnego (możliwość użycia przez nich tzw. „brudnej bomby”, czyli broni radioaktywnej; użycie powietrznych zestawów bezpilotowych bądź planowane użycie przez grupę Al-Qaeda zdalnie sterowanych samolotów wypełnionych materiałami wybuchowymi, aby zaatakować szczyt G-8 w Genewie w 2001 oraz wiele innych²¹³) jednakże nie można oprzeć się wrażeniu, że w piaskach Bliskiego Wschodu bardziej popularny zdaje się być „klasyczny” arsenał. Dorzucić do tego można również plastyczne materiały wybuchowe, zapalniki czasowe czy zdalnie odpalane detonatory. Wiele z nich nosi ślady produkcji byłego ZSRR bądź USA.

Równie ciekawą co kontrowersyjną propozycję wysuwa Jarosław Tomasiewicz, który wymienia trzy główne metody taktyczne: „cios w serce państwa” (zamach na prominentnych działaczy), „atakowanie symboli” oraz „strzelanie w tłum” (ciosy na

²¹¹ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa...*, op.cit., s. 179.

²¹² *Ibidem*, s. 183.

²¹³ S. Koziej, *Między piekłem a rajem: szare bezpieczeństwo na progu XX wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 36.

oślepi). Nie wyczerpują one jednak całościowo tematu.²¹⁴ Podsumowując, możemy wyróżnić najczęściej stosowane formy przemocy:²¹⁵

- zamachy bombowe – sprawca znajduje się w dalekiej odległości, a efektem jest panika wśród ludności oraz wysokie straty. W terminologii anglojęzycznej określane są jako *Improvised explosive devices* (IED) – improwizowane urządzenia wybuchowe,²¹⁶
- zamach na życie innej osoby – np. z użyciem broni palnej, kierowany przeciw wpływowym osobom,
- uprowadzenie pojazdu lub samochodu – obecnie mniej popularne, z wyjątkiem użycia samolotów jako bomb celem rozbicia ich we wcześniej zaplanowanym miejscu,
- uprowadzenie osoby (kidnapping) – porwane osoby wykorzystywane są jako karta przetargowa w negocjacjach mających na celu spełnienie wysuwanych żądań; nie jest znane miejsce przetrzymywania takich osób,
- wzięcie zakładników – cel jest podobny, natomiast osoby takie pełnią rolę żywej tarczy oraz mają na celu powstrzymanie siłowej interwencji wojska bądź policji; miejsce przetrzymywania zakładników jest zatem powszechnie znane.

Oprócz powyższych form stosowane są również mniej popularne działania, takie jak np. wszczynanie buntów w więzieniach bądź też wywołanie zamieszek ulicznych. W działania te angażują się grupy ludzi luźno powiązanych z terrorystami, a ci z kolei będą próbować przejąć funkcję prowodyrów oraz inspiratorów takich działań.²¹⁷

1.3 TYPOLOGIE WSPÓŁCZESNEGO TERRORYZMU

1.3.1 Próba klasyfikacji współczesnego terroryzmu.

Podobnie jak w przypadku definicji zjawiska, również i typologia nastrocza nie lada trudności w wypracowaniu jednolitej i powszechnie akceptowanej koncepcji. W zasadzie terroryzm klasyfikować można w oparciu o każdą cechę, a same kryteria można by tu mnożyć bez końca. Boaz Ganor proponuje wyodrębnić przykładowe kryteria klasyfikacji: cele ataku, motywy organizacji, jej wielkość oraz poziom poparcia społecznego, charakterystyka procesu decyzyjnego, poziom niezależności, sposób finansowania, lokalizacja oraz miejsce działalności, poziom kontroli nad terytorium, żądania, hierarchię, strukturę oraz wiele innych. Autor konkluduje jednak, że często

²¹⁴ J. Tomaszewicz, *Na linii frontu? Europa wobec terroryzmu*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006, s. 146.

²¹⁵ K. Liedel, P. Piasecka, *Współpraca międzynarodowa...*, *op.cit.*, s. 23.

²¹⁶ M. Piekarski, *Strategia i taktyka terrorystów...*, *op.cit.*

²¹⁷ *Ibidem*.

takie typologie nie mają większego sensu, ponieważ niektóre organizacje należą do więcej niż jednych kategorii bądź wprost nie pasują do żadnej z nich.²¹⁸ Nie ulega najmniejszej jednak wątpliwości, iż terroryzm stał się fenomenem rozwijającym się wielokierunkowo i dynamicznie, a co za tym idzie nastąpił powrót do filozofii Sun Tzu, który mówił o złamaniu woli przeciwnika (w przeciwieństwie do Clausewitz'a i jego teorii wojny).²¹⁹ Typologie, podobnie jak i definicje, można mnożyć w nieskończoność, dlatego uważam za zbędną analizę wszystkich dostępnych podziałów, jednakże warto ogólnie zarysować problem.

Ogólnie podzielić możemy terroryzm na terroryzm klasyczny, superterroryzm (prawdopodobieństwo użycia broni masowego rażenia) oraz cyberterroryzm (terroryzm z użyciem technik informatycznych).²²⁰ Ważniejszym jednak w moim przekonaniu jest zrozumienie pewnych różnic. I tak np. terroryzm międzynarodowy to terroryzm, w którym uwikłani są obywatele więcej niż jednego państwa oraz dotyczy przypadków umyślnych ataków na terytorium bądź obywateli państw innych niż pochodzenie sprawców. Terroryzm wewnętrzny zaś angażuje obywateli jednego państwa oraz dotyczy ataków na terytorium kraju pochodzenia sprawców. Ciekawym przypadkiem jest z kolei terroryzm wewnętrzny sponsorowany zewnętrznie. Drugim ważnym rozróżnieniem jest podział na terroryzm państwowy i terroryzm sponsorowany. Ten drugi został już przeze mnie pokrótce omówiony we wcześniejszych rozważaniach. Państwowy zaś to stosowanie terroryzmu bezpośrednio lub pośrednio przez państwo. Dzieli się na państwowy wewnętrzny (stosowany przez państwo przeciwko własnym obywatelom na własnym terytorium) oraz państwowy międzynarodowy (analogicznie zaangażowane są podmioty zagraniczne).²²¹

Celowo nie wdając się w dalszą analizę dostępnych klasyfikacji autorskich, proponuję przyjęcie następującego podziału:²²²

- terroryzm nacjonalistyczny (etniczny, rasowy, separatystyczny) – ETA, IRA, FLNC. Za szczególny przypadek uznać można terroryzm nacjonalistyczny z

²¹⁸ B. Ganor, *Terrorist Organization Typologies and the Probability of a Boomerang Effect*, "Studies in Conflict & Terrorism" 2008, vol. 31, nr 4, s. 271-277.

²¹⁹ R. Polko, *GROM w działaniach przeciwterrorystycznych*, Biblioteka „Bezpieczeństwa Narodowego”, tom 6, s. 21. Publikacja dostępna online pod adresem: http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/462/1361/GROM_W_DZIALANIACH_PRZECIWTERRORYSTYCZNYCH.html

²²⁰ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym...*, *op.cit.*, s. 55-56.

²²¹ *Ibidem*, s. 41-48.

²²² Opracowano na podstawie: B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym...*, *op.cit.*, s. 51-52 oraz D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 28-29.

pobudkami religijnymi, jaki prezentuje np. Hamas bądź też terroryści kaszmirscy,

- terroryzm ideologiczny:
 - terroryzm lewacki (anarchiści, maoiści, autonomiści, trockiści) – RAF, BR, AD, Japońska Armia Czerwona),
 - terroryzm ultraprawicowy (nacjonalistyczny, neonazistowski, faszystowski, rasistowski) – NSDAP, NAR, BBE, WSGH, włoski Front Narodowy),
 - terroryzm religijny (w tym fundamentalizm islamski) – GIA, Dżamaa Islamija, Al-Qaeda oraz terroryzm sekt z podtekstami politycznymi, jak np. japońska Aum Shinri Kyo),
- terroryzm parapolityczny (względy światopoglądowe bądź doktrynalne) – ALF, Animal Right Militia, ekoterroryzm, terroryzm antyaborcyjny itd.

1.3.2 Klasyfikacja terroryzmu w Unii Europejskiej.

Współczesny terroryzm europejski ma swoje korzenie w zjawiskach takich jak np. dekolonizacja, rewolucja kulturalna i naukowa, wielopłaszczyznowa konfrontacja państw Wschodu i Zachodu oraz masowa imigracja z krajów biednych do bogatych demokracji Europy Zachodniej.²²³ Europejska odmiana terroryzmu wyrosła na gruncie lewicowych ekstremistów, którzy za punkt honoru obrali walkę z klasą burżuazyjną. Rok 1968 uważany jest za początkową datę terroryzmu europejskiego, kiedy to zaczęły powstawać lewicowe komórki ekstremistyczne. Brutalność sił porządkowych popchnęła działaczy do realizacji „propagandy czynu”, według której tylko powstania są gwarantem skuteczności oraz jedyną prawdziwą formą propagandy.²²⁴ Ważnymi katalizatorami tego zjawiska były również ożywione ruchy studenckie oraz silnie zakorzenione dążenia separatystyczne oraz nacjonalistyczne.

Najlepszym źródłem klasyfikacji terroryzmu w Unii Europejskiej zdaje się być publikowany od 2007 (za rok 2006) roku raport Europol-u TE-SAT.²²⁵ Raport bazuje na danych przekazywanych przez państwa członkowskie, co w połączeniu z jego jawnością skutkować może pewnymi ograniczeniami natury prawnej oraz dość małą

²²³ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, op.cit., s. 35.

²²⁴ J. Pałgan, *Terroryzm w Europie Zachodniej*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 81-82.

²²⁵ Raport z roku 2007 obejmuje okres od października 2005 do końca grudnia 2006. Analogicznie raport z roku 2008 obejmuje rok 2007. Publikacje dostępne pod adresem:
<http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=>

użytecznością dla organów państw członkowskich w wyniku niepełnego obrazu sytuacji.²²⁶ Jakkolwiek by go nie oceniać, jest on najlepszym i najbardziej przekrojowym opracowaniem na analizowany temat.

Raport z roku 2009 (za 2008 rok) wyróżnia pięć typów terroryzmu w Unii Europejskiej.²²⁷

- terroryzm islamski (*islamist terrorism*) – motywowany radykalną interpretacją islamu, gdzie użycie przemocy jest postrzegane jako święty obowiązek bądź sakramentalny akt,
- terroryzm etno-nacjonalistyczny i separatystyczny (*ethno-nationalist and separatist terrorist groups*) – poszukujący uznania międzynarodowego i motywowany głównie poprzez nacjonalizm, etniczność bądź i religię (ETA, RIRA, PKK),
- terroryzm lewicowy (*left-wing terrorist groups*) – celem jest całościowa zmiana systemu politycznego, ekonomicznego oraz socjalnego zgodnie z ekstremistycznym modelem ideologii marksistowskiej (np. DHKP-C). W raporcie jest omawiany na równi z anarchistycznymi grupami terrorystycznymi (np. FAI) ze względu na fakt, iż nie wszystkie państwa dokonały rozróżnienia pomiędzy nimi.
- terroryzm prawicowy (*right-wing terrorist groups*) – celem jest zmiana całego systemu w model ekstremalnie prawicowy,
- terroryzm jednej sprawy (*single issue terrorism*) – przemoc jest stosowana, aby osiągnąć konkretny, ściśle określony cel. Termin używany głównie w odniesieniu do grup walczących o prawa zwierząt bądź prośrodowiskowych.²²⁸

²²⁶ P. Rakowski, *Raport TE-SAT Europolu – zwalczanie terroryzmu w Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2007, nr 4 (185), s. 58.

²²⁷ EU Terrorism Situation and Trend Report TE-SAT 2009, s. 9. Podstawowym kryterium klasyfikacyjnym jest w tym wypadku motywacja. Więcej na temat terroryzmu w Europie w: raporty TE-SAT oraz D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 38-69 a także V. Grotowicz., *Terroryzm w Europie Zachodniej w imię narodu i lepszej sprawy*, Wydawnictwo PWN, Warszawa – Wrocław 2000 oraz P. Sabaj, *Terroryzm w Unii Europejskiej*, http://znze.wsiz.rzeszow.pl/z07/5_Piotr_Sabaj_Terroryzm.pdf

Tekst raportu TE-SAT 2009 dostępny również online na:

http://www.europol.europa.eu/publications/EU_Terrorism_Situation_and_Trend_Report_TE-SAT/TESAT2009.pdf

²²⁸ Ciekawym zdaje się być fakt braku obecności tej kategorii aktów terrorystycznych w raporcie z roku 2007.

Tabela 4. Liczba ataków terrorystycznych w UE za lata 2006-2008.

Rodzaj ataku terrorystycznego	2006 rok	2007 rok	2008 rok
Islamski	1	4	0
Separatystyczny	424	532	397
Lewicowy	55	21	28
Prawicowy	1	1	0
Terroryzm jednej sprawy	-	1	5
Inne	17	24	11
Ogółem ataków:	498	583	515²²⁹

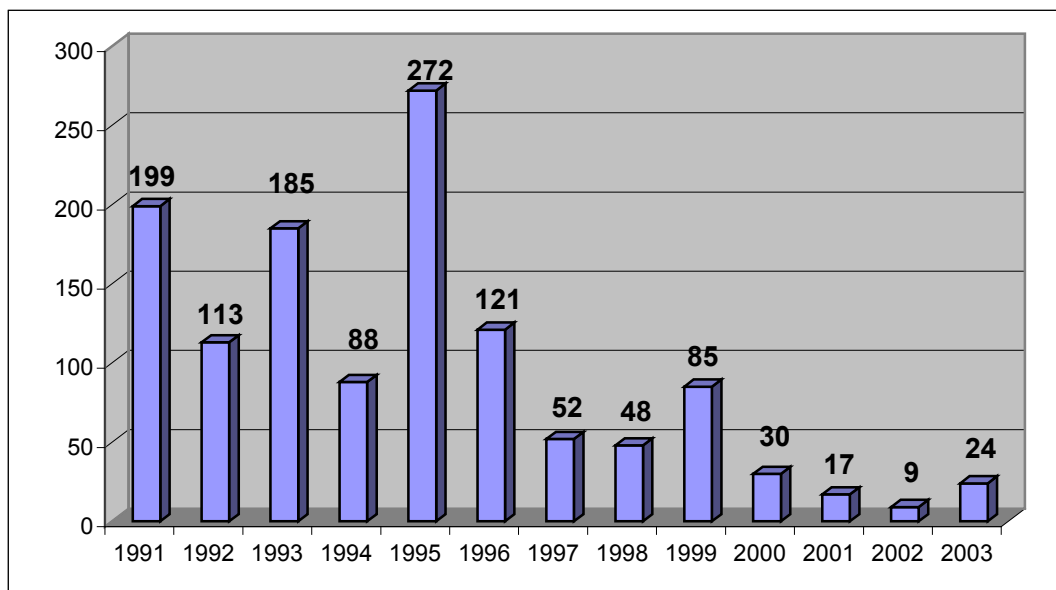
Opracowanie własne na podstawie: EU Terrorism Situation and Trend Report TE-SAT za lata 2006-2008. Patrz na: <http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=>

Jako ciekawostkę prezentuję ponadto ilość aktów terroryzmu międzynarodowego oraz liczbę ofiar (zabitych i rannych) w Europie w ostatniej dekadzie²³⁰:

²²⁹ Za rok 2008 Wielka Brytania dostarczyła do Europolu dane dotyczące 74 ataków z obszaru Królestwa bez rozróżnienia na typ ataku, co zostało uwzględnione w końcowej liczby ataków za rok 2008 w skali całej Europy.

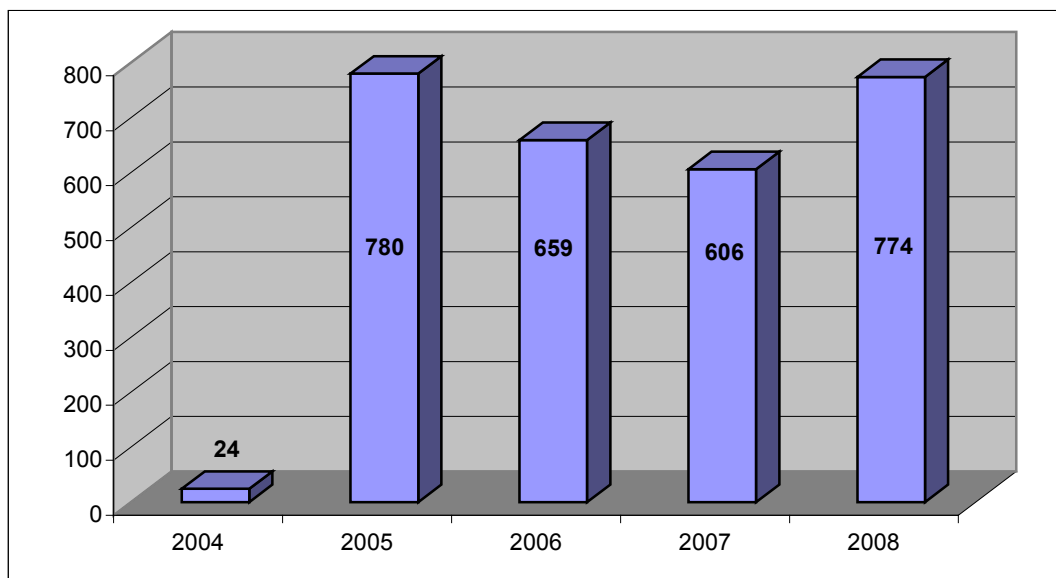
²³⁰ Dane za lata 1991-2003 pochodzą z publikowanego corocznie raportu *Patterns of Global Terrorism* przez Departament Stanu USA. Od roku 2004 funkcję tą przejęło *The National Counterterrorism Center (NCTC)* publikując odpowiednio raporty „*A chronology of significant international terrorism for 2004*” oraz „*Report on incidents of terrorism*” za lata 2005-2007. Rok 2004 był rokiem przejściowym pomiędzy starą a nową formułą opracowywania takich raportów. W raportach *Patterns of Global Terrorism* mamy do czynienia z wyraźnym rozróżnieniem pomiędzy Europą Zachodnią a Eurazją. Począwszy od 2004 roku podział ten zanika i Europa umieszczona została w kategorii „Europa i Eurazja”. W raportach *Patterns of Global Terrorism* przyjmowano definicję terroryzmu jako: „dokonywanej z premedytacją, politycznie motywowanej przemocy, dokonywanej przeciw celom nieuczestniczącym w walce (*noncombatant targets*) przez subnarodowe grupy bądź tajnych agentów celem oddziaływania na publiczność.” Terroryzm międzynarodowy zaś to „terroryzm angażujący obywateli bądź terytorium więcej niż jednego państwa”. W 2004 roku sumowano już wszystkie ofiary spełniające pewne statutowe kryteria, a zatem i takie jak personel wojskowy niebędący akurat na służbie, dyplomatów, policję pod kontrolą wojskową etc. Kryteria mogą się nieznacznie różnić, dlatego ciężko jest podać jedną, precyzyjną definicję, która stosowana była podczas uznawania ataków za terrorystyczne w tychże raportach. Od roku 2005 zmieniono metodologię, gdzie dane oparto na znacznie szerszej niż dotychczas definicji terroryzmu (w przeciwieństwie do stosowanej uprzednio węższej definicji terroryzmu międzynarodowego), co zaowocowało znacznie większą liczbą ataków oraz ofiar notowanych w wykazie (w porównaniu chociażby jeszcze do roku 2004). Znacznemu poszerzeniu uległo również sformułowanie motywacji politycznej. Każdy raport wprowadzał pewne zmiany, dlatego po pełną wiedzę na ten temat odsyłam do źródeł.

Wykres 1. Liczba aktów terroryzmu międzynarodowego w Europie w latach 1991-2003.

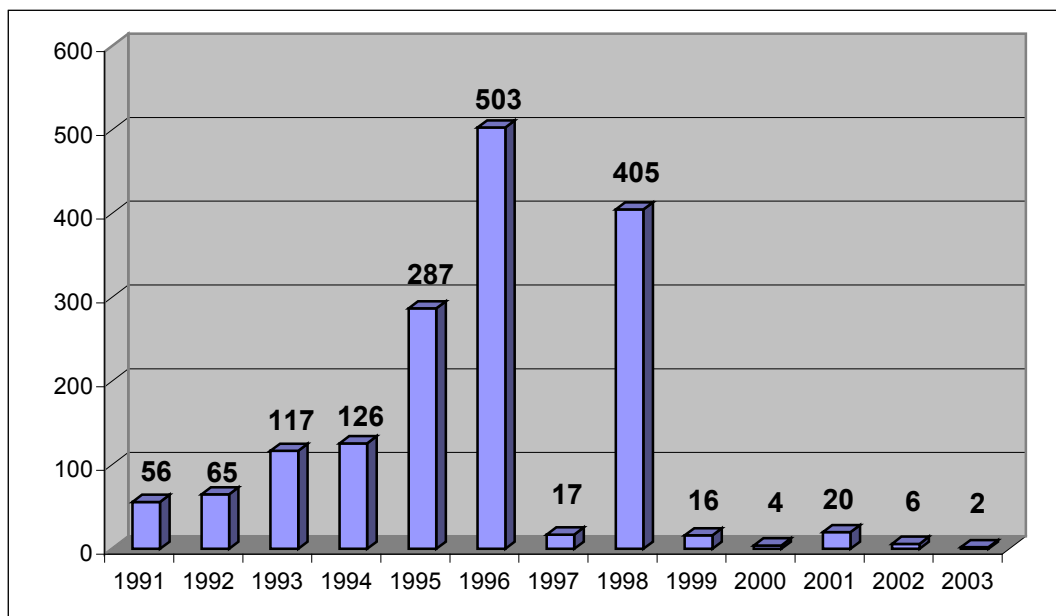
Opracowanie własne na podstawie: *Patterns of Global Terrorism* za lata 1991 – 2003. Dostęp online z dnia 3.III.2009 na: <http://www.terrorisminfo.mipt.org/Patterns-of-Global-Terrorism.asp>

Wykres 2. Liczba aktów terroryzmu w Europie i Eurazji w latach 2004-2008.

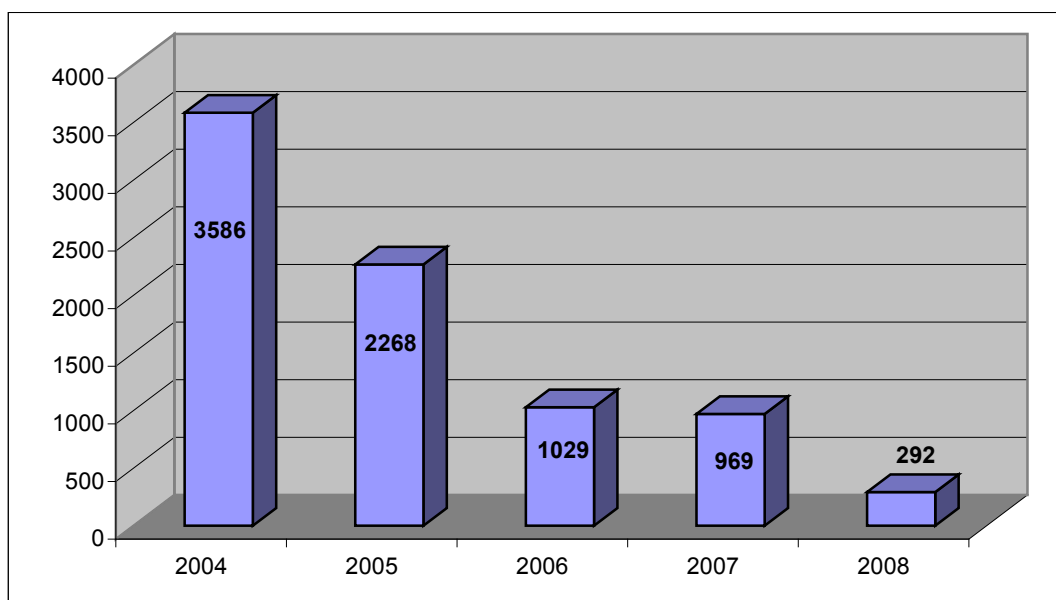
Opracowanie własne na podstawie: *A chronology of significant international terrorism* za rok 2004 oraz *Report on incidents of terrorism* za lata 2005-2008. Dostęp online z dnia 3.III.2009 na: <http://wits.nctc.gov/Reports.do?page=5>

Wykres 3. Liczba ofiar terroryzmu międzynarodowego w Europie w latach 1991-2003.

Opracowanie własne na podstawie: *Patterns of Global Terrorism* za lata 1991 – 2003. Dostęp online z dnia 3.III.2009 na: <http://www.terrorisminfo.mipt.org/Patterns-of-Global-Terrorism.asp>

Wykres 4. Liczba ofiar terroryzmu w Europie i Eurazji w latach 2004-2008.

Opracowanie własne na podstawie: *A chronology of significant international terrorism* za rok 2004 oraz *Report on incidents of terrorism* za lata 2005-2008. Dostęp online z dnia 3.III.2009 na: <http://wits.nctc.gov/Reports.do?page=5>

Rozdział II

II. WALKA Z TERRORYZMEM W UNII EUROPEJSKIEJ

2.1 MIĘDZYNARODOWE PRAWO ANTYTERRORYSTYCZNE WIĄŻĄCE KRAJE UNII EUROPEJSKIEJ²³¹

2.1.1 Początki i ewolucja międzynarodowych uregulowań prawnych.

Pierwsze regulacje prawne dotyczące terroryzmu (nie nazywające jednak zjawiska w tej formie) znajdziemy już na początku XX wieku, kiedy to w podpisanej 18 października 1907 r. konwencji w Hadze mówi się już, iż zabronione jest atakowanie bezbronnych obiektów cywilnych.²³² Zagadnienie terroryzmu było również przedmiotem licznych konferencji międzynarodowych, które miały na celu unifikację prawa karnego oraz scharakteryzowanie specyfiki terroryzmu. Pionierem oraz impulsem tych konferencji była tzw. Komisja Prawa, która powstała podczas konferencji w La Paz w 1919 r. Prace tej Komisji zaowocowały zwołaniem w 1926 r. konferencji w Brukseli, podczas której po raz pierwszy przyjęto definicję terroryzmu międzynarodowego.²³³ W latach 1927-1935 odbył się szereg takich konferencji, z których najważniejsze to: Warszawa z 1927 r., Bruksela z 1930 r., Paryż z 1931 r., Madryt z 1935 r. oraz Kopenhaga z tego samego roku.²³⁴ Po zamachu w 1934 r. na króla Jugosławii i ministra spraw zagranicznych Francji koniecznym stało się ponowne zrewidowanie poglądów na temat terroryzmu. Wyrazem tego było pojawienie się zagadnienia terroryzmu również w okresie działalności Ligi Narodów, której największym sukcesem było podpisanie *Konwencji w sprawie zapobiegania i zwalczania terroryzmu* 16 listopada 1937 r. oraz podpisanie w tym samym roku *Konwencji o utworzeniu Międzynarodowego Trybunału Karnego*.²³⁵ Gwałtowny jednak rozwój prawa antyterrorystycznego nastąpił po wojnie, zwłaszcza po roku 1968, kiedy

²³¹ Stosunek prawa międzynarodowego do kwestii terroryzmu znajdziemy chociażby w: Ł. Kulesa, *Zwalczanie terroryzmu a prawo międzynarodowe*, „Biuletyn PISM” 2004, nr 19 oraz W.S. Shepard, *International Law and the War on Terrorism*, „Mediterranean Quarterly” 2005, vol. 16, nr 1.

²³² J. Pawłowski (red. naukowa), *Walka z terroryzmem we współczesnym...*, *op.cit.*, s. 46.

²³³ *Ibidem*.

²³⁴ K. Indeki, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 55.

²³⁵ **Liga Narodów** (ang. *League of Nations*, fr. *Société des Nations*) to organizacja międzynarodowa, której statut został przyjęty przez konferencję pokojową w Wersalu 28 czerwca 1919 r., a później stał się częścią traktatu wersalskiego i wszedł w życie po ratyfikacji 10 stycznia 1920 roku. Liga powstała z inicjatywy prezydenta Stanów Zjednoczonych - Woodrowa Wilsona. Celem działalności Ligi Narodów było utrzymanie pokoju i współpracy na świecie. Przyczynkiem do jej utworzenia był niespotykanych rozmiarów rozlew krwi podczas I wojny światowej. Siedzibą organizacji była Genewa. Liga Narodów została formalnie rozwiązana w 1946 roku (choć faktycznie nie funkcjonowała już podczas II wojny światowej) w związku z powstaniem Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1945 r. Więcej na temat konwencji w: K. Indeki, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 62-64.

to terroryści z Ludowego Frontu Wyzwolenia Palestyny porwali samolot izraelskich linii lotniczych El Al.²³⁶

Pragnę jednak ponownie podkreślić, że wciąż brakuje jednej, uniwersalnej definicji terroryzmu międzynarodowego. Próby stworzenia takowej były i są podejmowane przez różne organizacje globalne i regionalne. Problemem będzie zapewne dalej trudność w rozróżnieniu aktów terroryzmu od prawa do walki narodowowyzwoleńczej oraz kwestia terroryzmu stosowanego przez państwo. Każde państwo ma swój, podsycany różnymi czynnikami punkt widzenia, dlatego zapewne w najbliższej przyszłości nie doczekamy się jednej, powszechnie akceptowalnej reguły.²³⁷

Niezwykła złożoność zagadnienie terroryzmu w prawie międzynarodowym oraz interdyscyplinarność tego zagadnienia powoduje, iż chęć dogłębnej analizy tej kwestii leży poza zakresem tej pracy. Zasygnalizowałem tylko pobieżnie działalność ONZ i Rady Europy w tym zakresie, które wydają się być najważniejsze z punktu widzenia tematu, jakim jest walka z terroryzmem w Unii Europejskiej. Celowo pominąłem działalność OBWE oraz NATO, których aktywność uzupełnia opisywane zjawisko.

2.1.2 Regulacje ONZ.²³⁸

Problem terroryzmu na forum ONZ pojawił się dopiero w latach 70-tych. Jak twierdzi Tomasz Aleksandrowicz, przez pierwsze trzy dekady działalności ONZ w tej dziedzinie odstąpiono od prób budowania definicji terroryzmu na rzecz typizacji poszczególnych czynów terrorystycznych. Wykładnia oraz percepcja terroryzmu w ONZ ulegała skokowym zmianom. Doskonałym przykładem jest tutaj Rada Bezpieczeństwa, która początkowo traktowała terroryzm jako wewnętrzny problem państw, aby w latach dziewięćdziesiątych uznać to zjawisko za zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa a kończąc na okresie po 11 września, kiedy to była skłonna upoważnić

²³⁶ Jacek Barcik dzieli przyjmowane od tej pory uniwersalne traktaty międzynarodowe na kilka grup: konwencje dotyczące terroryzmu lotniczego, konwencje dotyczące bezpieczeństwa żeglugi morskiej, konwencje dotyczące zasad ochrony i obrotu materiałami szczególnie niebezpiecznymi oraz akty dotyczące terroryzmu podczas konfliktów zbrojnych. Dodać można również umowy międzynarodowe dotyczące brania zakładników oraz umowy dotyczące przestępstw dokonanych na osobach szczególnie chronionych. Por.: J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 22-42 oraz S. Pikulski, *Prawne środki...*, *op.cit.*, s. 51-64.

²³⁷ Z.W. Galicki, *International Multilateral Treaties And Terrorism*, [w:] K. Lankosz, M. Chorośnicki, P. Czubik, *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2005, s. 16.

²³⁸ Całokształt działań ONZ mających na celu zwalczanie terroryzmu w publikacji: M. Marcinko, *ONZ wobec terroryzmu międzynarodowego*, Fundacja Instytut Studiów Strategicznych, Kraków 2008.

państwa do użycia sił zbrojnych w tej walce (pewien rodzaj samoograniczenia).²³⁹ Jak trafnie podkreśla jednak Witold Ostant często sprzeczne, partykularne interesy państw paraliżują wspólne działania Rady Bezpieczeństwa w tym zakresie.²⁴⁰

Owocem tych działań było szerokie spektrum tzw. konwencji sektorowych, które zajmowały się konkretnymi zakresami działalności terrorystycznej.²⁴¹ System Narodów Zjednoczonych przygotował do tej pory szereg aktów normatywnych w zakresie walki z terroryzmem, zarówno w postaci konwencji i protokołów²⁴², jak i rezolucji Rady Bezpieczeństwa, z których niewątpliwie najważniejszą jest rezolucja 1373 z dnia 28 września 2001 r.²⁴³ Dodatkowo problem terroryzmu znajdziemy w działalności poszczególnych agend ONZ. Wszystkie działania ONZ w zakresie

²³⁹ Na temat ewolucji podejścia RB ONZ do kwestii terroryzmu patrz w: I. Popiuk-Rysińska, *Ewolucja stanowiska Rady Bezpieczeństwa NZ wobec terroryzmu międzynarodowego*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 145-160.

²⁴⁰ W. Ostant, *Zwalczanie terroryzmu we współczesnym świecie*, „Przegląd Zachodni” 2006, nr 4, s. 195.

²⁴¹ T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy...*, *op.cit.*, s. 51.

²⁴² Do najważniejszych konwencji antyterrorystycznych ONZ zalicza się:

- Konwencję o przestępstwach i innych bezprawnych aktach dokonanych na pokładzie samolotu z 1963 r.,
- Konwencję o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi z 1970 r.,
- Konwencję o zwalczaniu bezprawnych czynów przeciwko bezpieczeństwu lotnictwu cywilnemu z 1971 r.,
- Konwencję o zapobieganiu i karaniu za przestępstwa wobec osób korzystających z ochrony międzynarodowej z 1973 r.,
- Konwencję o zakazie brania zakładników z 1979 r.,
- Konwencję o ochronie materiałów nuklearnych z 1980 r.,
- Protokół o zwalczaniu bezprawnych aktów wobec lotnisk służących międzynarodowemu lotnictwu cywilnemu z 1988 r.,
- Konwencję o przeciwdziałaniu bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z 1988 r.,
- Protokół o zwalczaniu bezprawnych aktów przeciwko stałym platformom zlokalizowanym na szelfie kontynentalnym z 1988 r.,
- Konwencję o znakowaniu plastikowych substancji wybuchowych w celach ich detekcji z 1991 r.,
- Konwencję o zwalczaniu terrorystycznych zamachów bombowych z 1997 r.,
- Konwencję o zwalczaniu finansowania terroryzmu z 1999 r.,
- Konwencję o zwalczaniu aktów terroryzmu nuklearnego z 2005 r.

a także Globalną Strategię Zwalczania Terroryzmu przyjętą 8 września 2006 r. Por.: <http://www.un.org/terrorism/instruments.shtml> Informacje na temat państw, które ratyfikowały konwencje w: A. Potyrała, *The United Nations and Terrorism Combating – Preventing the Phenomenon or Suppressing its Negative Consequences?*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The modern terrorism and its forms*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007, s. 36-37. Teksty konwencji m.in. w: K. Lankosz, M. Marcinko, *Międzynarodowe konwencje antyterrorystyczne*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2007 oraz P. Duryś, F. Jasiński, *Walka z terroryzmem międzynarodowym, Wybór dokumentów*, Wydawnictwo STO, Bielsko Biała 2005.

²⁴³ Na dzień 31.III.2009 r. RB ONZ wydała 43 rezolucje dotyczące terroryzmu. Por.: <http://www.un.org/terrorism/sc-res.shtml>

zwalczania terroryzmu są przedmiotem raportu składanego Sekretarzowi Generalnemu przez Grupę Roboczą ONZ ds. Terroryzmu.²⁴⁴

2.1.3 Rada Europy.

Równie ważną rolę w dziedzinie legislacji antyterrorystycznej pełni Rada Europy, która swoje działania opiera na poszanowaniu trzech fundamentalnych wartości: demokracji, praw człowieka oraz rządów prawa.²⁴⁵ Wynika to przede wszystkim z faktu, iż przynależą do niej w zasadzie wszystkie państwa Europy (obecnie 47 członków). Zakres działalności Rady Europy reguluje problem, jakim jest terroryzm oraz jego skuteczne zwalczanie poprzez likwidację jego przyczyn oraz czynników go generujących. Po 9/11 RE skupiła się wokół trzech elementów: wzmacniania ram prawnych zwalczania terroryzmu, zagwarantowania podstawowych wartości oraz redukcji wspomnianych już przyczyn.²⁴⁶ Najważniejszym w tym zakresie instrumentem Rady Europy są jej konwencje.²⁴⁷ Poza konwencjami akty dotyczące walki z terroryzmem wydaje również Komitet Ministrów (rezolucje, rekomendacje i deklaracje), Zgromadzenie Parlamentarne (rezolucje i rekomendacje) oraz jej inne

²⁴⁴ Najnowszy raport z dnia 25 lipca 2008 r. dostępny na stronie [www](http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/439/91/PDF/N0843991.pdf?OpenElement):

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/439/91/PDF/N0843991.pdf?OpenElement>

²⁴⁵ M. Balcerzak, *Standardy Rady Europy w zakresie ochrony ofiar aktów terrorystycznych*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006, s. 25.

²⁴⁶ M. Madej, *Instytucjonalizacja współpracy międzynarodowej w dziedzinie...*, *op.cit.*, s. 251-252.

²⁴⁷ Do najważniejszych zaliczyć możemy:

- Europejską Konwencję o Zwalczaniu Terroryzmu z 27 stycznia 1977 r. wraz z protokołem nowelizującym z dnia 15 maja 2003 r.,
- Europejską Konwencję o Ekstradycji z dnia 13 grudnia 1957 wraz z pierwszym i drugim protokołem nowelizującym z dnia 15 października 1975 r. oraz 17 marca 1978 r.,
- Europejską Konwencję o wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych z dnia 20 kwietnia 1959 r. wraz z pierwszym i drugim protokołem nowelizującym z dnia 17 marca 1978 r. oraz 8 listopada 2001 r.,
- Europejską Konwencję o przekazywaniu postępowań w sprawach karnych z dnia 15 maja 1972 r.,
- Europejską Konwencję o odszkodowaniach dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z dnia 24 listopada 1983 r.,
- Konwencję w sprawie prania brudnych pieniędzy, poszukiwania, zajmowania i konfiskaty dochodów pochodzących z popełniania przestępstw z dnia 8 listopada 1990 r.,
- Konwencję w sprawie cyberprzestępczości z dnia 23 listopada 2001 r. wraz z dodatkowym protokołem dotyczącym penalizacji czynów o charakterze rasistowskim i ksenofobicznym popełnionych przy użyciu systemów komputerowych z dnia 28 stycznia 2003 r.,
- Konwencję Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi z dnia 16 maja 2005 r.,
- Konwencję Rady Europy w sprawie prania brudnych pieniędzy, poszukiwania, zajmowania i konfiskaty dochodów pochodzących z popełniania przestępstw oraz w sprawie finansowania terroryzmu z dnia 16 maja 2005.

Teksty konwencji m.in. w: K. Lankosz, M. Marcinko, *Międzynarodowe konwencje antyterrorystyczne*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2007.

organy statutowe.²⁴⁸ Ważnym organem jest również powołany w 2003 roku tzw. Komitet Ekspertów ds. Terroryzmu (CODEXTER), który zastąpił Multidyscyplinarną Grupę dla Międzynarodowej Akcji Przeciwko Terroryzmowi (GMT), która powstała po wydarzeniach z 11 września.²⁴⁹ Głównym zadaniem CODEXTER jest koordynacja implementacji aktów prawnych wydawanych przez Radę Europy.

2.2 ZARYS HISTORYCZNY WALKI Z TERRORYZMEM W EUROPIE DO ROKU 1992

Bolesne doświadczenia I i II wojny światowej spowodowały, iż państwa europejskie dostrzegły konieczność stworzenia systemu trwałego pokoju na obszarze Europy. Podstawą tej współpracy stać się miała zinstytucjonalizowana współpraca międzynarodowa. Załączki współpracy policyjnej i sądowej w Europie pojawiły się już z końcem XIX wieku.²⁵⁰ Pierwszymi jednak uregulowaniami prawnymi w tej dziedzinie było podpisanie traktatów tworzących Wspólnoty Europejskie – Europejska Wspólnota Węgla i Stali (EWWiS), Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) oraz Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EWEA).²⁵¹ Pierwsza faza integracji europejskiej przebiegała jednak pod dyktando integracji ekonomicznej i gospodarczej, chociażby ze względu na fiasko w sferze polityki obronnej (mam tu na myśli projekty Europejskiej Wspólnoty Obronnej i Europejskiej Wspólnoty Politycznej).²⁵² Siłą rzeczy więc brak w

²⁴⁸ Porównaj na stronie http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/2_adopted_texts/Relevant%20instruments%20and%20documents.asp#TopOfPage

²⁴⁹ Więcej na temat GMT w: Z. Galicki, *Multidyscyplinarna Grupa Rady Europy dla Międzynarodowej Akcji przeciwko Terroryzmowi – dotychczasowe dokonania*, [w:] K. Lankosz, M. Chorośnicki, P. Czubik, *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2005, s. 142-164.

²⁵⁰ Początek europejskiej współpracy policyjnej datuje się na rok 1888, kiedy to Austria, Belgia i Holandia podpisały umowę przewidującą wymianę informacji o przestępcach prowadzących działalność na terenie tych krajów. Z innych inicjatyw warto wspomnieć o powołaniu Międzynarodowej Komisji Policji Kryminalnej w 1923 r., która stała się załączkiem powstania Interpolu. Por.: A. Grzelak, *Unia Europejska a prawo karne*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2002, s. 21.

²⁵¹ Traktat ustanawiający EWWiS podpisany został przez przedstawicieli sześciu państw (Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, RFN i Włochy) w Paryżu 18 kwietnia 1951 r., a wszedł w życie 25 lipca 1952 r. Traktat ten zawarty został na okres 50 lat i wygaś w dniu 23 lipca 2002 r. Z kolei traktat ustanawiający EWG i EWEA podpisany został w Rzymie dnia 25 marca 1957 przez te same kraje założycielskie. Traktaty rzymskie zawarto na czas nieokreślony. Weszły w życie z dniem 1 stycznia 1958 r. Traktat o EWG zwany jest Traktatem ustanawiającym Wspólnotę Europejską (TWE). Por.: A. Przyborowska-Klimczak, *Prawne aspekty procesu integracji europejskiej – rys historyczny*, [w:] J. Barcz (red.), *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2003, s. 29 i 33-34.

²⁵² K. Łastawski, *Od idei do integracji europejskiej, Od najdawniejszych idei do Unii 25 państw*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2004, s. 150-156.

tych traktatach zapisów dotyczących walki z terroryzmem.²⁵³ Jednakże korzeni współpracy w kwestiach terroryzmu nie należy szukać w Traktacie z Maastricht, ani w działalności powołanej na jego podstawie Unii Europejskiej, lecz dużo wcześniej.²⁵⁴ Jako początek współpracy między państwami członkowskimi Wspólnot Europejskich w zakresie walki z terroryzmem uważa się powszechnie lata 70-te XX wieku, kiedy to zjawisko terroryzmu pojawiło się na mapie politycznej Europy. W tym okresie zaobserwować można wzmożoną działalność organizacji terrorystycznych w poszczególnych krajach Europy Zachodniej (w Niemczech była to RAF, we Francji to *Action Directe*, w Irlandii IRA, w Grecji grupa Listopad 17, a w Hiszpanii „osławiona” ETA).²⁵⁵ Działalność tych grup niejako zmusiła państwa członkowskie do powołania osobnego ciała instytucjonalnego, które przejmie rolę czynnika kontrterrorystycznego. Katalizatorem do powołania osobnego ciała były niewątpliwie tragiczne wydarzenia podczas olimpiady w Monachium we wrześniu 1972 r. Od końca 1972 r. obserwujemy pracę nad instytucjonalizacją walki ze zjawiskiem zarówno na forum Zgromadzenia Parlamentarnego RE, jak i na spotkaniach ministrów spraw zagranicznych państw WE. Pewną przeszkodą były jednak rozbieżności między RE a WE, które szczególnie widoczne były na podstawie prac Komitetu Davignona.²⁵⁶ Zasadniczo więc do roku 1975 współpraca policyjna (celowo nie używam tutaj jeszcze zwrotu współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu) realizowana była w ramach Interpolu oraz międzynarodowych umów dwustronnych i wielostronnych.²⁵⁷

W grudniu 1975 r. podczas szczytu w Rzymie ministrowie sprawiedliwości oraz spraw wewnętrznych postanowili nawiązać nieformalną współpracę międzyrządową w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego krajów członkowskich WE, którą ujęto w tzw.

²⁵³ Pamiętać należy jednak, że ówczesne WE posiadały pewne ramy prawne (dawniej art. 235, a obecnie art. 300 Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej – TWE) uprawniające je do podejmowania pewnych działań mających na celu realizację zamierzeń Wspólnot, które to działania nie były w nich zawarte. Domniemywać można zatem, iż była to pewna furтка do początków współpracy antyterrorystycznej. Por.: F. Jasiński, *Reakcja Unii Europejskiej na wydarzenia 11 września 2001 r. – próba wstępnej oceny*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 162.

²⁵⁴ P. Craig, G. de Búrca, *EU Law. Text, Cases, and Materials*, Oxford University Press, Oxford 2008, s. 230.

²⁵⁵ P. Durys, F. Jasiński, *Zwalczanie terroryzmu w ramach Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2000, nr 6 (106), s. 38. Por.: H. Nilsson, *Judicial Cooperation in Europe against Terrorism*, [w:] D. Spence (ed.), *The European Union and Terrorism*, John Harper Publishing, London 2007, s. 71.

²⁵⁶ A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec przestępczości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2002, s. 157-158.

²⁵⁷ A. Grzelak, *Unia Europejska a prawo karne...*, *op.cit.*, s. 22.

strukturę TREVI.²⁵⁸ Grupa ostatecznie ukonstytuowała się w czerwcu 1976 r. podczas posiedzenia szefów resortów spraw wewnętrznych w Luksemburgu. Najważniejszą komórką z punktu widzenia tej pracy jest powołana do życia 31 maja 1977 r. podgrupa TREVI I²⁵⁹, której zadaniem było zbieranie i analiza informacji na temat europejskich grup terrorystycznych.²⁶⁰ Najważniejszym osiągnięciem grupy stało się wypracowanie powszechnie akceptowanej definicji terroryzmu, za który uznano: „użycie lub usiłowanie użycia przemocy przez zorganizowaną grupę w celu zrealizowania określonych celów politycznych”.²⁶¹ Ze względu na raczej niejawną charakter współpracy trudno jednoznacznie ocenić działalność grupy, jakkolwiek jej osiągnięcia uznać należy za istotne. Od 1986 r. grupa TREVI włączona została w prace przygotowawcze, mające na celu opracowanie podstaw prawnych i formalnych do powstania Unii Europejskiej.²⁶²

Oprócz działalności grupy TREVI, rozwijano także współpracę jednostek antyterrorystycznych, służb specjalnych i policyjnych państw członkowskich oraz pozaeuropejskich. Z licznych inicjatyw warto wspomnieć chociażby takie jak:²⁶³

- Klub Berneński – utworzony w 1971 r. - współpraca agencji antyterrorystycznych krajów WE, Danii, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii, USA i Izraela w zwalczaniu terroryzmu arabskiego,

²⁵⁸ F. Jasiński, *Unia Europejska wobec terroryzmu*, „Sprawy Międzynarodowe” 2002, nr 2, s. 35-36. Nazwa grupy jest dyskusyjna: niektórzy twierdzą, że jest to skrót od francuskiego *Terrorisme, Radicalisme, Extremisme et Violence Internationale*. Inni badacze podają, że skrót pochodzi rzymskiej fontanny *di Trevi* znajdującej się nieopodal miejsca obrad. Ostatnia grupa badaczy sugeruje, iż rodowód nazwy wywodzi się od nazwiska jednego z założycieli grupy. Por.: A. Grzelak, *Trzeci filar Unii Europejskiej. Instrumenty prawne*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008, s. 23.

²⁵⁹ Początkowo w ramach TREVI funkcjonowały dwie grupy: wspomniana TREVI I oraz TREVI II, dotycząca technik policyjnych, wyposażenia i szkolenia. W związku z tragedią na stadionie Heysel w Brukseli w dn. 29 maja 1985 r. (w wyniku zamieszek między kibicami Juventus Turyn a FC Liverpool zawała się jedna z trybun, co spowodowało śmierć 39 osób) do obowiązków TREVI II dodano współpracę w zakresie niektórych elementów porządku publicznego. W toku dalszej współpracy w połowie lat 80-tych powołano kolejne grupy: TREVI III ds. międzynarodowych przestępstw takich jak przemyt narkotyków oraz handel bronią; TREVI IV ds. bezpieczeństwa nuklearnego; TREVI V ds. środków kompensacyjnych dotyczących swobodnego przepływu osób; TREVI VI jako grupę *ad hoc* ds. Europolu oraz w 1988 r. grupę TREVI 1992 jako właściwą do rozważenia konsekwencji przyjęcia JAE oraz zbadania konsekwencji zniesienia kontroli na granicach wewnętrznych. Por.: A. Gruszczak, *Historia współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych: od TREVI do Tampere*, [w:] F. Jasiński, K. Smoter (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005, s. 14; A. Grzelak, *Trzeci filar Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 23-24.

²⁶⁰ F. Jasiński, *Unia Europejska wobec...*, *op.cit.*, s. 36.

²⁶¹ *Ibidem*.

²⁶² A. Grzelak, *Zwalczanie terroryzmu w prawie Unii Europejskiej*, [w:] I. Chodyra, *Jednostka i społeczeństwo wobec zagrożeń terroryzmem*, „Biuletyn Biura Informacji Rady Europy” 2002, nr 1, s. 117.

²⁶³ A. Gruszczak, *Historia współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości...*, *op.cit.*, s. 13; A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec przestępczości...*, *op.cit.*, s. 158.

- Grupa „Kilowat” – powstała prawdopodobnie w 1977 r. – sieć współpracy służb specjalnych z 15 państw (w tym 9 członków WE po pierwszym rozszerzeniu z 1973 r. o Danię, Wielką Brytanię i Irlandię) mającej na celu zwalczanie terroryzmu arabskiego,
- Europejska Przestrzeń Sądowa – propozycja zawarcia umowy w sprawie walki z terroryzmem przedstawiona przez prezydenta Francji V. Giscard d’Estaing w dniach 5-6 grudnia 1977 r. na posiedzeniu Rady Europejskiej. Nigdy nie weszła w życie,
- Klub Wiedeński – utworzony w 1979 r. – powołany przez wysokich funkcjonariuszy ministerstw spraw wewnętrznych RFN, Francji, Austrii, Szwajcarii i Włoch odpowiedzialnych za walkę ze zjawiskiem terroryzmu,
- Europejska Policyjna Grupa Robocza ds. Zwalczania Terroryzmu (PWGT) – utworzona w 1979 r. przez Wielką Brytanię, Francję, RFN, Belgię i Holandię. Następnie dołączyły pozostałe kraje „dwunastki” oraz Austria, Finlandia, Szwecja i Norwegia. Polska należy do niej od 2001 roku. Zadaniem grupy była koordynacja współpracy technicznej między policyjnymi jednostkami antyterrorystycznymi w zakresie telekomunikacji, szyfrowania oraz wspólnych szkoleń,
- Klub Quantico – stworzony w 1979 r. – powstały z inicjatywy Federalnego Biura Śledczego USA (FBI). Członkami byli funkcjonariusze z RFN, Francji, Wielkiej Brytanii, USA, Kanady i Australii odpowiedzialni za zwalczanie terroryzmu. Podstawą działalności była wymiana informacji oraz wzajemna współpraca,
- Jednostka Koordynacji Walki z Terroryzmem (UCLAT) – powołana do życia w 1984 r. przez państwa członkowskie WE. Celem była koordynacja działań wywiadowczych służb antyterrorystycznych.

Z mniej ważnych wspomnieć także można o Grupie Pompidou oraz GIECLCT.²⁶⁴ Współpracę takową umacniają dodatkowo liczne porozumienia bilateralne w zakresie zwalczania terroryzmu.²⁶⁵ 27 stycznia 1986 r. utworzono w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej tzw. Grupę Refleksyjną ds. Terroryzmu,

²⁶⁴ J. Chodor, K. Chudy, J. Dołęga, E. Posel-Częścik, *Zwalczanie terroryzmu w krajach Unii Europejskiej*, „Biuletyn PISM” 2001, nr 24, seria Z, s. 289. Tekst na: <http://www.pism.pl/biuletyny/files/024.pdf>

²⁶⁵ Więcej na ten temat w: A. Gruszczak, *Historia współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości...*, *op.cit.*, s. 18-19.

co zaowocowało nowymi formami i metodami ściślejszej współpracy w walce z terroryzmem.²⁶⁶ Wszystkie przedstawione wyżej struktury miały to do siebie, iż nie oznaczały przejścia roli lidera przez instytucje międzynarodowe. Wręcz przeciwnie, zwiększyć miały efektywność instrumentów narodowych oraz utwierdzić rządy narodowe jako główne ośrodki decyzyjne w zwalczaniu zjawiska terroryzmu.²⁶⁷

2.3 ZARYS HISTORYCZNY WALKI Z TERRORYZMEM W UNII EUROPEJSKIEJ

Za datę przełomową należy uznać 7 lutego 1992 r., kiedy to w Maastricht podpisano Traktat o Unii Europejskiej (TUE) stanowiący podwaliny Unii Europejskiej i wyznaczający nowy etap w integracji europejskiej.²⁶⁸ Obszar dotychczasowej współpracy między państwami umieszczono w I filarze UE (obowiązującym tam prawem jest prawo wspólnotowe i współpraca ponadnarodowa). W II filarze umiejscowiono Wspólną Politykę Zagraniczną i Bezpieczeństwa - WPZiB (II filar), a w III filarze odpowiednio współpracę w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych (III filar). Obecnie jest to współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych. W II i III filarze obowiązuje prawo międzynarodowe publiczne oraz współpraca międzyrządowa.²⁶⁹ Utworzenie UE oznaczało inkorporację problematyki walki z terroryzmem do III filaru UE, a zatem włączenie grupy TREVI oraz pewną instytucjonalizację współpracy państw członkowskich UE z zakresie omawianego zjawiska. Zlikwidowano grupę TREVI I, zaś jej kompetencje przejęła Grupa Robocza ds. Terroryzmu, która działa w ramach Grupy Kierowniczej II, podlegającej Komitetowi Koordynacyjnemu (tzw. Komitet K.4).²⁷⁰ W artykule K.1 Tytułu VI TUE czytamy, iż przedmiotem „wspólnego zainteresowania” stała się m.in. współpraca policji w celach prewencyjnych i w walce z terroryzmem.²⁷¹ Organem, który miał realizować cele zawarte w TUE został Europol, którego podwaliny dała grupa TREVI (od 1991 r. jej głównym zadaniem było przygotowanie podstaw do jego utworzenia). Organizacja ta omówiona zostanie w toku dalszych rozważań.

²⁶⁶ A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec przestępczości...*, *op.cit.*, s. 159.

²⁶⁷ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 99-100.

²⁶⁸ Traktat wszedł w życie z dniem 1 listopada 1993 r.

²⁶⁹ A. Grzelak, *Trzeci filar Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 40-41.

²⁷⁰ A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec przestępczości...*, *op.cit.*, s. 159.

²⁷¹ Traktat o Unii Europejskiej – WWW: <http://eur-lex.europa.eu/pl/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc>

Mimo uregulowań zawartych w traktacie z Maastricht, UE wypracowała jedynie kilka aktów prawnych dotyczących terroryzmu, dlatego nowy Traktat Amsterdamski (TA)²⁷² okazał się impulsem do pogłębionej współpracy. Najważniejsze zmiany wprowadzone przez traktat to niewątpliwie przeniesienie pewnych przepisów z zakresu wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych do I filara i pozostawienie w III filarze współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu (została umieszczona w stworzonej wówczas współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych). Najważniejsze zdają się być artykuły 29 i 31 TUE (oczywiście mowa o wersji traktatu amsterdamskiego), które działalność antyterrorystyczną lokują jako element walki z przestępczością zorganizowaną oraz ustalają dolną granicę odnoszącą się do kar związanych m.in. z terroryzmem.²⁷³ Określono również ramy instytucjonalne III filaru: Komitet Koordynujący, trzy Grupy Sterujące oraz grupy robocze. Z punktu widzenia zagadnienia ważna jest wspomniana już Grupa Sterująca II oraz Grupa Robocza ds. Terroryzmu, która spotyka się 2-3 razy w trakcie każdej prezydencji.²⁷⁴

W dniach 15-16 października 1999 r. w Tampere odbyła się sesja Rady Europejskiej, podczas której zauważono potrzebę podniesienia jakości współpracy w walce z terroryzmem. Zapowiedziano m.in. koordynację działań wspomnianej wyżej Grupy i skupienie się na problematyce finansowania aktów terroryzmu, wzmocnienie współpracy z Europolem oraz przeciwdziałanie terroryzmowi w Internecie. Podpisano wówczas pięcioletni plan działania znany pod nazwą „agendy z Tampere”, która zakończyła się w maju 2004 r.²⁷⁵

Ostatni z przyjętych traktatów, a mianowicie traktat z Nicei²⁷⁶, nie spowodował rewolucyjnych zmian w przedmiotowym zakresie. Wprowadził tylko jedną zmianę – powołano do życia Europejską Sieć Sądową oraz Eurojust, czyli Europejską Jednostkę Współpracy Sądowej na podstawie art. 31 Tytułu VI TUE.²⁷⁷ Warto także wspomnieć o mało znanej strukturze antyterrorystycznej w UE jaką jest tzw. Program O’Sheen, który ma na celu przepływ informacji i doświadczeń pomiędzy państwami członkowskimi.²⁷⁸

²⁷² Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej został podpisany 2 października 1997 r., a wszedł w życie z dniem 1 maja 1999 r.

²⁷³ Traktat Amsterdamski – WWW: <http://eur-lex.europa.eu/pl/treaties/dat/11997D/word/11997D.doc>

²⁷⁴ P. Durys, F. Jasiński, *Zwalczanie terroryzmu w ramach Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 40.

²⁷⁵ A. Grzelak, *Trzeci filar Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 47.

²⁷⁶ Traktat z Nicei zmieniający Traktat o Unii Europejskiej podpisano dnia 26 lutego 2001 (parafowana 9 grudnia 2000 r.), a wszedł w życie 1 lutego 2003 r.

²⁷⁷ F. Jasiński, *Reakcja Unii Europejskiej na wydarzenia 11 września 2001 r.*, op.cit., s. 164. Por.:

Traktat z Nicei – WWW: http://eur-lex.europa.eu/pl/treaties/dat/12001C/pdf/12001C_EN.pdf

²⁷⁸ F. Jasiński, *Unia Europejska wobec terroryzmu...*, op.cit., s. 40.

Należy również omówić rozwiązania, jakie przewidywał odrzucony Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy oraz najnowszy, będący jeszcze w fazie ratyfikacji w poszczególnych państwach, Traktat z Lizbony.²⁷⁹ Pierwszy z traktatów rezygnuje ze struktury filarowej UE oraz nadaje UE osobowość prawną. Problematyka III filaru, a zatem również walki z terroryzmem, umieszczona została w nowo utworzonym pojęciu „Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości” (PWBiS), którą znajdziemy w art. I-42 tegoż traktatu.²⁸⁰ Najważniejszym uregulowaniem w związku z omawianym zjawiskiem jest niewątpliwie art. I-43 niniejszej umowy, na podstawie którego ustanawia się tzw. klauzulę solidarności (sojuszniczą), w myśl której jeśli jedno z państw członkowskich stanie się ofiarą ataku terrorystycznego, to Unia i jej państwa członkowskie będą działać wspólnie w duchu solidarności w celu zapobieżenia zagrożeniu, ochrony instytucji demokratycznych i ludności cywilnej oraz wspierania państw członkowskich. Szczegółowy tryb przyjmowania tej klauzuli reguluje art. III-329 tejże wersji. Traktat ten przewiduje także ustanowienie Prokuratury Europejskiej przy Eurojust (art. III-274), która ze względu na swoje uprawnienia (ściganie osób, których przestępstwa dotyczą więcej niż jedno państwo członkowskie) może podejmować działania w zakresie ścigania i skarżenia osób w sprawach związanych z działalnością transgraniczną (domniemywać zatem można, iż przedmiotem zainteresowania staną się również osoby podejrzane o terroryzm).²⁸¹

Traktat z Lizbony nie wprowadza rewolucyjnych zmian w tej materii, pozostawiając większość postanowień tożsamy z poprzednim traktatem. Podobnie jak poprzednik likwiduje filarową strukturę UE i nadaje jej osobowość prawną. Utrzymuje wprowadzenie klauzuli solidarności (art. 188r), wzmacnia Eurojust (art. 69d) i Europol (art. 69g) oraz nadaje podstawę prawną do utworzenia Prokuratury Europejskiej (art.

²⁷⁹ *Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy* (TKE) to umowa podpisana przez państwa członkowskie UE 29 października 2004 w Rzymie, które nie weszła w życie w wyniku braku ratyfikacji we wszystkich państwach członkowskich (Francja i Holandia w wyniku referendum odrzuciły traktat). Następny z kolei *Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską* to umowa międzynarodowa podpisana 13 grudnia 2007 roku w Lizbonie, która ma wejść w życie przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w czerwcu 2009 r., co wydaje się być niemożliwe do wykonania. Problemem może być fakt odrzucenia traktatu przez Irlandię w referendum.

²⁸⁰ *Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy* – WWW:

<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:PL:HTML>

²⁸¹ M. Dąbrowska, *Prawno-organizacyjne aspekty zwalczania terroryzmu w Unii Europejskiej*, [w:] K. Lankosz, M. Chorośnicki, P. Czubik, *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2005, s. 172-173.

69e).²⁸² Traktat rozszerza również zakres misji petersberskich o wspólne działania rozbrojeniowe oraz w zakresie zwalczania terroryzmu. Klauzula solidarności przewiduje udzielenie wzajemnej pomocy wszelkimi, dostępnymi środkami państwu członkowskiemu, które stało się ofiarą napaści zbrojnej, w tym ataku terrorystycznego.²⁸³

Jeśli chodzi o akty prawne odnoszące się do walki z terroryzmem to podejmuje je Rada Unii Europejskiej na wniosek państwa członkowskiego bądź Komisji. Rada UE, podejmując decyzję jednomyślnie, może przyjmować: wspólne stanowiska (*common positions*), decyzje ramowe (*framework decisions*), decyzje (*decisions*) oraz konwencje (*conventions*).²⁸⁴ Charakterystyczne dla III filaru jest to, iż przepisy prawa stanowione w ramach tego filaru nie mają bezpośredniego skutku i nie korzystają z zasady pierwszeństwa. Warto wspomnieć również o reformach przewidzianych w tym zakresie w Traktacie ustanawiającym Konstytucję dla Europy, które polegały na wprowadzeniu aktów ustawodawczych, takich jak ustawy europejskie i europejskie ustawy ramowe oraz aktów nieustawodawczych, w skład których wchodzić miałyby rozporządzenia i decyzje europejskie.²⁸⁵ Traktat z Lizbony zaś rezygnuje ze skomplikowanego katalogu nowych aktów prawnych i przewiduje pozostanie przy tradycyjnym katalogu aktów prawnych – rozporządzeń, dyrektyw i decyzji (art. 249 TWE).²⁸⁶

Podsumowując okres przed 11 września 2001 roku należy dostrzec, iż podejście UE do tematu terroryzmu miało charakter raczej defensywny, reaktywny i ograniczony do działań politycznych (wydanie kilku aktów prawnych). Zagrożenie ze strony terroryzmu międzynarodowego traktowano raczej w kategoriach politycznego science-fiction, czyli jako znikome i mało realne (jedynymi przejawami działalności terrorystycznej była aktywność grup endogennych w wybranych krajach UE).²⁸⁷ W okresie tym UE nie stawiała na pierwszym planie zagadnień związanych z tą formą

²⁸² Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską – WWW: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:PL:HTML> Por.: J. Barcz, *Poznaj Traktat z Lizbony*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2008, s. 42-43. Dokument dostępny na stronie: [http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/422F1C201C6E9EC7C1257417002780F2/\\$file/TzL.pdf](http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/422F1C201C6E9EC7C1257417002780F2/$file/TzL.pdf)

²⁸³ R. Zięba, *Bezpieczeństwo państw zrzeszonych w NATO i Unii Europejskiej*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 275.

²⁸⁴ Do tej pory przyjęto dwa akty w formie konwencji: z 10.III.1995 r. oraz z 27.IX. 1996 r. Por.: D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 102-104.

²⁸⁵ M. Dąbrowska, *Prawno-organizacyjne aspekty zwalczania terroryzmu...*, *op.cit.*, s. 174-175.

²⁸⁶ J. Barcz, *Poznaj Traktat z Lizbony...*, *op.cit.*, s. 35.

²⁸⁷ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem*, [w:] F. Jasiński, K. Smoter (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005, s. 253.

działalności. Jak twierdzi Damian Szlachter „właściwe organy zajmowały się problemem terroryzmu stosunkowo nieregularnie, nierzadko dopiero w odpowiedzi na jakiś wybitnie spektakularny zamach terrorystyczny. Samym państwom brakowało często chęci i determinacji do pełnego wykorzystania stworzonych przez siebie instrumentów współpracy w sferze zwalczania przejawów terroryzmu”.²⁸⁸

2.4 INSTRUMENTY POSZCZEGÓLNYCH FILARÓW W WALCE Z TERRORYZMEM

2.4.1 Filar I.

W pierwszym filarze UE tematyka terroryzmu pojawia się w części *acquis communautaire*. Dotyczy ona kwestii prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu oraz wprowadzania sankcji ekonomicznych²⁸⁹, a także eksportu broni. Odnośnie eksportu broni warto przypomnieć, iż 8 czerwca 1998 r. Rada przyjęła Kodeks regulujący postępowanie w sprawie eksportu broni. Szóste kryterium tego Kodeksu nakazuje zbadanie czy kontrahent (importer broni) jest stroną większości międzynarodowych konwencji antyterrorystycznych oraz czy nie popiera działań terrorystycznych.²⁹⁰

Z innych przykładów warto wspomnieć chociażby o systemie reagowania kryzysowego w sektorze zdrowotnym UE. W razie wystąpienia zagrożenia bioterroryzmem bądź bronią chemiczną, Dyrekcja Generalna ds. Zdrowia i Ochrony Konsumentów (DG SANCO) ostrzega wyspecjalizowane ciała w krajach członkowskich o zagrożeniu. System ten polega na systemie wczesnego reagowania, łączącego poszczególne kraje (przykładem takiej reakcji była np. epidemia choroby „szalonych krów” czy wirusa SARS). Inne przykłady to współpraca w zakresie ochrony cywilnej (Fundusz Solidarności UE – tzw. FSUE), bezpieczeństwo powietrzne (powołanie Komitetu Regulacyjnego Lotnictwa Cywilnego i wypracowanie procedur bezpieczeństwa na lotniskach) bądź stworzenie Europejskiego Programu Ochrony

²⁸⁸ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 109.

²⁸⁹ W celu zwalczania terroryzmu międzynarodowego Unia najczęściej stosuje tzw. sankcje celowe (*targeted sanctions*), których adresatami nie są państwa, lecz jednostki, których działanie spowodowało potrzebę ich zastosowania. Najbardziej powszechne są celowe sankcje finansowe mające charakter wykonawczy w stosunku do rezolucji RB ONZ. Por.: J. Ryszka, *Ochrona praw podstawowych a sankcje UE stosowane w walce z międzynarodowym terroryzmem*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2008, nr 11, s. 21 oraz Ch. Eckes, *Sanctions against Individuals – Fighting Terrorism within the European Legal Order*, „European Constitutional Law Review” 2008, vol. 4, nr 2, s. 205-224.

²⁹⁰ F. Jasiński, *Reakcja Unii Europejskiej na wydarzenia 11 września 2001 r.*, *op.cit.*, s. 166.

Infrastruktury Krytycznej.²⁹¹ Z ważniejszych aktów prawnych warto wspomnieć chociażby o:²⁹²

- rozporządzenie Rady nr 2580/2001 z dn. 27 grudnia 2001 w sprawie szczególnych środków restrykcyjnych skierowanych przeciwko niektórym osobom i podmiotom mających na celu zwalczanie terroryzmu,
- rozporządzenie Rady nr 881/2002 z dn. 27 maja 2002 wprowadzające niektóre szczególne środki ograniczające skierowane przeciwko niektórym osobom i podmiotom związanym z Osamą bin Ladenem, siecią Al-Kaida i talibami.

2.4.2 Filar II.

Od 1993 r. współpracę w dziedzinie zwalczania terroryzmu znajdziemy również w drugim filarze, czyli Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Celem tej polityki jest szeroko pojęte wzmacnianie bezpieczeństwa państw UE (art. 11 TUE), które osiąga się za pomocą podejmowania zasad, wytycznych i aktów prawnych (art. 12 TUE) oraz koordynacją współpracy na forum organizacji międzynarodowych i konferencji (art. 19 TUE). Na kanwie II filara państwa Unii uzgadniają wspólne stanowiska w dyskusjach nad terroryzmem na forum instytucji międzynarodowych oraz inicjują akty prawne w tej walce. Wśród przykładów tej współpracy wymienić trzeba chociażby ogromną rolę, jaką odegrały kraje UE na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 1999 r. w przygotowaniu projektu Konwencji w sprawie Zwalczania Finansowania Terroryzmu. Francja i Wielka Brytania, będące stałymi członkami RB ONZ, mają realny wpływ na kształtowanie bezpieczeństwa światowego (np. przyjęcie przez RB ONZ w 1999 r. planu działania na rzecz zwalczania terroryzmu). Państwa UE aktywnie współpracują w ramach NATO, OBWE, UZE, Rady Europy bądź grupy G-8 (w 1995 r. grupa ta wezwała do aktywniejszej walki z terroryzmem międzynarodowym). Ważnym elementem w tej walce są również umowy dwustronne zawierane przez UE z np. Autonomią Palestyńską, USA czy krajami basenu Morza Śródziemnego. Nie zapominajmy także o podejmowanych przez pewien czas

²⁹¹ M. Rhinard, A. Boin, M. Ekengren, *Managing Terrorism: Institutional Capacities and Counter-Terrorism Policy in the EU*, [w:] D. Spence (ed.), *The European Union and Terrorism*, John Harper Publishing, London 2007, s. 95-96.

²⁹² M. Jimeno-Bulnes, *After September 11th: the Fight Against Terrorism in National and European Law. Substantive and Procedural Rules: Some Examples*, "European Law Journal" 2004, vol. 10, nr 4, s. 246.

wspólnych deklaracjach państw UE potępiających akty terroryzmu i wzywające do likwidacji terrorystów z poszanowaniem zasad demokracji oraz praw człowieka.²⁹³

Spośród innych inicjatyw w II filarze można wymienić powołanie Komitetu Wojskowego UE (EUMC), co niejako stanowi precedens w historii integracji europejskiej. Po raz pierwszy w instytucjach europejskich pojawili się umundurowani funkcjonariusze. UE chroni swoich obywateli również poprzez działalność swoich wewnętrznych agencji, takich jak chociażby Europejskie Centrum Kontroli i Prewencji Chorób.²⁹⁴ Z najciekawszych aktów prawnych można przypomnieć:²⁹⁵

- wspólne stanowisko Rady nr 2001/930/WPZiB z dn. 27 grudnia 2001 r. w sprawie zwalczania terroryzmu,
- wspólne stanowisko Rady nr 2001/931/WPZiB z dn. 27 grudnia 2001 r. w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu i aktualizujące je wspólne stanowisko Rady nr 2009/67/WPZiB z dn. 26 stycznia 2009 r.,
- wspólne stanowisko Rady nr 2002/402/WPZiB z dn. 27 maja 2002 r. dotyczące środków ograniczających przeciwko Osamie bin Ladenowi, członkom organizacji Al-Kaida i talibom oraz innym osobom fizycznym, grupom, przedsiębiorstwom i podmiotom z nimi powiązanym.

2.4.3 Filar III.

Naturalnym miejscem współpracy w zakresie zwalczania zjawiska terroryzmu jest niewątpliwie trzeci filar UE (zgodnie z art. K.1 TUE przeciwdziałanie terroryzmowi stało się elementem III filaru o międzyrządowym a nie ponadnarodowym charakterze) i dlatego to tutaj znajdziemy największą ilość aktów prawnych. Przed punktem zwrotnym w historii, jakim było niewątpliwie 9/11, UE przyjęła kilka ważnych aktów, wśród których wyróżnić można (podane przeze mnie akty stanowią jedynie subiektywną hierarchię pod względem znaczenia):²⁹⁶

²⁹³ P. Durys, F. Jasiński, *Zwalczanie terroryzmu w ramach Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 40-41; D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 106-108.

²⁹⁴ M. Rhinard, A. Boin, M. Ekengren, *Managing Terrorism: Institutional Capacities and Counter-Terrorism Policy in the EU...*, *op.cit.*, s. 96-97.

²⁹⁵ M. Jimeno-Bulnes, *After September 11th: the Fight Against Terrorism in National and European Law...*, *op.cit.*, s. 247-248.

²⁹⁶ Autor wybrał jedynie najważniejsze jego zdaniem akty. Więcej w: J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 53-54; J. Barcik, *Dorobek antyterrorystyczny Unii Europejskiej* [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 281-282; T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy...*, *op.cit.*, s. 80-81; A. Grzelak, *Zwalczanie*

- deklaracja w sprawie finansowania terroryzmu z dn. 30 listopada 1993 r.,
- konwencja z dn. 10 marca 1995 r. o uproszczonych procedurach ekstradycji,
- deklaracja z La Gomera z dn. 9 listopada 1995 r. – celem była poprawa wymiany informacji na temat grup terrorystycznych,
- konwencja z dn. 27 września 1996 r. o ekstradycji między państwami członkowskimi,
- wspólne działanie Rady z dn. 15 października 1996 r. w sprawie stworzenia rejestru czynności terrorystycznych,
- wspólne działanie z dn. 29 czerwca 1998 r. w sprawie utworzenia Europejskiej Sieci Sądowej,
- wspólne działanie z dn. 21 grudnia 1998 r. w sprawie karalności przestępstw na podstawie udziału w organizacji przestępczej,
- zalecenie Rady z dn. 9 grudnia 1999 r. w sprawie zwalczania finansowania grup terrorystycznych prowadzących działalność w więcej niż jednym państwie,
- konwencja z dn. 29 września 2000 r. o pomocy wzajemnej w sprawach karnych,
- decyzja ramowa Rady nr 2002/475/WSiSW z dn. 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu oraz zmieniająca ją decyzją ramowa Rady nr 2008/919/WSiSW z dn. 28 listopada 2008 r.,
- decyzja Rady nr 2002/996/WSiSW z dn. 28 listopada 2002 r. ustanawiająca mechanizm oceny systemów prawnych i ich stosowania na poziomie krajowym w walce z terroryzmem,
- decyzja Rady 2003/48/WSiSW z dn. 19 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzania w życie szczególnych środków w odniesieniu do współpracy policyjnej i sądowej w celu zwalczania terroryzmu zgodnie z art. 4 wspólnego stanowiska 2001/931/WPZiB.

terroryzmu w prawie Unii Europejskiej..., *op.cit.*, s. 125-130; F. Jasiński, *Unia Europejska wobec...*, *op.cit.*, s. 38-39; F. Jasiński, *Reakcja Unii Europejskiej na wydarzenia 11 września 2001 r....*, *op.cit.*, s. 165; M. Jimeno-Bulnes, *After September 11th: the Fight Against Terrorism in National and European Law...*, *op.cit.*, s. 248-249.

2.5 RAMY INSTYTUCJONALNE WSPÓŁPRACY PAŃSTW UE W ZWALCZANIU TERRORYZMU

2.5.1 Strefa Schengen i jej dorobek prawny.

Analizując dorobek antyterrorystyczny UE nie należy zapominać o znaczącym dziedzictwie strefy Schengen w tej dziedzinie (tzw. *acquis Schengen*). Porozumienie to podpisane zostało 14 czerwca 1985 r. w luksemburskim mieście Schengen pomiędzy Francją, Niemcami i krajami Beneluksu. Wprowadzenie w życie porozumienia stało się przykładem trudności w podejmowaniu decyzji w łonie UE, ponieważ układ wszedł w życie dopiero 26 marca 1995 r. Dorobek prawny Schengen został włączony do prawa unijnego na mocy specjalnego protokołu w Traktacie Amsterdamskim.²⁹⁷

W chwili obecnej członkami porozumienia są wszystkie kraje Unii Europejskiej za wyjątkiem Irlandii oraz Wielkiej Brytanii. Członkami są również Islandia, Norwegia oraz Szwajcaria. O przyjęcie starają się Bułgaria, Cypr, Lichtenstein oraz Rumunia.²⁹⁸

W Konwencji wykonawczej nie znajdziemy bezpośredniego nawiązania do terroryzmu, natomiast jej III rozdział odnosi się do obserwacji oraz pościgu transgranicznego, które mogą mieć zastosowanie do przestępstw o charakterze terrorystycznym (mogą być prowadzone w związku z morderstwem, porwaniem, zabójstwem czy wzięciem zakładników). Wartym uwagi jest również przyjęcie przez Komitet Wykonawczy Schengen 21 lutego 1996 roku deklaracji w sprawie terroryzmu, w której apeluje się do państw członkowskich o przyjęcie odpowiednich środków w tej walce.²⁹⁹

Równie duże znaczenie ma System Informacji Schengen (SIS) stworzony w roku 1995. Składa się on z centrali w Strasburgu (C-SIS) oraz narodowych komórek (N-SIS). Zgłoszenia do C-SIS przekazywane są przez wyspecjalizowaną jednostkę krajową, jaką jest biuro SIRENE. W systemie tym znajdują się informacje o osobach (osoby pozbawione prawa wjazdu na teren UE, poszukiwane w związku z ekstradycją bądź też takich, wobec których prowadzony jest nadzór niejawni) i przedmiotach. Około 80% zarejestrowanych w nim osób to obywatele państw trzecich. System jest niejako rekompensatą zniesienia kontroli na granicach wewnętrznych. Po 9/11 nastąpiła potrzeba reformy systemu (do tej pory korzystać z niej mogły jedynie urzędy właściwe

²⁹⁷ A. Grzelak, *Trzeci filar Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 28.

²⁹⁸ Stan na dzień 31.III.2009 r.

²⁹⁹ A. Grzelak, *Zwalczanie terroryzmu w prawie Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 129. Więcej na temat porozumienia z Schengen w: A. Grzelak, *Trzeci filar Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 191-206.

w zakresie kontroli granicznych, tj. straż graniczna, policja oraz służby odpowiedzialne za wnioski wizowe) ze względu na m.in. nowe rodzaje zagrożeń, takie jak terroryzm.³⁰⁰ Projekt SIS II miał się zakończyć do roku 2004, a przejście z SIS I do SIS II w 2005 r., co niestety nie nastąpiło. W związku z opóźnianiem się wejścia w życie systemu SIS oraz VIS (*Visa Information System*), a także planowanym rozszerzeniem strefy, zdecydowano się na przyłączenie niektórych państw członkowskich UE i innych państw wdrażających dorobek prawny Schengen do obecnie eksploatowanego SIS (SIS I +) w ramach projektu SISone4ALL. Obecnie dalej trwają prace nad wejściem w życie systemów SIS II i VIS (mają zacząć funkcjonować w 2009 r.).³⁰¹

2.5.2 Europejski Nakaz Aresztowania.

Europejski Nakaz Aresztowania³⁰² uznawany jest za najważniejszy instrument UE w walce z terroryzmem. Zalecenie przyjęcie tego środka znajdziemy już w deklaracji z Tampere. Został on wydany celem zastąpienia dotychczasowych instrumentów prawa unijnego oraz umów bilateralnych.³⁰³ ENA jest wnioskiem sądu krajowego o zatrzymanie i przekazanie osoby poszukiwanej przez inne państwo, aby przeprowadzić wobec niej śledztwo bądź wykonać wyrok. Powodem wydania ENA było usprawnienie i przyspieszenie procedur ekstradycyjnych, opartych na powszechnej uznawalności decyzji sądowych.³⁰⁴ Usprawnienie takie było możliwe na podstawie zmiany charakteru przekazywania próśb o aresztowania i wydanie – będą one bezpośrednio przekazywane pomiędzy organami wymiaru sprawiedliwości z pominięciem, jak dotychczas było stosowane, struktur dyplomatycznych. Fakt ten przenosi wykonywanie procedury z poziomu międzynarodowego na poziom niższy, a zatem mniej sformalizowanych kontaktów pomiędzy przedstawicielami organów

³⁰⁰ M. Dąbrowska, *Prawno-organizacyjne aspekty zwalczania terroryzmu...*, *op.cit.*, s. 186-187.

³⁰¹ Na chwilę obecną SIS jest używany przez 27 krajów.

³⁰² Powołany na podstawie decyzji ramowej Rady nr 2002/584/WSiSW z dn. 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi.

³⁰³ Mowa tu o europejskiej konwencji ekstradycyjnej z 1957 r., konwencji UE o uproszczonej ekstradycji z 1996 r. oraz pewnych postanowieniach konwencji wykonawczej Schengen z 1990 r.

³⁰⁴ Zasadnicza różnica między ENA i stosowanymi do tej pory formami ekstradycji to rezygnacja z zasady specjalności (osoba może być sądzona i karana tylko i wyłącznie na podstawie przestępstw, które stanowią powód wydania) oraz zasady podwójnej karalności (wystarczy, że dany akt stanowi przestępstwo w państwie występującym z wnioskiem). Z innych wymienić można nie uwzględnianie azylu jako przeszkody w przekazaniu osoby oraz zaliczenie ENA do wewnętrznego prawa UE (ekstradycja jest instrumentem prawa międzynarodowego). Por.: F. Jasiński, *Europejski nakaz aresztowania*, „Stosunki Międzynarodowe” 2003, nr 3-4, s. 51-59; M. Płachta, *Europejski nakaz aresztowania (wydania): kłopotliwa „rewolucja” w ekstradycji*, „Studia Europejskie” 2002, nr 3, s. 61-67 oraz J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 145-146.

sądowniczych danych krajów. Krzysztof Kuczyński wymienia pięć zalet ENA: wprowadzenie jednolitego uregulowania na obszarze Unii Europejskiej (zastąpienie nim pojęcia ekstradycji), sformalizowanie postępowania, skrócenie czasu postępowania, wyłączenie organów pozasądowych z procesu decyzyjnego oraz rezygnację z zastosowania niektórych zasad i przeszkód ekstradycyjnych.³⁰⁵ Szczególnie ważne jest również „odpolitycznienie” charakteru wydawania decyzji, które w przeszłości stanowiło problem w strukturach ekstradycyjnych. Problem polegał na tym, iż w związku z istnieniem szeregu pojęć pod jedną nazwą „przestępstwa politycznego” nierzadko skutkowało odmowną decyzją wydania osoby podejrzanej (klasyczny przykład to zaliczenie osób podejrzanych o terroryzm do kategorii bojowników o wolność). Dla realizacji ENA nie ma znaczenia więc polityczny charakter przestępstwa uniemożliwiający uprzednio ekstradycję.³⁰⁶

ENA może być wydany wobec czynów zagrożonych karą pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze 12 miesięcy, jeśli w państwie, które wystawia nakaz orzeczono karę zatrzymania na co najmniej 4 miesiące. Ważną rolę pełnią tu również limity czasowe względem podjęcia decyzji o realizacji nakazu oraz samego wydania osoby. ENA wymienia katalog 32 przestępstw podlegających jurysdykcji, w tym terroryzm. Procedura uwzględnia również przesłanki odmowy wykonania decyzji – wyodrębniony został katalog przesłanek obligatoryjnych oraz fakultatywnych. ENA obowiązuje na terenie UE od dnia 1 stycznia 2004 r.

Jak twierdzą Filip Jasiński i Piotr Rakowski, często zdarza się, że w wyniku znacznych różnic w porządkach prawnych krajów członkowskich występować mogą i występują pewne bariery w stosowaniu ENA. Pamiętać także należy, iż ekstradycja w klasycznym rozumieniu pozostaje w dalszym ciągu podstawowym instrumentem walki z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem w stosunkach zewnętrznych krajów UE.³⁰⁷ Podkreśla się również obawy obrońców praw człowieka, iż ENA łamie fundamentalne prawa obywateli.³⁰⁸ Jak twierdzi Marek Madej, wprowadzenie w życie ENA „grozi ekspansją najniższego standardu ochrony [praw człowieka] wśród państw UE na cały obszar Unii”.³⁰⁹

³⁰⁵ K. Kuczyński, *Znaczenie Europejskiego Nakazu Aresztowania w zwalczaniu terroryzmu w Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2005, nr 1, s. 66.

³⁰⁶ *Ibidem*, s. 76-78 oraz A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec przestępczości...*, *op.cit.*, s. 166.

³⁰⁷ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 262-263.

³⁰⁸ A. Grzelak, *Zwalczanie terroryzmu w prawie Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 138.

³⁰⁹ M. Madej, *Instytucjonalizacja współpracy międzynarodowej w dziedzinie zwalczania terroryzmu w Europie*, [w:] S. Parzymies, R. Zięba (red.), *Instytucjonalizacja wielostronnej współpracy*

2.5.3 Europol.

Powstanie Europolu datuje się na dzień 26 lipca 1995 r. Wtedy to państwa ówczesnej „piętnastki” podpisały Konwencję o utworzeniu Europejskiego Urzędu Policji, która weszła w życie dopiero 1 października 1998 r. Natomiast sam Europol osiągnął zdolność operacyjną w dniu 1 lipca 1999 r.³¹⁰ W art. 2.1 konwencji czytamy, iż jednym z zadań Europolu jest doskonalenie i wzmocnienie efektywności współpracy organów państw członkowskich w zakresie zapobiegania i zwalczania terroryzmu. Jest organizacją międzynarodową, posiada osobowość prawną i może nawiązywać kontakt z innymi agencjami oraz państwami trzecimi.

Europol posiada własne organy oraz działa poprzez oddziały krajowe w państwach członkowskich, a także poprzez oficerów łącznikowych, których zadaniem jest przekazywanie informacji z centrum w Hadze do krajów członkowskich i *vice versa*. Celem poprawienia efektywności tej współpracy powołano do życia System Informacyjny Europolu, który składa się z trzech komponentów: informacyjnego, indeksowego i analitycznego.³¹¹ W zakresie działalności Europol opracowuje bazy danych, które zawierają wewnętrzne uregulowania antyterrorystyczne krajów członkowskich, prowadzi szkolenia dla pracowników różnych instytucji we współpracy z Europejskim Kolegium Policji (CEPOL) oraz przygotowuje i wydaje prace analityczne, które prezentują i systematyzują zagrożenie terrorystyczne (choćby powoływane w pierwszym rozdziale raporty TE-SAT czy Open Source Digest, czyli comiesięczna analiza terroryzmu radykalnych islamistów, która jest dostarczana każdemu państwu członkowskiemu).

W systemie instytucjonalnym Europolu wyróżniamy obecnie dwie jednostki szczególnie nakierunkowane na zjawisko terroryzmu. Mowa tu o działającej od początku istnienia organizacji komórce *Counter Terrorism Unit* (SC5) oraz *Counter Terrorism Task Force* (CTTF). Druga z wymienionych komórek, Antyterrorystyczna Siła Zadaniowa, powołana została do życia po tragedii z 11 września.³¹² Ponadto w strukturach Europolu funkcjonuje 19 tzw. Plików Analitycznych (*Analysis Work File* – AWF), w obrębie których dwa są szczególnie odpowiedzialne za walkę z terroryzmem. Pierwszy z nich, tzw. Islamic Terrorism monitoruje aktywność terrorystów islamskich.

międzynarodowej w Europie, Wydawnictwo Naukowe "Scholar", Warszawa 2004, s. 247. Por.: S. Alegre, M. Leaf, *Mutual Recognition in European Judicial Cooperation: A Step Too Far Too Soon? Case Study—the European Arrest Warrant*, "European Law Journal" 2004, vol. 10, nr 2.

³¹⁰ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 243-244.

³¹¹ M. Dąbrowska, *Prawno-organizacyjne aspekty zwalczania terroryzmu...*, *op.cit.*, s. 184.

³¹² B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 981-982.

Drugi z kolei – Dolphin – zajmuje się obserwacją innych niż islamskie grup terrorystycznych stanowiących zagrożenie dla bezpieczeństwa UE.³¹³ Informacje na temat zagrożeń terrorystycznych przepływają przez program antyterrorystyczny (*Counter Terrorism Programme* – CTP), program antyproliferacyjny (*Counter Proliferation Programme* – CPP) oraz programy wspierające takie jak program nawiązywania kontaktów (*Networking Programme* – NP), program gotowości bojowej (*Preparedness Programme* – PP) oraz program szkolenia i edukacji (*Training and Education Programme* – TEP).³¹⁴

Istotnym problemem dla Europolu są zarówno kwestie finansowania organizacji (bezpośrednio ze składek państw członkowskich niezależnie od budżetu UE), jak i fakt nieadekwatnego poziomu przekazywanych informacji z krajów UE do instytucji, co skutkuje brakiem pełnej zdolności operacyjnej.³¹⁵ Należy się jednak spodziewać dalszego zacieśniania współpracy państw członkowskich w zakresie wykrywania i ścigania przestępstw o charakterze terrorystycznym.

2.5.4 Eurojust.

Eurojust (European Judicial Cooperation Unit – Europejska Jednostka Współpracy Sądowej) powstał na mocy decyzji Rady UE nr 2002/187/WSiSW z dn. 28 lutego 2002 r., ustanawiającej Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością oraz zmieniającej ją decyzji Rady nr 2003/659/WSiSW z dn. 18 czerwca 2003 r. Jak już wspominałem, projekt utworzenia tej organizacji znajdziemy już w postanowieniach deklaracji z Tampere. Powołany został, aby wzmocnić współpracę w sprawach karnych pomiędzy kompetentnymi władzami w państwach członkowskich. Główne zadania Eurojust to stymulowanie współpracy państw, koordynacja działań na szczeblu międzynarodowym oraz realizacja wniosków o ekstradycję.³¹⁶ Instytucja ta posiada osobowość prawną. Kompetencja Eurojust rozciąga się na wszystkie działania wobec kategorii przestępstw, które znajdują się w zakresie jurysdykcji Europolu, tj. terroryzmu oraz jego pochodnych. Przedmiotem

³¹³ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, op.cit., s. 115.

³¹⁴ *An overview of the counter terrorism unit activities*, Europol 2006. Tekst dostępny online na: http://www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/overview_SC5.pdf

³¹⁵ B. Hołyst, *Terroryzm...*, op.cit., s. 115-116 oraz F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, op.cit., s. 247-248. Por.: O. Bures, *Europol's fledgling Counterterrorism Role*, „Terrorism and Political Violence” 2008, vol. 20, nr 4 oraz M. Deflem, *Europol and the Policing of International Terrorism: Counter-Terrorism in a Global Perspective*, „Justice Quarterly” 2006, vol. 23, nr 3.

³¹⁶ K. Liedel, P. Piasecka, *Współpraca międzynarodowa...*, op.cit., s. 119.

zainteresowania Eurojustu są również działania takie jak przemyt i handel ludźmi oraz materiałami radioaktywnymi, pranie brudnych pieniędzy, których zwalczanie wpływa na redukcję zagrożeń terrorystycznych. Eurojust prowadzi również współpracę z organizacjami takimi jak Europol w zakresie większości typów przestępstw; w zakresie nadużyć finansowych z OLAF czy Europejską Siecią Sądową (ESS).³¹⁷ Obecnie Eurojust w coraz większym stopniu podejmuje współpracę z krajami trzecimi i prawdopodobnie zawierać będzie coraz większą liczbę umów ze strategicznymi partnerami UE.

Traktat z Lizbony znacznie umacnia pozycję Eurojustu w tej walce. Poza dotychczasową rolę koordynacji i wzmacniania współpracy pomiędzy właściwymi do tego organami krajowymi, nabędzie on możliwość wszczynania śledztw karnych. W chwili obecnej może on tylko wnioskować do odpowiednich organów o takowe. Jego rolę wzmocnić może projekt oparcia o jego strukturę planowanej Prokuratury Europejskiej, która co prawda właściwa będzie do rozpatrywania przestępstw przeciwko interesom finansowym Unii, ale Rada w drodze decyzji może poszerzyć jej uprawnienia do zwalczania przestępczości o charakterze transgranicznym. Dlatego spodziewać się można również mocy władczej w jurysdykcji związanej z działalnością terrorystyczną.³¹⁸

2.5.5 Europejski Koordynator ds. Terroryzmu.

Na podstawie podpisanej 25 marca 2004 r. Deklaracji w sprawie Zwalczania Terroryzmu utworzono w Sekretariacie Rady UE stanowisko Europejskiego Koordynatora ds. Zwalczania Terroryzmu. Jego zadaniem jest koordynacja prac Rady w zakresie zwalczania terroryzmu oraz całościowy audyt nad wszystkimi instrumentami antyterrorystycznymi, będącymi w dyspozycji UE w ramach trzech filarów, a także składanie raportów Radzie z tych przeglądów. Katalog działalności koordynatora znajdziemy w Planie Działania UE w sprawie Zwalczania Terroryzmu z dn. 7 czerwca 2005 r. Czytamy w nim, iż koordynator zajmuje się m.in. wspieraniem ONZ w omawianej walce, wzmacnianiem współpracy z USA oraz innymi partnerami UE oraz

³¹⁷ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, op.cit., s. 124-125; M. Dittrich, *Facing the global terrorist threat: a European response*, "EPC Working Paper" 2005, nr 14, s. 34-35. Tekst dostępny online na: http://www.epc.eu/TEWN/pdf/606965316_EPC%20Working%20Paper%2014%20Facing%20the%20global%20terrorist%20threat.pdf

³¹⁸ P. Siejczuk, M. Adamczuk, *Współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych*, [w:] P. Bryksa (red.), *Wybrane zagadnienia polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej*, „Zeszyty Biura Bezpieczeństwa Narodowego” 2008, nr 1, s. 21-23. Tekst dostępny online na: http://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/wybr_zagad08.pdf

stałą obserwacją postępów w tej dziedzinie w krajach członkowskich. Katalog ten jest niezwykle obszerny i rozbudowany. Pierwszym Koordynatorem ds. Zwalczania Terroryzmu mianowany został 25 marca 2004 roku były wiceminister spraw wewnętrznych Królestwa Niderlandów – Gijs de Vries. Obecnie, od 19 września 2007 roku, funkcję tę pełni Gilles de Kerchove d'Ousselghem, pełniący do czasu mianowania go na to stanowisko funkcję dyrektora ds. Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych w Sekretariacie Generalnym Rady UE.³¹⁹

Problemem, z którym boryka się Koordynator, to zbyt ogólnie sformułowany zakres jego działalności oraz zbyt szeroko określone statutowe zadania. Mirjam Dittrich dodaje także, iż problem tkwi również w pewnej niechęci do kooperacji niektórych państw, które mając bardzo dobrze rozwiniętą i rozbudowaną sieć wywiadowczą są niechętnie do zbyt szerokiej współpracy w tej dziedzinie.³²⁰

2.5.6 Inne instytucje.

Pewne kompetencje do walki z terroryzmem znajdziemy również w działalności Centrum Sytuacyjnego Unii Europejskiej - SitCen. SitCen jest komórką organizacyjną umiejscowioną w ramach sekretariatu generalnego Rady UE. Powołane zostało na mocy decyzji Rady nr 2001/78/WPZiB z dn. 22 stycznia 2001 r., ustanawiającej Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa. Do statutowych zadań Centrum należy monitoring oraz analiza wydarzeń na świecie, ze szczególnym naciskiem na obserwację zagrożeń terroryzmem międzynarodowym, proliferacji broni masowego rażenia oraz ognisk potencjalnych konfliktów zbrojnych. Obszar, którym jest zainteresowane Centrum podzielono geograficznie na następujące regiony: Bałkany, Związek Niepodległych Państw, Bliski i Środkowy Wschód, Północna Afryka, Azja i Ameryka Łacińska. W strukturze SitCen istnieją ponadto dwa zespoły tematyczne, tj: terroryzm międzynarodowy oraz nieproliferaacja broni masowego rażenia.³²¹

Centrum stanowi zaplecze dla Wysokiego Komisarza ds. WPZiB oraz dla operacji zarządzania kryzysowego realizowanych przez UE. Po atakach w Madrycie utworzono komórkę antyterrorystyczną, którą powołano do funkcjonowania z dniem

³¹⁹ K. Rypulak-Mirowska, *Zwalczanie terroryzmu*, [w:] P. Bryksa (red.), *Wybrane zagadnienia polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej*, „Zeszyty Biura Bezpieczeństwa Narodowego” 2008, nr 1, s. 60-62. Tekst dostępny online na: http://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/wybr_zagad08.pdf

³²⁰ M. Dittrich, *Facing the global terrorist threat: a European response...*, *op.cit.*, s. 30.

³²¹ G. Garnarz, *Podstawy współpracy z zakresie zwalczania terroryzmu w prawie Unii Europejskiej*, s. 16. Tekst dostępny online na: [http://www.biuletyn.ukie.gov.pl/HLP/banal.nsf/0/F351F1D7993C57E5C125753800384FFF/\\$file/05_G.Gancarz_wp%C5%82yw%20prawa%20UE%20na%20zwalczanie%20terroryzmu.pdf?Open](http://www.biuletyn.ukie.gov.pl/HLP/banal.nsf/0/F351F1D7993C57E5C125753800384FFF/$file/05_G.Gancarz_wp%C5%82yw%20prawa%20UE%20na%20zwalczanie%20terroryzmu.pdf?Open)

1 lutego 2005 r. W jej skład weszli przedstawiciele służb odpowiedzialnych za walkę z terroryzmem z poszczególnych państw członkowskich. SitCen i jego działania stanowią ciągłość między II i III filarem. Podobnie jednak jak w przypadku wcześniej omówionych instytucji, państwa członkowskie niechętnie przekazują wszystkie potrzebne dane, niezbędna do właściwego funkcjonowania centrum.³²²

Z innych instytucji unijnych zaangażowanych w walkę z terroryzmem podkreśla się znaczenie Rady Europejskiej, Komitetu Stałych Przedstawicieli – COREPER, Komitetu art. 36 – CATS, Komisji Europejskiej oraz kilku mniej ważnych instytucji unijnych.³²³ Ponadto w forum UE funkcjonuje swego rodzaju płaszczyzna współpracy jednostek kontrterrorystycznych, która działa w łonie PCTF – jest to tzw. Program ATLAS.³²⁴ Warto również wspomnieć o dwóch grupach roboczych funkcjonujących w ramach Sekretariatu Generalnego Rady Europejskiej, które nie mają charakteru operacyjnego. Ich rola to przede wszystkim wymiana doświadczeń oraz wiedzy na temat wydarzeń związanych z działalnością terrorystyczną.³²⁵

- III-filarowa grupa robocza ds. terroryzmu (*Terrorism Working Group* – TWG). Do jej zadań należy przeciwdziałanie i zwalczanie terroryzmu w aspekcie wewnętrznym, tj. takim, który występuje na terytorium państw członkowskich. Zasiadają w niej przedstawiciele kontrwywiadów oraz policji państw członkowskich,
- II-filarowa grupa robocza ds. terroryzmu – COTER, której przedmiotem zainteresowania jest terroryzm w aspekcie zewnętrznym, mogący nieść implikacje dla Unii Europejskiej. W jej skład wchodzi przedstawiciele wywiadów oraz ministerstw spraw zagranicznych państw UE. W skład grupy COTER wchodzi poufna jednostka robocza, tzw. *clearing house*, która omawia zmiany na liście antyterrorystycznej.

³²² F. Jasiński, M. Narojek, P. Rakowski, *Wewnętrzne i zewnętrzne aspekty współpracy antyterrorystycznej w Unii Europejskiej w kontekście Polski jako państwa członkowskiego*, Materiały Robocze 2/06, s. 21. Tekst dostępny online na:

[http://www.wsisw.natolin.edu.pl/wsisw/wsisw.nsf/viewDOC/AGRK-6Q8F33/\\$FILE/MR2_06-final.pdf](http://www.wsisw.natolin.edu.pl/wsisw/wsisw.nsf/viewDOC/AGRK-6Q8F33/$FILE/MR2_06-final.pdf)

³²³ Por.: L. Lugna, *Institutional Framework of the European Union Counter-Terrorism Policy Setting*, "Baltic Security & Defence Review" 2006, vol. 8 oraz D. Casale, *EU Institutional and Legal Counter-terrorism Framework*, "Defence Against Terrorism Review" 2008, vol. 1, nr 1.

³²⁴ K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar...*, *op.cit.*, s. 267-270.

³²⁵ *Ibidem*, s. 17-18.

Tabela 5. Współpraca instytucjonalna w ramach Unii Europejskiej w zakresie zwalczania terroryzmu.

Współpraca w ramach II filaru	Współpraca w ramach III filaru
Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa (Political and Security Committee – PSC)	Rada ds. Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych
Wysoki Przedstawiciel Unii Europejskiej do Spraw Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa	Komitet Koordynacyjny – art. 36 TUE
Grupa robocza ds. terroryzmu – COTER	Grupa Zadaniowa Szefów Policji UE (Task Force Police Chiefs – PCTF)
Europejski Koordynator ds. Terroryzmu,	Europol
Centrum Sytuacyjne UE (SITCEN)	Eurojust
Europejskie Centrum Satelitarne	Frontex
	Grupa Robocza ds. Terroryzmu - TWG

Źródło: G. Garncarz, *Podstawy współpracy z zakresie zwalczania terroryzmu w prawie Unii Europejskiej*, s. 14.

Jak widać zatem, problem walki instytucjonalnej jest zagadnieniem dość rozproszonym, dla którego właściwe są różne instytucje, agendy oraz grupy robocze. UE wypracowała szerokie instrumentarium odpowiedzialne za przedmiotowe zagadnienie. Zwrócić uwagę należy, iż pomimo rozbudowanego dorobku prawnego i instytucjonalnego, Unia ma dość ograniczone możliwości dotyczące tejże walki. Zwalczanie terroryzmu wciąż pozostaje w gestii działalności suwerennych państw, Unia natomiast spełnia tu funkcję nieco pomocniczą. Dlatego też działania UE skupiają się na działaniach pobocznych, takich jak mnożenie postulatów, planów działania czy strategii. Pozostaje jedynie mieć nadzieję, że przyszły kierunek działań państw będzie zmierzał do pełnego wykorzystania narzędzi unijnych w tym zakresie, które zostały wyposażone w szerokie uprawnienia, czego konsekwencją z pewnością byłoby poprawienie zdolności UE w zakresie antyterrorystycznym.³²⁶

³²⁶ F. Jasiński, M. Narojek, P. Rakowski, *Wewnętrzne i zewnętrzne aspekty współpracy antyterrorystycznej...*, *op.cit.*, s. 55-56.

2.6 PRZEGLĄD DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PRZEZ UE PO 11 WRZEŚNIA 2001 ROKU³²⁷

2.6.1 Reakcja UE na wydarzenia z 11 września 2001.

11 września 2001 r. dobitnie udowodnił, że transnarodowy terroryzm to jedno z największych zagrożeń współczesnej ludzkości. Zjawisko to zdominowało również prace Unii Europejskiej w tym okresie. Po raz pierwszy Unia stanęła przed tak poważnym zadaniem jakim była konsolidacja prac i rzeczywiste działania jako jedno ciało polityczne. Jak obrazowo ujmuje to Artur Gruszcza, Unia „wezwana została to tablicy” przez sojusznika jakim są USA celem poparcia jego działań militarnych oraz przyjęcie nadzwyczajnych środków³²⁸ (chodzi tu mianowicie o proklamację przez Georga’a W. Busha globalnej wojny z terroryzmem). Ówczesny przewodniczący Komisji Europejskiej Romano Prodi powiedział: „(...) tak jak Ameryka wspierała Europę w najczarniejszych godzinach jej historii, tak teraz my odwzajemniamy się jej tym samym”.³²⁹ Sympatie amerykańskie znaleźć można było nawet w antyamerykańskim z reguły „Le Monde”, który zamieścił wymowny artykuł pt.: „Wszyscy jesteśmy Amerykanami”.³³⁰ W tym dniu oraz w następnych, oglądając relacje telewizyjne i śledząc tragedię obywateli Nowego Jorku, każdy z nas stał się niejako „nowojorczykiem”. Pochodząc z jednego kręgu cywilizacyjnego niejako

³²⁷ Literatura opisująca reakcję UE po 11 września 2001 to ponadto: *After Madrid: the EU's response to terrorism*, 5th Report of Session 2004-05 – House of Lords; E. Guild, *The Uses and Abuses of Counter-Terrorism Policies in Europe: The Case of the 'Terrorist Lists'*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1; M. O'Neill, *A Critical Analysis of the EU Legal Provisions on Terrorism*, „Terrorism and Political Violence” 2008, vol. 20, nr 1; M. Dittrich, *Facing the global terrorist threat: a European response*, EPC Working Paper 2005, nr 14; M. Grajny, *The European Union counterterrorism policy before and after the 9/11 attacks: to what extent does the European Union have an integrated policy towards terrorism?*, Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera, Kraków 2008; J. Monar, *Common Threat and Common Response? The European Union's Counter-Terrorism Strategy and its Problems*, „Government and Opposition” 2007, vol. 42, nr 3; A. Wiener, *European Responses to International Terrorism: Diversity Awareness as a New Capability?*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1; G. de Vries, *The European Union's Role in the Fight Against Terrorism*, „Irish Studies in International Affairs” 2005, vol. 16; R. Bossong, *The Action Plan on Combating Terrorism: A Flawed Instrument of EU Security Governance*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1; D. Zimmermann, *The European Union and Post-9/11 Counterterrorism: A Reappraisal*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, vol. 29, nr 2; F. Gregory, *The Eu's Response to 9/11: A Case Study of Institutional Roles and Policy Processes with Special Reference to Issues of Accountability and Human Rights*, „Terrorism and Political Violence” 2005, vol. 17, nr 1; J. Wright, *The Importance of Europe in the Global Campaign Against Terrorism*, „Terrorism and Political Violence” 2006, vol. 18, nr 2; T. Balzacq, S. Carrera, *The EU's Fight against International Terrorism Security Problems, Insecure Solutions*, CEPS Policy Brief 2005, nr 80; P. Wilkinson, *International terrorism: the changing threat and the EU's response*, Chaillot Paper, 2005, nr 84.

³²⁸ A. Gruszcza, *Unia Europejska wobec terroryzmu po 11 września 2001 roku*, „Opinie” 2002, Departament Strategii i Planowania Polityki, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nr 54, s. 3.

³²⁹ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, op.cit., s. 254.

³³⁰ A. Ciupiński, *Europejska strategia walki z terroryzmem*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 270.

wszyscy zostaliśmy zaatakowani. UE stanęła przed zadaniem znalezienia właściwego modelu współpracy „z przeciwnikiem bez twarzy, który nie jest ani państwem, ani rządem, ani armią”.³³¹ Omawiając reakcję UE po 9/11 przedstawię tylko najważniejsze wydarzenia, ponieważ jest to temat zbyt rozległy i ze względu na ramy pracy nie ma miejsca, aby wdawać się w szczegółowe analizy.

Bezpośrednia reakcja na atak z USA była w Europie natychmiastowa i jednakowa – niemal wszyscy w ostrych słowach potępił zamachy. Już 12 września na posiedzeniu Rady UE potępiono sprawców oraz podkreślono, że Unia i jej członkowie nie będą szczędzić środków, aby zidentyfikować i doprowadzić przed wymiar sprawiedliwości sprawców tego zamachu.³³² W dniu 14 września szefowie rządów krajów UE wspólnie ogłosili, iż atak na USA był również skierowany przeciwko Unii Europejskiej, a więc wspólnocie wartości demokratycznych. Wezwano zatem wszystkie państwa do wspólnej walki ze sprawcami tego aktu oraz określono sposób, w jaki UE ma odpowiedzieć na niego: uczestnictwo w globalnej koalicji antyterrorystycznej; rozwijanie WPZiB; urzeczywistnienie Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (EPBiO); wzmocnienie działań wywiadowczych oraz ustanowienie europejskiego obszaru sądowego.³³³ W tym samym dniu doszło do spotkania Rady UE ds. Transportu, która to wezwała Komisję do utworzenia grupy badawczej mającej na celu zbadanie stanu bezpieczeństwa lotniczego w krajach UE i dostosowanie reguł tak, aby zmniejszyć różnice między nimi w USA i UE.³³⁴

Ważną datą jest również dzień 19 września 2001 r., kiedy to Komisja zaproponowała projekty dwóch aktów: projekt dokładnej definicji terroryzmu oraz jego pochodnych, a także projekt utworzenia europejskiego nakazu aresztowania.³³⁵ Projekty te zostały zaakceptowane już następnego dnia, kiedy to również Rada UE zajęła wspólne stanowisko odnośnie do sytuacji po 9/11 oraz określiła jakie środki należy podjąć w III filarze: rozwinięcie współpracy sądowej oraz tworzenie zespołów śledczych z udziałem Europolu i Eurojustu; wzmocnienie współpracy policyjnej i

³³¹ Cyt.za: S. Parzymies, *Unia Europejska a bezpieczeństwo europejskie i globalne po 11 września 2001 roku*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia - Koncepcje – Instytucje*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003, s. 375-376.

³³² P. Durys, F. Jasiński, *Unia Europejska wobec zjawiska terroryzmu*, „Wspólnoty Europejskie” 2001, nr 9, s. 70.

³³³ A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec terroryzmu po 11 września 2001 roku...*, *op.cit.*, s. 4.

³³⁴ F. Jasiński, *Unia Europejska wobec...*, *op.cit.*, s. 43-44.

³³⁵ W chwili wydania projektu jedynie w sześciu państwach terroryzm uznawany był za szczególne przestępstwo. Na temat definicji terroryzmu w UE więcej w: E. Symeonidou-Kastanidou, *Defining Terrorism*, „European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 2004, vol. 12, nr 1, s. 14–35.

wywiadowczej; zapobieganie finansowaniu działalności terrorystycznej; wzmocnienie kontroli granic zewnętrznych oraz inne środki, takie jak chociażby podniesienie standardów ochrony w portach lotniczych i na pokładach samolotów.³³⁶ Dzień później, tj. 21 września, przyjęto tzw. Plan Działania w zakresie walki z terroryzmem oraz zobowiązano Radę ds. WSiSW do opracowania listy terrorystów w Europie oraz organizacji terrorystycznych.³³⁷ Plan Działania, zawierający 79 środków prawnych zmierzających do utworzenia postawy prawnej walki z terroryzmem, został uzupełniony o bardziej szczegółowy i stale aktualizowany dokument, jakim była tzw. mapa drogowa (*road map*), przyjęta podczas szczytu unijnego w Gandawie 19 października 2001 r.³³⁸

Z innych ważniejszych działań zasygnalizować należy szczyt w Laeken w dniach 14-15 grudnia 2001., kiedy to zlecono utworzenie Europejskiej Agencji Ochrony Cywilnej oraz szczyt z Sewilli z 21-22 czerwca 2002 r., na podstawie którego ustalono przeciwdziałanie terroryzmowi jako obszar współpracy w ramach EPBiO.³³⁹ Również kraje kandydujące do UE wydały własny Plan Działania, który przyjęto podczas konferencji mającej miejsce 6 listopada 2001 r. w Warszawie. Jednakże, jak twierdzi Marek Madej, była to raczej niezbyt udana próba instytucjonalizacji współpracy, która ograniczyła się jedynie do zademonstrowania woli współpracy i poparcia dla działań koalicji antyterrorystycznej.³⁴⁰ Dodać także należy w tym miejscu, iż Unia, napotykając trudności w ustaleniu wspólnego stanowiska odnośnie do rozpoczętej 7 października 2001 r. wojny w Afganistanie, dała „zielone światło” krajom członkowskim na uczestnictwo w niej.³⁴¹

Pierwszy okres reakcji UE na zamachy z 9/11 wieńczy niewątpliwie decyzja ramowa Rady nr 2002/475/WSiSW z dn. 13 czerwca 2002 r. dotycząca zwalczania terroryzmu oraz zmieniająca ją decyzja ramowa Rady nr 2008/919/WSiSW z dn. 28 listopada 2008 r. Jest to decyzja przełomowa, ponieważ wprowadza definicje aktów

³³⁶ A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec terroryzmu po 11 września 2001 roku...*, *op.cit.*, s. 5-6.

³³⁷ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 256.

³³⁸ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 119.

³³⁹ *Ibidem.*, s. 120.

³⁴⁰ M. Madej, *Instytucjonalizacja współpracy międzynarodowej w dziedzinie...*, *op.cit.*, s. 261-262. Opinia ta jednak zdaje się być zbyt krytyczna. Konferencja ta ugruntowała pozycję Europy Środkowo-Wschodniej oraz jej jednolite i skonsolidowane podejście do kwestii zwalczania terroryzmu. Dodatkowo utworzyła nowe ramy i płaszczyzny współpracy państw tego regionu. Fakt uczestnictwa Rosji oraz międzynarodowy posłuch, który inicjatywa ta zyskała świadczą o niewątpliwym sukcesie Polski oraz ówczesnego prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego. Por.: S. Pawlak, *Warszawka Konferencja w Sprawie Zwalczania Terroryzmu*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 351-352.

³⁴¹ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 258.

terrorystycznych (art. 1), grup terrorystycznych (art. 2) oraz katalog przestępstw związanych z aktami terrorystycznymi (art. 3). Decyzja reguluje również kary za czyny terrorystyczne (art. 5), które w szczególnych okolicznościach mogą zostać złagodzone (art. 6). Znajdziemy w niej także uregulowania dotyczące odpowiedzialności osób prawnych (art. 7) i kar przewidzianych dla nich (art. 8). Decyzja określa ponadto zakres jurysdykcji państw członkowskich (art. 9). Akt ten ma za zadanie usprawnić współpracę policyjną i sądową poprzez fakt, iż jest to dokument prawny zawierający niezwykle szeroką gamę uregulowań oraz stanowi swego rodzaju „poradnik” działań, jakie podejmować powinno każde państwo członkowskie UE.

Oczywiście można by mnożyć w tym miejscu wszystkie akty prawne oraz konsultacje bez końca. Można je jednak sprowadzić do wspólnego mianownika - działania podjęte przez UE po 11 września z pewnością miały horyzontalny charakter. Wynikało to z pewnością z gruntownej zmiany percepcji bezpieczeństwa międzynarodowego i charakteru, jakiego nabrał terroryzm. Przedmiotem zainteresowania stał się terroryzm zewnętrzny, który mógł realnie dotknąć Europę. Fakt zmiany otoczenia wpłynął znacząco na unijną legislację. Okres ten przepełniony był licznymi deklaracjami politycznymi oraz określaniem przyszłych działań. Charakteryzuje go ponadto pewna „fasadowość”, gdyby bowiem przyjęte i wdrożone zostały wszystkie instrumenty prawne, to współpraca międzyrządowa byłaby skuteczniejsza, a działalność terrorystów utrudniona.³⁴² Wynikać to może m.in. z pewnej niechęci do współpracy w tej dziedzinie, która mogłaby „zmiękczyć” krajowe strategie walki z terroryzmem na rzecz ogólnie przyjętych ustaleń. Poza tym większość instrumentów przyjętych po 11 września postulowanych było już dużo wcześniej (np. w Tampere).³⁴³ Pikanterii temu okresowi dodaje również fakt, iż pomimo przyjęcia przez UE szerokiego spektrum uregulowań w tej dziedzinie, Stany Zjednoczone nie wykazywały większej chęci koordynacji swoich działań w wojnie z terroryzmem razem z Europą. Wynikało to z prostej chęci decydowania o użyciu środków wojskowych jednostronnie, bez krępowania sobie rąk poprzez rozmowy w tej materii z sojusznikami. Wystarczy powiedzieć, że pierwsze porozumienie między UE a USA na temat zwalczania terroryzmu podpisano dopiero 26 czerwca 2004 roku.³⁴⁴

Za najważniejsze akty prawne tego okresu uznać trzeba:

³⁴² *Ibidem*, s. 269.

³⁴³ A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec terroryzmu po 11 września 2001 roku...*, *op.cit.*, s. 20-27.

³⁴⁴ R. Zięba, *Bezpieczeństwo państw zrzeszonych w NATO i Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 280.

- w I i II filarze:

- rozporządzenie Rady nr 2580/2001/WE z dn. 27 grudnia 2001 r. w sprawie szczególnych środków restrykcyjnych skierowanych przeciwko niektórym osobom i podmiotom mających na celu zwalczanie terroryzmu,
- wspólne stanowisko Rady nr 2001/930/WPZiB z dn. 27 grudnia 2001 r. w sprawie zwalczania terroryzmu,
- wspólne stanowisko Rady nr 2001/931/WPZiB z dn. 27 grudnia 2001 r. w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu i aktualizujące je wspólne stanowisko Rady nr 2009/67/WPZiB z dn. 26 stycznia 2009 r. Ważnym elementem tego dokumentu jest załącznik, w którym znajdziemy wykaz osób, grup i podmiotów wobec których stanowisko ma zastosowanie,³⁴⁵
- rozporządzenie Rady nr 881/2002 z dn. 27 maja 2002 wprowadzające niektóre szczególne środki ograniczające skierowane przeciwko niektórym osobom i podmiotom związanym z Osamą bin Ladenem, siecią Al-Kaida i talibami,
- wspólne stanowisko Rady nr 2002/402/WPZiB z dn. 27 maja 2002 r. dotyczące środków ograniczających przeciwko Osamie bin Ladenowi, członkom organizacji Al-Kaida i talibom oraz innym osobom fizycznym, grupom, przedsiębiorstwom i podmiotom z nimi powiązanym.

- w III filarze:

- decyzja Rady nr 2002/187/WSiSW z dn. 28 lutego 2002 r. ustanawiająca Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością,
- decyzja ramowa Rady nr 2002/475/WSiSW z dn. 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu,
- decyzja ramowa Rady nr 2002/584/WSiSW z dn. 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi,
- decyzja ramowa Rady nr 2002/465/WSiSW z dn. 13 czerwca 2002 r. w sprawie wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych.

³⁴⁵ Ostatnia aktualizacja pochodzi z dnia 26 stycznia 2009 r. i znajdziemy w niej 59 osób oraz 47 grup i podmiotów będących przedmiotem zainteresowania tegoż stanowiska. Znamiennym jest fakt, iż dalej nie figuruje w zestawieniu Hezbollah. Lista ta jest stale aktualizowana.

2.6.2 Okres pomiędzy czerwcem 2002 r. a zamachami w Madrycie.

W kolejnym okresie zaobserwować możemy ochłodzenie charakteru dyskusji na tym polu. Przedmiotowa problematyka na stałe już zagościła w obradach instytucji unijnych. Okres ten naznaczony został niewątpliwie spowolnieniem tempa prac nad legislacją antyterrorystyczną.³⁴⁶ Po pierwszym okresie, w którym państwa UE połączyła głównie solidarność z USA, w drugim zaobserwować można wyraźne zróżnicowanie stanowisk poszczególnych państw odnośnie do konkretnych rozwiązań politycznych. Niektórzy badacze twierdzą nawet, iż Unia straciła w tym okresie możliwość prowadzenia spójnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, nazywając go wprost okresem stagnacji i politycznej apatii.³⁴⁷ Jak twierdzi Marek Madej przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w „(...) z jednej strony w zamknięciu procesu tworzenia nowych podstaw prawnych współpracy państw członkowskich, z drugiej zaś w zamianie priorytetów Unii w ramach samej walki z terroryzmem (główny nacisk w podejmowanych wówczas działaniach położono na zagadnienia niewątpliwie istotne dla przeciwdziałania terroryzmowi, ale nieograniczające się jedynie do tego problemu, takie jak na przykład zwalczanie nielegalnej imigracji oraz wzmocnienie kontroli granic zewnętrznych UE).”³⁴⁸

Umiarkowany klimat polityczny nie miał na szczęście wpływu na działalność operacyjną. W okresie tym pojawiły się propozycje powołania tzw. nadzorców lotniczych (*air marshalls*), ustanowienia Europejskiej Agencji ds. Operacyjnego Zarządzania na Granicach Zewnętrznych (FRONTEX), wprowadzenia danych biometrycznych do paszportów i wiz, zwalczania ekstremizmu religijnego, poprawy bezpieczeństwa portów lotniczych, statków i portów oraz rozszerzenia badań naukowych pod auspicjami UE na zagadnienia związane z terroryzmem.³⁴⁹

Z ważniejszy wydarzeń tego okresu w jednym szeregu wymienić należy szczyt Rady Europejskiej w Sewilli w dniach 21-22 czerwca 2002 r., na którym omawiano m.in. Program UE Zapobiegania Gwałtownym Konfliktom (*EU Programme for the Prevention of Violent Conflicts*) oraz szczyt tejże Rady w Kopenhadze w dniach 12-13

³⁴⁶ F. Jasiński, P. Rakowski, *European Union Against Terrorism: A Critical Appraisal*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006, s. 88.

³⁴⁷ J. Barcik, *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony. Aspekty prawne i polityczne*, Oficyna Wydawnicza BRANTA, Bydgoszcz-Katowice 2008, s. 113.

³⁴⁸ M. Madej, *Instytucjonalizacja współpracy międzynarodowej w dziedzinie...*, *op.cit.*, s. 245.

³⁴⁹ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 265-266.

grudnia tegoż roku.³⁵⁰ Istotnym punktem odniesienia w omawianym okresie jest także przyjęcie przez Radę Europejską 12 grudnia 2003 r. dokumentu „Bezpieczna Europa w lepszym świecie”, zwanego potocznie „Strategią Solany”. Dokument ten wskazując najważniejsze zagrożenia dla Europy w wymiarze zewnętrznym, wyraźnie podkreśla, iż „Europa jest zarówno celem, jak i bazą dla terrorystów”.³⁵¹ Dlatego więc, aby wygrać z terroryzmem (jeśli wogóle takie stwierdzenia można postawić), konieczna jest współpraca międzynarodowa z instytucjami takimi jak NATO czy ONZ, tłumienie konfliktów w zarodku, determinacja w walce z proliferacją broni masowego rażenia, promowanie praw człowieka oraz wzmocnienie systemu reagowania kryzysowego, z wykorzystaniem źródeł militarnych.³⁵²

Filip Jasiński oraz Piotr Rakowski wspominają również o jeszcze jednym ważnym wydarzeniu w tym okresie. Otóż UE zauważyła dwa wyraźne problemy dotyczące skutecznych działań w zwalczaniu terroryzmu w swoim łonie: słabość w zakresie wdrażania przepisów przyjmowanych przez Radę oraz swoistą konkurencję w ramach Sekretariatu Generalnego Rady Europejskiej, gdzie wchodzi sobie nawzajem w kompetencje TWP oraz COTER. Problemem było również opieszale wprowadzanie antyterrorystycznej legislacji w krajach członkowskich oraz nikłe wykorzystywanie możliwości, jakie daje Eurojust. Znamiennym jest fakt, że dane te zostały opublikowane przez Sekretarza Generalnego Rady w dniu 8 marca 2004 r., a zatem trzy dni przed zamachami w Madrycie.³⁵³

Z ważniejszych aktów prawnych tego okresu należy wspomnieć o:³⁵⁴

- w ramach I i II filaru:

- rozporządzenie Parlamentu i Rady nr 2320/2002/WE z dn. 16 grudnia 2002 r. ustanawiające wspólne zasady w dziedzinie lotnictwa cywilnego,
- decyzja Rady nr 2003/48/WSiSW z dn. 19 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzania w życie szczególnych środków w odniesieniu do współpracy policyjnej i sądowej w celu zwalczania terroryzmu zgodnie z art. 4 wspólnego stanowiska 2001/931/WPZiB,

³⁵⁰ J. Barcik, *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony...*, *op.cit.*, s. 113-114.

³⁵¹ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 269.

³⁵² D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 134.

³⁵³ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 267-268.

³⁵⁴ Na podstawie: D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 131-133.

- decyzja Rady nr 2003/516/WE z dn. 6 czerwca 2003 r. dotycząca podpisania umów między Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki w sprawie ekstradycji oraz wzajemnej pomocy prawnej w sprawach karnych,
- wspólne stanowisko Rady nr 2003/468/WPZiB z dn. 23 czerwca 2003 r. w sprawie kontroli pośredniczenia przy obrocie broni,
- rozporządzenie Komisji nr 1486/2003/WE z dn. 22 sierpnia 2003 r. ustanawiające procedury przeprowadzania inspekcji przez Komisje w zakresie ochrony lotnictwa cywilnego,
- wspólne stanowisko Rady 2003/805/WPZiB z dn. 17 listopada 2003 r. w sprawie upowszechnienia i wzmocnienia porozumień wielostronnych w dziedzinie nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia oraz środków przenoszenia,
- rozporządzenie Komisji nr 68/2004/WE z dn. 15 stycznia 2004 r. zmieniające rozporządzenie Komisji nr 622/2003/WE ustanawiające środki w celu wprowadzenia w życie wspólnych podstawowych standardów dotyczących bezpieczeństwa lotnictwa cywilnego,
- rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 460/2004/WE z dn. 10 marca 2004 r. ustanawiające Europejską Agencję ds. Bezpieczeństwa Sieci i Informacji.

- w ramach III filaru:

- decyzja Rady nr 2002/996/WSiSW z dn. 28 listopada 2002 r. ustanawiająca mechanizm oceny systemów prawnych i ich stosowania na poziomie krajowym w walce z terroryzmem,
- decyzja ramowa Rady nr 2003/577/WSiSW z dn. 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych,
- Decyzja Rady 2003/725/WSiSW z dn. 2 października 2003 r. zmieniająca postanowienia art. 40 ust. 1 i 7 Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen, w której to odniesiono się bezpośrednio do decyzji ramowej Rady nr 2002/475/WSiSW z dn. 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu.

2.6.3 Zwalczanie terroryzmu w Unii Europejskiej po 11 marca 2004 r.

11 marca 2004 r. w Madrycie wybuchło 10 bomb, czego skutkiem była śmierć 191 osób oraz ogólna liczba ponad 1800 osób rannych. Fakt ten uczynił zamachy madryckie najbardziej krwawymi w historii Europy od czasów pamiętnego zamachu z Lockerbie z 21 grudnia 1988 r. Znamiennym jest również dzień przeprowadzenia akcji – trzy dni przed planowanymi wyborami parlamentarnymi w Hiszpanii, tj. 14 marca, w wyniku których doszło do zmiany ekipy rządzącej. Wygrała je Hiszpańska Socjalistyczna Partia Robotnicza na czele z José Luisem Rodríguezem Zapatero, która zapowiedziała wycofanie wojsk hiszpańskich z Iraku. Europa, podobnie jak w 2001 roku USA, doświadczyła na własnym przykładzie, iż terroryzm jest zagrożeniem globalnym, które może uderzyć w każdym miejscu. Dzień ten zwykło się określać mianem „europejski 11 września”.

Ataki te, podobnie jak 9/11, spotkały się z ostrą krytyką i słowami potępienia płynącymi z każdego miejsca świata. Europejscy decydenci zrozumieli, że dotychczasowe działania w świetle tej tragedii nie przedstawiały się zbyt korzystnie. 19 marca 2004 r. na posiedzeniu Rady ds. WSiSW zarysowano najważniejsze elementy deklaracji Rady Europejskiej na jej kolejne posiedzenie (poprawa jakości walki z terroryzmem). Na posiedzeniu tym zawiązała się nieformalna „grupa pionierska” (Hiszpania, Francja, Niemcy, Wielka Brytania i Włochy), która miała wymieniać ze sobą informacje wywiadowcze celem poprawy jakości tejże walki.³⁵⁵ 22 marca na forum Rady ds. Ogólnych i Stosunków Zewnętrznych przyjęto zaś projekt deklaracji w sprawie zwalczania terroryzmu.³⁵⁶

Kolejnym ważnym wydarzeniem był szczyt Rady Europejskiej w Brukseli w dniach 25-26 marca 2004 r., na którym przyjęto „Deklarację w sprawie zwalczania terroryzmu”. Do deklaracji tej dołączono również zaktualizowany o nowe działania i priorytety nowy Plan Działania (poprzedni pochodził z września 2001 r.).³⁵⁷ W deklaracji znalazło się kilka nowych wątków: modyfikacja klauzuli solidarności, opracowanie planu wdrażania Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa z 2003 r., podkreślenie znaczenia Konwencji ONZ z 1999 r. w sprawie zwalczania finansowania terroryzmu oraz rezolucji 1371 RB ONZ, uznanie konieczności szerszego

³⁵⁵ F. Jasiński, *Polityka antyterrorystyczna Unii Europejskiej po 11 marca 2004 roku*, „Sprawy Międzynarodowe” 2004, nr 1, s. 68-69.

³⁵⁶ *Ibidem*.

³⁵⁷ F. Jasiński, P. Rakowski, *Unia Europejska po atakach terrorystycznych z 11 marca 2004 roku: krytyczne spojrzenie z perspektywy Warszawy i Brukseli*, „Wspólnoty Europejskie” 2004, nr 6, s. 59-61.

wykorzystania Europolu, Eurojustu i Grupy Zadaniowej Szefów Policji, podjęcie decyzji o utworzeniu urzędu Europejskiego Koordynatora ds. Zwalczania Terroryzmu oraz wiele innych.³⁵⁸ Z kolei w nowym Planie Działania (przyjętym ostatecznie w dniach 17-18 czerwca 2004 r. na posiedzeniu Rady Europejskiej) znajdziemy siedem nowych celów strategicznych: pogłębienie współpracy międzynarodowej w zakresie zwalczania terroryzmu, ograniczenie zasobów finansowych terrorystów, poprawa zdolności organów UE w tejże walce, poprawa bezpieczeństwa transportu międzynarodowego, potrzeba poprawy jakości reagowania krajów UE na ataki terrorystyczne, promowanie dialogu międzykulturowego i międzyreligijnego celem zbliżenia Europy i świata Islamu oraz wzmocnienie zdolności prognostycznych i analitycznych oceny zagrożeń w ramach UE.³⁵⁹ Ewaluacja realizacji Planu jest dokonywana dwa razy do roku podczas szczytów Rady Europejskiej. Ciekawie może opinia brytyjskiej organizacji pozarządowej „Statewatch”, która to w opinii na temat ww. Planu Działania (jego wersji wstępnej z marca 2004 r.) wykazała, iż spośród 57 zaproponowanych działań aż 27 nie odnosi się bezpośrednio do terroryzmu. Wynika z tego konkluzja, iż unijna legislacja nie powinna rozrastać się w nadmiernym tempie, ponieważ może to zagrozić ochronie praw człowieka na dłuższej perspektywie.³⁶⁰

W roku 2004 wygasła również tzw. agenda z Tampere. Powstała zatem potrzeba wydania nowego dokumentu, który nakreśliłby przyszłe ramy PWBIS. Stał się nim Program Haski, przyjęty podczas spotkania Rady Europejskiej w dniach 4-5 października 2004 r. w Brukseli. W programie potwierdzono priorytety ujęte w Deklaracji z marca 2004 r. oraz zapowiedziano, że do 1 stycznia 2008 r. wszystkie państwa członkowskie mają wdrożyć tzw. klauzulę dostępności informacji operacyjnych, będących we władzy organów ścigania. Uznano, że terroryzm należy rozpatrywać w kontekście bezpieczeństwa całej Unii oraz należy zwiększyć finansowanie projektów walki z terroryzmem w krajach trzecich. Rada powołała również grupę ekspertów antyterrorystycznych, mających za zadanie wspierać działania w zakresie pomocy technicznej i szkoleń dla krajów trzecich.³⁶¹

³⁵⁸ F. Jasiński, *Polityka antyterrorystyczna Unii Europejskiej po 11 marca...*, *op.cit.*, s. 70-73. Więcej na ten temat patrz w samej Deklaracji:

[http://www.ukie.gov.pl/hlp/mointintgr.nsf/0/3EA46FAF1120E774C1256ED600373DD4/\\$file/ME7226.pdf?Open](http://www.ukie.gov.pl/hlp/mointintgr.nsf/0/3EA46FAF1120E774C1256ED600373DD4/$file/ME7226.pdf?Open)

³⁵⁹ F. Jasiński, P. Rakowski, *Unia Europejska po atakach terrorystycznych z 11 marca...*, *op.cit.*, s. 60-61.

³⁶⁰ F. Jasiński, *Polityka antyterrorystyczna Unii Europejskiej po 11 marca...*, *op.cit.*, s. 75.

³⁶¹ F. Jasiński, P. Rakowski, *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 277-278. Por.: D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 185-187.

Okres po-madrycki zaowocował również zwiększoną aktywnością UE w globalnej walce z terroryzmem. Zacieśniono współpracę z USA i innymi organizacjami regionalnymi oraz wytypowano dziesięć państw, z którymi podjęto dialog antyterrorystyczny.³⁶² Postulowano wzmocnienie roli SIS oraz utworzono Centrum Sytuacyjne SitCen. Warto tu wspomnieć również o projekcie Europejskiego Programu Ochrony Infrastruktury Strategicznej – EPCIP, a także przyjęciu 14 grudnia 2004 r. „Strategii UE wobec zwalczania finansowania terrorystów” oraz wydaniu decyzji ramowej Rady nr 2005/212/WSiSW z dn. 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstwa.³⁶³

Dodatkowym procesem, który miał pomóc koordynować krajowe działania jest tzw. proces *peer evaluation*. Procedura ta przewiduje między innymi wizytację przedstawicieli innych państw, którzy opracowują raport o stanie przygotowania danego państwa. Takie zestawienie w liczbie 27 krajowych raportów jest doskonałym materiałem źródłowym, pozwalającym na dalsze prace w łonie UE celem ujednolicania procedur.³⁶⁴

Równie ważnym wydarzeniem było podpisanie 27 maja 2005 r. w niemieckim miasteczku Prüm przez siedem państw członkowskich (Francja, Belgia, Luksemburg, Niemcy, Austria, Hiszpania i Holandia) układu pod nazwą „Konwencja o pogłębianiu współpracy transgranicznej, w szczególności w celu zwalczania terroryzmu, przestępczości transgranicznej i nielegalnej migracji”, który prasa ochrzciła mianem „Schengen III”. Kraje te zobowiązały się, że najpóźniej w trzy lata od wejścia układu w życie podejmą starania o włączenie go w ramy prawne systemu UE.³⁶⁵ Układ ten

³⁶² Mowa tu o Maroku, Kenii, Algierii, Sudanie, Somalii, Arabii Saudyjskiej, Jemenie, Pakistanie, Filipinach oraz Indonezji.

³⁶³ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 141-145.

³⁶⁴ M. Narojek, *Unia Europejska wobec terroryzmu po zamachach w Madrycie – wybrane aspekty*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006, s. 63-64. 18 listopada 2005 roku przyjęto końcowy raport z procedury *peer evaluation* – partnerskiej oceny pod nazwą „*Final report on the evaluation of national anti-terrorist arrangements: improving national machinery and capability for the fight against terrorism*”, w którym znajdziemy 16 rekomendacji (kluczowych oraz innych istotnych na poziomie krajów członkowskich oraz rekomendacji na poziomie unijnym). Tekst dokumentu na: <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/05/st12/st12168-re03.en05.pdf> W 2007 roku przyjęto propozycję drugiej rundy misji *peer evaluation*, w myśl której wizyty w państwach członkowskich powinny się zacząć początkiem 2008 roku, a zakończyć do końca 2009 roku. Końcowy raport powinien być zaprezentowany dwa lata po rozpoczęciu wizyt (a zatem mniej więcej w 2010 roku).

Por.: *Second round of peer evaluation of national anti-terrorist arrangements* na <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st08/st08239-re02.en07.pdf> Z innych misji ewaluacyjnych zawierających elementy walki z terroryzmem warto pamiętać o ocenie wymiany informacji z Europolem oraz ocenie stosowania i egzekucji Europejskiej Nakazu Aresztowania.

³⁶⁵ A. Graś, *Konwencja z Prüm – pozytywne i negatywne konsekwencje*, Biuletyn Analiz UKiE, nr 16, s. 2. Tekst online na:

dotyczy głównie pogłębienia współpracy transgranicznej, w szczególności w zakresie walki z terroryzmem, przestępczością transgraniczną i nielegalną imigracją. Konwencja ta jest pierwszym aktem, który pozwala na wymianę danych biometrycznych, dlatego jest aktem przełomowym.³⁶⁶ Jednakże niektórzy badacze twierdzą, że może to być próba zepchnięcia UE na drugi plan. Jak twierdzą Artur Gruszcak i Filip Jasiński „nowe porozumienie można interpretować jako swoistą „ucieczkę do przodu” krajów zniecierpliwionych niekończącymi się dyskusjami w Radzie UE, Parlamencie Europejskim, grupach roboczych Rady.”³⁶⁷ Jakkolwiek by nie traktować tego porozumienia, trzeba przyjąć, że wyznacza ono nowy etap w integracji europejskiej w dziedzinie PWBIS.

Europa nie wyciągnęła wniosków z amerykańskiej katastrofy z 9/11 oraz nie użyła wszystkich dostępnych sobie instrumentów. Obiektem ataku z 11 marca stała się zatem nie zmobilizowana Ameryka, lecz beztroska ciągle Europa.³⁶⁸ Pamiętać jednak trzeba, że 22 listopada 2004 r. Rada UE zaaprobowwała włączenie Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony do zwalczania terroryzmu. Jednakże dalej istnieje luka między cywilnymi i wojskowymi elementami zwalczania terroryzmu.³⁶⁹ Unia jest zatem stosunkowo dobrze wyposażona w instrumenty walki z terroryzmem, brakuje jej natomiast skuteczności podczas współpracy w dziedzinach, które są elementem suwerennej polityki państw. Jak twierdzi Didier Bigo, mimo tragedii w Madrycie policja w poszczególnych krajach wciąż sceptycznie odnosi się do pomysłu wielkiej „fuzji” informacji, czyli stworzenia „jednego wspólnego worka”, do którego trafiałyby wszystkie informacje.³⁷⁰ Przypuszczać zatem można, że impas trwać może dalej – istnieje pewna bariera, której przekroczenie zdaje się być niemożliwe.

2.6.4 Zamachy w Londynie i ich wpływ na UE.

7 lipca 2005 r. w Londynie miały miejsce trzy eksplozje w metrze i jedna w autobusie miejskim. W wyniku zamachu życie straciły 52 osoby, a ponad 700 zostało

[http://www.biuletyn.ukie.gov.pl/HLP/banal.nsf/0/8CA8B800CEF3EAD0C12571FB0049C326/\\$file/Pruem_AGras.pdf?Open](http://www.biuletyn.ukie.gov.pl/HLP/banal.nsf/0/8CA8B800CEF3EAD0C12571FB0049C326/$file/Pruem_AGras.pdf?Open)

³⁶⁶ *Ibidem*, s. 8.

³⁶⁷ A. Gruszcak, F. Jasiński, *Układ z Prüm: czy nowe porozumienie o współpracy w zwalczaniu zagrożeń dla porządku i bezpieczeństwa publicznego to właściwy kierunek współpracy w Europie?* Tekst dostępny online na: <http://www.natolin.edu.pl/wsissw/wsissw.nsf/viewDOC/AGRK-6EUCJW>

³⁶⁸ A. Ciupiński, *Europejska strategia walki z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 273.

³⁶⁹ R. Zięba, *Bezpieczeństwo państw zrzeszonych w NATO i Unii Europejskiej...*, *op.cit.*, s. 281.

³⁷⁰ D. Bigo, *Polityka walki z terroryzmem po zamachach z marca 2004 roku. Spojrzenia z perspektywy europejskiej*, „Nowa Europa” 2006, nr 2, s. 173.

ranych. Równy dwa tygodnie po nich, tj. 21 lipca 2005 r., miała miejsce kolejna seria zamachów (doszło do czterech wybuchów), jednakże na szczęście nikt nie zginął. Zamachy te stanowiły kolejną cezurę w polityce antyterrorystycznej UE. Szczególnie uderzającym jest fakt, iż zaatakowano kraj, który ma najbardziej rozwinięte prawo antyterrorystyczne w Europie.³⁷¹ Po raz kolejny zatem Europa i UE wydały wojnę terroryzmowi międzynarodowemu.

13 lipca 2005 r. Rada wydała deklarację, w której potępiła zamachy i uznała je za atak na uniwersalne wartości, na których opiera się Unia Europejska. Po raz kolejny podkreślono zdecydowaną wolę szybkiego przyjęcia nowych aktów prawnych mających na celu walkę z przestępstwami tego rodzaju. Zobowiązano się również do przyjęcia do grudnia 2005 r. decyzji w sprawie europejskiego nakazu dowodowego.³⁷²

8 września 2005 r. w angielskim Newcastle debatowano nad projektem decyzji ramowej, dotyczącej nowych regulacji unijnych w sprawie przechowywania danych operatorów telekomunikacyjnych, które mogą w przyszłości odegrać znaczącą rolę w namierzaniu potencjalnych terrorystów.³⁷³ Debatowano również nad Europejską Konwencją Praw Człowieka oraz jej kształtem wobec konieczności zaostrzenia unijnej walki z terroryzmem.³⁷⁴

20 września tegoż roku Rada ustanowiła mechanizm mający na celu poprawę wymiany informacji między państwami członkowskimi i właściwymi organami Unii Europejskiej w dziedzinie przestępstw terrorystycznych, a także przyjęło trzecią już dyrektywę w sprawie prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu. Dzień później Komisja przedstawiła komunikat w sprawie gwałtownej radykalizacji postaw i rekrutacji terrorystów, w którym podkreśla, iż gwałtownie rośnie liczba ataków terrorystycznych, które przeprowadzają młodzi ludzie urodzeni i wychowani w zaatakowanym kraju (tzw. *home-grown terrorists*).³⁷⁵

³⁷¹ M. Onoszko, *Po Londynie. Komentarze i opinie, rozwiązania, implikacje dla Polski*. Tekst dostępny online na: <http://www.psz.pl/tekst-1634/Maciej-Onoszko-Po-Londynie-Komentarze-i-opinie-rozwiazania-implikacje-dla-Polski>

³⁷² D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 148-149.

³⁷³ Projekt ten odrzucono jednak 27 września, a skupiono się na przedstawionym 21 września przez Komisję wniosku w sprawie harmonizacji za pomocą dyrektywy ciążącego na operatorach komunikacji i publicznych sieci telekomunikacyjnych obowiązku przechowywania danych elektronicznych w celu zapewnienia właściwym władzom dostępu do tych informacji w ramach walki z terroryzmem i przestępczością zakrojoną na szeroką skalę.

³⁷⁴ *Ibidem*, s. 150.

³⁷⁵ K. Friesen, *The Effects of the Madrid and London Subway Bombings On Europe's View of Terrorism*, *Review Digest: Human Rights & the War on Terror* 2007, s. S-11. Tekst dostępny online na: http://www.du.edu/korbel/hrhw/digest/terror/europe_2007.pdf

Najważniejszymi jednak dokumentami bezpośrednio związanymi z tragedią londyńską określającymi unijną strategię wobec terroryzmu są: „Strategia UE w zakresie zwalczania terroryzmu” (*The European Union Counter-Terrorism Strategy*) oraz „Strategia UE w sprawie zwalczania radykalizacji postaw i rekrutacji do ugrupowań terrorystycznych” (*The European Union Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism*).

Pierwszy z nich, przyjęty podczas spotkania Rady ds. WSiSW w dniach 1-2 grudnia 2005 r. zakłada, iż terroryzm jest zagrożeniem globalnym, co wymaga od UE skoordynowania i spójności wszystkich działań. Działania te prowadzić należy zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i krajowym.³⁷⁶ Strategia ta wyodrębnia cztery zasadnicze filary walki z terroryzmem międzynarodowym:

- **przeciwdziałanie** (*prevent*) – dotyczy powstrzymywania zjawiska radykalizacji, które sprzyja wstępowaniu w szeregi ugrupowań terrorystycznych. Działać należy zarówno w Europie jak i poza nią. Należy działać w miejscach, gdzie takie idee są szerzone (ośrodki wychowawcze, Internet, media) oraz nawoływać do dialogu między kulturami,
- **ochrona** (*protect*) – dotyczy maksymalizacji wysiłków w obrębie zabezpieczenia obywateli oraz ważnych obiektów cywilnych. Postuluje się utworzenie Wizowego Systemu Informacji (VIS) oraz systemu informacyjnego Schengen drugiej generacji (SIS II),
- **ściganie** (*pursue*) – dotyczy podejmowania wszelkich działań, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i globalnym, aby rozbijać organizacje terrorystów. Podkreślono znaczenie Europolu, Eurojustu oraz SitCen w tej walce. Punkt ten wyraźnie nawiązuje do Programu Haskiego,
- **reagowanie** (*respond*) – dotyczy systemu reagowania antyterrorystycznego, który powinien czerpać z doświadczeń ochrony cywilnej. Niezbędne jest zatem wypracowanie europejskich mechanizmów reagowania kryzysowego. Mechanizm ten (*EU Emergency and Crisis Coordination Arrangements*) uzyskał zdolność operacyjną w lipcu 2006 r. W jego skład wchodzi przedstawiciele: prezydencji (jako przewodniczący), Sekretarz

³⁷⁶ F. Jasiński, M. Narojek, P. Rakowski, *Strategia antyterrorystyczna Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2006, nr 1, 46-47.

Generalny/Wysoki Przedstawiciel ds. WPZiB, Komisji oraz państwa dotkniętego atakiem.³⁷⁷

Konkretne działania odnośnie do realizacji celów zawartych w Strategii wylicza przyjęty 13 lutego 2006 r. „Plan działań UE w zakresie zwalczania terroryzmu”.³⁷⁸ Ponadto strategia wyraźnie określa dziedziny o największym znaczeniu w tejże współpracy: wzmacnianie zdolności na szczeblu krajowym, umożliwienie współdziałania, rozwijanie wspólnej zdolności działania oraz promowanie międzynarodowego partnerstwa. Dokument ten ma być poddawany ewaluacji podczas każdej prezydencji, a za wszelkie uaktualnienia i przeglądy odpowiadać ma Komisja wraz z Europejskim Koordynatorem ds. Zwalczania Terroryzmu.³⁷⁹

Drugi z wymienionych dokumentów, tj. „Strategia UE w sprawie zwalczania radykalizacji postaw i rekrutacji do ugrupowań terrorystycznych”, uzupełnia wydane wcześniej dokumenty, tj. podpisaną 25 marca 2004 r. Deklarację w sprawie Zwalczania Terroryzmu oraz wydany 21 września 2005 r. komunikat Komisji w sprawie gwałtownej radykalizacji postaw i rekrutacji terrorystów. Dzieli się ona na trzy części: wyzwanie (*the challenge*), odpowiedź (*the response*) i realizację (*delivering the strategy*).³⁸⁰ Dokument postuluje niszczenie sieci kontaktowych terrorystów, walkę z hasłami ekstremistycznymi (promowanie umiarkowanego islamizmu) oraz promowanie idei demokratycznego współżycia dla wszystkich (promocja szans, jakie ma każdy obywatel UE). W strategii podkreśla się, że główne zagrożenie wynika ze środowisk mających poparcie Al-Qaed’y.³⁸¹ Ewaluacja strategii ma się odbywać raz w roku.

Kolejne kroki w unijnej legislacji antyterrorystycznej to przyjęcie 1 września 2006 roku przez Komisję zielonej księgi w sprawie technologii wykrywania w pracy organów ścigania, celnych i pozostałych organów bezpieczeństwa. Ponadto 12 grudnia Komisja przedstawiła szereg nowych środków służących poprawie ochrony infrastruktury krytycznej w Europie. W 2006 roku Rada uaktualniła również wykaz

³⁷⁷ R. Zięba, *Bezpieczeństwo państw zrzeszonych w NATO i Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 282.

³⁷⁸ J. Barcik, *Dorobek antyterrorystyczny Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 291.

³⁷⁹ Więcej na ten temat w: F. Jasiński, M. Narojek, P. Rakowski, *Strategia antyterrorystyczna Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 46-47; A. Ciupiński, *Europejska strategia walki z terroryzmem...*, op.cit., s. 275-278; D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, op.cit., s. 156-160.

³⁸⁰ F. Jasiński, P. Rakowski, *European Union Against Terrorism: A Critical Appraisal...*, op.cit., s. 94-95.

³⁸¹ F. Jasiński, M. Narojek, P. Rakowski, *Strategia antyterrorystyczna Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 47-48.

osób, grup i podmiotów, wobec których Unia Europejska stosuje działania służące zwalczaniu terroryzmu i zamrażanie aktywów.³⁸²

Rok 2007 to przede wszystkim przyjęcie przez Radę 12 lutego decyzji ustanawiającej na lata 2007–2013 szczegółowy program pt. *„Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa”*, który ma przyczynić się do wspierania starań państw członkowskich w związku z zapobieganiem atakom terrorystycznym oraz innym wydarzeniom powodującym zagrożenie bezpieczeństwa. 15 lutego z kolei Parlament Europejski przyjął rezolucję dotyczącą zewnętrznych aspektów walki z terroryzmem, w której podkreślił pilną potrzebę poprawnego i wyczerpującego zastosowania w praktyce wszystkich środków na rzecz walki z terroryzmem. Parlament zalecił ponadto, aby Unia, realizując swoją politykę antyterrorystyczną w stosunkach z krajami trzecimi, w większym stopniu stawiała na spójność i skuteczność. 11 lipca Komisja przyjęła zieloną księgę w sprawie gotowości do przeciwdziałania biozagrożeniom, natomiast 6 listopada przyjęto pakiet wniosków, dzięki któremu Unia będzie mogła skuteczniej zwalczać terroryzm. Pakiet ten obejmuje m.in. wnioski przewidujące wprowadzenie odpowiedzialności karnej za publiczne nawoływanie do popełniania przestępstw terrorystycznych, za werbowanie i szkolenie terrorystów, w tym również za pośrednictwem Internetu, wniosek dotyczący decyzji ramowej w sprawie wykorzystywania danych PNR w celu egzekwowania prawa, komunikat dotyczący walki z wykorzystywaniem przez terrorystów ładunków wybuchowych na terytorium UE. Dzięki pakietowi systemy prawne wszystkich państw Unii Europejskiej powinny dysponować odpowiednim instrumentarium, aby osoby podejrzane o taką działalność postawić przed wymiarem sprawiedliwości.³⁸³

Mówiąc o 2008 roku wspomnieć należy o fakcie, iż 4 kwietnia Komisja przyjęła środki, które pozwolą poprawić kontrolę nad materiałami wybuchowymi przeznaczonymi do użytku cywilnego, szczególnie w sektorze górnictwa (celem było nadanie jednakowego oznakowania, aby zapobiegać kradzieży takich materiałów oraz skuteczna lokalizacja brakujących elementów takich materiałów). Wiąże się z tym bezpośrednio przyjęty przez Radę 18 kwietnia plan działania UE na rzecz poprawy bezpieczeństwa tych materiałów, który opiera się na trzech głównych elementach: zapobieganiu, wykrywaniu i reagowaniu. 22 kwietnia Komitet Ekonomiczno-Społeczny

³⁸² *Sprawozdanie ogólne z działalności Unii Europejskiej za rok 2006*. Tekst dostępny online na: <http://europa.eu/generalreport/pl/2006/rg64.htm>

³⁸³ *Sprawozdanie ogólne z działalności Unii Europejskiej za rok 2007*. Tekst dostępny online na: <http://europa.eu/generalreport/pl/2007/rg64.htm>

przyjął opinię rozpoznawczą w sprawie zapobiegania terroryzmowi i gwałtownej radykalizacji postaw (określa się w niej najlepsze obecnie rozwiązania w dziedzinie zapobiegania terroryzmowi i gwałtownej radykalizacji). 27 października Komisja przyjęła wniosek dotyczący decyzji w sprawie sieci ostrzegania o zagrożeniach dla infrastruktury krytycznej (tzw. CIWIN), a podczas posiedzenia w dniach 27 i 28 listopada Rada przyjęła decyzję ramową dotyczącą zmiany definicji terroryzmu. Podczas tego posiedzenia przyjęto pewne konkluzje na temat kontynuacji działań w dziedzinie zwalczania terroryzmu, szczególnie poprzez projekt *Check the Web* (monitorowanie Internetu), jak również zmienioną unijną strategię walki z radykalizacją postaw i rekrutacją terrorystów.³⁸⁴

Powyższe akty są dokumentami, które znalazły się jedynie w oficjalnym sprawozdaniu z działalności UE za ostatnie lata. Oczywiście jest, że spektrum aktów traktujących na temat terroryzmu jest znacznie szersze (znajdziemy je w bazie EUR-Lex), dlatego oparłem się jedynie na oficjalnych źródłach. Na rok 2009³⁸⁵ przewidziano poświęcenie szczególnej uwagi kwestiom zapobiegania atakom terrorystycznym i zagrożeniom chemicznym, biologicznym, jądrowym i radiologicznym. Spodziewać się zatem można projektu komunikatu w sprawie tych zagrożeń, planu działania w sprawie gotowości do przeciwdziałania zagrożeniom biologicznym oraz planu działania w zakresie redukcji zagrożeń radiologicznych/jądrowych. Niewątpliwie impulsem do poprawy bezpieczeństwa będzie również przyjęcie Traktatu z Lizbony, w którym znajdziemy pewne zapisy wzmacniające instytucje UE odpowiedzialne za walkę z terroryzmem oraz polityki unijne.

Od lipca 2005 roku na obszarze Unii Europejskiej nie odnotowano żadnego dużego zamachu terrorystycznego. Głównym zagrożeniem zewnętrznym dla Europy jest międzynarodowy terroryzm islamski. W 2006 roku miał miejsce jeden nieudany atak islamski w Niemczech³⁸⁶, w 2007 roku dwa nieudane w Glasgow oraz Londynie, a

³⁸⁴ *Sprawozdanie ogólne z działalności Unii Europejskiej za rok 2008*. Tekst dostępny online na: <http://europa.eu/generalreport/pl/2008/rg62.htm>

³⁸⁵ *Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie rocznej strategii politycznej na 2009 r. z dnia z 13 lutego 2008 r.* Tekst dostępny online na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0072:FIN:PL:PDF>

³⁸⁶ W związku z terroryzmem islamskim w 2006 roku na obszarze Unii Europejskiej aresztowano 257 osób podejrzanych o ten typ działalności. Por.: *EU Terrorism Situation and Trend Report TE-SAT 2007...*, *op.cit.*, s. 14 i 18.

w Niemczech i Danii wykryto komórki planujące takie ataki³⁸⁷, zaś w 2008 jeden wybuch bombowy w Exeter w Anglii.³⁸⁸ Od ataków w Londynie stwierdzić zatem można, iż Europa skutecznie powstrzymuje ten typ działalności. Za aktualne zagrożenie na obszarze UE uznać można łączenie cech typowych dla młodzieżowych gangów ulicznych z fundamentalizmem islamskim. Istnieje już nawet nowy typ muzyki, tzw. dzihad rap, w którego tekstach znajdziemy gloryfikację walki z niewiernymi (przykładem jest gang z południowego Londynu – Muslim Boys). Z innych zagrożeń można wymienić w kolejności powrót pochodzących z krajów UE terrorystów islamskich zaprawionych w bojach w Iraku, Afganistanie, Somalii, a także działalność Al-Qaed'y w Maghrebie oraz grupy europejskich radykalnych muzułmanów, których ekstremizm jest podsycany najczęściej za pośrednictwem Internetu.³⁸⁹ Tomasz Paszewski twierdzi jednak, iż zagrożenie atakami terrorystycznymi w Europie jest mimo wszystko nikłe.³⁹⁰ Jest to stwierdzenie dość optymistyczne, aczkolwiek biorąc pod uwagę fakt, że unijna polityka antyterrorystyczna przynosi spodziewane efekty w postaci skutecznego przeciwdziałania terroryzmowi islamskiemu można je przyjąć za adekwatne do obecnych realiów. W chwili bieżącej, tj. w roku 2009, największym zagrożeniem zdaje się być terroryzm morski oraz działalność piratów, którzy sabotując dostawy surowców energetycznych zagrażają bezpieczeństwu globalnemu. Ponadto ciągle trwają operacje w Afganistanie oraz Iraku, które pośrednio rzutują na bezpieczeństwo Unii Europejskiej.

2.7 PRZEGLĄD LEGISLACJI ANTYTERRORYSTYCZNEJ ORAZ ROZWIĄZAŃ INSTYTUCJONALNYCH W WYBRANYCH KRAJACH

2.7.1 Wielka Brytania.

Współczesne brytyjskie ustawodawstwo antyterrorystyczne datuje się od roku 2000. Królestwo ma jednak bogatą historię w zakresie tejże legislacji. Jak twierdzi Stanisław Pikulski niektóre brytyjskie przepisy są tak surowe, iż „ograniczają wolność

³⁸⁷ W związku z terroryzmem islamskim w 2007 roku na obszarze Unii Europejskiej aresztowano 201 osób podejrzanych o ten typ działalności. Por.: *EU Terrorism Situation and Trend Report TE-SAT 2008...*, *op.cit.*, s. 11 i 17.

³⁸⁸ W związku z terroryzmem islamskim w 2008 roku na obszarze Unii Europejskiej aresztowano 187 osób podejrzanych o ten typ działalności. Por.: *EU Terrorism Situation and Trend Report TE-SAT 2009...*, *op.cit.*, s. 13.

³⁸⁹ T. Paszewski, *Wojna z terroryzmem – próba bilansu*, „Sprawy Międzynarodowe” 2008, nr 2, s. 97-98.

³⁹⁰ *Ibidem*, s. 98.

jednostki ze względu na bezpieczeństwo państwa i skuteczną walkę z terroryzmem”.³⁹¹

Do 2000 r. kwestię terroryzmu regulowały dwie ustawy: *Northern Ireland Act (Emergency Provision) Act* z 1978 r. zwany NIEPA oraz *Prevention of Terrorism (Temporary Provisions) Act* z 1989 r. Pierwszy z aktów (obowiązujący tylko w Irlandii Północnej) zastąpił ustawę z 1921 r. o nazwie *Special Powers Act* w roku 1973, a w 1978 przyjęto jego ostateczną wersję. PTA z kolei obowiązywał na terenie całego państwa i był czwartą ogólnokrajową inicjatywą tego typu (poprzednie z 1974, 1976 i 1984 r.).³⁹² Z innych ważnych aktów do roku 2000 warto wspomnieć o: *Explosive Substances Act* z 1883 r., *Offences against the Person Act* z 1861 r., *Firearms Act (Northern Ireland) Act* z 1969 r., *Prison Act (Northern Ireland) Order* z 1977 r., *Criminal Law (Amendment Northern Ireland) Order* z 1977 r.³⁹³

Przełomem okazał się być rok 2000, kiedy to wydano *The Terrorism Act 2000 (TACT)*. Kolejnym ważnym aktem był wydany w 2001 r. *The Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001 (ATCSA)*. Od roku 2003 Wielka Brytania posiada długoterminową strategię antyterrorystyczną znaną pod nazwą *CONTEST*.³⁹⁴ Strategia ta, zwana również „4P”, składa się z czterech elementów: *Pursue, Prevent, Protect, Prepare*. Na jej podstawie przyjęto zresztą Strategię UE w zakresie zwalczania terroryzmu (*The European Union Counter-Terrorism Strategy*) w grudniu 2005 (podczas brytyjskiej prezydencji w Radzie). Ponadto z najnowszych aktów trzeba wspomnieć o: *The Criminal Justice Act* z 2003 r., *The Prevention of Terrorism Act* z 2005 r., *The Terrorism Act* z 2006 r. oraz najnowszy projekt *The Counter-Terrorism Act* z 2008 r. (znany również pod nazwą *The Counter-Terrorism Bill*).³⁹⁵

W zakresie rozwiązań instytucjonalnych za walkę z terroryzmem na terytorium Wielkiej Brytanii odpowiada Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (*Home Office*).³⁹⁶ Wyjątkiem jest Irlandia, gdzie obowiązek ten pełni Ministerstwo ds. Irlandii Północnej (*Northern Ireland Office*). Z kolei za bezpieczeństwo brytyjskich interesów oraz

³⁹¹ S. Pikulski, *Prawne środki...*, *op.cit.*, s. 92.

³⁹² K. Indeck, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 152-153.

³⁹³ J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 75-76.

³⁹⁴ Więcej na temat strategii *CONTEST* patrz w: The United Kingdom's Strategy for Countering International Terrorism – WWW:

http://security.homeoffice.gov.uk/news-publications/publication-search/general/HO_Contest_strategy.pdf?view=Binary

³⁹⁵ Więcej o aktach czytaj na: <http://ukinusa.fco.gov.uk/en/working-with-usa/counterterrorism/uk-antiterrorism-legislation> oraz w dokumencie *Case Study: UK* na

[http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/UK%20case%20study%20\(WP%206%20Del%2012b\).pdf](http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/UK%20case%20study%20(WP%206%20Del%2012b).pdf)

³⁹⁶ Por.: K. Balcerowska-Kwaterska, *Polityka Wielkiej Brytanii w sprawie zwalczania terroryzmu międzynarodowego*, „Biuletyn: PISM, 2004, nr 16. Tekst na: <http://www.pism.pl/biuletyny/files/204.pdf>

obywateli poza terytorium statutowym odpowiada Ministerstwo Spraw Zagranicznych (*Foreign and Commonwealth Office*). Główną rolę koordynującą te działania sprawuje Urząd Premiera Rady Ministrów (*Cabinet Office*). Na tym samym poziomie funkcjonują Połączony Komitet Wywiadu (*Joint Intelligence Committee - JIC*) oraz Połączone Centrum Analiz Terrorystycznych (*Joint Terrorism Analysis Center - JTAC*). Za działania antyterrorystyczne odpowiedzialna jest m.in. Służba Bezpieczeństwa (*Security Service – MI5*) oraz Narodowe Centrum Doradztwa ds. Bezpieczeństwa (*National Security Advice Centre – NSAC*).³⁹⁷ Najbardziej znane zaś jednostki specjalne to: SAS, Royal Marines, Paras oraz SBS.³⁹⁸

2.7.2 Niemcy.

Niemcy są krajem, w którym obowiązuje najstarszy w Europie kodeks karny (pochodzi z 1870 r.). Początki niemieckiej legislacji antyterrorystycznej sięgają roku 1884, kiedy to wydano ustawę przeciw terroryzmowi anarchistycznemu.³⁹⁹ Historię niemieckiego prawa antyterrorystycznego podzielić można na dwa etapy: w pierwszym dokonywano głównie zmian prawa procesowego (ustawy z 1968, 1972 i 1974 r.), w drugim natomiast skupiono się na materialnym wymiarze prawa (po 1974 r.).⁴⁰⁰ Ważną ustawą jest ustawa z 18 sierpnia 1976 r., w której znajdziemy art. 129a pt. „Tworzenie związków terrorystycznych” oraz jej nowelizacja z roku 1986 r. Przepisy te wydawane były pod wpływem działalności ugrupowań takich jak RAF czy Baader-Meinhof.⁴⁰¹ Jednakże do 9/11 legislacja antyterrorystyczna nie leżała w żywotnym obszarze zainteresowania niemieckiego ustawodawcy.

Sytuacja uległa znaczącej zmianie po 9/11 (trójka z czterech porywaczy mieszkała w Hamburgu i tam prawdopodobnie zaplanowano całe przedsięwzięcie). Bezpośrednią odpowiedzią było wydanie dwóch tzw. pakietów antyterrorystycznych.⁴⁰² Pierwszy z nich (*Anti Terror Paket*) został wydany już 19 września 2001 r., a drugi 14

³⁹⁷ Brytyjski system antyterrorystyczny oraz reagowania antyterrorystycznego i antykrzysowego jest niezwykle rozbudowany, dlatego też jedynie zasygnalizowałem jego podstawy. Więcej na ten temat w profilu krajowym Wielkiej Brytanii na stronach Rady Europy na [http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20\(2007\)%20UK%20E.pdf](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20(2007)%20UK%20E.pdf) oraz w R. Polko, *GROM w działaniach przeciwterrorystycznych*, Biblioteka „Bezpieczeństwa Narodowego” 2008, tom 6, s. 86-100 - http://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/terroryzm_public08.pdf

³⁹⁸ Więcej w: B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1180-1203.

³⁹⁹ K. Indecki, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 207.

⁴⁰⁰ J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 85-86.

⁴⁰¹ K. Indecki, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 207.

⁴⁰² A. Sokołowski, *Niemcy wobec terroryzmu międzynarodowego w XXI wieku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2006, nr 4, s. 105.

grudnia 2001 roku (wszedł w życie od 1 stycznia 2002 r).⁴⁰³ Pakiety przewidywały m.in. wzmocnienie kompetencji agencji zajmujących się monitorowaniem aktywności osób podejrzanych o terroryzm oraz zaostreżenie prawa przyznawania azylu czy wizy. Z ważniejszych aktów warto wspomnieć także o: *The Act on Joint Databases (Anti-Terror-Datei Gesetz)* z 31 grudnia 2006 r., *The Act on Suppression of Terrorism* z 2007 r. (weszła w życie w 2002 r., natomiast w 2007 uległa nowelizacji) oraz nowy projekt aktu pod nazwą *Act on Preventing International Terrorist Threats*.⁴⁰⁴ Również w niemieckiej *Białej Księdze* z 2006 roku znajdziemy ciekawy zapis dotyczący możliwości użycia *Bundeswehry* do walki z terroryzmem (dotychczas armia nigdy nie ingerowała w sprawy wewnętrzne).⁴⁰⁵

W zakresie rozwiązań instytucjonalnych za walkę z terroryzmem odpowiedzialne są między innymi: Biuro Prokuratora Generalnego (*The Federal Public Prosecutor General - Generalbundesanwalt – GBA*), Biuro Federalnej Policji Kryminalnej (*Federal Criminal Police Office - Bundeskriminalamt - BKA*). W obrębie BKA funkcjonuje tzw. Wspólne Centrum Walki z Terroryzmem (GTAZ), które odpowiada za koordynację przeciwdziałania terroryzmowi. Z innych podmiotów wymienia się Federalną Policję Graniczną (*Federal Border Police - Bundesgrenzschutz - BGS*), Federalną Agencję Wywiadowczą (*Federal Intelligence Service - Bundesnachrichtendienst – BND*) oraz wiele innych narodowych agencji.⁴⁰⁶ Niemieckie jednostki antyterrorystyczne to z kolei GSG 9 oraz chociażby KSK.⁴⁰⁷

2.7.3 Francja.

Do 1986 r. we Francji akty terrorystyczne kwalifikowane były na podstawie prawa powszechnego. Pierwszą ustawą antyterrorystyczną była dopiero ustawa nr 86-

⁴⁰³ S. Bukow, *Internal security and the fight against terrorism in Germany*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 33-34.

⁴⁰⁴ Case study: Germany na:

[http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/Germany%20case%20study%20\(WP%206%20Del%2012b\).pdf](http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/Germany%20case%20study%20(WP%206%20Del%2012b).pdf) oraz raport Interpolu na

<http://www.interpol.int/Public/BioTerrorism/NationalLaws/Germany.pdf>

⁴⁰⁵ Por.: A. Zięba, *Koncepcja bezpieczeństwa Niemiec*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 130-134.

⁴⁰⁶ Więcej na ten temat w profilu krajowym Niemiec na stronach Rady Europy na

[http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20\(2004\)%20Germany.pdf](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20(2004)%20Germany.pdf)

⁴⁰⁷ Więcej w: B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1204-1226.

1020 z 9 września 1986 r., która nie zawierała jednak definicji aktu terrorystycznego.⁴⁰⁸ Następnie w 1992 roku wprowadzono nowy kodeks karny, który zawierał rozdział *O aktach terroryzmu*.⁴⁰⁹

Po 9/11 jak w większości krajów unijnych nastąpiło ożywienie legislacji antyterrorystycznej. 31 października 2001 przyjęto szereg nowych zapisów wprowadzających nowe środki antyterrorystyczne. Z ważniejszych wymienia się takie jak: *Act No. 2001-1062* z 15 listopada 2001r., *art. 31* w *Act No. 2003-239* z 18 marca 2003r., *Act No. 2004-204* z 9 marca 2004 r. oraz chyba najważniejszy *Act No. 2006-64* z 23 stycznia 2006 r. w sprawie walki z terroryzmem oraz nowych środków dotyczących bezpieczeństwa oraz kontroli granicznych.⁴¹⁰ Również w 2006 r. przyjęto pierwszy tak kompleksowy dokument pod nazwą *Biała Księga w sprawie terroryzmu (La France face au terrorisme: Livre blanc du Gouvernement sur la sécurité intérieure face au terrorisme)*. Dokument ten definiuje główne założenia francuskiej polityki antyterrorystycznej, przedstawia możliwe scenariusze aktów terrorystycznych oraz listę niezbędnych działań do eliminacji tego zagrożenia.⁴¹¹

We Francji główne kierunki rozwoju działań antyterrorystycznych wyznacza prezydent, natomiast zadaniem premiera jest ich implementacja na poziom wykonawczy. Z ważniejszych instytucji kontrterrorystycznych podkreśla się zadania jakie spełnia: Generalna Dyrekcja Bezpieczeństwa Zewnętrznego (*External Intelligence Service - Direction Générale pour la Sécurité Extérieure – DGSE*), Dyrekcja Nadzoru Terytorium (*Secret Service - Direction de la Surveillance du Territoire – DST*), Międzyresortowy Komitet ds. Zwalczania Terroryzmu (*Interministerial Liaison Committee against Terrorism - Comité Interministériel de Lutte Anti-Terrorist – CILAT*) oraz Jednostka Koordynacyjna ds. Zwalczania Terroryzmu (*Anti-Terrorist Operational Coordination Unit - Unité de Coordination de Lutte Antiterroriste – UCLAT*).⁴¹² Za przeciwdziałanie terroryzmowi odpowiedzialność ponoszą rozmaite

⁴⁰⁸ J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 82.

⁴⁰⁹ K. Indeck, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 198-206. Kodeks wszedł w życie 1 marca 1994 r.

⁴¹⁰ *Case Study: France* na

[http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/France%20case%20study%20\(WP%206%20Del%2012b\).pdf](http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/France%20case%20study%20(WP%206%20Del%2012b).pdf) oraz profil krajowy Francji na stronach Rady Europy na:

[http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20\(2006\)%20France%20E.pdf](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20(2006)%20France%20E.pdf)

⁴¹¹ I. Słomczyńska, *Koncepcja bezpieczeństwa Francji*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 114-115.

⁴¹² Więcej na temat instytucjonalnych rozwiązań antyterrorystycznych we Francji czytaj w: R. Polko, *GROM w działaniach przeciwterrorystycznych...*, *op.cit.*, s. 75-86.

instytucje, których działania opierają się na pięciu filarach: wywiad, prewencja, ściganie, koordynacja i współpraca międzynarodowa.⁴¹³ Jednostki kontrterrorystyczne we Francji to m.in. Hubert, RAID, Legia Cudzoziemska oraz GIGN.⁴¹⁴

2.7.4 Hiszpania.

Historia niezwykle bogatej hiszpańskiej legislacji antyterrorystycznej sięga roku 1894 r., kiedy to przyjęto pierwszą ustawę zmierzającą do zwalczania ruchów anarchistycznych. Kolejne datują się na lata 1928, 1931, 1934, 1941, 1943, 1944, 1947, 1957, 1958, 1959 oraz 1960 (*O bandytyzmie i terroryzmie*).⁴¹⁵

Następnym etapem w rozwoju tejże legislacji była działalność ETA w latach 70-tych, która dała niewątpliwy impuls do jej rozwoju. I tak już od roku 1971 prawo hiszpańskie zaczęło nowy etap w tejże działalności. Nowe ustawy wydawano m.in. w latach 1975, 1979, 1981, 1984 oraz 1999. Hiszpańskie doświadczenia wewnętrzne zaowocowały więc ogromnie szerokim spektrum aktów podejmujących przedmiotowe zagadnienie.⁴¹⁶ Przepisy terrorystyczne ujęto w artykule 571 hiszpańskiego kodeksu karnego, które uzupełniono o *Organic Law 7/2000* z 22 grudnia 2000 r., *Organic Law 5/2000* z 12 stycznia 2000 r. oraz *Organic Law 20/2003* z 23 grudnia 2003 r. oraz ustawę *O zapobieganiu finansowania terroryzmu* z 2003 r. (*Law 12/2003* z 21 maja tegoż roku).⁴¹⁷ Hiszpania nie wykształciła specyficznego prawa antyterrorystycznego, traktuje terroryzm i jego akty jako kwalifikowany rodzaj przestępczości kryminalnej.

W zakresie instytucjonalnym zwalczanie terroryzmu jest przedmiotem zainteresowania ministerstw takich jak m.in. spraw zagranicznych, spraw wewnętrznych, obrony oraz sprawiedliwości. Ważnym ogniwem w tym łańcuchu jest Narodowe Centrum Wywiadowcze (*National Centre of Intelligence - Centro Nacional de Inteligencia - CNI*) oraz Rządowa Komisja ds. Sytuacji Kryzysowych (*Government*

⁴¹³ K. Liedel, *Zwalczanie terroryzmu jako gra zespołowa – podniesienie efektywności działań poprzez usprawnienie koordynacji w systemie przeciwdziałania terroryzmowi*, [w:] K. Liedel (red. naukowa), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007, s. 46.

⁴¹⁴ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1227-1250.

⁴¹⁵ Więcej na temat tych ustaw w: K. Indeck, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 179-183.

⁴¹⁶ Por.: *Ibidem*, 184-197; S. Pikulski, *Prawne środki...*, *op.cit.*, s. 96-99; B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 930-931.

⁴¹⁷ J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 89. Więcej na ten temat w *Case Study: Spain The Ethical Justness of Counter-Terrorism Measures* na

[http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/Spain%20case%20study%20\(WP%206%20Del%2012b\).pdf](http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/Spain%20case%20study%20(WP%206%20Del%2012b).pdf) oraz w profilu krajowym Hiszpanii na stronach Rady Europy na [http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20\(2006\)%20Spain%20E.pdf](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20(2006)%20Spain%20E.pdf)

Commission for Crisis Situations - Comisión Delegada del Gobierno para Situaciones de Crisis). W wyniku zamachów z 11 marca powołano tzw. Antyterrorystyczne Planowanie (*Antiterrorist Planning*), Narodowe Centrum dla Koordynacji Antyterrorystycznej (*National Centre for Antiterrorist Coordination – CNCA*) oraz Centrum Wywiadowcze przeciw Zorganizowanej Przestępczości (*Intelligence Centre against Organised Crime - CICO*).⁴¹⁸ W systemie jednostek antyterrorystycznych podkreśla się znaczenie Hiszpańskiej Legii Cudzoziemskiej oraz GOE, UOE, a także GEOS i UEI.⁴¹⁹

2.7.5 Włochy.

Włochy mają równie bogatą tradycję w stosowaniu przemocy, aby osiągać cele polityczne, jednakże pierwsze przepisy antyterrorystyczne wprowadzono do kodeksu karnego dopiero w 1974 r.⁴²⁰ Ciekawym włoskim rozwiązaniem jest instytucja tzw. czynnego żalu, która polega na tym, iż jeden ze współsprawców aktu terrorystycznego podejmując działania w celu przeszkodzenia w dokonaniu nowego przestępstwa innym uczestnikom, bądź też czynnie pomagając policji lub sądowi, może liczyć na złagodzenie kary.⁴²¹

Z najważniejszych włoskich uregulowań prawnych w zakresie zwalczania terroryzmu podkreślić należy co najmniej dwa: *Law 438/2001* z 15 grudnia 2001 r. oraz *Law 155/2005* z 31 lipca 2005 r. (wszedł w życie 2 sierpnia 2005 r.). Pierwszy z aktów, w sprawie niezbędnych środków przeciw terroryzmowi międzynarodowemu, rozszerza zapisy art. 270 włoskiego kodeksu karnego o zapisy penalizacji czynności związanych z działalnością terrorystyczną. Drugi akt z 2005 roku również poszerza art. 270 tegoż kodeksu o bardziej szczegółowe zapisy w walce z terroryzmem. Włoskie prawo zawiera również przepisy regulujące walkę z finansowaniem terroryzmu.⁴²²

Instytucjonalne rozwiązania początek biorą w osobie premiera, który nakreśla ramy tej walki. Implementacja tych rozwiązań leży w gestii poszczególnych ministerstw, policji, *Carabinieri* (żandarmerii wojskowej właściwej również dla spraw cywilnych), *Guardia di Finanza* (Straż Skarbowa zajmująca się zwalczaniem

⁴¹⁸ Więcej w cytowanym już profilu krajowym Hiszpanii na stronach Rady Europy.

⁴¹⁹ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1290-1294.

⁴²⁰ K. Indecki, *Prawo karne wobec...*, *op.cit.*, s. 164-179.

⁴²¹ S. Pikulski, *Prawne środki...*, *op.cit.*, s. 96.

⁴²² Więcej na temat włoskiej legislacji antyterrorystycznej w profilu krajowym Włoch na stronach Rady Europy na:

[http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profile%20\(2008\)%20ITALY.pdf](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profile%20(2008)%20ITALY.pdf)

przestępstw gospodarczych oraz pełniąc funkcję straży celnej) oraz służb wywiadowczych. W zakresie zwalczania finansowania terroryzmu ważnym organem jest Komitet Bezpieczeństwa Finansowego (*Financial Security Committee – FSC*). Rząd włoski powołał również Narodowy Punkt Kontaktowy Komitetu ds. Zwalczania Terroryzmu (*National Contact Point of the Counter-Terrorism Committee*) oraz Jednostkę Polityczno-Wojskową (*Political Military Unit – NPM*).⁴²³ Jednostką koordynującą wszystkie działania antyterrorystyczne we Włoszech jest *Comitato di Analisi Strategica Antiterrorismo – C.A.S.A.* Najbardziej znane włoskie jednostki specjalne, które za zadanie mają m.in. walkę z zagrożeniem terrorystycznym, to GIS oraz Folgore Parachute Brigade, a także Col Moschin, UNIS, GOS, GNS i NOCS.⁴²⁴

2.7.6 Holandia.

Holandia nie jest krajem, który dysponuje bogatą tradycją terroryzmu wewnętrznego bądź zewnętrznego. Niemniej jednak wydarzenia z USA, Madrytu oraz Londynu zmieniły podejście tego małego geograficznie kraju do kwestii terroryzmu. Równie istotnym impulsem była śmierć holenderskiego reżysera Theo van Gogh’a z rąk islamskiego fundamentalisty w dniu 2 listopada 2004 r. Holandia jest przykładem kraju, który ma tzw. szerokie podejście do zagrożenia terroryzmem. Nie jest zamiarem zatem tylko i wyłącznie doraźne zwalczanie efektów potencjalnych ataków, lecz także walka ze zjawiskiem polaryzacji społeczeństwa oraz islamskiej radykalizacji.

Legislacja przed 9/11 była raczej w fazie szczątkowej. Impulsem do działań były pojedyncze akcje Molukanów. Jediną odpowiedzią było utworzenie Specjalnych Jednostek Pomocy (*Special Assistance Units - Bijzondere Bijstandseenheden*) oraz Narodowego Zespołu Pomocy ds. Terroru (*National Assistance Team for Terror - Landelijk Bijstandsteam Terreur*).⁴²⁵ Zasadniczo jednak do roku 2001 nie istniała legislacja antyterrorystyczna w Holandii. Obecnie najważniejszymi aktami prawnymi w zakresie walki z terroryzmem w Holandii są *The Crimes of Terrorism Act*, który wszedł w życie 10 kwietnia 2004 r oraz *Investigation and Prosecution of Terrorist Offences (Extension of Powers) Act*, który wszedł w życie w lutym 2007 roku. Obecnie w sferze

⁴²³ Raport Interpolu na temat Włoch: <http://www.interpol.int/Public/BioTerrorism/NationalLaws/Italy.pdf>

⁴²⁴ B. Hołyst, *Terroryzm...*, op.cit., s. 1277-1278.

⁴²⁵ R. Janse, *Fighting terrorism in the Netherlands: a historical perspective*, "Utrecht Law Review" 2005, vol. 1, nr 1, s. 63-63. Tekst dostępny online na: <http://www.utrechtlawreview.org/publish/articles/000004/article.pdf>

proponowanej legislacji znajduje się również nowy dokument, jakim jest *National Security (Administrative Measures) Bill*.⁴²⁶

W Holandii około 20 narodowych agencji jest zaangażowanych w zwalczanie terroryzmu. Wszystkie te działania znajdują się pod ścisłym nadzorem Narodowego Koordynatora ds. Walki z Terroryzmem (*The National Coordinator for Counterterrorism - NCTb*). Z innych instytucji przywołać jedynie pragnę Wywiadowcze Służby Specjalne (*The General Intelligence and Security Service - AIVD*), Wojskowe Służby Specjalne (*The Military Intelligence and Security Service - MIVD*) oraz Antyterrorystyczne Centrum Informacyjne (*The Counter-Terrorism Information Centre*).⁴²⁷ Z jednostek specjalnych wymienić można dla przykładu BSB, KCT oraz KNKM.⁴²⁸

2.8 ZEWNĘRZNY WYMIAR WSPÓŁPRACY UE W ZAKRESIE ZWALCZANIA TERRORYZMU

Ze względu na złożoność zjawiska, jakim jest terroryzm oraz jego interdyscyplinarność, koniecznym stała się międzynarodowa współpraca w jego zwalczaniu. Eskalacja tego zjawiska po roku 2001 wymusiła na UE konieczność włączenia swoich działań w ramy międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej. Jak twierdzi Artur Gruszczak, kwintesencję unijnej polityki wobec do terroryzmu w wymiarze międzynarodowym znajdziemy we wnioskach Rady Europejskiej z 21 września 2001 r.: „Walka z terroryzmem wymaga od Unii odegrania większej roli w wysiłkach podejmowanych przez społeczność międzynarodową w celu przeciwdziałania konfliktom regionalnym i stabilizacji sytuacji w regionie. Unia Europejska, w bliskim współdziałaniu ze Stanami Zjednoczonymi, Federacją Rosyjską oraz partnerami w świecie arabskim i muzułmańskim, winna podjąć na rzecz doprowadzenia stron konfliktu bliskowschodniego do trwałego porozumienia na podstawie odpowiednich rezolucji ONZ. (...) Walka z plagą terroryzmu będzie skuteczniejsza, jeżeli zostanie oparta na pogłębionym dialogu politycznym z tymi krajami i regionami świata, skąd

⁴²⁶ *Ethical Bottlenecks. Country Study, the Netherlands* na [http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/The%20Netherlands%20case%20study%20\(WP%206%20Del%2012b\).pdf](http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/The%20Netherlands%20case%20study%20(WP%206%20Del%2012b).pdf) oraz profil krajowy Holandii na stronach Rady Europy na [http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profile%20\(2008\)%20NETHERLANDS.pdf](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profile%20(2008)%20NETHERLANDS.pdf)

⁴²⁷ Więcej na temat niderlandzkiego systemu antyterrorystycznego w cytowanym powyżej profilu oraz R. Polko, *GROM w działaniach przeciwterrorystycznych...*, *op.cit.*, s. 100-110.

⁴²⁸ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1286-1289.

wywodzi się terroryzm”.⁴²⁹ W Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa, w której za jedno z głównych zagrożeń wymienia się terroryzm, w jej części drugiej znajdziemy strategiczne cele Unii Europejskiej, takie jak m.in. budowanie przez Unię bezpieczeństwa w najbliższym sąsiedztwie w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (*European Neighbourhood Policy – ENP*)⁴³⁰ oraz wzmacnianie społeczności międzynarodowej (bezpieczeństwo Europy zależeć będzie od efektywnego systemu wielostronnego). W dokumencie tym znajdziemy również założenia rozwijania współpracy z partnerami zewnętrznymi z każdego rejonu świata: Ameryką Północną, Bliskim Wschodem, partnerami z Azji, Ameryki Łacińskiej oraz Afryki.⁴³¹ Wspieranie partnerstwa międzynarodowego w dziedzinie walki z terroryzmem, oprócz dylematów związanych z bezpieczeństwem, wynika również z chęci oraz ambicji Unii do stania się kompleksowym aktorem międzynarodowym.⁴³²

2.8.1 Partnerstwo Transatlantyckie z USA i Kanadą.

Stosunki transatlantyckie mają kluczowe znaczenie dla UE oraz są determinantą jej roli na arenie międzynarodowej. Wagę przywiązuje się nie tylko do stosunków ekonomicznych, ale przede wszystkim do relacji politycznych oraz w zakresie bezpieczeństwa. Najwyższym forum w Partnerstwie Transatlantyckim są wspólne szczyty między Unią Europejską oraz USA, po których zazwyczaj następują spotkania z Kanadą.⁴³³ Po 11 września oczywistym stał się fakt, iż chcąc budować koalicję antyterrorystyczną niezbędna będzie współpraca USA i UE.⁴³⁴

⁴²⁹ A. Gruszczak, *Unia Europejska wobec terroryzmu po 11 września 2001 roku...*, op.cit., s. 8. Por.: D. Keohane, *The Absent Friend: EU Foreign Policy and Counter-Terrorism*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1.

⁴³⁰ ENP ma szczególne znaczenie w kwestii zwalczania finansowania terroryzmu. Ze względu na fakt, iż lwią część przychodów z handlu heroiną oraz opium pochodzących z Afganistanu trafia na konta organizacji terrorystycznych jest to kwestia szczególnie drażliwa. Wobec problemów, jakie spotykają przemytnicy na granicy z Iranem, który wypowiedział wojnę narkotekom, coraz częściej kierują się oni ku granicy z Tadżykistanem będącym przyczółkiem do dalszego szmuglowania towaru na terytorium Europy. W świetle tych wydarzeń koncepcja ENP wydaje się być nieoceniona. Na temat walki z finansowaniem terroryzmu: W. Vlcek, *Surveillance to Combat Terrorist Financing in Europe: Whose Liberty, Whose Security?*, „European Security” 2007, vol. 16, nr 1 oraz N. Raphaeli, *Financing of terrorism: sources, methods and channels*, „Terrorism and Political Violence” 2003, vol. 15, nr 4.

⁴³¹ R. Zięba, *Koncepcja bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 161-164.

⁴³² R. Zięba, *Bezpieczeństwo państw zrzeszonych w NATO i Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 273.

⁴³³ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007, s. 107-111.

⁴³⁴ Por.: N. Bensahel, *A Coalition of Coalitions: International Cooperation Against Terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, vol. 29, nr 1, s. 35-47; K. Archick, *U.S.-EU Cooperation Against Terrorism*, CRS Report for Congress, 19 stycznia 2005 oraz 16 październik 2006; D.T. Armitage Jr., *US*

Już 20 września 2001 r. UE i USA wydały wspólne oświadczenie o zwalczaniu terroryzmu. Zaproponowano również dynamizację wzajemnych kontaktów z amerykańskimi partnerami w ramach unijnych instytucji (dwa razy w ciągu pół roku) takich jak Pozioma Grupa Robocza ds. Terroryzmu (COTER - II filar) oraz Grupa Robocza ds. Terroryzmu (TWP/TWG– III filar).⁴³⁵ Należy pamiętać, że Unia udzieliła poparcia USA w związku z rozpoczęciem działań militarnych w Afganistanie pod egidą NATO (operacja „Enduring Freedom”) już 8 października, czyli dzień po rozpoczęciu działań. Ważnym wydarzeniem było również podpisanie 6 grudnia 2001 r. umowy między Europą a USA, którego celem była wymiana informacji na temat zagrożeń terroryzmem. Rok później, tj. 20 grudnia 2002 r., w Kopenhadze podpisano drugą umowę, której przedmiotem była tylko wymiana danych osobowych w transporcie lotniczym – tzw. PNR, czyli *Personal Name Records*.⁴³⁶ Kolejnymi umowami były podpisane 25 czerwca 2003 r. dwa porozumienia: o ekstradycji oraz wzajemnej pomocy prawnej. Najobszerniej współpracę między UE a USA w zakresie zwalczania terroryzmu ujęto w Deklaracji w sprawie Zwalczania Terroryzmu (*EU-U.S. Declaration on Combating Terrorism*), podpisanej w Dromoland Castle 26 czerwca 2004 roku, w której poruszono cztery grupy zagadnień.⁴³⁷ Deklaracja ta tworzy dalsze ramy współpracy w tej dziedzinie. Następną ważną umową jest podpisana w Waszyngtonie 20 czerwca 2005 roku Deklaracja w sprawie wzmocnienia współpracy na polu proliferacji BMR oraz walki z terroryzmem (*EU-U.S. Declaration on enhancing cooperation in the field of non proliferation and the fight against terrorism*). Szczyt w Wiedniu z 21 czerwca 2006 r. przyniósł potwierdzenie promowania działań na rzecz bezpieczeństwa, które przypomniano również podczas szczytu w Waszyngtonie 30 kwietnia 2007 r. Zacieśnianie tej współpracy zapowiedziano również na szczycie w Ljublanie 10 czerwca 2008 r., gdzie podkreślono chęć współdziałania w zakresie efektywnej implementacji Globalnej Strategii Zwalczania Terroryzmu przyjętej przez

and EU Efforts to Fight Terrorism: Same Ends, Different Means – Or Same Means, Different Ends?, European Union Studies Association Conference, 17-19 maj 2007; R.J. Aldrich, *US-European Intelligence Co-operation on Counter-Terrorism: Low Politics and Compulsion*, „The British Journal of Politics and International Relations” 2009, vol. 11, nr 1.

⁴³⁵ D. Szlachter, *The European Union Fight Against Terrorism – Exterior Dimension*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The modern terrorism and its forms*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007, s. 56-57.

⁴³⁶ M. Plachta, P. Wojnowski, *Amerykańsko-europejska walka z terroryzmem: razem mimo różnic*, Zeszyty Akademii Dyplomatycznej, Akademia Dyplomatyczna Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Warszawa 2004, s. 10-12.

⁴³⁷ Więcej na ten temat w: J. Dołęga, A. Gradziuk, *Szczyt Unia Europejska – Stany Zjednoczone w Dromoland Castle w Irlandii*, „Biuletyn PISM” 2004, nr 28, seria Z. Tekst na: <http://www.pism.pl/biuletyny/files/216.pdf>

ONZ w 2006 r. Na ostatnim szczycie w Pradze 5 kwietnia 2009 r. prezydent Obama podkreślił, że Europa i USA mają tych samych wrogów w postaci Al Qaeda'y oraz zaakcentował konieczność współpracy celem zapobieżenia sytuacji, w której terroryści wejdą w posiadanie broni nuklearnej.⁴³⁸

UE i USA współpracują również w ramach ONZ, Międzynarodowej Organizacji Morskiej (IMO), Międzynarodowej Organizacji Lotnictwa Cywilnego (ICAO) czy też Światowej Organizacji Celnej (WCO).⁴³⁹ Jednakże w sposobie podejścia UE i USA do kwestii terroryzmu znajdziemy sporo różnic, takich jak chociażby prawo pięści stosowane przez USA w myśl zasady „kto nie jest z nami – jest z terrorystami”, co było przedmiotem ostrej krytyki UE nawołującej raczej do dialogu z krajami arabskimi.⁴⁴⁰ Z innych różnic wymienić można chociażby zakres ingerencji amerykańskiej legislacji w prawa człowieka (na przykładzie *Patriot Act*), europejski efektywny multilateralizm jako kontrast do amerykańskiej koncepcji siły oraz europejski sprzeciw wobec totalnego i niczym nieograniczonego charakteru wojny z terroryzmem oraz przeprowadzoną bez autoryzacji RB ONZ inwazję na Irak przez USA w 2003 r.⁴⁴¹ Kością niezgody były i są również stosunek UE i USA do *Protokołu z Kioto* oraz Międzynarodowego Trybunału Karnego. USA zdaje sobie jednak sprawę, iż w pojedynkę nie wygra tej wojny. Europa z kolei powodowana ambicjami będzie wtórować USA w tej wojnie celem promocji własnych interesów, zatem klimat do współpracy istnieć będzie nadal. Również nowe podejście do tej kwestii prezydenta Obamy pozwala przypuszczać, iż w dłuższej perspektywie nastąpi ponowne zacieśnienie stosunków UE z USA w dziedzinie zwalczania terroryzmu.

Wspomnieć należy również o stosunkach UE-Kanada, które rozwijają się niejako w cieniu relacji UE-USA. Kooperacja w ramach zwalczania terroryzmu nabrała tempa po 9/11, kiedy to 18 grudnia 2001 obydwie strony zgodnie potępiły atak. Podczas szczytu w Toledo 8 maja 2002 r. zadeklarowano podjęcie współpracy sądowej i policyjnej w zwalczaniu terroryzmu, którą potwierdzono podczas szczytu w Ottawie 18 marca 2004 r., gdzie w ramach efektywnego multilateralizmu zapowiedziano

⁴³⁸ Przemówienie prezydenta Obamy podczas szczytu UE-USA w Pradze w dn. 5.IV.2009 na: <http://prague.usembassy.gov/obama.html>

⁴³⁹ D. Szlachter, *The European Union Fight Against Terrorism...*, op.cit., s. 57-58.

⁴⁴⁰ M. Plachta, P. Wojnowski, *Amerykańsko-europejska walka z terroryzmem...*, op.cit., s. 25.

⁴⁴¹ J. Kiwerska, *Wpływ wojny z terroryzmem oraz europejskiego procesu integracji na stosunki amerykańsko-europejskie*, „Opinie” 2003, Departament Strategii i Planowania Polityki, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nr 58, s. 22-29.

współpracę celem zwalczania zagrożeń globalnych, takich jak m.in. terroryzm.⁴⁴² Istotnym faktem było podpisanie umowy między Europolem a Kanadą o współpracy operacyjnej 21 listopada 2005 r.⁴⁴³ Kanada i UE w wielu dziedzinach mają wspólne podejście, tak jak chociażby wspieranie pomocy technicznej dla krajów Bliskiego Wschodu oraz Afryki Północnej.⁴⁴⁴

2.8.2 Współpraca z Rosją oraz państwami WNP.

Wspólnota Niepodległych Państw to obszar 12 krajów w przestrzeni poradzieckiej, spośród których najważniejszym partnerem UE jest Rosja. UE dzieli je na trzy kategorie: pierwszą stanowi sama Rosja, drugą grupę stanowią kraje objęte Europejską Polityką Sąsiedztwa (Ukraina, Białoruś, Mołdawia, Gruzja, Armenia i Azerbejdżan), trzecią zaś kraje Azji Środkowej (Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan oraz Uzbekistan).⁴⁴⁵

Najważniejszym partnerem w walce z terroryzmem jest niewątpliwie Rosja, która sama dotknięta zjawiskiem terroryzmu endogennego stała się aktywnym członkiem w tym zakresie. Podczas szczytu UE-Rosja 3 października 2001 r. przyjęte zostało wspólne oświadczenie dotyczące terroryzmu międzynarodowego, którego zapisy zostały pogłębione podczas kolejnego spotkania w listopadzie 2002 r., gdzie przewidziano ścisłą współpracę policyjną oraz w dziedzinie zwalczania terroryzmu. Ogromne znaczenie dla tego dialogu ma również podpisana 28 listopada 2003 r. umowa pomiędzy Europolem a Rosją.⁴⁴⁶ Po szczycie w Sankt Petersburgu w 2003 współpracę UE z Rosją pogrupowano w tzw. cztery przestrzenie, wśród których w ramach współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa zewnętrznego znajdziemy zagadnienie terroryzmu. Podczas szczytu w Moskwie w maju 2005 roku zaakceptowana została „mapa drogowa” dla realizacji celów zawartych w czterech przestrzeniach, w tym realizacja celów w zakresie walki z terroryzmem.⁴⁴⁷ Z ważniejszych inicjatyw

⁴⁴² *EU-Canada Partnership Agenda* na:

http://ec.europa.eu/external_relations/canada/docs/partnership_agenda_en.pdf

⁴⁴³ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 120-125.

⁴⁴⁴ S. Alegre, *The EU's External Cooperation in Criminal Justice and Counter-terrorism: An Assessment of the Human Rights Implications with a particular focus on Cooperation with Canada*, Raport CEPS 2008, s. 29. Online na: <http://se1.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=ISN&fileid=5530B895-663C-4C3C-88C4-BB6C9F0BC945&lng=en>

⁴⁴⁵ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 157-158.

⁴⁴⁶ *Agreement on co-operation between the European Police Office and the Russian Federation* na:

<http://www.europol.europa.eu/legal/agreements/Agreements/16191.pdf>

⁴⁴⁷ Więcej na ten temat w dokumencie *Common Spaces Roadmap* na:

http://ec.europa.eu/external_relations/russia/docs/roadmap_economic_en.pdf

wymienia się powołanie do życia Grupy Roboczej ds. Bezpieczeństwa Transportu (*Working Group on Transport Security*), której zadaniem jest zwiększanie kooperacji w zakresie prewencji aktów terroryzmu wymierzonych w system transportu oraz infrastruktury, nawiązanie współpracy między FRONTEX-em a Rosyjską Strażą Graniczną (*Russian Border Guard Service*). Podkreśla się również chęć pogłębienia współpracy między Rosją a organizacjami takimi jak CEPOL, Europol oraz Eurojust.⁴⁴⁸ Walka z terroryzmem, będąca niejako priorytetem współpracy w zakresie bezpieczeństwa, zaowocowała również spotkaniami Europejskiego Koordynatora ds. Zwalczania Terroryzmu oraz specjalnego wysłannika rosyjskiego prezydenta, a także rozmowami na szczeblu eksperckim.⁴⁴⁹ Jak twierdzi jednak Kazimierz Kraj, współpraca ta ma raczej charakter werbalny, ponieważ ciężko jest wskazać konkretne jej efekty.⁴⁵⁰ Nie brak oczywiście zgrzytów w tych relacjach (sytuacja w Czeczenii, interwencja zbrojna w Gruzji czy też odmowa przystąpienia w 2004 r. do ENP ze względu na odmowę przez UE nadania Rosji specjalnego statusu), jednakże w przekroju walki z terroryzmem współpraca ta nie wygląda najgorzej (od 2005 r. wspólne działania przeciw Iranowi i jego zakusom na zdobycie broni jądrowej).⁴⁵¹

Dla UE istotnym są również relacje z pozostałymi krajami tego regionu, szczególnie po wydarzeniach z sierpnia 2008 r. w Gruzji. Współpraca UE we wszystkich dziedzinach i sektorach z krajami Wschodniego Partnerstwa (jak również i krajów basenu Morza Śródziemnego i Rosji) jest regulowana w ramach działającego od 1 stycznia 2007 r. Europejskiego Instrumentu Partnerstwa i Sąsiedztwa (*The European Neighbourhood and Partnership Instrument* – ENPI). Instrument ten, będący głównym źródłem finansowania wszystkich działań, zastępuje program TACIS dla krajów objętych terminem *Eastern Partnership* oraz program MEDA dla krajów basenu Morza Śródziemnego. Najważniejszym partnerem dla Unii po Rosji jest niewątpliwie Ukraina. Wobec Wschodniego Partnerstwa (*Eastern Partnership*) w dziedzinie zwalczania zorganizowanej przestępczości oraz terroryzmu ustanowiono m.in. instrumenty takie jak: *The Belarus, Ukraine and Moldova Anti-Drugs – BUMAD*, *The EU Border Assistance Mission to Ukraine and Moldova – EUBAM* oraz *The Southern Caucasus*

⁴⁴⁸ EU-Russia Common Spaces Progress Report 2007, marzec 2008, s. 19 i 30. Tekst online na: http://ec.europa.eu/external_relations/russia/docs/commons_spaces_prog_report2007.pdf

⁴⁴⁹ Unia Europejska i Rosja: Bliscy sąsiedzi, ważni gracze na arenie międzynarodowej, partnerzy strategiczni (*The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*), s. 14-15. Tekst online na: http://ec.europa.eu/external_relations/russia/docs/russia_brochure07_pl.pdf

⁴⁵⁰ K. Kraj, *Rosja w walce z terroryzmem*, Kazimierz Kraj, Kraków 2009, s. 166-170.

⁴⁵¹ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 166-167.

Anti-Drug Programme – SCAD. W strategiach dla poszczególnych krajów znajdziemy odpowiednie zapisy dotyczące walki z terroryzmem jako ogólne założenia współpracy. Unia Europejska w myśl zasady „im bardziej demokratyczne rządy, tym mniejsze zagrożenie konfliktami wewnętrznymi oraz ich eskalacją w formie terroryzmu” chętnie wspiera projekty takie jak chociażby utworzenie w 2006 roku przez Gruzję, Ukrainę, Azerbejdżan i Mołdawię Organizacji na Rzecz Demokracji i Rozwoju (GUAM).

Ostatnia grupa krajów w relacjach z UE opiera się głównie na bilateralnych porozumieniach. Jest ona relatywnie najmniej ważna dla UE pod względem zwalczania terroryzmu, jednakże zainteresowanie tym regionem wzrasta. Regionalnym liderem zdaje się być Kazachstan, natomiast europejskie standardy stosuje jedynie Kirgistan. Z ważniejszych instrumentów UE wobec tego regionu wymienia się *Border Management Initiative for Central Asia – BOMCA* oraz *The Central Asia Drugs Action Programme – CADAP*. Nowy etap w tej dziedzinie wyznacza dokument z 2007 pod nazwą „Unia Europejska i Azja Środkowa: strategia nowego partnerstwa” (*The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership*), który zwraca uwagę na problem terroryzmu.⁴⁵² Trudno cokolwiek powiedzieć na temat rzeczywistych efektów współpracy z tymi krajami w walce z terroryzmem z racji autorytarnych rządów w większości z tych państw. W stosunku do każdego kraju wypracowano odrębne wytyczne, w których można się doszukiwać szczątkowych zapisów antyterrorystycznych. Unia koncentruje się tutaj raczej na wspieraniu „dobrego rządu” niż na demokratyzacji.⁴⁵³ Nie ulega jednak wątpliwości, iż jest to rejon narażony na wpływy islamskiego ekstremizmu w związku z przejęciem władzy w Afganistanie przez talibów, co skutkować może przelewaniem się tego zjawiska w kierunku Europy.⁴⁵⁴

2.8.3 Relacje z krajami Basenu Morza Śródziemnego oraz Bliskiego Wschodu.

Silne zaangażowanie UE w tym regionie wynika z kilku czynników, takich jak strategiczne położenie (droga tranzytowa dla ważnych surowców energetycznych) oraz faktu bycia źródłem imigracji do krajów europejskich. Region ten charakteryzuje silna

⁴⁵² *The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership* na:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/EU_CtrlAsia_EN-RU.pdf

⁴⁵³ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 182.

⁴⁵⁴ M. Raś, A. Włodkowska, *Bezpieczeństwo obszaru WNP*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 335-337. Unia Europejska prowadziła w regionie kaukaskim Misję Praworządności w Gruzji (EU Rule of Law Mission in Georgia - Eujust Themis), a obecnie trwa misja monitorująca w tym kraju (European Union Monitoring Mission in Georgia – EUMM).

działalność ugrupowań radykalnych, która wpływa na zmianę postaw tamtejszej ludności wobec Europy, co nierzadko znajduje ujście w terroryzmie.⁴⁵⁵

Pierwszym etapem współpracy w tej dziedzinie było ustanowienie w Barcelonie w dniach 27-28 listopada 1995 roku Partnerstwa Śródziemnomorskiego, którego celem było m.in. zacieśnianie współpracy w zapobieganiu i zwalczaniu terroryzmu. Proces barceloński podzielony został na trzy kategorie współpracy: dialog polityczny oraz w zakresie bezpieczeństwa (*Political and Security Dialogue*), partnerstwo ekonomiczne i finansowe (*Economic and Financial Partnership*) oraz partnerstwo socjalne, kulturowe oraz w wymiarze ludzkim (*Social, Cultural and Human Partnership*). Podczas konferencji w Walencji w kwietniu 2002 roku zapowiedziano wspólne podejście do kwestii zwalczania terroryzmu (reaktywowanie punktów kontaktowych do tejże walki oraz udział Europejskiego Kolegium Policyjnego CEPOL w szkoleniu kadr tamtejszych krajów do walki z terroryzmem).⁴⁵⁶ 10 lat po wejściu w życie partnerstwa, w dniach 27-28 listopada 2005, odbyło się kolejne spotkanie w Barcelonie, podczas którego ustalono pięcioletni plan dalszego funkcjonowania oraz zaakceptowano „Eurośródziemnomorski kodeks postępowania w zwalczaniu terroryzmu” (*Euro-Mediterranean Code of Conduct for Countering Terrorism*).⁴⁵⁷ W życie wszedł program MEDA JAI I, na mocy którego powołano do życia takie projekty jak EuroMed Justice I, EuroMed Police I oraz EuroMed Migration I. W 2008 r. rozpoczęła się druga faza programu MEDA JAI, na mocy której utworzono EuroMed Justice II, EuroMed Police II i EuroMed Migration II oraz EuroMeSCo.⁴⁵⁸ Z kolei w dniach 13-14 lipca 2008 r. powołano do życia Unię dla Śródziemnomorza, która jest sukcesorką procesu z Barcelony. W głównych założeniach Unii znajdziemy potępienie wszelkich aktów terroryzmu oraz chęć współpracy w procesie pełnej implementacji założeń Eurośródziemnomorskiego kodeksu

⁴⁵⁵ P. Borkowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec regionu Morza Śródziemnego w kontekście przeciwdziałania terroryzmowi*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 183-186. Por.: G. Joffé, *The European Union, Democracy and Counter-Terrorism in the Maghreb*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1 oraz S. Wolff, *The Mediterranean Dimension of EU Counter-terrorism*, „European Integration” 2009, vol. 31, nr 1.

⁴⁵⁶ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 201.

⁴⁵⁷ *Euro-Mediterranean Code of Conduct on Countering Terrorism*. Tekst dostępny online na:

http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/summit1105/terrorism_en.pdf

⁴⁵⁸ Więcej o projektach w dokumencie *Euro-Mediterranean Partnership: Regional Co-operation. An overview of programmes and projects* dostępnym na stronie:

http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/documents/infonotes_enpisouth_regional_cooperation_en.pdf

postępowania w zwalczaniu terroryzmu.⁴⁵⁹ Powołanie do życia Unii dla Śródziemnomorza było pomysłem francuskim, które nastąpiło zresztą podczas francuskiej prezydencji w Radzie. Już w założeniach programowych tejże prezydencji znajdziemy stwierdzenie, iż w dziedzinie walki z terroryzmem, priorytet zostanie przyznany bardziej ścisłemu dialogowi z krajami Magrebu i Sahelu.⁴⁶⁰

W regionie tym UE prowadzi współpracę również z krajami Bliskiego Wschodu, które – za wyjątkiem Izraela – w znakomitej większości uważane są za potencjalne „safe heavens” dla terrorystów. W dokumentach strategicznych dla poszczególnych krajów na lata 2007-2013 znajdziemy zapisy związane ze zwalczaniem terroryzmu w tych krajach. W czerwcu 2007 roku UE rozpoczęła misję policyjną w Afganistanie (EUPOL AFGHANISTAN), ponadto UE prowadzi w tym regionie Zintegrowaną Misję Praworządności w Iraku (*EU Integrated Rule of Law Mission for Iraq* - Eujust Lex), Misję Policyjną dla Terytoriów Palestyny (EU Police Mission in the Palestinian Territories - EUPOL COPPS) oraz Misję Współpracy Granicznej ds. przejścia granicznego w Rafah dla Terytoriów Palestyny (EU Border Assistance Mission at Rafah Crossing Point in the Palestinian Territories - EU BAM Rafah). W żywotnym interesie UE jest również działanie na rzecz bliskowschodniego procesu pokojowego. W przedmiotowym zakresie UE współpracuje również z Radą Współpracy Krajów Arabskich Zatoki Perskiej (*The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf* - GCC), w skład której wchodzi Arabia Saudyjska, Bahrajn, Kuwejt, Oman oraz Zjednoczone Emiraty Arabskie.⁴⁶¹ Rozwój terroryzmu w tym regionie jest zjawiskiem niezwykle dynamicznym, co w powiązaniu z występowaniem na tym obszarze surowców energetycznych stanowi przyczynek do wzmożonej aktywności UE w tym obszarze. Bardzo istotnym jest fakt, iż Unia Europejska nie stosuje w tym wypadku środków militarnych, co wpływa na budowanie pozytywnego wizerunku Unii wśród społeczeństw tego regionu.⁴⁶² W tym właśnie aspekcie upatrywać należy nadziei, iż zwalczanie terroryzmu będzie jeszcze bardziej efektywne w politykach unijnych.

⁴⁵⁹ *Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean*, s. 11. Tekst dotępny online na: http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/07/0713_declaration_de_paris/Joint_declaration_of_the_Paris_summit_for_the_Mediterranean-EN.pdf

⁴⁶⁰ *Program pracy francuskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej*, s. 18 Tekst online na: http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/ProgrammePFUE/Programme_PL.pdf

⁴⁶¹ http://ec.europa.eu/external_relations/gulf_cooperation/index_en.htm

⁴⁶² J. Zając, *Bliskowschodni kompleks niestabilności i bezpieczeństwa*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 395.

2.8.4 Inne regiony świata.

Również w innych regionach bliskiej i dalekiej zagranicy zaobserwować możemy działania UE wymierzone w międzynarodowy terroryzm. Wymienić można takie jak: Bałkany, Afrykę subsaharyjską, Azję i region Pacyfiku oraz Amerykę Łacińską i Karaiby.

Bałkany w zakresie walki z terroryzmem wysuwają się na pierwszy plan ze względu na potencjalne rozszerzenie Unii o niektóre kraje z tego regionu (obecnie kandydują Chorwacja, Macedonia i Turcja, natomiast wszystkie pozostałe kraje Bałkanów Zachodnich należą do grona krajów potencjalnie kandydujących – Albania, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra oraz Kosowo). Od 1 stycznia 2007 roku całość działań w tym regionie finansowana jest z Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (*Instrument for pre-accession assistance* - IAP), który zastępuje całą serię programów i instrumentów finansowych Unii Europejskiej dla państw kandydujących lub potencjalnych kandydatów do wstąpienia do UE takich Phare, Phare CBC, ISPA, SAPARD, CARDS i instrument finansowy dla Turcji. Ze względu na rozpad Jugosławii, ogromny potencjał wywrotowy w tym regionie, destabilizacją Albanii i kryzys w Kosowie obszar ten jest szczególnie istotny dla bezpieczeństwa UE.⁴⁶³ Politykę UE wobec Bałkanów Zachodnich określa się mianem Procesu Stabilizacji i Stowarzyszenia (*Stabilization and Association Process* – SAP). Istotnym faktem w SAP było podpisanie 16 czerwca 2003 roku dokumentu „Program z Salonik dla Bałkanów Zachodnich: idąc w kierunku intergacji europejskiej” (*The Thessaloniki agenda for the Western Balkans: Moving towards European integration*), w którym zaapelowano o stanowcze potępienie terroryzmu, ekstremizmu i przemocy politycznej.⁴⁶⁴ Wagę tego

⁴⁶³ Bałkany nie uczestniczą zasadniczo w finansowaniu czy organizowaniu działalności terrorystycznej, lecz raczej w procesie rekrutacji oraz przerzucie terrorystów w inne rejony Europy. Sprzyja temu dość duży potencjał wywrotowy regionu. Przykładem może być wspieranie rządu Bośni i Hercegowiny podczas wojny domowej przez islamskich radykałów i mudżahedinów oraz uznanie tego regionu przez Osamę bin Ladena za obszar aktywnej działalności Al-Qaed'y. Bałkany ze względu na swoją podatność na ekstremizm islamski (region nieustabilizowany bez wiodących koncepcji politycznych oraz tradycji demokratycznych) są narażone na wpływy radykalnych ideologii, co w konsekwencji może zagrażać bezpieczeństwu europejskiemu. Ponadto UE prowadziła na tym obszarze misje takie EUPAT, Concordia i Proxima. Obecnie natomiast trwają misja policyjna w Bośni i Hercegowinie - EUPM, EULEX KOSOVO oraz EUFOR-Althea. Por.: M. Mihajć, *Balkański kompleks niestabilności i bezpieczeństwa*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 304-305 oraz N. Alexandrova-Arbatova, *European Security and International Terrorism: The Balkan Connection*, „Southeast European and Black Sea Studies” 2004, vol. 4, nr 3.

⁴⁶⁴ *The Thessaloniki agenda for the Western Balkans: Moving towards European integration*. Konkluzje Rady na: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/thessaloniki_agenda_en.htm

regionu w zakresie przedmiotowej walki doceniła czeska prezydencja Rady w 2009 roku, postulując wzmocnienie współpracy z regionem Bałkanów Zachodnich.⁴⁶⁵

Problem terroryzmu w Afryce dotyczy głównie północnej części kontynentu, lecz nie jest obcy i Afryce Subsaharyjskiej (oddziaływanie radykalnego islamu znajdziemy w Nigerii, Sudanie czy Somalii).⁴⁶⁶ W rejonie Afryki Subsaharyjskiej UE działa przede wszystkim we współpracy z ONZ bądź innymi organizacjami, takimi jak Organizacja Jedności Afrykańskiej. Podobnie jak w przypadku Bałkanów, wymienia się przede wszystkim zaangażowanie UE w tym regionie poprzez wysyłanie w ten rejon misji wojskowych, policyjnych oraz stabilizacyjnych.⁴⁶⁷ W 2005 roku przyjęto dokument pod nazwą „Strategia dla Afryki”, w którym jednym z założeń jest zwalczanie proliferacji broni i terroryzmu.⁴⁶⁸ Ponadto w grudniu 2007 r. na szczycie UE-Afryka w Lizbonie przyjęto program „Afryka-UE: Strategiczne partnerstwo”, który również kładzie nacisk na ten problem, dostrzegając w terroryzmie zagrożenie bezpieczeństwa dla obydwu regionów.⁴⁶⁹

Azja i region Pacyfiku są ważne strategicznie z wielu względów. Obecność państw europejskich na tym kontynencie oraz Australii, Nowej Zelandii oraz Pacyfiku datuje się na wiele stuleci wstecz. W rejonie Azji Wschodniej i Pacyfiku zjawisko terroryzmu jest stosunkowo nowe i wiąże się głównie z piractwem morskim⁴⁷⁰, natomiast w Azji Południowej ma znacznie dłuższe tradycje i jest zdecydowanie wieloaspektowe. Źródłem napięć i konfliktów są rejony takie jak m.in. Kaszmir, Sri Lanka, Aceh w Indonezji, Mindanao, granica pomiędzy państwami koreańskimi, Timor Wschodni, Birma (Myanmar) czy relacje Pakistan-Indie.⁴⁷¹ Szczególnie te ostatnie mają żywotny wpływ na kształtowanie się postaw terrorystycznych zagrażających bezpieczeństwu Europy. Najważniejsze decyzje podejmowane są podczas spotkań na

⁴⁶⁵ *Work Programme of the Czech Presidency Europe without Barriers*, s. 21. Tekst online na:

<http://www.eu2009.cz/scripts/file.php?id=6226&down=yes>

⁴⁶⁶ W. Lizak, *Bezpieczeństwo Afryki*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 457-467.

⁴⁶⁷ Z zakończonych wymienić należy misję policyjną w Kinszasie - EUPOL, EUFOR TCHAD/RCA, misję wsparcia UE na rzecz AMIS w Darfurze, EUFOR RD w Kongo czy misję wojskową w Kongo – Artemis. Obecnie trwają misje takie jak EU NAVFOR Atalanta u wybrzeży Somalii, EU SSR w Gwinei Bissau, EUPOL RD CONGO oraz EUSEC RD również w Kongo.

⁴⁶⁸ *EU Strategy for Africa: Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's development* na:

http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/04_eu_strategy_for_africa_12_10_2005_en.pdf

⁴⁶⁹ *The Africa-EU Strategic Partnership: A Joint Africa-EU Strategy*, s. 6-7. Tekst online na:

http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/EAS2007_joint_strategy_en.pdf

⁴⁷⁰ M. Kaczmarek, *Bezpieczeństwo Azji Wschodniej i Pacyfiku*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 400.

⁴⁷¹ R. Zięba, *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 232-233. Por.: R. Włoch, *Bezpieczeństwo Azji Południowej*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 427-440.

szczytach Europa-Azja (*Asia-Europe Meeting* - ASEM). Oprócz ogólnych relacji, UE kładzie nacisk na bilateralne umowy z najważniejszymi partnerami, takimi jak Chiny, Tajwan, Japonia czy Korea Południowa. Poszczególne zapisy znajdują się w dokumentach strategicznych dla większości z krajów. Z ważniejszych dokumentów współpracy wymienia się podpisanie w 2001 roku porozumienie „Europa i Azja: ramy strategiczne dla rozszerzonego partnerstwa” (*Europe and Asia: A Strategic Framework for Enhanced Partnership*) oraz podpisanie w 2003 roku „Nowe partnerstwo z Azją Południowo-Wschodnią” (*A new partnership with South-East Asia*), w których znajdziemy zapisy dotyczące walki z terroryzmem. Podobnie ma się to do relacji z Australią (podpisanie w 2008 r. umowy o wymianie danych na temat pasażerów - *Australia-EU PNR Agreement*) i Nową Zelandią. Z kolei relacje z 15 krajami Pacyfiku (ACP) oraz terytoriami zamorskimi UE (OCT) opierają się na zasadach stowarzyszenia ustanowionych w konwencjach z Lomé i Cotonou. Zapisy dotyczące terroryzmu i prania brudnych pieniędzy pojawiają się w unijnej strategii dla Pacyfiku (*EU Relations with the Pacific Islands - A Strategy For A Strengthened Partnership*).⁴⁷² Również i w rejonie Azji Unia Europejska prowadziła swoje misje cywilne.⁴⁷³

Ostatnim rejonem gdzie zaobserwować można aktywność UE w przedmiotowym zakresie jest Ameryka Łacińska i region Karaibów. W ogólnej strategii dla Ameryki Południowej na lata 2007-2013 nie znajdziemy zapisów dotyczących terroryzmu, lecz już w strategiach wobec poszczególnych krajów zapisy takie się pojawiają jako ogólne sformułowania, które stanowią polityczne oświadczenia woli odnośnie do zwalczania zjawiska.⁴⁷⁴ Terroryzm w Ameryce Łacińskiej tradycyjnie powiązany jest z lewicową ideologią (*guerilla*), natomiast rodowodu grup terrorystycznych należy upatrywać w okresie zimnej wojny. W rejonie tym potwierdzono obecność grup takich jak Hamas czy Hezbollah, natomiast brak jest dowodów na powiązanie Al-Qaeda'y z tutejszymi grupami co dowodzi, iż zagrożenie terrorystyczne z tego regionu dla Europy jest stosunkowo niskie.⁴⁷⁵ Priorytety

⁴⁷² *EU Relations with the Pacific Islands - A Strategy For A Strengthened Partnership*. Tekst dostępny online na: http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/strategy_pacific_2006_en.pdf

⁴⁷³ Przykładem jest zakończona misja monitorująca UE w regionie Aceh – AMM.

⁴⁷⁴ Przykładem mogą być relacje UE z Brazylią. Podczas drugiego szczytu Brazylia – UE z 22 grudnia 2008 roku przyjęto wspólny plan działania dotyczący strategicznego partnerstwa, w którym jednym z głównych problemów wymienia się wspólną walkę z terroryzmem. Por.: *Brazil-European Union Strategic Partnership Joint Action Plan*, s. 4. Tekst dokumentu na: http://ec.europa.eu/external_relations/brazil/docs/2008_joint_action_plan_en.pdf

⁴⁷⁵ B. Wojna, *Bezpieczeństwo Ameryki Łacińskiej i Karaibów*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 487-488.

współpracy UE z Ameryką Łacińską mają zatem charakter raczej gospodarczy i społeczny.⁴⁷⁶ Formułowano je podczas szczytów w Rio de Janeiro (1999 r.), Madrycie (2002 r.), Guadalajarze (2004 r.), Wiedniu (2006 r.) oraz Limie (2008 r.). W przypadku Karaibów zapisy dotyczące terroryzmu znajdują się w programie partnerstwa UE i Karaibów.⁴⁷⁷

UE prowadzi również współpracę z organizacjami międzynarodowymi, takimi jak: Wspólnota Andyjska⁴⁷⁸, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)⁴⁷⁹, Rada Europy, G8, G20, NATO, ONZ, Rada Współpracy Krajów Arabskich Zatoki Perskiej (GCC), Wspólny Rynek Południa (MERCOSUR), Grupa z Rio, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OSCE), Unia Afrykańska (OAU), Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF) czy też Południowoazjatyckie Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej (SAARC).⁴⁸⁰ Widać zatem, iż UE prowadzi szeroko zakrojone działania wobec międzynarodowego terroryzmu. Jest to temat niezwykle obszerny, dlatego tylko dokonałem pobieżnej charakterystyki najważniejszych elementów tej działalności. Często bywa, iż regulacje dotyczące przedmiotowej walki znajdują się w dokumentach strategicznych bądź innych opracowaniach jako krótkie i pojedyncze zapisy, dlatego niekiedy można odnieść wrażenie, że po 9/11 zapisy takie stały się standardem, który niejako „odgórnie” wpisuje się do wszystkich porozumień, co może skutkować obniżeniem oraz dewaluacją wartości takich zapisów, a w konsekwencji brakiem rzeczywistych działań. Współczesny terroryzm, którego atrybutem jest globalność, wymagać będzie dalszej współpracy w tej dziedzinie na poziomie międzynarodowym i regionalnym.

⁴⁷⁶ UE szeroko angażowała się w tym regionie poprzez liczne programy współpracy, co czyni do chwili obecnej. Z programów UE adresowanych do krajów Ameryki Łacińskiej wymienia się takie jak: ALFA, Alban, AL-INVEST, @LIS, URB-AL, Euro-Solar oraz EurosociAL.

⁴⁷⁷ *An EU-Caribbean Partnership for growth, stability and development*, s. 24. Tekst dokumentu na: http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/communication_86_2006_en.pdf

⁴⁷⁸ W 2003 roku UE i CAN podpisały umowę o dialogu politycznym i współpracy, w którym jednym z przedmiotów zainteresowania stało się wspólne zwalczanie terroryzmu. Por.: P. Łaciński, *Wspólnota Andyjska*, [w:] M.F. Gawrycki (red.), *Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej*, Wydawnictwo DIFIN, Warszawa 2007, s. 140.

⁴⁷⁹ W dniach 28-29 stycznia w 2003 r. podpisano wspólną deklarację w sprawie współpracy w zwalczaniu terroryzmu – *Joint Declaration on Co-operation to Combat Terrorism*. Patrz na: <http://www.aseansec.org/14030.htm>

⁴⁸⁰ Ze względu na ramy pracy celowo pomijam szczegółową analizę wszystkich korelacji z zewnętrznymi partnerami UE. Więcej na temat międzynarodowej aktywności UE w walce z terroryzmem w: D. Szlachter, *Unia Europejska wobec terroryzmu - aktywność międzynarodowa*. Tekst dostępny online na: <http://www.psz.pl/tekst-17304/Damian-Szlachter-Unia-Europejska-wobec-terroryzmu-aktywnosa-miedzynarodowa> oraz http://ec.europa.eu/external_relations/organisations/index_en.htm

Rozdział III

III. POLSKA WOBEC ZJAWISKA TERRORYZMU

3.1 TRADYCJE TERRORYZMU NA ZIEMIACH POLSKICH

Polska, w przeciwieństwie do Włoch czy Hiszpanii, nie ma długich tradycji w stosowaniu na jej ziemiach terroru czy też uprawiania terroryzmu politycznego jako metody osiągnięcia przez grupy społeczne swoich celów. Jednakże w historii polskiej nierzadko prowadzono działania, którym dziś możnaby przypisać etykietę „terrorystyczny”. Wystarczy napomnieć chociażby zabójstwo Gabriela Narutowicza z 1919 roku, którego dokonał prawicowy terrorysta. Odważne tezy stawia B. Kayzer, który twierdzi, że metodami terrorystycznymi posługiwali się m.in. Józef Piłsudski, Walery Sławek oraz wielu innych działaczy Frakcji Rewolucyjnej PPS.⁴⁸¹ Za metody takie należy ponadto uznać także wysadzenie w nocy z 5 na 6 października 1971 r. auli Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu czy zamach bombowy na pomnik Lenina w Nowej Hucie w 1979 r. Znamiona terroru państwowego miał również mord ks. Jerzego Popiełuszki w 1984 r.⁴⁸² Sławomir Kamiński twierdzi, że „*terroryzm jako zjawisko pojawił się w Polsce dopiero w latach 90., choć można się spierać, czy nie doszło do niego już wcześniej*”.⁴⁸³ Mowa tutaj o latach 80-tych, kiedy to miały miejsce liczne próby porwań samolotów PLL LOT, zamach z dnia 5 sierpnia 1981 r. w hotelu „Victoria” w Warszawie zorganizowany przez organizację Czarny Czerwiec na jednego z liderów Organizacji Wyzwolenia Palestyny Abu Dauba czy sterroryzowanie polskiej ambasady PRL w Bernie w 1982 r. W latach 70. i 80. na terenie Polski przebywali członkowie licznych organizacji terrorystycznych, prowadząc działalność werbunkową wśród obywateli państw arabskich studiujących w Polsce. Z końcem lat 80. większość jednak arabskich aktywistów opuściła nasz kraj.⁴⁸⁴ W latach 90. z najgłośniejszych akcji terrorystycznych zwykło się przypominać sprawę krakowskiego „Gumisia”, który podłożył kilka ładunków wybuchowych w mieście, oraz bomby podkładane w tym samym roku na stacjach benzynowych koncernu „Shell” przez grupę „GN-95”.

Zasadniczo jednak do roku 2001 terroryzm postrzegany był w Polsce jako zjawisko marginalne, które w naszych realiach ma znikome znaczenie. Sytuacja uległa

⁴⁸¹ M. Lupa, *Udział Żandarmerii Wojskowej w zwalczaniu terroryzmu*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 203.

⁴⁸² J. Tomaszewicz, *Terroryzm na tle...*, *op.cit.*, s. 160.

⁴⁸³ M. Lupa, *Udział Żandarmerii Wojskowej w zwalczaniu terroryzmu...*, *op.cit.*, s. 203.

⁴⁸⁴ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, *op.cit.*, s. 194.

zmianie po 9/11 oraz aktywnym zaangażowaniu się Rzeczypospolitej w globalną wojnę z terrorem. Polska w niektórych kręgach arabskich zyskała przydomek „krzyżowca”, co spowodowało awans w hierarchii potencjalnych celów odwetowych. Z dostępnych informacji wynika, że w Polsce pojawiały się osoby podejrzewane o działalność terrorystyczną, które zajmowały się fotografowaniem obiektów strategicznych oraz polskich lotnisk i synagog.⁴⁸⁵ Zagrożenie terrorystyczne w Polsce było czynnikiem, który zapoczątkował operację „Miecz”, przeprowadzoną przez ABW w listopadzie 2003 r. Na skutek sygnałów, iż między świętami a Nowym Rokiem przeprowadzone zostaną ataki na kościoły i synagogi w państwach „Żydów i krzyżowców”, ABW obserwowała grupę obcokrajowców, którzy pojawili się w zachodnich rejonach Polski (Libijczyk, Libańczyk oraz bezpaństwowiec). Prezydent Pakistanu Perwez Musharraf ujawniając swój pamiętnik pisał, iż istniały plany użycia samolotów polskich, czeskich, słowackich, rumuńskich oraz maltańskich przez Al-Qaedę w 2004 i 2005 roku.⁴⁸⁶

Od 1990 roku w Polsce nie odnotowano aktów terroryzmu na tle politycznym i religijnym. Na terytorium RP mówi się raczej o zagrożeniu terrorem kryminalnym. Zdaniem ekspertów zagrożenie terroryzmem ze strony grup ekstremistycznych lub mniejszości nie występuje, a sekty religijne działające na naszym terytorium nie mają pobudek ekstremistycznych, a tym samym ich potencjał wywrotowy jest niemalże zerowy. Opinie Polaków są raczej podzielone co do zagrożenia terroryzmem. Potwierdza to raport CBOS z lutego 2008 roku, w którym znajdziemy informację, iż niemal połowa badanych (49%) uważa, że obecnie nie istnieje niebezpieczeństwo ataków terrorystycznych na terytorium Polski ze strony fundamentalistów islamskich. Dwie piąte zaś respondentów (40%) dostrzega takie zagrożenie. Najmniej obaw wyrażają ludzie młodzi (blisko dwie trzecie badanych poniżej 25 roku życia - 64% - uważa, że niebezpieczeństwo takie nie istnieje). Najbezpieczniej czują się uczniowie i studenci, wśród których odsetek takich deklaracji jest jeszcze wyższy (71%).⁴⁸⁷ Jeśli wyniki te porównamy z raportem z września 2005 roku, w którym to 83% ankietowanych na zadane pytanie „Czy zgadza się Pan(i) z opinią, że Polska może stać

⁴⁸⁵ W kwietniu 2003 r. czterech mężczyzn fotografowało synagogę we Wrocławiu. W czerwcu 2003 zauważono podejrzaną zachowanie obywatela Omanu na lotnisku w Krakowie. We wrześniu 2003 obywatel Pakistanu filmował terminale w Gdańsku i Warszawie, co dowodzi, iż mógł kręcić film instruktażowy. Zatrzymano ponadto na lotnisku w Balicach Mourada Achi oraz w maju 2004 z Polski wyjechał Ahmed Ammar, wielkopolski imam, który został aresztowany po przylocie do Jemenu.

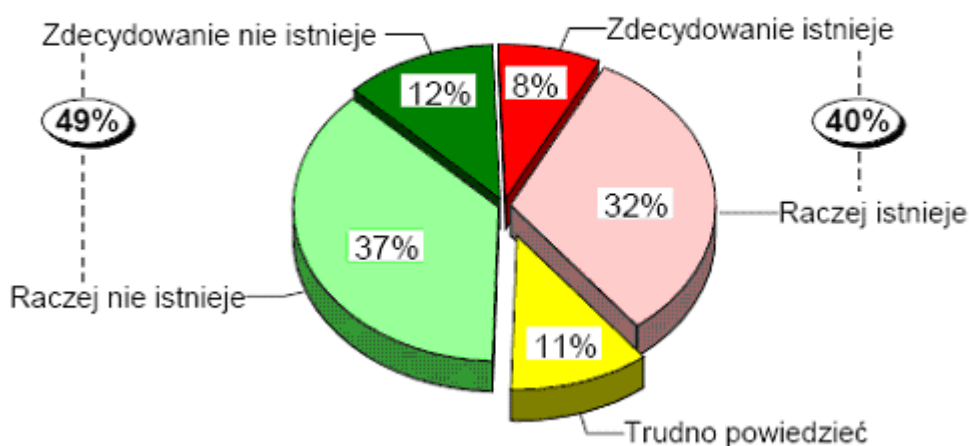
⁴⁸⁶ J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu...*, op.cit., s. 62-64.

⁴⁸⁷ M. Strzeszewski, *Komunikat z badań „O udziale polskich żołnierzy w operacjach militarnych za granicą, tarczy antyrakietowej i zagrożeniu terroryzmem”*, CBOS, Warszawa, luty 2008, s. 2-3.

się celem ataków terrorystycznych ze strony fundamentalistów muzułmańskich?” odpowiedziało TAK, a jedynie 13% odpowiedziało NIE⁴⁸⁸, widać wyraźny wzrost poczucia bezpieczeństwa obywateli Rzeczypospolitej. Wiąże się to niewątpliwie ze skutecznym działaniem zarówno instytucji UE, jak i agencji narodowych oraz obecnością polskich Sił Zbrojnych w Afganistanie a także z wycofaniem się polskiego kontyngentu wojskowego z Iraku. Zagrożenie to może wzrosnąć w związku z tragiczną śmiercią polskiego geologa Piotra Stańczaka w lutym 2009 roku na terytorium Pakistanu. Ciało geologa wróciło do kraju 29 kwietnia 2009 roku. Bestialstwo mordu może pośrednio wpłynąć na odczucia Polaków, chociaż wydają się, że umocniło to obywateli w odczuciu, iż z terroryzmem należy bezwzględnie walczyć w każdym rejonie świata.

Rysunek 6. Zagrożenie terroryzmem w opiniach Polaków.

CZY, PANA(I) ZDANIEM, ISTNIEJE W TEJ CHWILI NIEBEZPIECZEŃSTWO ATAKÓW TERRORYSTYCZNYCH ZE STRONY FUNDAMENTALISTÓW ISLAMSKICH NA TERYTORIUM POLSKI CZY TEŻ NIE?

Źródło: M. Strzeszewski, *Komunikat z badań „O udziale polskich żołnierzy w operacjach militarnych za granicą, tarczy antyrakietowej i zagrożeniu terroryzmem”*, CBOS, Warszawa, luty 2008, s. 2.

3.2 POLSKIE USTAWODAWSTWO WOBEC TERRORYZMU

Zmiana krajobrazu bezpieczeństwa międzynarodowego po 11 września 2001 roku wymusiły na poszczególnych państwach narodowych koordynację wysiłków w zwalczaniu zjawiska terroryzmu. Domeną państwa narodowego a zarazem tradycyjnym instrumentem w tej walce są regulacje prawne. Uregulowania te można rozpatrywać na różnych poziomach: począwszy od norm prawnych organizacji międzynarodowych,

⁴⁸⁸ A. Grudniewicz, *Komunikat z badań „Poczucie zagrożenia terroryzmem oraz akceptowane działania zwiększające bezpieczeństwo obywateli”*, CBOS, Warszawa, wrzesień 2005, s. 1.

które są następnie implementowane do porządków krajowych, a kończąc na ustawodawstwie wewnętrznym, będącym podstawowym narzędziem każdego państwa. Polska, jako członek NATO oraz UE, jest aktywnym uczestnikiem koalicji antyterrorystycznej, co obliguje do wywiązywania się ze swoich międzynarodowych oraz bilateralnych zobowiązań traktatowych.⁴⁸⁹

Celem skutecznego zwalczania terroryzmu w prawie krajowym niezbędne jest sprecyzowanie - z czym mamy do czynienia. Wrócić zatem należy do problemu definicji terroryzmu, tym razem w wymiarze polskiego prawa karnego.⁴⁹⁰ Jak twierdzi Krzysztof Indeck, nie ma potrzeby tworzenia jednej, ogólnej definicji terroryzmu, aby narzucać odpowiedzialność za takowe czyny. Wystarczy stworzyć enumeratywny katalog czynów, których popełnienie stanowić będzie okoliczność kwalifikującą do postawienia sprawcy przed wymiarem sprawiedliwości.⁴⁹¹ Stanisław Pikulski wymienia z kolei 11 czynników, które trzeba mieć na uwadze podczas kreacji modelu odpowiedzialności za czyny terrorystyczne. Autor twierdzi, że reakcja karna powinna być kompromisem między pomiędzy potrzebą ścigania sprawców a zasadami prawa karnego, penitencjarnego oraz konstytucyjnego.⁴⁹²

Ustawodawstwo dotyczące zwalczania terroryzmu pochodzić może zarówno z prawa administracyjnego, jak i karnego. Jednak to prawo karne jest głównym narzędziem reakcji na terroryzm. Marian Filar w 2002 roku pisał, iż „*polskie prawo karne nie zawiera żadnych wyodrębnionych regulacji odnoszących się bezpośrednio do terroryzmu*”.⁴⁹³ Za autorem należy przyjąć tezę, iż do roku 2004 polskie prawo nie zawierało definicji aktu terrorystycznego czy przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Brak było zatem specjalnych zapisów dotyczących tej grupy przestępstw. Posługiwano się terminem terroryzmu w tzw. ustawach

⁴⁸⁹ Więcej na temat udziału Polski w koalicji antyterrorystycznej: P. Mickiewicz, *Polska w koalicji antyterrorystycznej – wnioski dla polityki bezpieczeństwa RP*, Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej 2005, nr 1 (160); S. Kamiński, *Polska w międzynarodowej koalicji przeciwko terroryzmowi*, „Bezpieczeństwo narodowe” 2006, nr 2 oraz P. Mickiewicz, *Polska koalicji antyterrorystycznej. Cele strategiczne polityki zagranicznej i bezpieczeństwa na początku XXI wieku* – tekst na http://www.wns.dswe.pl/fileadmin/user_upload/wszechnica/02.pdf

⁴⁹⁰ Więcej na temat definicji terroryzmu w korelacji prawo międzynarodowe – prawo polskie patrz w: J. Sobczak, *The Disputes over the Definition of Terrorism and Polish Law*, [w:] J. Babiak, S. Wojciechowski, (red.), *Terrorist Pandora's Box. Analysis of chosen terrorist issue*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2008, s. 9-28.

⁴⁹¹ K. Indeck, *W sprawie definicji normatywnej terroryzmu...*, *op.cit.*, s. 287.

⁴⁹² S. Pikulski, *Prawne środki...*, *op.cit.*, s. 108-109.

⁴⁹³ M. Filar, *Terroryzm – problemy definicyjne oraz regulacje prawne w polskim prawie karnym...*, *op.cit.*, s. 27. Por.: M. Marcinko, *Przestępstwa o charakterze terrorystycznym w świetle prawa międzynarodowego a prawo polskie*, [w:] *Polska wobec terroryzmu*, Instytut Studiów Strategicznych, Kraków 2002, s. 77-106 oraz inne artykuły w tejże publikacji.

okołokodeksowych, czego przykładem jest ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu z 24 maja 2002 r.⁴⁹⁴ W ustawie tej czytamy, iż do zadań ABW należy m.in. wykrywanie przestępstw terroryzmu, a do zadań AW rozpoznawanie międzynarodowego terroryzmu. Czytając ustawę odnieść można wrażenie, że deklaruje się walkę ze zjawiskiem, którego de facto nie zdefiniowano. Zwalczanie zjawiska w omawianym okresie odbywało się zatem na podstawie zapisów kodeksu karnego, zawartych w znakomitej większości w części szczególnej kodeksu.⁴⁹⁵

Przełomem była nowelizacja kodeksu karnego⁴⁹⁶, która weszła w życie 1 maja 2004 roku, a więc w dniu akcesji Polski do Unii Europejskiej. Nowelizacja wprowadziła do polskiego porządku prawnego definicję normatywną przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Zabieg ten był spowodowany koniecznością dostosowania polskiego prawa do wymogów unijnych, a mianowicie do zaleceń decyzji ramowej Rady z 13 czerwca 2002 roku, w myśl której wszystkie państwa członkowskie zostały zobligowane do przyjęcia jednolitej definicji takiego przestępstwa. Definicja takiego przestępstwa zawarta została w art. 115 § 20 kodeksu karnego. Przepis ten stanowi, iż przestępstwo takie jest czynem zabronionym, zagrożonym karą pozbawienia wolności, której granica wynosi conajmniej 5 lat, popełnionym w celu:

- poważnego zastraszenia wielu osób,
- zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności,
- wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takiego czynu.

Jest to zatem przestępstwo powszechne, czyli takie, które popełnić może każda osoba fizyczna. Kodeks karny oprócz przepisu art. 115 § 20 zawiera jeszcze trzy przepisy dotyczące terroryzmu – art. 65 § 1 dotyczący wymiaru kary oraz środków karnych wobec sprawcy przestępstwa o charakterze terrorystycznym, art. 110 § 1 dotyczący

⁴⁹⁴ Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. 2002 nr 74, poz. 676 z późn. zmianami).

⁴⁹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88, poz. 553 z późn. zmianami). Szerzej w: S. Pikulski, *Prawne środki...*, op.cit., s. 109-119, M. Filar, *Terroryzm – problemy definicyjne oraz regulacje prawne w polskim prawie karnym...*, op.cit., s. 27-36, J. Pawłowski (red. naukowa), *Walka z terroryzmem we współczesnym świecie...*, op.cit., 76-84, J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, op.cit., s. 91-101.

⁴⁹⁶ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy - kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2004 nr 93 poz. 889).

stosowania polskiej ustawy wobec cudzoziemca lub obywatela polskiego, którzy dopuścili się przestępstwa o charakterze terrorystycznym oraz art. 258 § 2 mówiący o tym, iż działalność w zorganizowanej grupie lub związku mającym na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym jest czynem podlegającym penalizacji. Wszystkie te przepisy w swej treści zawierają stwierdzenie „przestępstwo o charakterze terrorystycznym”.⁴⁹⁷ Oczywiście należy podkreślić, że w gronie prawników polskich istnieją spory, co do poszczególnych sformułowań w powyższych przepisach, w szczególności do art. 115 § 20. Zarzuca się m.in. brak precyzji względem penalizacji (górną granicę kary jest podobna w ponad 250 przepisach), wyłączenie z jurysdykcji czynności przygotowawczych czy fakt istnienia zjawiska tzw. fałszywego terroryzmu.⁴⁹⁸ Ogólnie jednak przyjąć należy, że polski system prawny nie jest „bezbronny” względem terroryzmu, lecz brakuje mu odpowiedniej aparatury pojęciowej. Niezwykle trafnie problem obrazuje Robert Zgorzały gorzko stwierdzając, że zarówno terrorysta, jak i pospolity przestępca w świetle polskiego prawa odpowiadać za swe czyny będą na podobnych zasadach, mimo różnych celów i diametralnie różnej szkodliwości społecznej swoich działań.⁴⁹⁹ Słabość zatem naszej ustawy leży w braku dokładnie określonej terminologii terroryzmu. Termin „przestępstwo o charakterze terrorystycznym” zdaje się być zbyt ogólny i rozległy. W tym celu też trwają obecnie prace nad polskim prawem antyterrorystycznym, które kodyfikować ma działania antyterrorystyczne. Celem legislacji będzie uregulowanie współpracy pomiędzy służbami oraz stworzenie krajowego systemu przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym.⁵⁰⁰

Dostosowanie polskiego prawa do wymogów unijnych niosło ze sobą również konieczność implementacji do rodzimego porządku prawnego postanowień o Europejskim Nakazie Aresztowania. Mimo skuteczności tego oręża w walce z terroryzmem, podniosły się głosy, iż ENA jest niezgodny z art. 55 Konstytucji RP zabraniającym ekstradycji polskiego obywatela. Wątpliwości rozwiązał wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 kwietnia 2005 roku, który w wyroku uznał, iż implementujący

⁴⁹⁷ Więcej w: J. Barcik, *Akt terrorystyczny i jego...*, *op.cit.*, s. 105-120.

⁴⁹⁸ Dla przykładu poinformowanie kierownictwa szpitala, placówki oświaty czy lotniska o rzekomo podłożonym ładunku wybuchowym sądzone będzie zazwyczaj na kanwie przepisu art. 66 Kodeksu wykroczeń. Te i inne polemiki w: T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy...*, *op.cit.*, s. 147-152 oraz K. Indeck, *W sprawie definicji normatywnej terroryzmu...*, *op.cit.*, s. 289-292.

⁴⁹⁹ R. Zgorzały, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w polskim prawie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 7-8, s. 77-78.

⁵⁰⁰ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 927.

przepis 607 § 1 jest niezgodny z art. 55 Konstytucji.⁵⁰¹ Powstała zatem dychotomia w relacjach Polska – UE zobowiązała polskiego ustawodawcę do zmian w konstytucji i kodeksie postępowania karnego. 8 września 2006 roku została zmieniona Konstytucja RP, która od 6 listopada 2006 roku jednoznacznie dopuszcza możliwość przekazania polskiego obywatela na podstawie ENA. Z dniem 1 maja 2004 wprowadzono również do kodeksu postępowania karnego dwa nowe rozdziały: 65a - dotyczy przypadków, gdy polski organ sądowy występuje do innego państwa członkowskiego o przekazanie osób ściganych na podstawie ENA oraz 65b - dotyczy sytuacji, gdy organ sądowy innego państwa członkowskiego UE występuje do polskich organów sądowych o przekazanie osób ściganych na podstawie ENA. Instytucja ENA jest niezwykle istotnym narzędziem w walce z międzynarodowym terroryzmem, dlatego jego implementacja do polskiego porządku prawnego niewątpliwie podniosła skuteczność polskiego systemu. W kodeksie karnym wśród regulacji dotyczących zwalczania terroryzmu znajdziemy ponadto przepisy pozwalające na powołanie tzw. wspólnych zespołów śledczych (art.589b-589f kodeksu postępowania karnego), których celem jest pomoc prawna udzielana przez polskie organy prawne organom państwa członkowskiego w związku z prowadzonym na terytorium Polski postępowaniem przygotowawczym dotyczącym przestępstwa o charakterze terrorystycznym.⁵⁰²

3.3 ZOBOWIĄZANIA BILATERALNE RP W ZWALCZANIU TERRORYZMU

Równie istotna jak współpraca międzynarodowa w zakresie zwalczania terroryzmu jest współpraca regionalna oraz bilateralna. Rozpad bloku wschodniego, w wyniku którego instytucja „Wielkiego Brata” utraciła rację bytu, doprowadził do pewnego novum: oto po raz pierwszy państwa Europy Środkowej, a więc i Polska, stanęły przed wyzwaniem zapewnienia sobie subregionalnego bezpieczeństwa będąc w stanie „osierocenia” politycznego. Państwa zachodnie, skupione w znakomitej większości w gremiach pokroju NATO bądź UE, z ciekawością spoglądały w kierunku swoistej „próżni bezpieczeństwa”, która powstała w tym regionie, konstytuując pewien rodzaj „poczekalni” do integracji europejskiej. Fakt ten stał się punktem wyjścia dla wszelkich inicjatyw na rzecz bezpieczeństwa, będących rzeczywistym sprawdzianem

⁵⁰¹ J. Barcik, *Dorobek antyterrorystyczny Unii Europejskiej...*, op.cit., s. 286.

⁵⁰² M. Marcinko, *Wybrane aspekty walki z terroryzmem w prawie międzynarodowym*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych, Dęblin 2008, s. 43.

dojrzałości politycznej. Region, w którym znajduje się Polska, może stać się przedmiotem „nowego biznesu” dla terrorystów w niedalekiej przyszłości, dlatego niezbędne jest współdziałanie z partnerami bliższymi oraz dalszymi.⁵⁰³

Poprzez rozwój stosunków bilateralnych wyraża się polska racja stanu w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego. W *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* z 2007 roku znajdziemy zapisy mówiące, iż „zagrożeniem dla Europy, w tym i dla Polski, jest zorganizowany terroryzm międzynarodowy”. Twierdzi się, że „Polska rozwija intensywną współpracę i przyjazne stosunki ze wszystkimi sąsiadami; (...) rozwija również współpracę dwustronną i wielostronną z pozostałymi państwami Europy Środkowej i Wschodniej” oraz „szczególna waga przywiązywana jest do stosunków z państwami, które przygotowują się do członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim i Unii Europejskiej lub też deklarują wolę wstąpienia do tych organizacji”.⁵⁰⁴ Problem terroryzmu często pojawia się w Strategii, co dowodzi, iż postrzegany jest jako jedno z głównych zagrożeń dla bezpieczeństwa RP obecnie. Niewątpliwie zatem budowanie regionalnych sojuszy oraz zawieranie traktatów z sąsiadami oraz innymi partnerami wpływa na realizację szeroko pojętego interesu bezpieczeństwa RP. Interes ten, będący jednym z głównych celów polskiej polityki zagranicznej, wyraża się w potrzebach oraz wartościach polskiego społeczeństwa znajdujących swe ujście w traktatach oraz układach dwustronnych, w których układające strony zobowiązują się m.in. do współpracy w dziedzinie zwalczania zorganizowanej przestępczości, terroryzmu, naruszeń bezpieczeństwa cywilnej żeglugi powietrznej i morskiej.⁵⁰⁵

Tabela 6. Traktaty oraz układy zawarte przez Polskę z partnerami zagranicznymi, w których wymieniono współpracę w zwalczaniu terroryzmu.

Lp.	Państwo	Data zawarcia umowy
1	Białoruś	23.06.1992
2	Bułgaria	25.02.1993
3	Czechy	06.10.1991
4	Estonia	02.07.1992
5	Francja	09.04.1991

⁵⁰³ A. Hejduk, *Współpraca i działania państw Europy Środkowo-Wschodniej dla bezpieczeństwa międzynarodowego, w kontekście istniejącego zagrożenia terrorystycznego*, Collegium Civitas, Warszawa 2007. Tekst dostępny online na stronie: <http://www.ksmcc.pl/publ/agnieszkahejduk4.pdf>

⁵⁰⁴ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2007.

⁵⁰⁵ W. Śmiałek, *Zobowiązania traktatowe Polski w dziedzinie zwalczania terroryzmu*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 355.

6	Grecja	12.06.1996
7	Gruzja	20.04.1993
8	Hiszpania	26.10.1992
9	Litwa	26.04.1994
10	Łotwa	01.07.1992
11	Mołdawia	15.11.1994
12	Niemcy	17.06.1991
13	Rosja	22.05.1992
14	Rumunia	25.01.1993
15	Słowacja	06.10.1991
16	Turcja	03.11.1993
17	Uzbekistan	11.01.1995
18	Węgry	06.10.1991
19	Włochy	11.10.1991

Opracowanie własne na podstawie: W. Śmiałek, *Zobowiązania traktatowe Polski w dziedzinie zwalczania terroryzmu*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 360 oraz Internetowej Bazy Traktatowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej na http://www.msz.gov.pl/Internetowa_Baza_Traktatowa.8522.html

Równie istotnym elementem polityki traktatowej Polski są umowy resortowe i rządowe o zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości oraz terroryzmu, które pojawiły się po roku 1991. Umowy te wyrażają aktualne potrzeby państwa w przedmiotowych zakresach oraz są dowodem elastyczności międzynarodowej państwa. Zupełnym novum stało się normowanie współpracy poszczególnych komórek MSWiA oraz instytucji podporządkowanych temu resortowi odpowiedzialnych za tę walkę (Straż Graniczna bądź Komenda Główna Policji). W poniższej tabeli przedstawiłem wykaz umów rządowych i resortowych w zakresie zwalczania przestępczości zawartych przez Polskę zarówno z państwami europejskimi, jak i równie egzotycznymi partnerami, takimi jak chociażby Wietnam.⁵⁰⁶

Tabela 7. Zobowiązania do współpracy w zwalczaniu terroryzmu w wybranych umowach bilateralnych rządowych i resortowych zawartych przez Polskę.

Lp.	Państwo	Data zawarcia umowy
1	Arabia Saudyjska	25.06.2007
2	Armenia	06.09.2004
3	Austria	10.06.2002
4	Azerbejdżan	04.06.2008
5	Belgia	13.11.2000 (08.11.1996)
6	Białoruś	08.12.2003 (24.04.1992 -MSWiA)
7	Brazylia	09.10.2006
8	Bułgaria	19.06.2002 (22.04.1993 – MSWiA)*

⁵⁰⁶

* - umowa utraciła ważność

** - umowa dotyczy Czechosłowacji

9	Chile	13.10.2006
10	Chorwacja	08.11.1994 - MSWiA
11	Cypr	18.02.2005 (26.10.1992 – MSWiA)
12	Czechy	21.06.2006 (06.09.1991)** (12.04.1995 – MSWiA)
13	Egipt	17.10.1996
14	Estonia	26.06.2003
15	Finlandia	04.11.1999
16	Francja	12.09.1996
17	Grecja	18.06.1993 (nie weszła w życie)
18	Gruzja	31.05.2007
19	Hiszpania	27.11.2000
20	Holandia	30.10.1996
21	Indie	17.02.2003
22	Indonezja	02.07.2005
23	Irlandia	12.05.2001
24	Kazachstan	24.05.2002
25	Litwa	14.03.2006 (04.04.2000; 28.09.1992 – MSWiA)
26	Łotwa	14.07.1994 - MSWiA
27	Macedonia	16.06.2008
28	Maroko	26.06.1995 - MSWiA
29	Meksyk	25.11.2002
30	Mołdawia	22.10.2003
31	Niemcy	18.06.2002 (06.11.1991)
32	Rosja	19.01.1992 (20.11.1992 – MSWiA)
33	Rumunia	11.07.2001 (13.08.1992 – MSWiA)*
34	Słowacja	23.03.2004 (30.03.1993 – MSWiA)
35	Słowenia	28.08.1996
36	Szwecja	13.04.2005
37	Tadżykistan	27.05.2003
38	Tunezja	26.09.1994
39	Turcja	07.04.2003 (30.01.1993 – MSWiA)
40	Ukraina	03.03.1999 (12.03.1992 – MSWiA)
41	USA	22.07.1996
42	Uzbekistan	21.10.2002
43	Węgry	15.05.1996 (10.02.1992 – MSWiA)
44	Wietnam	28.07.2003
45	Włochy	04.06.2007 (03.07.1997 – MSWiA)
46	Wielka Brytania	27.02.1997

Opracowanie własne na podstawie: W. Śmiałek, *Zobowiązania traktatowe Polski w dziedzinie zwalczania terroryzmu*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 360; Wykaz dwustronnych umów międzynarodowych dotyczących współpracy policyjnej, Komenda Główna Policji na http://www.policja.pl/portal/pol/94/1348/Wykaz_dwustronnych_umow_miedzynarodowych.html oraz Internetowa Baza Traktatowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej na http://www.msz.gov.pl/Internetowa_Baza_Traktatowa,8522.html

3.4 ZOBOWIĄZANIA MULTILATERALNE RP W ZWALCZANIU TERRORYZMU

Polska jest aktywnym członkiem ONZ, Rady Europy, NATO, Unii Europejskiej oraz bierze udział w procesie OBWE. RP jest aktywnym członkiem w międzynarodowej działalności przeciw terroryzmowi poprzez wywiązywanie się ze swoich zobowiązań traktatowych, ratyfikowanie i przyjmowanie konwencji antyterrorystycznych uchwalanych w łonie wymienionych organizacji. Uczestnictwo w międzynarodowych układach i konwencjach determinuje krajowe działania nakładające na państwo wiele zobowiązań, tak jak chociażby art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego czy też przewidywana klauzula solidarności w nowym Traktacie Lizbońskim.

W ramach ONZ Polska podpisała, a następnie ratyfikowała większość z konwencji i protokołów antyterrorystycznych przygotowanych pod auspicjami tej organizacji, co dowodzi, iż sumiennie realizujemy swoje zobowiązania prawnomiędzynarodowe. Na podstawie ostatniego, piątego raportu z 8 maja 2006 roku, przedłożonego Komitetowi Kontrterrorystycznemu Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczącego implementacji postanowień rezolucji 1373 wynika, iż Rzeczpospolita Polska podpisała wszystkie z konwencji i protokołów ONZ dotyczących terroryzmu.⁵⁰⁷ Wciąż nie weszła w życie wobec Polski Konwencja w sprawie zwalczania terroryzmu jądrowego.⁵⁰⁸

Tabela 8. Polska wobec konwencji antyterrorystycznych ONZ.

Lp	Nazwa konwencji	Data sporządzenia	Data wejścia w życie	Data wejścia w życie w stosunku do Polski
1	Konwencja w sprawie przestępstw i niektórych innych czynów popełnionych na pokładzie statków powietrznych	14.09.1963	04.12.1969	17.06.1971
2	Konwencja o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi	16.12.1970	14.10.1971	20.04.1972
3	Konwencja o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego	23.09.1971	26.01.1973	27.02.1975
4	Konwencja o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom	14.12.1973	20.02.1977	13.01.1983

⁵⁰⁷ Fifth supplementary report to the report transmitted to the Counter-Terrorism Committee on 21 December 2001 on the measures taken by the Republic of Poland to implement the provisions of Security Council resolution 1373 (2001), s. 16. Tekst online na:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/342/52/PDF/N0634252.pdf?OpenElement>

⁵⁰⁸ Por.: raport złożony Sekretarzowi Generalnemu przez Grupę Roboczą ONZ ds. Terroryzmu z dnia 25 lipca 2008 roku pt.: *Measures to eliminate international terrorism*, s. 25. Dokument dostępny na stronie: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/439/91/PDF/N0843991.pdf?OpenElement>

	korzystającym z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom			
5	Międzynarodowa konwencja przeciwko braniu zakładników	17.12.1979	03.06.1983	24.06.2000
6	Konwencja o ochronie fizycznej materiałów jądrowych	03.03.1980	08.02.1987	08.02.1987
7	Protokół o zwalczaniu bezprawnych czynów przemocy w portach lotniczych obsługujących międzynarodowe lotnictwo cywilne	24.02.1988	06.08.1989	11.09.2004
8	Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej	10.03.1988	01.03.1992	01.03.1992
9	Protokół w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym	10.03.1988	01.03.1992	01.03.1992
10	Konwencja w sprawie znakowania plastycznych materiałów wybuchowych w celu ich wykrywania	01.03.1991	21.06.1998	25.11.2006
11	Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu terrorystycznych ataków bombowych	15.12.1997	23.05.2001	04.03.2004
12	Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu	19.12.1999	10.04.2002	26.10.2003
13	Międzynarodowa konwencja w sprawie zwalczania aktów terroryzmu jądrowego	13.04.2005	07.07.2007	---
14	Globalna Strategia Zwalczania Terroryzmu	08.09.2006	08.09.2006	08.09.2006

Opracowanie własne na podstawie: J. Symonides, *Prawnomiędzynarodowe aspekty walki z terroryzmem*, „Sprawy Międzynarodowe” 2001, nr 4, s. 25-26 oraz Internetowa Baza Traktatowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej na <http://www.msz.gov.pl/Internetowa,Baza,Traktatowa,8522.html>

Z punktu widzenia Polski współpraca międzynarodowa jest kluczowym aspektem zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego kraju, dlatego też RP wypełnia wszelkie zalecenia i konsekwentnie ratyfikuje oraz wprowadza w życie konwencje Rady Europy. RP, będąc członkiem Rady Europy od 26 listopada 1991 roku, podpisała większość konwencji tej organizacji. Na chwilę obecną, tj. rok 2009, wciąż brakuje ratyfikacji konwencji o cyberprzestępczości, która została przez Polskę jedynie podpisana w dniu jej sporządzenia.

Tabela 9. Polska wobec konwencji antyterrorystycznych Rady Europy.

Lp.	Nazwa konwencji	Data sporządzenia	Data wejścia w życie	Data wejścia w życie w stosunku do Polski
1	Europejska konwencja o ekstradycji	13.12.1957	18.04.1960	13.09.1993
2	Europejska konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych	20.04.1959	12.06.1962	17.06.1996
3	Europejska konwencja o	15.05.1972	---	---

	przekazywaniu postępowań w sprawach karnych			
4	Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu	27.01.1977	04.08.1978	01.05.1996
5	Europejska konwencja o odszkodowaniach dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy	24.11.1983	---	---
6	Konwencja o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa	08.11.1990	01.09.1993	01.04.2001
7	Konwencja o cyberprzestępczości	23.11.2001	01.07.2004	---
8	Konwencja Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi	16.05.2005	01.06.2007	01.08.2008
9	Konwencja Rady Europy o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa oraz o finansowaniu terroryzmu	16.05.2005	01.05.2008	01.05.2008

Opracowanie własne na podstawie: Internetowej Bazy Traktatowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej na <http://www.msz.gov.pl/Internetowa,Baza,Traktatowa,8522.html>

Równie aktywnie Polska działa na forum Unii Europejskiej, gdzie sukcesywnie i bez opóźnień wdraża się unijną legislację w życie. RP wprowadza w życie założenia unijnej Strategii w sprawie Zwalczania Terroryzmu oraz aktualizowanego raz do roku Planu Działania UE w sprawie Zwalczania Terroryzmu.⁵⁰⁹ W raporcie Europejskiego Koordynatora ds. Zwalczania Terroryzmu z 26 maja 2008 roku w sprawie implementacji tych dokumentów Polska prezentuje się jako kraj systematyczny, który przyjął znakomitą większość unijnej legislacji.⁵¹⁰ Polscy eksperci biorą udział w pracach komórek, takich jak COTER, Grupie Zadaniowej Szefów Policji, Europol-u, CTG, Eurojust-u, SitCen-u, w eksperckiej sieci CIWIN oraz CTTF. Sukcesem Polski było również zaproszenie naszego kraju na forum obrad grupy G-6. Polska bierze udział w ramach misji antyterrorystycznych w Afganistanie oraz brała udział w misji w Iraku. Ponadto aktywność naszego kraju przejawia się chociażby w działaniach, takich jak zorganizowanie wspomnianej już Międzynarodowej Konferencji w sprawie Zwalczania Terroryzmu w listopadzie 2001 roku czy też utworzenie w marcu 2005 roku Polsko-Amerykańskiej Grupy Roboczej ds. Zwalczania Terroryzmu (*Joint Counter-Terrorism Working Group*).⁵¹¹ RP brała czynny udział w kształtowaniu unijnej Strategii w sprawie Zwalczania Terroryzmu, co wyrażało się poprzez uwzględnianie uwag MSWiA oraz

⁵⁰⁹ M. Marcinko, *Wybrane aspekty walki z terroryzmem w prawie międzynarodowym...*, op.cit., s. 39.

⁵¹⁰ *Implementation of the Strategy and Action Plan to Combat Terrorism*. Dokument dostępny na stronie: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st09/st09416-ad01re01.en08.pdf>

⁵¹¹ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, op.cit., s. 195-196.

MSZ w ostatecznej wersji dokumentu.⁵¹² Rzeczpospolita przywiązuje dużą wagę do wymiany informacji oraz poszerzania kontaktów z partnerami NATO, a ponadto podpisała Kartę OBWE o zapobieganiu i zwalczaniu terroryzmu, uchwaloną na X Sesji Rady OBWE w Porto w dniach 6-7 lipca 2002 roku.⁵¹³ Kolejnym wyznacznikiem międzynarodowej aktywności RP była akceptacja oraz implementacja do porządku krajowego ośmiu specjalnych rekomendacji wydanych przez FATF.⁵¹⁴

3.5 POLSKIE ROZWIĄZANIA SYSTEMOWE W WALCE Z TERRORYZMEM

Złożoność i interdyscyplinarność zjawiska terroryzmu determinuje fakt, iż wachlarz służb odpowiedzialnych za zwalczanie zjawiska terroryzmu jest niezwykle szeroki i rozległy.⁵¹⁵ Terroryzm to nie tylko działania związane z użyciem siły, to także cała otoczką zjawiska, taka jak chociażby kwestia finansowania tych działań oraz wymiana informacji. Aby omówić istniejący w Polsce system antyterrorystyczny, należy przede wszystkim wskazać podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo wewnętrzne kraju. W art. 146 ust. 4 pkt 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zapisano wyraźnie, iż „w zakresie i na zasadach określonych w Konstytucji i ustawach Rada Ministrów w szczególności (...) zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz porządek publiczny”.⁵¹⁶ W Polsce wszelkie kwestie ochrony bezpieczeństwa oraz porządku publicznego, a także przeciwdziałanie zdarzeniom zagrażającym bezpieczeństwu porządku publicznego należą do działu sprawy wewnętrzne – zgodnie z ustawą o działaniach administracji rządowej.⁵¹⁷ Minister Spraw Wewnętrznych sprawuje w tym zakresie nadzór nad działalnością służb Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, Obrony Cywilnej Kraju, Prezesa Urzędu ds. Repatriacji i Cudzoziemców, Krajowego Centrum Informacji Kryminalnej oraz Biura Ochrony Rządu. Ponadto był szefem Międzyresortowego Centrum do Spraw Zwalczania

⁵¹² M. Narojek, *Strategia UE w zakresie zwalczania terroryzmu*. Tekst dostępny online na stronie: <http://www.terroryzm.com/article/334/Strategia-UE-w-zakresie-zwalczania-terroryzmu.html>

⁵¹³ M. Marcinko, *Wybrane aspekty walki z terroryzmem w prawie międzynarodowym...*, op.cit., s. 39.

⁵¹⁴ Profil krajowy Polski na stronach Rady Europy na: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20_2008_%20Poland%20E.pdf

⁵¹⁵ K. Liedel, *Rozwiązania organizacyjno-prawne w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce*, [w:] J. Szafrński (red.), *Współczesne zagrożenia terroryzmem oraz metody działań antyterrorystycznych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2007, s. 129-160.

⁵¹⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

⁵¹⁷ Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działaniach administracji rządowej. (Dz.U. z 1997 r. Nr 141, poz. 943)

Przestępczości Zorganizowanej i Międzynarodowego Terroryzmu, a obecnie Międzyresortowego Zespołu do Spraw Zagrożeń Terrorystycznych (powołanego w miejsce poprzednika w 2006 roku).⁵¹⁸ Minister ten nie dysponuje jednak w swym ręku całym instrumentarium potrzebnym do stworzenia kompleksowego systemu reagowania. Zasadniczo jednak przyjąć można za podstawę rozważań stwierdzenie, że Polski system antyterrorystyczny oparty jest na czterech podstawowych filarach: rozpoznanie, zapobieganie, zwalczanie i likwidacja skutków.⁵¹⁹

W Rzeczypospolitej Polskiej zadania antyterrorystyczne realizują następujące podmioty: administracja ogólna, cywilne służby specjalne, resort spraw wewnętrznych, resort obrony narodowej oraz organy finansowe. Każda z tych służb wykonuje swoje ściśle określone zadania, nierzadko jednak zakres czynności operacyjnych wymaga współpracy z innymi służbami, co może prowadzić do dublowania się pewnych czynności. Działania takowe są przedmiotem koordynacji ciał kolegialnych, takich jak Kolegium do Spraw Służb Specjalnych, Wspólnota Informacyjna Rządu, Wydział ds. Przeciwdziałania Zagrożeniom Terrorystycznym MSWiA, Zespół ds. Koordynacji Działań Operacyjno-Rozpoznawczych w Zwalczaniu Terroryzmu Politycznego czy Zespół ds. Kryzysowych.⁵²⁰

Szczególnie wartym uwagi są w tym miejscu polskie służby specjalne – cywilne i wojskowe – mające swój rodowód w okresie po zmianie ustrojowej. Zasadniczo dzielimy je na wywiad i kontrwywiad. Pierwszy zajmuje się przeciwdziałaniem terroryzmowi poza granicami kraju (analiza zagrożeń Polski poza granicami kraju), kontrwywiad zaś za misję przyjmuje działalność antyterrorystyczną na terytorium Polski (analiza zagrożeń w wymiarze wewnętrznym). Obecne służby specjalne powstały w 1990 roku w miejsce Służby Bezpieczeństwa oraz Wywiadu Wojskowego. Do 2002 roku były nimi Urząd Ochrony Państwa (UOP) oraz do 2006 roku Wojskowe Służby Informacyjne (WSI). W 2002 roku zlikwidowano UOP, a w jego miejsce powołano dwie agencje: Agencję Wywiadu oraz Agencję Bezpieczeństwa

⁵¹⁸ D. Góralski, K. Liedel, *System przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce a potrzeba rozwoju*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006, s. 130. Por.: A. Spencer, *What have the new EU members done to combat terrorism after September 11th?*, „International Public Policy Review” 2006, vol. 2, nr 2, s. 100-101.

⁵¹⁹ K. Liedel, *System przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce. Stan obecny a potrzeba rozwoju*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 206-207.

⁵²⁰ K. Liedel, *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego – rozwiązania systemowe na poziomie narodowym i międzynarodowym*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 167.

Wewnętrzny. WSI z kolei rozwiązane zostały w 2006 roku, a w ich miejsce powstały dwie nowe komórki: Służba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW) oraz Służba Wywiadu Wojskowego (SWW). Służby te zostaną omówione w dalszej części pracy.

W Polsce dwie służby pełnią wiodącą rolę w zwalczaniu zjawiska terroryzmu: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Policja. Pomimo iż mają one ściśle sprecyzowane zadania, to obydwie służby ściśle ze sobą współpracują w zakresie zwalczania terroryzmu.

3.5.1 Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) jest instytucją rządową powstałą na mocy ustawy z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. z 2002 r. Nr 74, poz. 676 z późn. zmianami). W art. 5 ust. 1 pkt 2 tejże ustawy czytamy, iż do zadań ABW należy „rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw szpiegostwa, terroryzmu, naruszenia tajemnicy państwowej i innych przestępstw godzących w bezpieczeństwo państwa”.⁵²¹ W skład ABW wchodzi m.in. Departament Kontrwywiadu, Departament Ochrony Ekonomicznych Interesów Państwa i Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej oraz najważniejszy z punktu widzenia opracowania Departament Przeciwdziałania Terroryzmowi.⁵²² Ostatni z wymienionych powołany został do życia 19 września 2005 roku na podstawie zarządzenia nr 75 ówczesnego premiera Marka Belki.⁵²³ Departament ma za zadania m.in. rozpoznanie, zapobieganie oraz zwalczanie zagrożeń terrorystycznych oraz te same czynności wobec osób, których działalność odwołuje się do metod totalitarnych, nazistowskich, faszystowskich bądź nienawiści rasowej.⁵²⁴ Głównym zadaniem ABW jest zwalczanie wszelkich zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. W tym celu funkcjonariuszy ABW wyposażono w szereg uprawnień, w tym między innymi do stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej.⁵²⁵ W strukturze ABW funkcjonują

⁵²¹ Ustawa z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. z 2002 r. Nr 74, poz. 676 z późn. zmianami).

⁵²² Zarządzenie Nr 2 Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. (M.P. 2008 nr 3 poz. 36).

⁵²³ Zarządzenie Nr 75 Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2005 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (M.P. 2005 nr 46 poz. 634).

⁵²⁴ Profil krajowy Polski na stronach Rady Europy na: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20_2008_%20Poland%20E.pdf

⁵²⁵ B. Hołyst, *Terroryzm...*, op.cit., s. 1123.

ponadto Biuro Operacji Specjalnych, do którego zadań należy m.in. przenikanie do struktur mafijnych i terrorystycznych oraz Wydział Zabezpieczenia Realizacji i Działań Antyterrorystycznych, tzw. „V” Wydział ABW. Jest to mała jednostka, jednakże doskonale wyposażona i bardzo skuteczna.⁵²⁶

W październiku 2008 roku w łonie ABW powstało Centrum Antyterrorystyczne.⁵²⁷ CAT stało się zatem kluczowym elementem koordynacji wszystkich działań antyterrorystycznych w RP. Ma wspomagać proces decyzyjny w przypadku realnego zagrożenia atakiem terrorystycznym, monitorować media muzułmańskie, sporządzać pewne algorytmy działań przed zamachem oraz współpracować z analogicznymi centrami antyterrorystycznymi w innych krajach. CAT prowadzi ścisłą współpracę z Rządowym Centrum Bezpieczeństwa (RCB). Utworzenie Centrum Antyterrorystycznego wieńczy wysiłki zmierzające do stworzenia jednego organizmu odpowiedzialnego za przepływ oraz kompleksową analizę informacji dotyczących terroryzmu w Polsce oraz wypełnia rekomendację Komisji Europejskiej związaną z jej misją ewaluacyjną w Polsce.⁵²⁸

3.5.2 Policja.

Policja utworzona została na podstawie ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji.⁵²⁹ W ustawie nie ma bezpośredniego zadania zwalczania terroryzmu, jednakże Policja może ścigać potencjalnych terrorystów na podstawie zapisu art. 115 § 20 kodeksu karnego. Istnieje natomiast wzmianka, iż Policja składa się m.in. z pododdziałów antyterrorystycznych. Policja jest największą w Polsce jednostką siłową, która odpowiada za bezpieczeństwo obywateli oraz walkę z przestępczością. Policja posiada również najwięcej jednostek antyterrorystycznych, z których pierwszą był powołany do życia w 1976 r. Wydział Zabezpieczenia Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych, przemianowany w 1990 r. na Wydział Antyterrorystyczny. Następnie podporządkowano go Komendzie Głównej Policji oraz zmieniono nazwę na Zarząd

⁵²⁶ M. Piekarski, *Polskie jednostki kontrterrorystyczne i taktyczne*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006, s. 176-177. M. Piekarski, *System jednostek taktycznych i kontrterrorystycznych w Polsce*. Tekst dostępny online na: <http://www.terroryzm.com/article/489/System-jednostek-taktycznych-i-kontrterrorystycznych-w-Polsce.html>

Porównaj również komunikat na oficjalnej stronie ABW:

http://www.abw.gov.pl/index?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=230.html

⁵²⁷ Zarządzenie Nr 102 Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 września 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (M.P. 2008 nr 69 poz. 622).

⁵²⁸ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1117-1121.

⁵²⁹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990 Nr 30 poz. 179).

Operacji Antyterrorystycznych (ZOA). 14 kwietnia 2008 roku zarządzeniem nr 372 powołano Biuro Operacji Antyterrorystycznych KGP (BOA KGP), którego zadaniem jest „fizyczne zwalczanie terroryzmu, prowadzenie działań bojowych, koordynowanie i nadzorowanie działań samodzielnych pododdziałów antyterrorystycznych Policji”.⁵³⁰ Jest to główna jednostka kontrterrorystyczna w Polsce i w razie zagrożenie terrorystycznego to na niej spoczywać będzie główny obowiązek działania. Jest to duża i bardzo dobrze wyposażona jednostka, która może błyskawicznie działać w każdym rejonie kraju.

Wśród innych jednostek istniejących przy Policji wymienia się funkcjonujące przy wojewódzkich komendach Samodzielne Pododdziały Antyterrorystyczne Policji (SPAP). Wywodzą się one z utworzonych w latach 70-tych w strukturach ZOMO plutonów specjalnych. Na początku lat 90-tych Plutony Specjalne przemianowana na Kompanie Antyterrorystyczne (KAT), które w latach 1999-2000 przemianowano na Samodzielne Pododdziały Antyterrorystyczne Policji (SPAT lub SPAP).⁵³¹ Są to tzw. „etatowe” jednostki specjalne.⁵³² SPAP-y funkcjonują przy Komendach Wojewódzkich w Gdańsku, Białymstoku, Wrocławiu, Łodzi, Szczecinie, Poznaniu, Krakowie, Katowicach i Rzeszowie. Oprócz SPAP-ów istnieją również Sekcje Antyterrorystyczne przy Komendach w Lublinie, Olsztynie, Bydgoszczy, Kielcach, Opolu, Gorzowie Wielkopolskim i Radomiu.⁵³³ Oprócz jednostek „etatowych”, istnieją także jednostki „nieetatowe” tzw. nieetatowe grupy realizacyjne (NGR) (zwane także grupami szybkiego reagowania lub grupami wsparcia), w skład których wchodzi policjanci na co dzień pełniący zwykłą służbę policyjną. Są to jednostki taktyczne, powoływane doraźnie, biorące udział w zdecydowanej większości w zwalczaniu zjawiska terroru kryminalnego.⁵³⁴

Z innych elementów systemu antyterrorystycznego polskiej Policji należy wymienić także Centralne Biuro Śledcze (publikujące coroczne raporty statystyczne ze swojej działalności, w których znajdziemy sprawozdanie ze zwalczania terroru kryminalnego i terroryzmu w Polsce oraz Wydział Realizacyjny KSP. Ponadto w

⁵³⁰ Zarządzenie Nr 372 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 kwietnia 2008 r. w sprawie regulaminu Komendy Głównej Policji. Por.: B. Hołyst, *Terroryzm...*, op.cit., s. 1132-1134.

⁵³¹ Historia AT w Polsce, Tekst online na: <http://atplatoon.w.interia.pl/polskiat2.html>

⁵³² B. Hołyst, *Terroryzm...*, op.cit., s. 1155.

⁵³³ K. Jałoszyński, *EURO 2012 – budowa jednostki kontrterrorystycznej policji równie ważna jak budowa stadionów*, [w:] K. Liedel (red. naukowa), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007, s. 65.

⁵³⁴ M. Piekarski, *Polskie jednostki kontrterrorystyczne i taktyczne*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006, s. 176-177.

cytowanym już raporcie - dotyczącym implementacji w Polsce rezolucji 1373 - przedłożonemu Radzie Bezpieczeństwa ONZ znajdziemy informacje dotyczące międzynarodowej współpracy polskiej policji w zwalczaniu terroryzmu. Policja współpracuje z Interpołem, Europol, Europejską Policyjną Grupą Roboczą ds. Zwalczania Terroryzmu (PWGT), Grupą Roboczą ds. terroryzmu III filaru UE (TWG) oraz oficerami łącznikowymi z innych krajów.⁵³⁵

3.5.3 Agencja Wywiadu.

Agencja Wywiadu powstała na mocy ustawy z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. z 2002 r. Nr 74, poz. 676 z późn. zmianami). W art. 6 ust. 1 pkt 5 znajdziemy cele AW związane z terroryzmem⁵³⁶, a zatem „rozpoznawanie międzynarodowego terroryzmu, ekstremizmu oraz międzynarodowych grup przestępczości zorganizowanej”. Większość zadań związanych z monitorowaniem działalności organizacji terrorystycznych AW wykonuje poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. Funkcjonariusze AW mają prawo zwrócić się o pomoc do każdej instytucji bądź osoby, jeśli uznają to za niezbędne.⁵³⁷

3.5.4 Służba Wywiadu Wojskowego.

Jak podkreślono we wstępie rozdziału w roku 2006 likwidacji uległy Wojskowe Służby Informacyjne, a w ich miejsc powołano dwie nowe wojskowe służby specjalne, z których jedną jest Służba Wywiadu Wojskowego. SWW powołano na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego.⁵³⁸ Do podstawowych zadań SWW należy między innymi rozpoznawanie i przeciwdziałanie militarnym zagrożeniom zewnętrznym godzącym w obronność Rzeczypospolitej Polskiej oraz zagrożeniom międzynarodowym terroryzmem (art. 6 ust.1 pkt 2). Zadania te realizowane są poza granicami Polski.⁵³⁹ SWW jest służbą „właściwą w sprawach ochrony przed zagrożeniami zewnętrznymi dla obronności

⁵³⁵ Fifth supplementary report to the report transmitted to the Counter-Terrorism Committee on 21 December 2001 on the measures taken by the Republic of Poland to implement the provisions of Security Council resolution 1373 (2001), s. 16. Tekst online na:

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/342/52/PDF/N0634252.pdf?OpenElement>

⁵³⁶ Ustawa z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. z 2002 r. Nr 74, poz. 676 z późn. zmianami).

⁵³⁷ B. Hołyst, *Terroryzm...*, op.cit., s. 1124-1125.

⁵³⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2006 r. Nr 104, poz. 709).

⁵³⁹ B. Hołyst, *Terroryzm...*, op.cit., s. 1125-1126.

Państwa, bezpieczeństwa i zdolności bojowej SZ RP oraz innych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej.”
(art. 2)

3.5.5 Służba Kontrwywiadu Wojskowego.

Podobnie jak w przypadku SWW, tak samo Służba Kontrwywiadu Wojskowego powołana została na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego. Do statutowych zadań SKW należy m.in. rozpoznawanie, zapobieganie oraz wykrywanie popełnianych przez żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową, funkcjonariuszy SKW i SWW oraz pracowników SZ RP i innych jednostek organizacyjnych MON, przestępstw (...) związanych z działalnością terrorystyczną. (art. 5 ust. 1 pkt 1). SKW może współpracować z Żandarmerią Wojskową oraz innymi organami krajowymi. SKW jest zatem służbą „właściwą w sprawach ochrony przed zagrożeniami wewnętrznymi dla obronności Państwa, bezpieczeństwa i zdolności bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwanych dalej „SZ RP”, oraz innych jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej”. (art. 1)

3.5.6 Żandarmeria Wojskowa.

Żandarmeria to wyspecjalizowana służba wchodząca w skład Sił Zbrojnych RP. Powołana została na podstawie ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych. Do zadań Żandarmerii zalicza się m.in. ochranianie życia i zdrowia ludzi oraz mienia wojskowego przed zamachami naruszającymi te dobra.⁵⁴⁰ Zagrożenie terroryzmem wymusiło zmianę wizerunku żandarma oraz struktury całej organizacji. W ŻW utworzono oddziały specjalne mające swoją siedzibę w Mińsku Mazowieckim, Warszawie i Gliwicach. Wyspecjalizowane Jednostki Policji Wojskowej (MPSU) w ramach zwalczania terroryzmu mają dwojaki wymiar: defensywny i ofensywny. Stanowią one wsparcie dla Sił Zbrojnych RP m.in. w Afganistanie oraz uprzednio w Iraku. W czerwcu 2007 roku utworzono Wielonarodowy Batalion Policji Wojskowej NATO (NATO MNMPBAT), w którego przygotowaniu i

⁵⁴⁰ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2001 r. Nr 123, poz. 1353).

formowaniu polska żandarmeria pełniła wiodącą rolę. Batalion ma m.in. zapewniać bezpieczeństwo publiczne w rejonach działania sojuszu.⁵⁴¹

3.5.7 Straż Graniczna oraz Służba Celna.

Straż Graniczna (SG) jest kolejną umundurowaną służbą, która dzięki swojemu uzbrojeniu i wyposażeniu również ponosi odpowiedzialność za bezpieczeństwo antyterrorystyczne. Wagę tej formacji należy zdecydowanie podkreślić ze względu na fakt, iż właśnie ta służba jako pierwsza styka się potencjalnym zagrożeniem czy to na granicach RP, czy też na lotniskach, na które przybywają podróżni z całego świata, w tym potencjalni terroryści. Przykładem takiej działalności było zatrzymanie przez SG 26 września 2003 roku na lotnisku Balice w Krakowie Mourada Achi, obywatela brytyjskiego narodowości algierskiej, poszukiwanego przez Algierię międzynarodowym listem gończym za terroryzm.⁵⁴² Układ z Schengen, którego Polska stała się członkiem 21 grudnia 2007 roku, a na przejściach granicznych lotniczych 30 marca 2008 roku, nie spowodował zaniku tej służby. Obecnie Polska ma jedną z najdłuższych granic zewnętrznych UE o długości ponad 1100 km, której ochrona i szczelność jest statutowym zadaniem Straży Granicznej. SG powołana została do życia na mocy ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej.⁵⁴³ W nowelizacji do ustawy z 13 kwietnia 2007 roku do art. 1 ust. 2 dodano punkty 5c i 5d. Punkt 5d zwiększył zakres kompetencji Straży Granicznej o „*prowadzenie czynności w celu rozpoznawania i przeciwdziałania zagrożeniom terroryzmem*”.⁵⁴⁴ Warto także wspomnieć o niezwykle istotnej prerogatywie Straży Granicznej, a mianowicie o fakcie pełnienia przez funkcjonariuszy SG tzw. „wart ochronnych” (*sky marshalls*) na pokładach niektórych polskich samolotów.⁵⁴⁵

SG posiada również w swoich strukturach małe jednostki antyterrorystyczne. Do tej pory były to tzw. plutony specjalne w liczbie 13, obecnie noszące nazwę Wydziałów Realizacji. Zadaniem tych grup są zatrzymania tzw. wysokiego ryzyka.⁵⁴⁶ W ramach SG znajdziemy również Grupy Kontroli Specjalistycznych i Interwencji, na które

⁵⁴¹ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1127-1130.

⁵⁴² J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu...*, *op.cit.*, s. 62.

⁵⁴³ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. 1990 Nr 78 poz. 462).

⁵⁴⁴ Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2007 nr 82 poz. 558).

⁵⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 grudnia 2005 r. w sprawie wart ochronnych pełnionych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej na pokładzie statku powietrznego (Dz.U. 2005 Nr 266 poz. 2243).

⁵⁴⁶ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1156-1157.

składają się dwa zespoły: Zespół Interwencji Pirotechnicznych oraz Zespół Interwencji Specjalnych.

Działania SG są uzupełniane przez czynności Służby Celnej wykonującej swe czynności na podstawie ustawy z dnia 24 lipca 1999 roku o Służbie Celnej.⁵⁴⁷ Do zadań Służby Celnej należy m.in. kontrola przestrzegania przepisów związanych z przywozem i wywozem towarów; rozpoznawanie, wykrywanie, zapobieganie oraz zwalczanie przestępstw skarbowych oraz kontrola przestrzegania przepisów przez cudzoziemców. W ramach Służby Celnej funkcjonuje ponadto wydział celników do zadań specjalnych - Wydział Zwalczania Przestępczości - w skład którego wchodzi tzw. „grupy mobilne”, prowadzące kontrole m.in. na szlakach komunikacyjnych. Jednostki te dysponują specjalistycznym sprzętem do wykrywania przemytu. Używa się również specjalnie wyszkolonych psów do wykrywania narkotyków i wyrobów tytoniowych. Funkcjonariusze tych grup mogą używać środków przymusu bezpośredniego, jeśli zaistnieje taka potrzeba.

3.5.8 Generalny Inspektor Informacji Finansowej.

Istotnym organem zaangażowanym w zwalczanie terroryzmu na terenie RP jest Generalny Inspektor Informacji Finansowej, który działa na podstawie ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. Ma on przeciwdziałać wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł.⁵⁴⁸ Inspektor jest krajowym koordynatorem zagadnień dotyczących zwalczania finansowania terroryzmu. Obecnie funkcję koordynatora sprawuje Andrzej Parafianowicz. W GIIF pracują funkcjonariusze ABW oraz jednostek podległych ministrowi spraw wewnętrznych. Jest to instytucja niezwykle istotna z punktu widzenia całokształtu walki z terroryzmem, ponieważ Inspektor ma prawo zablokować rachunek bankowy bądź wstrzymać transakcję związaną z „praniem brudnych pieniędzy”. Ministerstwo Finansów szacuje, że w Polsce pierze się około 2 mld USD rocznie – na świecie ok. 600 mld USD.⁵⁴⁹ Warto także nadmienić o intensyfikacji współpracy GIIF z Biurem ds. Przestępczości Zorganizowanej w Prokuraturze Generalnej, celem szybkiego wykrywania

⁵⁴⁷ Ustawa z dnia 24 lipca 1999 roku o Służbie Celnej (Dz.U. 2004 Nr 156 poz. 1641).

⁵⁴⁸ Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu (Dz.U.03.153.1505 z późn. zmianami).

⁵⁴⁹ B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1131-1132.

ewentualnych prób wykorzystania polskiego systemu bankowego do finansowania terroryzmu.⁵⁵⁰

3.5.9 Siły Zbrojne RP oraz Wojska Specjalne.

Polskie siły zbrojne w zakresie walki z terroryzmem pełnią dwojaką rolę: obronnych działań antyterrorystycznych (*antiterrorism*), mających na celu zapewnienie ochrony obiektom wojskowym oraz cywilnym wobec działań terrorystycznych oraz rolę zaczepnych działań antyterrorystycznych (*counterterrorism*), takich jak np. niszczenie organizacji i grup terrorystycznych (vide Afganistan i Irak). Przeciwdziałanie zatem zagrożeniom terrorystycznym w Wojsku Polskim odbywa się w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego dla obiektów, bezpieczeństwa osobowego żołnierzy i pracowników tychże obiektów oraz zapewnienia ochrony dla firm cywilnych i innych instytucji współpracujących z wojskiem. Dotychczas nie odnotowano konieczności użycia wojska w związku z zaistnieniem zagrożenia terrorystycznego w Polsce.⁵⁵¹ W kwestii działalności kontrterrorystycznej wojska polskiego funkcję taką spełniają wojska specjalne, czyli wyspecjalizowane jednostki kontrterrorystyczne. Do jednostek tych w strukturze polskich Sił Zbrojnych zalicza się Grupę Reagowania Operacyjno-Manewrowego im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej – GROM (Jednostka Wojskowa 2305) z Warszawy, 1 Pułk Specjalny Komandosów z Lublińca oraz Morską Jednostkę Działań Specjalnych – „Formoza” z Gdyni.⁵⁵² Zjawisko terroryzmu, a raczej terroru kryminalnego w Polsce, jest przedmiotem zainteresowania resortu MSWiA, dlatego też rola wojska i jego użycia jest kwestią raczej ostateczną.⁵⁵³

3.5.10 Ciała Kolegialne.

Większość wymienionych wyżej organów posiada wzajemne porozumienia o współpracy w zakresie zwalczania zagrożeń terrorystycznych. Koordynacją tych działań zajmują się powołane w tym celu Ciała Kolegialne, których podstawowym zadaniem jest wymiana informacji. Ciała Kolegialne to:

⁵⁵⁰ M. Marcinko, *Wybrane aspekty walki z terroryzmem w prawie międzynarodowym...*, *op.cit.*, s. 44.

⁵⁵¹ Na temat roli Sił Zbrojnych RP w obronie przed atakiem terrorystycznym pisze Z. Mendrala, *Polska wobec zagrożeń terrorystycznych w XXI w. Aspekty militarne*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 176-183.

⁵⁵² B. Hołyst, *Terroryzm...*, *op.cit.*, s. 1134-1154, 1155 oraz 1158-1161.

⁵⁵³ M. Zając, *Siły zbrojne RP w walce z terroryzmem (działania antyterrorystyczne i kontrterrorystyczne)*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004, s. 377.

- Międzyresortowy Zespół do Spraw Zagrożeń Terrorystycznych, którego poprzednikiem było Międzyresortowe Centrum do Spraw Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej i Międzynarodowego Terroryzmu działające przy MSWiA.⁵⁵⁴ Powstało ono na mocy zarządzenia nr 162 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 października 2006 r. w sprawie utworzenia Międzyresortowego Zespołu do Spraw Zagrożeń Terrorystycznych. Do podstawowych zadań Zespołu należy m.in. monitorowanie zagrożeń o charakterze terrorystycznym, ich analiza i ocena, a także przedstawianie opinii i wniosków dla Rady Ministrów; opracowywanie projektów standardów i procedur w zakresie zwalczania terroryzmu. Celem dalszego pogłębienia kwestii powiązanych z aktywnością na polu przeciwdziałania terroryzmowi, powołuje się podzespoły oraz specjalne zespoły zadaniowe, które odpowiadają za realizację zadań związanych z konkretnymi wyzwaniami w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa państwa w kontekście przeciwdziałania terroryzmowi.⁵⁵⁵ Przykładem może być decyzja nr 2 przewodniczącego Zespołu z dnia 8 grudnia 2006 r., na mocy której powołano Stałą Grupę Ekspertką, w skład której wchodzi przedstawiciele podmiotów będących członkami Międzyresortowego Zespołu. Grupa ta przedstawia opinie i rekomendacje dla Zespołu w zakresie rozpoznania, przeciwdziałania i zwalczania terroryzmu.⁵⁵⁶

- Wydział Przeciwdziałania Zagrożeniom Terrorystycznym i Zarządzania Kryzysowego – Centrum Zarządzania Kryzysowego, który działa w ramach Departamentu Analiz i Nadzoru MSWiA, będący sukcesorem powołanego do życia w czerwcu 2005 roku Wydziału ds. Terroryzmu w Departamencie Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego.⁵⁵⁷ Do zadań obecnego Wydziału należy m.in. sporządzanie raportów dotyczących przygotowania służb podległych i nadzorowanych przez Ministra w zakresie zarządzania kryzysowego i przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym, przygotowywanie bieżących analiz, opinii i wniosków w zakresie zarządzania kryzysowego i przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym oraz współpraca z

⁵⁵⁴ Na temat MCdsZPiMT czytaj w: K. Liedel, *System przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce. Stan obecny...*, op.cit., s. 208-212.

⁵⁵⁵ D. Szlachter, *System podmiotowej walki z terroryzmem w Polsce (stan na marzec 2007)*. Tekst dostępny online na: <http://www.terroryzm.com/article/459/System-podmiotowej-walki-z-terroryzmem-w-Polsce-stan-na-marzec-2007.html>

⁵⁵⁶ *Zmiany w systemie przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce*, http://www.cbnt.collegium.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&catid=34%3AAnalizy-i-raporty&id=49%3Azmiany-w-systemie-przeciwdziaania-terroryzmowi-w-polsce&Itemid=49

⁵⁵⁷ Sz. Wudarski, *Wydział do spraw Terroryzmu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – reportaż*, <http://www.terroryzm.com/article/324/Wydzial-do-spraw-Terroryzmu-Ministerstwa-Spraw-Wewnetrznych-i-Administracji-reportaz.html>

Rządowym Centrum Bezpieczeństwa (RCB) i Centrum Antyterrorystycznym ABW (CAT).⁵⁵⁸

- Kolegium do Spraw Służb Specjalnych – Kolegium funkcjonuje w oparciu i cytowaną już ustawę o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, natomiast szczegółowy tryb i zasady funkcjonowania Kolegium oraz zakres czynności jego sekretarza określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 lipca 2002 r. Kolegium działa jako organ opiniotawczo-doradczy w sprawach programowania, nadzorowania i koordynowania działalności służb specjalnych.⁵⁵⁹

- Wspólnota Informacyjna Rządu (WIR) – jest to organ pomocniczy Prezesa Rady Ministrów, powołany do życia na podstawie rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 września 2002 r. w sprawie wymiany informacji istotnych dla bezpieczeństwa zewnętrznego i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej. WIR jest panelem wymiany informacji, którego jednym z przedmiotów prac jest międzynarodowy terroryzm i ekstremizm.⁵⁶⁰

W systemie AT Rzeczypospolitej występują ponadto pewne zespoły koordynujące krajowe działania⁵⁶¹, które przedstawione zostaną w poniższej tabeli.

Tabela 10. Struktury organizacyjne powołane w latach 2002-2008 do koordynowania procedur zwalczania terroryzmu w Polsce.

Lp.	Nazwa struktury	Podstawa powołania	Data
1	Zespół ds. kryzysowych (organ pomocniczy Prezesa Rady Ministrów)	Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów	18.01.2002
2	Międzynarodowe centrum ds. zwalczania przestępczości zorganizowanej i międzynarodowego terroryzmu (organ pomocniczy Prezesa Rady Ministrów)	Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów	30.04.2002
3	Kolegium ds. Służb Specjalnych	Ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu	24.05.2002
4	Zespół ds. koordynacji działań operacyjno-rozpoznawczych w zakresie zwalczania terroryzmu politycznego	Rozporządzenie Rady Ministrów	02.07.2002

⁵⁵⁸

http://bip.mswia.gov.pl/portal/bip/187/18045/Wydzial_Przeciwdzialania_Zagrozeniom_Terrorystycznym_i_Zarzadzania_Kryzysowego_.html

⁵⁵⁹ <http://www.aw.gov.pl/pol/kontrola/kolegium-ds-sluzb-spec-1.html>

⁵⁶⁰ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, op.cit., s. 211-212.

⁵⁶¹ J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu...*, op.cit., s. 68-69.

	(przy Kolegium ds. Służb Specjalnych URM)		
5	Wspólnota Informacyjna Rządu (organ pomocniczy Prezesa Rady Ministrów)	Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów	09.09.2002
6	Zespół zadaniowy ds. koordynacji przeciwdziałania aktom terroru z użyciem materiałów wybuchowych oraz innych zdarzeń noszących cechy zamachu terrorystycznego	Decyzja nr 3-32 szefa Międzyresortowego Centrum ds. Zwalczania Przystępczości Zorganizowanej Międzynarodowego Terroryzmu	10.09.2002
7	Rządowy zespół koordynacji kryzysowej	Rozporządzenie Rady Ministrów	03.12.2002
8	Zespół ds. koordynacji działań operacyjno-rozpoznawczych w zwalczaniu terroryzmu politycznego (organ pomocniczy Prezesa Rady Ministrów)	Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów	12.03.2005
9	Międzyresortowy zespół ds. zagrożeń terrorystycznych	Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów	25.10.2006
10	Zespół zadaniowy – Stała Grupa Ekspercka	Decyzja przewodniczącego Międzyresortowego Zespołu ds. Zagrożeń Terrorystycznych	08.12.2006
11	Zespół Zadaniowy ds. Usystematyzowania Krajowych Regulacji i Rozwiązań Prawnych dotyczących Przeciwdziałania Terroryzmowi	---	sierpień 2008

Źródło: R. Polko, *GROM w działaniach przeciwterrorystycznych*, Biblioteka „Bezpieczeństwa Narodowego”, tom 6, s. 144-145 oraz <http://www.senat.gov.pl/k7/dok/sten/oswiad/dobrzynski/2101o.pdf>

3.5.11 Inne organy.

Z innych organów zaangażowanych w zwalczanie zjawiska na pierwszy plan wysuwa się Ministerstwo Sprawiedliwości, a także podległe mu sądy oraz Prokuratura, która ma obowiązek sądzić za dokonywanie przestępstw o charakterze terrorystycznym. Ważnym orężem tej instytucji jest m.in. możliwość nieprzedłużenia zezwolenia pobytu cudzoziemcowi, jeśli istnieje podejrzenie prowadzenia przez niego działalności terrorystycznej; możliwość stosowania Europejskiego Nakazu Aresztowania, powołania Wspólnych Zespołów Śledczych oraz przepisów w sprawie zatrzymania dowodów lub zabezpieczenia mienia.⁵⁶²

Dla służb takich jak ABW czy Policja zwalczanie terroryzmu jest jednym z priorytetów działalności. Jednakże w zależności od typu zagrożenia w działaniach może wziąć udział szersza gama służb. Rolę mogą tu pełnić np. Biuro Ochrony Rządu (BOR)

⁵⁶² D. Szlachter, *Walka z terroryzmem...*, op.cit., s. 207-208.

oraz jego Zespół Wsparcia Taktycznego, Kontrola Skarbowa oraz jej Wydział Realizacyjny Departamentu Kontroli Skarbowej II (dawna grupa realizacyjna Biura Dokumentacji Skarbowej) i Wywiad Skarbowy, Służba Więzienna i jej Specjalne Grupy Interwencyjne, Specjalistyczne Uzbrojone Formacje Ochronne (SUFO), Straż Ochrony Kolei wraz z funkcjonującymi w jej strukturach Grupami Operacyjno-Interwencyjnymi (SOK) oraz inne straże.

Dodatkowo należy pamiętać o dwu innych instytucjach, które nie biorą udziału w fizycznym zwalczaniu zjawiska, lecz mają niebagatelne znaczenie w nadawaniu mu impulsów. Mowa tu o Radzie Bezpieczeństwa Narodowego (RBN) będącej ciałem doradczym Prezydenta RP, nakreślającej ogólne cele i plany dotyczące bezpieczeństwa, stosunków międzynarodowych i sił zbrojnych oraz Biurze Bezpieczeństwa Narodowego (BBN), które pełni funkcję merytoryczno-organizacyjnego zaplecza Rady Bezpieczeństwa Narodowego, działając w rodzaju think-tank'u.⁵⁶³ Pojawiały się ponadto pomysły utworzenia funkcji Krajowego Koordynatora ds. Przeciwdziałania Terroryzmowi oraz Krajowego Centrum ds. Przeciwdziałania Terroryzmowi, lecz w ostatecznym rozrachunku powołano do życia Centrum Antyterrorystyczne.

3.6 MISJE EWALUACYJNE W POLSCE

W myśl znanego powiedzenia, trwałość łańcucha jest wypadkową trwałości i odporności najsłabszego ogniwa tegoż łańcucha. Idąc tym tropem należy stwierdzić, że skuteczność Unii jako całości zależy od skuteczności poszczególnych państw członkowskich. Wierna tej maksymie Unia Europejska wprowadziła zatem instytucję misji ewaluacyjnych (*peer evaluation*), których zadaniem jest wymiana informacji między państwami członkowskimi a wizytującymi przedstawicielami Komisji Europejskiej bądź Rady UE, jak również ekspertami z państw członkowskich. Na chwilę obecną w Polsce miały miejsce dwie misje ewaluacyjne Unii Europejskiej badające stan przygotowania naszego kraju do zwalczania terroryzmu.

Pierwsza taka misja przebywała w Polsce w dniach 13-17 grudnia 2004 roku. Decydujący głos mieli w niej eksperci z krajów UE w kwestii walki z terroryzmem. We wnioskach misji podkreślono brak systemu koordynującego pracę poszczególnych instytucji, które podlegając różnym organom decyzyjnym nierzadko dublują swoje

⁵⁶³ Profil krajowy Polski na stronach Rady Europy na: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/fight_against_terrorism/4_theme_files/apologie_-_incitement/CODEXTER%20Profiles%20_2008_%20Poland%20E.pdf

działania. Fakt podlegania pod inne procesy decyzyjne oraz współpraca na podstawie porozumień wymagały stworzenia centralnej jednostki koordynującej działania antyterrorystyczne. Podkreślono sprawność wewnętrzną każdej z instytucji oraz przygotowanie merytoryczne pracowników. Ponadto wyrażono uznanie dla stosowanych w Polsce praktyk, takich jak np. działania Straży Granicznej czy podporządkowanie Wywiadu Finansowego Ministerstwu Finansów.⁵⁶⁴ Zebrane wskazówki ze wszystkich państw przekształcono i opublikowano w końcowym raporcie misji w formie zaleceń i tzw. dobrych praktyk (*best practises*).

II runda misji ewaluacyjnej Rady UE w sprawie krajowych systemów zwalczania terroryzmu w kontekście zarządzania kryzysowego gościła w Polsce lutym 2009 roku. 27 lutego doszło do spotkania przedstawicieli misji w Rządowym Centrum Bezpieczeństwa. W czasie pobytu w Polsce członkowie Misji spotkali się również z przedstawicielami MSWiA, Komendy Głównej Policji, Komendy Głównej Straży Granicznej oraz Centrum Antyterrorystycznego Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego celem zapoznania się z narodowym systemem zarządzania kryzysowego w kontekście zagrożeń terrorystycznych.⁵⁶⁵

Z innych misji ewaluacyjnych w Polsce szczególnie istotna była misja, która gościła w Polsce w dniach 7-10 lutego 2006 r., której celem był poznanie charakteru wymiany informacji między Europolem a państwami członkowskimi oraz między państwami członkowskimi.⁵⁶⁶ Równie istotna była misja działająca w dniach 17 – 20 września 2007 r. Celem misji ekspertów Unii Europejskiej w obszarze SIS/SIRENE było sprawdzenie stanu przygotowania naszego kraju do funkcjonowania w ramach Systemu Informacyjnego Schengen.⁵⁶⁷ Z innych misji warto także zasygnalizować misję ewaluacyjną przeprowadzoną przez ekspertów Rady UE w ramach czwartej rundy wzajemnej oceny dotyczącej praktycznego stosowania ENA, goszczącej w Polsce w dniach 29 maja – 1 czerwca 2007 roku.⁵⁶⁸

⁵⁶⁴ K. Liedel, *Misja Ewaluacyjna UE dotycząca zdolności polski w zakresie zwalczania terroryzmu*. Tekst dostępny online na: <http://www.terroryzm.com/article/279/Misja-Ewaluacyjna-UE-dotyczaca-zdolnosci-polski-w-zakresie-zwalczania-terroryzmu.html>

⁵⁶⁵ <http://rcb.gov.pl/komunikaty/?a=159>

⁵⁶⁶ <http://www.policja.pl/portal.php?serwis=pol&dzial=1&id=1084&search=46814>

⁵⁶⁷ <http://www.policja.pl/portal.php?serwis=pol&dzial=1&id=8449&search=46965>

⁵⁶⁸ *Evaluation report on the fourth round of mutual evaluations "the practical application of the European arrest warrant and corresponding surrender procedures between member states" Report on Poland*. Tekst na: <http://www.statewatch.org/news/2009/apr/eu-council-eaw-evaluation-rep-poland.pdf>

3.7 AKTUALNE ZAGROŻENIA ORAZ PERSPEKTYWY ROZWOJU

Polska może czuć się zagrożona atakami z lądu, powietrza i wody⁵⁶⁹, a ponadto atakami biologicznymi oraz radiologicznymi. W warunkach naszego kraju należy liczyć się przede wszystkim z atakami na obiekty, w których urzędują władze administracji państwowej, obiekty infrastruktury krytycznej, użyteczności publicznej oraz takie, których destrukcja mogłaby nieść ze sobą poważne zakłócenia życia codziennego (rurociągi, gazociągi, lotniska, dworce kolejowe, etc.).⁵⁷⁰ Źródłem ataków mogą się stać również placówki dyplomatyczne w miejscach, gdzie trwają konflikty oraz Polska postrzegana jest jako najeźdźca. Obszar naszego kraju może ze względu na swoje tranzytowe położenie oraz przynależność do kręgu kultury Europy Środkowo-Wschodniej stać się doskonałą bazą wypadową dla terrorystów.⁵⁷¹ W korelacji z zagrożeniami terroryzmem występuje niekontrolowana proliferacja broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia, która swym zasięgiem może w niedalekiej przyszłości objąć terytorium Polski. Niebezpieczeństwo to jest mało prawdopodobne, ale nie można go wykluczyć.⁵⁷²

Po 11 września doszło tylko do jednego incydentu noszącego znamiona „terrorystyczny” w odniesieniu do Polski. Mowa tu o eksplozji ładunku wybuchowego przed polskim konsulem w Istambule 1 października 2003 roku. Tło zamachu nie jest do końca znane, ale można przypuszczać, że było to ostrzeżenie dla rządu polskiego.⁵⁷³ Należy także podkreślić, iż wszystkie odnotowane zagrożenia dla RP do końca 2004 roku miały związek z naszą obecnością w Iraku. 18 października 2003 roku katarska telewizja Al-Jazeera nadała przesłania Osamy bin Ladena, który jako miejsce potencjalnego ataku oprócz USA, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Australii, Japonii i Włoch wymienił również Polskę. Równie interesującym przesłaniem był zamieszczony na jednej ze stron arabskich tekst w dniu 21 lipca 2004 roku, w którym napisano: *„Ten list od Ugrupowania Muzułmańskiego at-Tawhid skierowany jest do polskiego rządu krzyżowców, do Polaków, a w szczególności do podłego premiera Marka Belki. Wycofaj swoje siły z Iraku, w przeciwnym wypadku, w wybranym czasie sprawimy, że usłyszysz*

⁵⁶⁹ Na temat zagrożenia terrorystycznego dla Polski ze strony morza piszą K. Kubiak, A. Makowski, P. Mickiewicz, *Polska wobec zagrożenia terroryzmem morskim*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2005.

⁵⁷⁰ J. Piłzys, *Transnarodowe zagrożenia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 190-191.

⁵⁷¹ H. Królikowski, *Źródła zagrożeń terroryzmem dla Polski*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 154-155.

⁵⁷² R.A. Kosta, *Terroryzm jako zagrożenie...*, *op.cit.*, s. 181.

⁵⁷³ Cz. Dyrz, *Terroryzm początku XXI wieku...*, *op.cit.*, s. 74.

odgłosy wybuchów uderzających w wasz kraj. Polacy, ostrzegaliśmy was po raz ostatni, żądajcie wycofania sił okupacyjnych, albo zapłacicie cenę, tak jak stało się to w Hiszpanii, a stanie się to z przyzwoleniem Boga".⁵⁷⁴ Pomijając fakt autentyczności tekstu i jego poprawności gramatycznej należy przyznać, że groźby wobec Polski były niewątpliwie wysuwane. Kolejne żądanie wycofania wojsk polskich z Iraku podjęto po porwaniu dwójki Polaków - Teresy Borcz-Chalifa oraz Jerzego Kosa. Po wycofaniu polskiego kontyngentu wojskowego z Iraku z końcem października 2008 roku zagrożenie atakami w Polsce spadło. Pozostaje jednakże dalej kwestia naszej obecności w Afganistanie.

Czynnikiem, który może negatywnie wpływać na bezpieczeństwo RP jest fakt ujawnienia informacji o rzekomych więzieniach CIA w Polsce, w których miano przetrzymywać szczególnie niebezpiecznych terrorystów. Informacja ta nie zostanie raczej nigdy przez nikogo potwierdzona z oczywistych względów, lecz sam fakt zaistnienia zdarzenia w przestrzeni medialnej niesie ze sobą skrajne implikacje. Polska została przedstawiona w bardzo negatywnym świetle, co podniosło poziom zagrożenia. Kolejnym czynnikiem, który obniżył naszą pozycję na arenie międzynarodowej była sprawa Nangar Khel oraz jej echa w środowiskach muzułmańskich, kiedy to w wyniku ostrzału przez polskich żołnierzy śmierć poniosło ośmiu cywilnych afgańczyków. Z innych potencjalnych zagrożeń wymienia się ponadto fakt bycia przez Polskę sprzymierzeńcem USA w wojnie z terroryzmem, przynależność do NATO i UE oraz pewną analogię bycia krajem chrześcijańskim, z którego pochodziła głowa Kościoła rzymskokatolickiego.⁵⁷⁵

Mimo iż na terytorium Polski nie przeprowadzono żadnego zamachu, to obywatele polscy zginęli w wyniku ataków w różnych rejonach świata: pięć osób zginęło w zamachu z 11 września 2001 r. w USA, jedna w zamachu z 12 października 2002 r. na indonezyjskiej wyspie Bali, cztery w zamachach z 11 marca 2004 r. w Hiszpanii, trzy w zamachach z 7 lipca 2005 r. w Wielkiej Brytanii oraz wspomniani wcześniej Waldemar Milewicz i Piotr Stańczak. Znaczącym wydarzeniem był również

⁵⁷⁴ R. Lonca, *Polska wobec obecnych zagrożeń terroryzmu globalnego*, [w:] E. Pływaczewski, (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kantor Wydawniczy "Zakamycze", Kraków 2005, s. 411-412.

⁵⁷⁵ G. Krzyżanowski, *Wpływ rozmieszczenia na terytorium Polski elementów tarczy antyrakietowej na zagrożenie terrorystyczne*, [w:] M. Chorośnicki, A. Gruszcak, (red.), *Wpływ tarczy antyrakietowej na pozycję międzynarodową Polski*, Koło Studentów Stosunków Międzynarodowych UJ, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ, Kraków 2008, s. 554-556.

zamach na ambasadora RP w Iraku gen. rez. Edwarda Pietrzyka w dniu 3 października 2007.⁵⁷⁶

Terroryzm jest dziś zagrożeniem globalnym, a zatem może dotknąć każdego z nas. Polska, będąc członkiem NATO i biorąc w dalszym ciągu udział w operacji w Afganistanie, jednoznacznie określiła swój stosunek do terroryzmu, opowiadając się po stronie demokracji i poszanowania prawa. Stała się więc wrogiem terrorystów. Jednocześnie uznanie przez nasz kraj niepodległości muzułmańskiego Kosowa dodatkowo zaciemnia nasz obraz w oczach islamistów. Zagrożenia wynikać będą również z konfliktów – trwających oraz potencjalnych - w naszym najbliższym otoczeniu (Czeczenia, Ukraina czy Białoruś), a także terroru kryminalnego (zamachów bombowych) oraz nabierającego na sile terroryzmu jednej sprawy, jako jedyne go sposobu zmanifestowania swojej obecności dla wielu jednostek.⁵⁷⁷ Kolejnym faktem przemawiającym na naszą niekorzyść jest kwestia tarczy antyrakietowej, za którą rząd polski konsekwentnie opowiada się od samego początku. Wymienione fakty powodują, iż będąc wrogiem terroryzmu staliśmy się automatycznie potencjalnym celem zamachów terrorystycznych. Mimo tych negatywnych prognoz można śmiało założyć, że jesteśmy celem rezerwowym, czyli zastępczym. Wynika to z realnego znaczenia naszego kraju na arenie międzynarodowej (jest to kwestia mocno subiektywna) oraz naszej infrastruktury. Polska nie posiada obiektów szczególnie atrakcyjnych dla terrorystów, których zniszczenie przyniosłoby wymierne korzyści. Potwierdzają to również dane Europolu:

Tabela 11. Ataki terrorystyczne oraz osoby aresztowane za takową działalność na terytorium Polski w latach 2006-2008.

	2006	2007	2008
Liczba ataków terrorystycznych	1 (typ prawicowy)	0	0
Liczba aresztowanych osób podejrzanych o działalność terrorystyczną	3 (typ prawicowy)	0	0

Opracowanie własne na podstawie „EU Terrorism Situation and Trend Report TE-SAT” za lata 2006-2008.

⁵⁷⁶ R.M. Machnikowski, J. Michalak, A. Płaczek, K. Rękawek, M. Dziuba, *Raport „Zagrożenie atakami terrorystycznymi w Polsce 2006” oraz Aneksy na rok 2007 i 2008*, Wyższa Szkoła Studiów Międzynarodowych w Łodzi, Centrum Studiów i Prognoz Strategicznych, Łódź, Grudzień 2005, Luty 2007, Marzec 2008, s. 11 i 101. Tekst online na: http://www.antyterroryzm.republika.pl/raporty_csips.pdf

⁵⁷⁷ T.R. Aleksandrowicz, *EURO 2012 jako zagrożenie: łyżka dziegciu w beczce euforii...*, op.cit., s. 25.

Na obecną chwilę istnieje jednak cel atrakcyjny dla terrorystów – będzie nim niewątpliwie EURO 2012, które spełnia wszystkie opisane wcześniej kryteria zamachu, w tym to najważniejsze - masowości. Celem nie będzie zatem kraj, lecz impreza masowa, która jest pożywką dla rzeszy potencjalnych ofiar.⁵⁷⁸ Organizacja EURO 2012 to ogromne wyzwanie logistyczne oraz sprawdzian naszego systemu antyterrorystycznego. Stworzenie systemu jest równie ważne jak budowa autostrad, hoteli, lotnisk czy wreszcie stadionów. Jak twierdzi Bartosz Bolechów, znajdujemy się mimo wszystko w relatywnie szczęśliwej sytuacji – jesteśmy krajem mocno homogenicznym o wysokiej spójności kulturowej i religijnej, co wszelkie podejrzone jednostki automatycznie wypycha na światło dzienne. Nasz poziom bezpieczeństwa zależeć będzie od prowadzonej przez nasz kraj polityki zagranicznej. Mimo ogromnych aspiracji wciąż jesteśmy postrzegani jako kraj peryferyjny i słaby. Można się zatem pokusić o stwierdzenie, że jesteśmy celem drugiego bądź trzeciego rzędu, jednakże spektakularne zdarzenia na terytorium Polski będą bodźcem do potencjalnych zamachów.⁵⁷⁹ Sprzyjać temu będzie również fakt, że jesteśmy krajem o skromnym doświadczeniu w zwalczaniu terroryzmu. Nasz system antyterrorystyczny jest w ciągłej fazie rozwoju. Pomimo utworzenia centrum koordynującego w postaci CAT, wciąż brakuje specjalnej ustawy antyterrorystycznej całościowo normującej to zjawisko w polskim systemie prawnym. W myśl przedstawionego przez BBN w kwietniu 2009 roku projektu, ustawę taką możnaby uszeregować tak, jak pokazano to wykresie na kolejnej stronie.

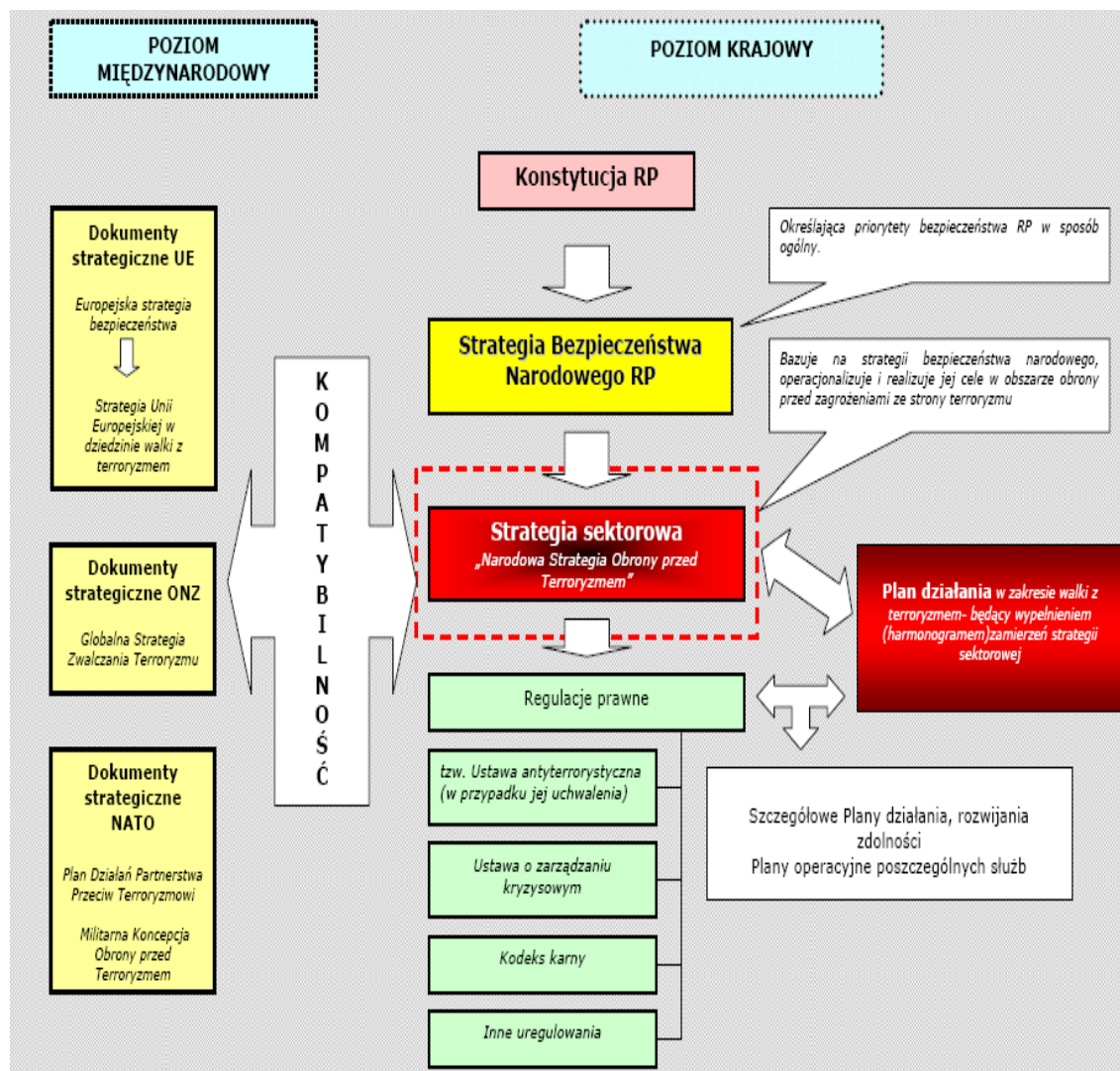
W Polsce istnieje szereg elementów odpowiedzialnych za zwalczanie terroryzmu, dlatego istnieją solidne podstawy do stworzenia dobrze funkcjonującego mechanizmu antyterrorystycznego. Problemem, który trudno będzie rozstrzygnąć stanie się również wybranie orientacji antyterrorystycznej. Wybory są dwa: opcja europejska i opcja amerykańska. Jedna nie wyklucza drugiej, jednakże determinuje ją polska racja stanu oraz priorytety polityki zagranicznej Rzeczypospolitej. Wiąże się to z wyborem pomiędzy „prawem pięści” typowym dla USA a „etyką dialogu”, cechująca Unię Europejską. Dla Polski najlepszym rozwiązaniem byłoby przyjęcie i wcielenie w życie

⁵⁷⁸ T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy...*, op.cit., s. 158.

⁵⁷⁹ B. Bolechów, *Terroryzm – trendy, ekstrapolacje, próby prognozy...*, op.cit., s. 20.

zasady: „kompromis to sztuka podzielenia jednego ciasta tak, by każdy myślał, że dostał największy kawałek”.⁵⁸⁰

Wykres 5. Przykładowe umiejscowienie polskiej strategii antyterrorystycznej.

Źródło: M. Adamczuk, L. Bełza, M. Stempkowski, *Czy Polsce jest potrzebna Narodowa Strategia Obrony przed Terroryzmem?*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, kwiecień 2009, s. 20.

⁵⁸⁰ M. Chorośnicki, *Implikacje zwalczania terroryzmu międzynarodowego w Europie dla Polski*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2007, nr 4, s. 150.

ZAKOŃCZENIE

Terroryzm jest zjawiskiem zmiennym, płynnym. Ulega przemianom pod wpływem rozwoju cywilizacji oraz postępu naukowo-technicznego. Dziś terroryzm może być dziełem osoby, która nie wstaje od klawiatury – przykładem może być atak cyberterrorystyczny na system kierowania elektrownią jądrową bądź paraliż systemów naprowadzania rakiet. Wzrasta zatem uzależnienie państw od tzw. infrastruktury krytycznych (woda, energia). Determinuje wiele aspektów życia publicznego, które wymagają koordynacji działań zmierzających do efektywnej polaryzacji na terrorystów i nie-terrorystów oraz walki z tymi pierwszymi. Początkowo walka z nimi była domeną policji i sił porządkowych, co w konsekwencji znalazło przełożenie w budowie modelu zwalczania terroryzmu międzynarodowego w prawie międzynarodowym, w tym i unijnym.

Jak zatem funkcjonuje model unijny? Czy jest efektywnym narzędziem czy raczej papierowym tygrysem? W świetle mojej pracy odpowiedź tkwi gdzieś pośrodku, nie można zatem udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Unia Europejska wypracowała szereg pożytecznych mechanizmów warunkujących skuteczną walkę z terroryzmem międzynarodowym. Słabość natomiast przejawia się w ich rozproszeniu i fragmentaryczności. Powołanie Europejskiego Koordynatora ds. Terroryzmu miało za zadanie usankcjonować oraz usystematyzować unijną współpracę w tej dziedzinie. Problemem jednak jest zbyt szeroki zakres zadań Koordynatora oraz sama formuła współpracy. Problem tkwi w kwestii instytucjonalizacji współpracy państw członkowskich, które często ponad dobro wspólne kontynentu przedkładają swoje partykularne interesy oraz egoistycznie rozumianą tajemnicę państwową. Niestety powszechnym jest zjawisko niechęci do dzielenia się informacjami swoich tajnych służb specjalnych w imię szeroko pojętego interesu wspólnego. Sporo do życzenia pozostawia także wymiana informacji pomiędzy poszczególnymi służbami krajów członkowskich a Europolem oraz Eurojustem. Walka z terroryzmem wciąż jest domeną państw członkowskich, a zatem wszelkie decyzje podejmowane na szczeblu unijnym wymagają jednomyślnej zgody wszystkich członków, co nierzadko stanowi kość niezgody. Dodatkowym problemem jest zgodność prowadzonych przez UE działań z normami oraz prawami człowieka. Często bowiem dochodzi do kolizji aktów prawnych z tymi normami. Nasuwa się więc kolejne pytanie: jak daleko Europa jest w stanie posunąć się w tym zakresie? Czy jesteśmy w stanie przyjąć model amerykański, czy w

imię bezpieczeństwa narodowego można ograniczyć pewne swobody obywatelskie? Pytanie to jest jak najbardziej zasadne, ponieważ raz zniszczone „wolności” ciężko później odbudować. Z drugiej jednak strony asymetryczność konfliktu oraz brak hamulców moralnych ze strony terrorystów w atakowaniu celów miękkich zmusza do podjęcia zdecydowanych i radykalnych środków zabezpieczających przed potencjalnym atakiem.

W zakresie legislacyjnym oraz stricte instytucjonalnym Unia jest przygotowana doskonale. Szereg mechanizmów zostało powołanych do życia, funkcjonują misje ewaluacyjne oraz na ich podstawie opracowywane są raporty zawierające rekomendacje, zalecenia oraz dobre praktyki. Niestety nie wszystkie decyzje wydawane przez ciała polityczne UE są natychmiastowo implementowane w krajach członkowskich. Często dochodzi do tego różna interpretacja w poszczególnych krajach. Nie można jednak pominąć faktu bogatej legislacji unijnej (Europejski Nakaz Aresztowania, utworzenie Eurojustu, lista organizacji terrorystycznych oraz wiele innych aktów), która stanowi solidną podstawę do stworzenia efektywnego systemu walki z terroryzmem międzynarodowym. Podwaliny tego systemu już funkcjonują, co znajduje wyraz w szeregu organizacji oraz komórek mających za statutowe cele zwalczania tego zjawiska. Pamiętajmy również, że elementy walki z terroryzmem znajdziemy we wszystkich filarach UE, co również obrazuje przekrojowość podjętych przez UE działań.

Jakkolwiek przed 9/11 unijny wymiar walki z terroryzmem miał wymiar czysto defensywny i traktowany był raczej w kategoriach politycznego science-fiction, tak po 11 września współpraca nabrała rzeczywistych wymiarów oraz stała się przedmiotem ożywionej debaty politycznej. *De facto* to właśnie dzięki islamskim terrorystom integracja europejska nabrała nowego wymiaru. Potrzebę nieustannych wysiłków dobitnie przypomniały zamachy z Madrytu i Londynu, które fizycznie dotknęły Europę. Unia Europejska skoncentrować się musi na dwóch kwestiach: usprawnieniu rozwiązań instytucjonalnych, czyli poprawie koordynacji wymiany zadań oraz informacji pomiędzy organami UE a krajami członkowskimi oraz skupić się na eliminacji źródeł finansowania działań terrorystycznych. Być może warto również rozważyć możliwość powołania specjalnego Trybunału ds. Terroryzmu?

Nie można również zapomnieć o zewnętrznym wymiarze współpracy UE w dziedzinie zwalczania terroryzmu. Tak samo jak terroryzm rządzi się przymiotem „globalny”, tak działalność UE należy postrzegać w kategoriach „międzynarodowych”.

Unia działa na forach międzynarodowych: powszechnych i regionalnych oraz zacieśnia współpracę z kluczowymi partnerami w oparciu o umowy bilateralne nawet z bardzo egzotycznymi partnerami. Ponadto krajowe rozwiązania instytucjonalne oraz prawne wnoszą wiele do europejskiej przestrzeni bezpieczeństwa. Wymierne efekty można zaobserwować w liczbie ataków terrorystycznych, które są przedmiotem raportów TE-SAT. Znamiennym jest fakt, że od 2005 roku na obszarze Europy nie przeprowadzono żadnego spektakularnego ataku terrorystycznego, co świadczy o skuteczności podjętych działań.

Jak zatem prezentuje się Polska na tle innych członków UE? Będąc krajem wolnym od działań i zamachów terrorystycznych cieszymy się pozornym spokojem, stanowiąc cel drugiego czy trzeciego rzędu. Nie oznacza to jednak całkowitej gwarancji bezpieczeństwa. Polska jest aktywnym członkiem koalicji antyterrorystycznej, sukcesywnie wdraża i implementuje legislację prawa międzynarodowego, jak i unijnego. Niezwykle istotnym faktem w historii polskiego antyterroryzmu było powołanie do życia w październiku 2008 roku Centrum Antyterrorystycznego jako pierwszego organu odpowiedzialnego za koordynowanie całości polskich działań, które zmierzają do minimalizacji zagrożeń. Ponadto należy wysoko ocenić zdolność polskich służb odpowiedzialnych za zwalczanie zjawiska. Moim jednak zdaniem widocznym mankamentem jest brak powszechnego prawa, bądź ustawy antyterrorystycznej, która normowałaby całościowo ogół zagadnień związanych z tym zjawiskiem.

Odrębną kwestią jest nasza obecność w Iraku. Z politycznych konsekwencji wymienić można umocnienie naszego wizerunku jako wiarygodnego sojusznika koalicji antyterrorystycznej, co znacznie wpłynęło na naszą pozycję w stosunkach międzynarodowych. Korzyści ekonomiczne z drugiej strony określić należy jako fiasko, a był to przecież jeden z bodźców do wysłania polskich wojsk do Iraku. Polskie firmy z wielu względów nie przebiły się na rynek iracki celem zyskania intratnych kontraktów ekonomicznych. Najwięcej zyskała polska armia – oprócz doświadczenia bojowego, zmieniła się zapewne mentalność polskiego żołnierza, który oprócz sprzętu nie odstaje od jego amerykańskiego kolegi. Ponadto przyspieszona została profesjonalizacja armii, co zaowocuje z pewnością podniesieniem poziomu bezpieczeństwa polskich obywateli. Mimo szeregu negatywnych skutków, uważam naszą misję w Iraku za ogromny wkład w zwalczanie terroryzmu międzynarodowego. Nasza obecność wśród gorących piasków Bliskiego Wschodu była widocznym znakiem aktywności naszego państwa w tym zakresie.

Terroryzm był, jest i z całą pewnością będzie determinował poczynania państw na arenie międzynarodowej. Z Afganistanu i Iraku przeniósł się ostatnio na wody Oceanu Indyjskiego ku wybrzeżom Somalii. Również i tam Unia Europejska stara się z nim walczyć w ramach operacji EU NAVFOR. Terroryzm można podzielić na pięć faz: terroryzm sponsorowany przez państwo, prywatyzacja terroryzmu, internacjonalizacja terroryzmu, instytucjonalizacja terroryzmu i globalizacja terroryzmu. Obecnie terroryzm znajduje się w ostatnim stadium, stawiając sobie cele globalne oraz nie będąc ograniczonym geograficznie. W chwili obecnej można postawić hipotezę, że w niedalekiej przyszłości możemy się spodziewać wystąpienia nowych odmian terroryzmu, takich jak superterroryzm, bioterroryzm czy cyberterroryzm. Przypuszczać zatem można, że eskalacja zbrodni będzie wciąż żywa. Niesposób określić jak długo Unia Europejska będzie zagrożona terroryzmem, lecz stwierdzić można jedno z całą pewnością: wśród 16 milionów muzułmanów żyjących na jej obszarze zawsze znajdą się jednostki podatne na ekstremistyczne hasła, chętne do poświęcenia swojego życia, aby zabijać „krzyżowców”.

Te i inne kwestie pozostawiam czytelnikowi do rozważenia. Z racji wymogów objętościowych pracy, ograniczyłem się do omówienia pokrótce narodowych polityk antyterrorystycznych oraz całościowo pominąłem niesłychanie interesujące zagadnienie, jakim jest charakterystyka rodzajów terroryzmu na obszarze Unii Europejskiej, a także szczegółowy opis poszczególnych grup terrorystycznych. W trakcie pisania o zagrożeniach terrorystycznych Polski bazowałem na raportach będących w oficjalnym obiegu, które obarczone są pewną dozą subiektywizmu autorów. Ze względu na utajnienie dokumentów rządowych nie miałem dostępu do oficjalnych analiz ABW czy CAT. Z tych oraz innych powodów pracę moją należy traktować jako przyczynek do dalszej dyskusji oraz badań. Z całą pewnością nie wyczerpuje ona całościowo założonego tematu, jest jedynie próbą kompleksowej analizy w skondensowanej formie. Wiele wątków poruszonych w pracy zasługuje na pogłębioną analizę i dalsze badania, jak chociażby całościowe ujęcie narodowych polityk antyterrorystycznych bądź zewnętrzny wymiar współpracy UE w zakresie zwalczania terroryzmu. Terroryzm jest elementem dnia codziennego, dlatego tak istotne jest szukanie rozwiązań mających na celu neutralizację tego zjawiska.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła.

a) Dokumenty:

1. *A chronology of significant international terrorism for 2004.*
2. *Agreement on co-operation between the European Police Office and the Russian Federation.*
3. *An EU-Caribbean Partnership for growth, stability and development.*
4. *An overview of the counter terrorism unit activities*, Europol 2006.
5. *Brazil-European Union Strategic Partnership Joint Action Plan.*
6. *Case Study: France.*
<http://www.transnationalterrorism.eu/publications.php>
7. *Case study: Germany.*
<http://www.transnationalterrorism.eu/publications.php>
8. *Case Study: Spain The Ethical Justness of Counter-Terrorism Measures.*
<http://www.transnationalterrorism.eu/publications.php>
9. *Case Study: UK.* <http://www.transnationalterrorism.eu/publications.php>
10. *Common Spaces Roadmap.*
11. *Ethical Bottlenecks. Country Study, the Netherlands.*
12. *EU Relations with the Pacific Islands - A Strategy For A Strengthened Partnership.*
13. *EU Strategy for Africa: Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's development.*
14. *EU Terrorism Situation and Trend Report TE-SAT za lata 2006-2008.*
15. *EU-Canada Partnership Agenda.*
16. *Euro-Mediterranean Code of Conduct on Countering Terrorism.*
17. *Euro-Mediterranean Partnership: Regional Co-operation. An overview of programmes and projects.*
18. *EU-Russia Common Spaces Progress Report 2007.*
19. *Evaluation report on the fourth round of mutual evaluations "the practical application of the European arrest warrant and corresponding surrender procedures between member states" Report on Poland.*
20. *Fifth supplementary report to the report transmitted to the Counter-Terrorism Committee on 21 December 2001 on the measures taken by the Republic of Poland to implement the provisions of Security Council resolution 1373 (2001).*
21. *Final report on the evaluation of national anti-terrorist arrangements: improving national machinery and capability for the fight against terrorism.*
22. *Implementation of the Strategy and Action Plan to Combat Terrorism.*
23. *Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean.*
24. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*
25. *Konwencja Genewska o Traktowaniu Jeńców Wojennych z dnia 12 sierpnia 1949 r.*
26. *Measures to eliminate international terrorism - raport złożony Sekretarzowi Generalnemu przez Grupę Roboczą ONZ ds. Terroryzmu z dnia 25 lipca 2008.*
27. *Patterns of Global Terrorism" za lata 1991 – 2003.*
28. *Program pracy francuskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej.*

29. *Raport Interpolu Niemcy*. Online:
<http://www.interpol.int/Public/BioTerrorism/NationalLaws/Germany.pdf>
30. *Raport Interpolu Włochy*. Online:
<http://www.interpol.int/Public/BioTerrorism/NationalLaws/Italy.pdf>
31. *Report on incidents of terrorism* za lata 2005-2008.
32. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 grudnia 2005 r. w sprawie wart ochronnych pełnionych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej na pokładzie statku powietrznego* (Dz.U. 2005 Nr 266 poz. 2243).
33. *Second round of peer evaluation of national anti-terrorist arrangements*.
34. *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2007.
35. *The Africa-EU Strategic Partnership: A Joint Africa-EU Strategy*.
36. *The EU and Central Asia: Strategy for a New Partnership*.
37. *The Thessaloniki agenda for the Western Balkans: Moving towards European integration*.
38. *The United Kingdom's Strategy for Countering International Terrorism*.
39. *Traktat o Unii Europejskiej*.
40. *Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy*.
41. *Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej*.
42. *Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską*.
43. *Traktat z Nicei zmieniający Traktat o Unii Europejskiej*.
44. *Unia Europejska i Rosja: Bliscy sąsiedzi, ważni gracze na arenie międzynarodowej, partnerzy strategiczni* (*The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*).
45. *Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej* (Dz.U. 1990 Nr 78 poz. 462).
46. *Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. 2007 nr 82 poz. 558).
47. *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy - kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. 2004 nr 93 poz. 889).
48. *Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu* (Dz.U. 03.153.1505 z późn. zmianami).
49. *Ustawa z dnia 24 lipca 1999 roku o Służbie Celnej* (Dz.U. 2004 Nr 156 poz. 1641).
50. *Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu* (Dz.U. 2002 nr 74 poz. 676 z późn. zmianami).
51. *Ustawa z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu* (Dz.U. z 2002 r. Nr 74, poz. 676 z późn. zmianami).
52. *Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych* (Dz.U. z 2001 r. Nr 123, poz. 1353).
53. *Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej* (Dz.U. z 1997 r. Nr 141, poz. 943).
54. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny* (Dz.U. 1997 nr 88, poz. 553 z późn. zmianami).
55. *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (Dz.U. 1990 Nr 30 poz. 179).

56. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (Dz.U. z 2006 r. Nr 104, poz. 709).
57. Work Programme of the Czech Presidency Europe without Barriers.
58. Zarządzenie Nr 102 Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 września 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (M.P. 2008 nr 69 poz. 622).
59. Zarządzenie Nr 2 Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. (M.P. 2008 nr 3 poz. 36).
60. Zarządzenie Nr 372 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 kwietnia 2008 r. w sprawie regulaminu Komendy Głównej Policji.
61. Zarządzenie Nr 75 Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2005 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (M.P. 2005 nr 46 poz. 634).

b) Encyklopedie, leksykony:

1. Ebbig P., Fiedler R., Wejkszner A., Wojciechowski S., *Leksykon współczesnych organizacji terrorystycznych*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adam Mickiewicz w Poznaniu, Poznań 2007.
2. *Encyklopedia terroryzmu*, tł. A. Czerwiński, J. Gradoń, K. Gradoń, U. Szymanderska, MUZA S.A., Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2004.

II. Opracowania.

a) Monografie:

1. Aleksandrowicz T., *Terroryzm międzynarodowy*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
2. Barcik J., *Akt terrorystyczny i jego sprawca w świetle prawa międzynarodowego i wewnętrznego*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2004.
3. Barcik J., *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony. Aspekty prawne i polityczne*, Oficyna Wydawnicza BRANTA, Bydgoszcz-Katowice 2008.
4. Białek T., *Terroryzm manipulacja strachem*, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2005.
5. Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym. Przewartościowania i kontynuacje*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2003.
6. Borkowski R., *Terroryzm ponowoczesny. Studium z antropologii polityki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
7. Borucki M., *Terroryzm. Zło naszych czasów*, Wydawnictwo MADA, Warszawa 2002.
8. Cesarz Z., Stadtmüller E., *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
9. Craig P., de Búrca G., *EU Law. Text, Cases, and Materials*, Oxford Univeristy Press, Oxford 2008.
10. Duda D., *Terroryzm islamski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2002.

11. Durys P., Jasiński F., *Walka z terroryzmem międzynarodowym, Wybór dokumentów*, Wydawnictwo STO, Bielsko Biala 2005.
12. Dyrz Cz., *Terroryzm początku XXI wieku jako zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Zespół Redakcyjno-Wydawniczy Marynarki Wojennej, Gdynia 2005.
13. Grotowicz V., *Terroryzm w Europie Zachodniej w imię narodu i lepszej sprawy*, Wydawnictwo PWN, Warszawa – Wrocław 2000.
14. Gruszczak A., *Unia Europejska wobec przestępczości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2002.
15. Grzelak A., *Trzeci filar Unii Europejskiej. Instrumenty prawne*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008.
16. Grzelak A., *Unia Europejska a prawo karne*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2002.
17. Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, Fakty - Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media, Warszawa 2001.
18. Hołyst B., *Terroryzm*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2009.
19. Horgan J., *Psychologia terroryzmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
20. Huntington S., *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, Warszawa 1997.
21. Indeck K., *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1998.
22. Jałoszyński K., *Terroryzm i walka z nim we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2002.
23. Jałoszyński K., *Współczesny wymiar antyterroryzmu*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008.
24. Kosta R.A., *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa cywilizacji zachodniej w XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
25. Koziej S., *Między piekłem a rajem: szare bezpieczeństwo na progu XX wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
26. Kraj K., *Rosja w walce z terroryzmem*, Kazimierz Kraj, Kraków 2009.
27. Kubiak K., Makowski A., Mickiewicz P., *Polska wobec zagrożenia terroryzmem morskim*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2005.
28. Lankosz L., Marcinko M., *Międzynarodowe konwencje antyterrorystyczne*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biala 2007.
29. Laquer W., *No end to war*, Continuum International Publishing Group, New York 2003.
30. Liedel K., Piasecka P., *Współpraca międzynarodowa w zwalczaniu terroryzmu*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna "Adam", Warszawa 2004.
31. Łastawski K., *Od idei do integracji europejskiej, Od najdawniejszych idei do Unii 25 państw*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2004.
32. Madej M., *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2001.
33. Madej M., *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2007.
34. Maniszewska K., *Terroryzm a media. Środki masowego przekazu i literatura a rozwój terroryzmu w Republice Federalnej Niemiec w latach*

- 1968 – 1998, Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2006.
35. Marcinko M., *ONZ wobec terroryzmu międzynarodowego*, Fundacja Instytut Studiów Strategicznych, Kraków 2008.
 36. Marcinko M., *Wybrane aspekty walki z terroryzmem w prawie międzynarodowym*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych, Dęblin 2008.
 37. Münkler H., *Wojny naszych czasów*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004.
 38. Pawłowski J.(red. naukowa), *Walka z terroryzmem we współczesnym świecie*, Informator Oddziału Współpracy ze Społeczeństwem Departamentu Społeczno-Wychowawczego Ministerstwa Obrony Narodowej, nr 13, Agencja Wydawnicza ULMAK, Pruszków 2001.
 39. Pikulski S., *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2000.
 40. Szlachter D., *Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej. Nowy impuls*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
 41. Tomaszewicz J., *Terroryzm na tle przemocy politycznej (zarys encyklopedyczny)*, Wydawnictwo APIS, Katowice 2000.
 42. Wójcik J.W., *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Kraków-Warszawa 2007.
 43. Zięba R., *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.

b) Prace zbiorowe:

1. A. Grzelak, *Zwalczanie terroryzmu w prawie Unii Europejskiej*, [w:] I. Chodura, *Jednostka i społeczeństwo wobec zagrożeń terroryzmem*, „Biuletyn Biura Informacji Rady Europy” 2002, nr 1.
2. Aleksandrowicz T.R., *EURO 2012 jako zagrożenie: łyżka dziegciu w beczce euforii*, [w:] K. Liedel(red. naukowa), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007.
3. Ayoob M., *State Making, State Breaking, and State Failure*, [w:] Ch.A. Crocker, F.O. Hampson, P. Aall, *Leashing the Dogs of War. Conflict Management in a Divided World*, United States Institute of Peace Press, Washington 2007.
4. Balcerzak M., *Standardy Rady Europy w zakresie ochrony ofiar aktów terrorystycznych*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006.
5. Barcik J., *Dorobek antyterrorystyczny Unii Europejskiej* [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006.
6. Bartoszek J., *Stereotyp terrorysty w świadomości społecznej*, [w:] J. Szafranski, J. Kosiński, *Współczesne zagrożenia terrorystyczne oraz metody ich zwalczania*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2007.
7. Białocerkiewicz M., *Historia terroryzmu (wybrane zagadnienia)*, [w:] V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002.

8. Bolechów B., *Nowy terroryzm – paradygmat wojny*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
9. Bolechów B., *Terroryzm – trendy, ekstrapolacje, próby prognozy*, [w:] K. Liedel (red. naukowa), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007.
10. Bolechów B., *Terroryzm i media*, [w:] B. Dobek-Ostrowska, M. Kuś (red.), *Hiszpania: media masowe i wybory w obliczu terroryzmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007.
11. Borkowski J., *Nieregularność i asymetria oraz potęgowanie zaanagażowania przeciwnika jako zasady działań organizacji terrorystycznych*, [w:] J. Szafrąński, J. Kosiński, *Współczesne zagrożenia terrorystyczne oraz metody ich zwalczania*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2007.
12. Borkowski P., *Polityka Unii Europejskiej wobec regionu Morza Śródziemnego w kontekście przeciwdziałania terroryzmowi*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
13. Borkowski R., *Strach w komunikowaniu społecznym – medialny obraz terroryzmu*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006.
14. Bukow S., *Internal security and the fight against terrorism in Germany*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
15. Çapan E., *Ataki samobójcze a islam*, [w:] E. Çapan, *Terroryzm i zamachy samobójcze. Muzułmański punkt widzenia*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2007.
16. Czaja J., *Fundamentalizm religijny*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
17. Dąbrowska M., *Prawno-organizacyjne aspekty zwalczania terroryzmu w Unii Europejskiej*, [w:] K. Lankosz, M. Chorośnicki, P. Czubik, *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2005.
18. Ebbig P., *Terrorism or Guerilla Warfare? Definitions Distinction Proposal*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The modern terrorism and its forms*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007.
19. Fiedler R., *„Misyjność” fundamentalizmu islamskiego zarzewiem nowego konfliktu globalnego*, [w:] W. Malendowski, *Spory - konflikty zbrojne – terroryzm. Dysfunkcjonalne czynniki współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2006.
20. Fiedler R., *Iran – State Sponsor of Terrorism and its Nuclear Ambitions*, [w:] J. Babiak, S. Wojciechowski, (red.), *Terrorist Pandora's Box*.

- Analysis of chosen terrorist issue*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2008.
21. Filar M., *Terroryzm – problemy definicyjne oraz regulacje prawne w polskim prawie karnym w świetle prawa międzynarodowego i porównawczego*, [w:] V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002.
 22. Fox J., *Religion and Terrorism in the World System*, [w:] R. Stemplowski (ed.), *Transnational Terrorism in the World System Perspective*, The Polish Institute of International Affairs, Warszawa 2002.
 23. Galicki Z., *Multidyscyplinarna Grupa Rady Europy dla Międzynarodowej Akcji przeciwko Terroryzmowi – dotychczasowe dokonania*, [w:] K. Lankosz, M. Chorośnicki, P. Czubik, *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2005.
 24. Galicki Z.W., *International Multilateral Treaties And Terrorism*, [w:] K. Lankosz, M. Chorośnicki, P. Czubik, *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2005.
 25. Gal-Or N., *Has the Third World War Broken Out? Reflections on the Place of Terrorism in International Conflict and Its Impact on the Transformation of the Law of War*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006.
 26. Gawrycki M.F., *Czy latynoamerykańscy guerrilleros to terroryści?*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
 27. Góralski D., Liedel K., *System przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce a potrzeba rozwoju*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006.
 28. Górka B., *Zeloci wobec wojny i terroru*, [w:] J. Drabina (red.), *Religie a wojna i terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003.
 29. Gruszczak A., *Historia współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych: od TREVI do Tampere*, [w:] F. Jasiński, K. Smoter (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005.
 30. Indeck K., *W sprawie definicji normatywnej terroryzmu*, [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kantor Wydawniczy "Zakamycze", Kraków 2005.
 31. J. Gryz, *Źródła terroryzmu międzynarodowego*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.

32. Jałoszyński K., *EURO 2012 – budowa jednostki kontrterrorystycznej policji równie ważna jak budowa stadionów*, [w:] K. Liedel (red. naukowa), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007.
33. Jasiński F., Rakowski P., *European Union Against Terrorism: A Critical Appraisal*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006.
34. Jasiński F., Rakowski P., *Walka z przestępczością zorganizowaną i terroryzmem* [w:] F. Jasiński, K. Smoter (red.), *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005.
35. Jasiński F., *Reakcja Unii Europejskiej na wydarzenia 11 września 2001 r. – próba wstępnej oceny*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
36. Kaczmarek M., *Bezpieczeństwo Azji Wschodniej i Pacyfiku*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
37. Karolczak K., *Terroryzm polityczny (próba redefinicji)*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
38. Królikowski H., *Źródła zagrożeń terroryzmem dla Polski*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006.
39. Krzysiek P., Miszczuk R., *Środki masowego przekazu po 11 września 2001 roku*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
40. Krzyżanowski G., *Wpływ rozmieszczenia na terytorium Polski elementów tarczy antyrakietowej na zagrożenie terrorystyczne*, [w:] M. Chorośnicki, A. Gruszcak, (red.), *Wpływ tarczy antyrakietowej na pozycję międzynarodową Polski*, Koło Studentów Stosunków Międzynarodowych UJ, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ, Kraków 2008.
41. Kubiak K., *Zmiana charakteru terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006.
42. Legiędz-Gałuszka M., *Obraz terroryzmu w mediach masowych: informacja, perswazja, aksjologia*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Oblicza współczesnego terroryzmu*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
43. Levy J.S., *International Sources of Inerstate and Intrastate War*, [w:] Ch.A Crocker, F.O. Hampson, P. Aall, *Leashing the Dogs of War. Conflict Management in a Divided World*, United States Institute of Peace Press, Washington 2007.

44. Liedel K., *Rozwiązania organizacyjno-prawne w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce*, [w:] J. Szafrński (red.), *Współczesne zagrożenia terroryzmem oraz metody działań antyterrorystycznych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno 2007.
45. Liedel K., *System przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce. Stan obecny a potrzeba rozwoju*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
46. Liedel K., *Zwalczanie terroryzmu jako gra zespołowa – podniesienie efektywności działań poprzez usprawnienie koordynacji w systemie przeciwdziałania terroryzmowi*, [w:] K. Liedel (red. naukowa), *EURO 2012. Mistrzostwa w cieniu terroryzmu*, Collegium Civitas Press, Warszawa 2007.
47. Liedel K., *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego – rozwiązania systemowe na poziomie narodowym i międzynarodowym*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006.
48. Lizak W., *Bezpieczeństwo Afryki*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
49. Lonca R., *Polska wobec obecnych zagrożeń terroryzmu globalnego*, [w:] E. Pływaczewski, (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kantor Wydawniczy "Zakamycze", Kraków 2005.
50. Lupa M., *Udział Żandarmerii Wojskowej w zwalczaniu terroryzmu*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006.
51. Łaciński P., *Wspólnota Andyjska*, [w:] M.F. Gawrycki (red.), *Procesy integracyjne w Ameryce Łacińskiej*, Wydawnictwo DIFIN, Warszawa 2007.
52. Madej M., *Instytucjonalizacja współpracy międzynarodowej w dziedzinie zwalczania terroryzmu w Europie*, [w:] S. Parzymies, R. Zięba (red.), *Instytucjonalizacja wielostronnej współpracy międzynarodowej w Europie*, Wydawnictwo Naukowe "Scholar", Warszawa 2004.
53. Madej M., *Współczesny terroryzm międzynarodowy – krótka charakterystyka*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
54. Mendrala Z., *Polska wobec zagrożeń terrorystycznych w XXI w. Aspekty militarne*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
55. Michałowska G., *Czy zderzenie cywilizacji – granice tolerancji*, [w:] E. Halizak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
56. Mihajic M., *Balkański kompleks niestabilności i bezpieczeństwa*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

57. Narojek M., *Terroryzm jako metoda prowadzenia walki*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004
58. Narojek M., *Unia Europejska wobec terroryzmu po zamachach w Madrycie – wybrane aspekty*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006.
59. Nilsson H., *Judicial Cooperation in Europe against Terrorism*, [w:] D. Spence (ed.), *The European Union and Terrorism*, John Harper Publishing, London 2007.
60. Pałgan J., *Terroryzm w Europie Zachodniej*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
61. Parzymies S., *Unia Europejska a bezpieczeństwo europejskie i globalne po 11 września 2001 roku*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia - Koncepcje – Instytucje*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003.
62. Pawlak S., *Warszawka Konferencja w Sprawie Zwalczania Terroryzmu*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
63. Pawłowski J., *Asymetryczność zagrożeń i działań terrorystycznych*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006
64. Piekarski M., *Polskie jednostki kontrterrorystyczne i taktyczne*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006.
65. Pilżys J., *Transnarodowe zagrożenia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
66. Polowczyk Ż., *The Importance of the Electronic Media in an Information Society in the Face of the Threat of Terrorism: An Attempt at an Appraisal*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The modern terrorism and its forms*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007.
67. Popiuk-Rysińska I., *Ewolucja stanowiska Rady Bezpieczeństwa NZ wobec terroryzmu międzynarodowego*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księży Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
68. Posłuszna E., Posłuszny J., *W obronie życia, zwierząt i środowiska. Terroryzm jednej sprawy na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] K. Kowalczyk, W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
69. Potyrała A., *The United Nations and Terrorism Combating – Preventing the Phenomenon or Suppressing its Negative Consequences?*, [w:] S.

- Wojciechowski (red.), *The modern terrorism and its forms*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007.
70. Przemyski A.P., *Potencjalne obiekty ataku terrorystów (studium procesu wyboru celu zamachu)*, [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kantor Wydawniczy "Zakamycze", Kraków 2005.
 71. Przyborowska-Klimczak A., *Prawne aspekty procesu integracji europejskiej – rys historyczny*, [w:] J. Barcz (red.), *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2003.
 72. Raś M., Włodkowska A., *Bezpieczeństwo obszaru WNP*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 73. Rhinard M., Boin A., Ekengren M., *Managing Terrorism: Institutional Capacities and Counter-Terrorism Policy in the EU*, [w:] D. Spence (ed.), *The European Union and Terrorism*, John Harper Publishing, London 2007.
 74. Rypulak-Mirowska K., *Zwalczanie terroryzmu*, [w:] P. Bryksa (red.), *Wybrane zagadnienia polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej*, „Zeszyty Biura Bezpieczeństwa Narodowego” 2008, nr 1.
 75. Siejczuk P., Adamczuk M., *Współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych*, [w:] P. Bryksa (red.), *Wybrane zagadnienia polityki bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej*, „Zeszyty Biura Bezpieczeństwa Narodowego” 2008, nr 1.
 76. Słomczyńska I., *Koncepcja bezpieczeństwa Francji*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 77. Sobczak J., *The Disputes over the Definition of Terrorism and Polish Law*, [w:] J. Babiak, S. Wojciechowski, (red.), *Terrorist Pandora's Box. Analysis of chosen terrorist issue*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2008.
 78. Stępińska A., *Modern Mass Media and International Terrorism*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006.
 79. Szajkowski B., *The evolving nature of the contemporary terrorism*, [w:] K. Kowalczyk., W. Wróblewski (red.), *Terroryzm. Globalne wyzwanie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
 80. Szlachter D., *The European Union Fight Against Terrorism – Exterior Dimension*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The modern terrorism and its forms*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007.
 81. Szlendak T., *Terroryzm oczami socjologa*, [w:] V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002.
 82. Szynowski R., *Kim są terroryści – portret osobowościowy i psychologiczny*, [w:] Z. Piątek (red. naukowa), *Współczesny wymiar terroryzmu*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006.
 83. Śmiałek W., *Zobowiązania traktatowe Polski w dziedzinie zwalczania terroryzmu*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD,

- Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
84. Tomaszewicz J., *Na linii frontu? Europa wobec terroryzmu*, [w:] K. Liedel, J. Marszałek-Kawa, Sz. Wudarski, *Polityczne metody zwalczania terroryzmu*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2006.
 85. Tomczak M., *Evolution of international terrorism*, [w:] S. Wojciechowski (red.), *The faces of terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2006.
 86. Włoch R., *Bezpieczeństwo Azji Południowej*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 87. Wnuk-Lisowska E., *Fundamentalizm i Dżihad. Groźna twarz islamu?* [w:] J. Drabina (red.), *Religie a wojna i terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003.
 88. Wojciechowski S., *The Psychosocial Sources of Terrorism*, [w:] T. Wallas, S. Wojciechowski (red.), *The Power of Terrorism*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2005.
 89. Wojciechowski S., *The triad of terrorist motivation – Introduction*, [w:] S. Wojciechowski, (red.), *Terrorism as a timeless actor on the international stage*, Institute of Political Science and Journalism Adam Mickiewicz University, Poznań 2007.
 90. Wojna B., *Bezpieczeństwo Ameryki Łacińskiej i Karaibów*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 91. Wolak K., *Osobowość terrorysty?*, [w:] V. Kwiatkowska-Darul (red.), *Terroryzm*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2002.
 92. Zajac J., *Bliskowschodni kompleks niestabilności i bezpieczeństwa*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 93. Zajac M., *Siły zbrojne RP w walce z terroryzmem (działania antyterrorystyczne i kontrterrorystyczne)*, [w:] E. Haliżak, W. Lizak, L. Łukaszuk, E. Śliwka SVD, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Fundacja Studiów Międzynarodowych – Fundacja Misyjno-Charytatywna Księża Werbistów i Błogosławionego Józefa z Szantungu, Warszawa-Pieniężno 2004.
 94. Zięba A., *Koncepcja bezpieczeństwa Niemiec*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 95. Zięba R., *Bezpieczeństwo państw zrzeszonych w NATO i Unii Europejskiej*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
 96. Zięba R., *Koncepcja bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

c) Artykuły naukowe:

1. Aldrich R.J., *US-European Intelligence Co-operation on Counter-Terrorism: Low Politics and Compulsion*, "The British Journal of Politics and International Relations" 2009, vol. 11, nr 1.
2. Alegre S., Leaf M., *Mutual Recognition in European Judicial Cooperation: A Step Too Far Too Soon? Case Study—the European Arrest Warrant*, "European Law Journal" 2004, vol. 10, nr 2.
3. Alexandrova-Arbatova N., *European Security and International Terrorism: The Balkan Connection*, „Southeast European and Black Sea Studies” 2004, vol. 4, nr 3.
4. Bensahel N., *A Coalition of Coalitions: International Cooperation Against Terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, vol. 29, nr 1.
5. Biernatzki W.E., (red.), *Terrorism and Mass Media*, „Communication Research Trends” 2002, vol. 21, nr 1.
6. Bigo D., *Polityka walki z terroryzmem po zamachach z marca 2004 roku. Spojrzenia z perspektywy europejskiej*, „Nowa Europa” 2006, nr 2.
7. Bossong R., *The Action Plan on Combating Terrorism: A Flawed Instrument of EU Security Governance*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1.
8. Bures O., *Europol's Fledgling Counterterrorism Role*, „Terrorism and Political Violence” 2008, vol. 20, nr 4.
9. Casale D., *EU Institutional and Legal Counter-terrorism Framework*, "Defence Against Terrorism Review" 2008, vol. 1, nr 1.
10. Deflem M., *Europol and the Policing of International Terrorism: Counter-Terrorism in a Global Perspective*, "Justice Quarterly" 2006, vol. 23, nr 3.
11. Dingley J., Mollica M., *The Human Body as a Terrorist Weapon: Hunger Strikes and Suicide Bombers*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2007, vol. 30, nr 6.
12. Durys P., Jasiński F., *Unia Europejska wobec zjawiska terroryzmu*, „Wspólnoty Europejskie” 2001, nr 9.
13. Durys P., Jasiński F., *Zwalczanie terroryzmu w ramach Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2000, nr 6(106).
14. Eckes Ch., *Sanctions against Individuals – Fighting Terrorism within the European Legal Order*, „European Constitutional Law Review” 2008, vol. 4, nr 2, s. 205-224.
15. Freedman L., *Terrorism as a Strategy*, "Government and Opposition", vol. 42, nr 3.
16. Ganor B., *Terrorist Organization Typologies and the Probability of a Boomerang Effect*, "Studies in Conflict & Terrorism" 2008, vol. 31, nr 4.
17. Gilboa E., *The CNN Effect: The Search for a Communication Theory of International Relations*, "Political Communication" 2005, vol. 22, nr 1.
18. Gregory F., *The Eu's Response to 9/11: A Case Study of Institutional Roles and Policy Processes with Special Reference to Issues of Accountability and Human Rights*, „Terrorism and Political Violence” 2005, vol. 17, nr 1.
19. Guild E., *The Uses and Abuses of Counter-Terrorism Policies in Europe: The Case of the 'Terrorist Lists'*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1.
20. Janse R., *Fighting terrorism in the Netherlands: a historical perspective*, "Utrecht Law Review" 2005, vol. 1, nr 1.

21. Jasiński F., *Europejski nakaz aresztowania*, „Stosunki Międzynarodowe” 2003, nr 3-4.
22. Jasiński F., Narojek M., Rakowski P., *Strategia antyterrorystyczna Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2006, nr 1.
23. Jasiński F., *Polityka antyterrorystyczna Unii Europejskiej po 11 marca 2004 roku*, „Sprawy Międzynarodowe” 2004, nr 1.
24. Jasiński F., Rakowski P., *Unia Europejska po atakach terrorystycznych z 11 marca 2004 roku: krytyczne spojrzenie z perspektywy Warszawy i Brukseli*, „Wspólnoty Europejskie” 2004, nr 6.
25. Jasiński F., *Unia Europejska wobec terroryzmu*, „Sprawy Międzynarodowe” 2002, nr 2.
26. Jenkins B.M., *The study of terrorism: definitional problems*, The RAND Corporation, Santa Monica 1980.
27. Jimeno-Bulnes M., *After September 11th: the Fight Against Terrorism in National and European Law. Substantive and Procedural Rules: Some Examples*, „European Law Journal” 2004, vol. 10, nr 4.
28. Joffé G., *The European Union, Democracy and Counter-Terrorism in the Maghreb*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1.
29. Keohane D., *The Absent Friend: EU Foreign Policy and Counter-Terrorism*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1.
30. Kuczyński K., *Znaczenie Europejskiego Nakazu Aresztowania w zwalczaniu terroryzmu w Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2005, nr 1.
31. Lugna L., *Institutional Framework of the European Union Counter-Terrorism Policy Setting*, „Baltic Security & Defence Review” 2006, vol. 8.
32. Chorośnicki M., *Implikacje zwalczania terroryzmu międzynarodowego w Europie dla Polski*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2007, nr 4.
33. Mair S., *The New World of Privatized Violence*, „Internationale Politik und Gesellschaft” 2003, nr 2.
34. Masters D., *The Origin of Terrorist Threats: Religious, Separatist, or Something Else?*, „Terrorism and Political Violence” 2008, vol. 20, nr 3.
35. Miller G.D., *Confronting Terrorisms: Group Motivation and Successful State Policies*, „Terrorism and Political Violence” 2007, vol. 19, nr 3.
36. Monar J., *Common Threat and Common Response? The European Union's Counter-Terrorism Strategy and its Problems*, „Government and Opposition” 2007, vol. 42, nr 3.
37. Newman E., *Exploring the „Root Causes” of Terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, vol. 29, nr 8.
38. O'Neill M., *A Critical Analysis of the EU Legal Provisions on Terrorism*, „Terrorism and Political Violence” 2008, vol. 20, nr 1.
39. Ostant W., *Zwalczanie terroryzmu we współczesnym świecie*, „Przegląd Zachodni” 2006, nr 4.
40. Paszewski T., *Wojna z terroryzmem – próba bilansu*, „Sprawy Międzynarodowe” 2008, nr 2.
41. Płachta M., *Europejski nakaz aresztowania (wydania): kłopotliwa „rewolucja” w ekstradycji*, „Studia Europejskie” 2002, nr 3.
42. Rakowski P., *Raport TE-SAT Europolu – zwalczanie terroryzmu w Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2007, nr 4 (185).

43. Raphaeli N., *Financing of terrorism: sources, methods and channels*, „Terrorism and Political Violence” 2003, vol. 15, nr 4.
44. Ryszka J., *Ochrona praw podstawowych a sankcje UE stosowane w walce z międzynarodowym terroryzmem*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2008, nr 11.
45. Schbley A., *Religious Terrorism, the Media, and International Islamization Terrorism: Justifying the Unjustifiable*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2004, vol. 27, nr 3.
46. Sedgwick M., *Inspiration and the origins of global waves of terrorism*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2007, vol. 30, nr 2.
47. Shepard W.S., *International Law and the War on Terrorism*, „Mediterranean Quarterly” 2005, vol. 16, nr 1.
48. Sokołowski A., *Niemcy wobec terroryzmu międzynarodowego w XXI wieku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2006, nr 4.
49. Sorel J.-M., *Some questions about the definition of terrorism and the fight against its financing*, „European Journal of International Law” 2003, vol. 14, nr 2.
50. Soriano M.R.T., *Terrorism and the Mass Media after Al Qaeda: A Change of Course?*, „Athena Intelligence Journal” 2008, vol. 3, nr 1.
51. Spencer A., *What have the new EU members done to combat terrorism after September 11th?*, „International Public Policy Review” 2006, vol. 2, nr 2.
52. Staub E., *Notes on Terrorism: Origins and Prevention*, „Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology” 2002, vol. 8, nr 3.
53. Stenersen A., *The Internet: A Virtual Training Camp?*, „Terrorism and Political Violence” 2008, vol. 20, nr 2.
54. Stohl M., *Old myths, new fantasies and the enduring realities of terrorism*, „Critical Studies on Terrorism” 2008, vol. 1, nr 1.
55. Symeonidou-Kastanidou E., *Defining Terrorism*, „European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 2004, vol. 12, nr 1.
56. Symonides J., *Prawnomiędzynarodowe aspekty walki z terroryzmem*, „Sprawy Międzynarodowe” 2001, nr 4.
57. Vlcek W., *Surveillance to Combat Terrorist Financing in Europe: Whose Liberty, Whose Security?*, „European Security” 2007, vol. 16, nr 1.
58. Vries de G., *The European Union's Role in the Fight Against Terrorism*, „Irish Studies in International Affairs” 2005, vol. 16.
59. Wiener A., *European Responses to International Terrorism: Diversity Awareness as a New Capability?*, „Journal of Common Market Studies” 2008, vol. 46, nr 1.
60. Wolff S., *The Mediterranean Dimension of EU Counter-terrorism*, „European Integration” 2009, vol. 31, nr 1.
61. Wright J., *The Importance of Europe in the Global Campaign Against Terrorism*, „Terrorism and Political Violence” 2006, vol. 18, nr 2.
62. Wróblewski W., *Terroryzm religijny jako zagrożenie bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Problemy bezpieczeństwa” 2007, nr 1.
63. Zgorzały R., *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w polskim prawie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 7-8.
64. Zimmermann D., *The European Union and Post-9/11 Counterterrorism: A Reappraisal*, „Studies in Conflict & Terrorism” 2006, vol. 29, nr 2.

d) Prace popularno-naukowe:

1. Allam M., *Kamikadze made in Europe. Czy Zachodowi uda się pokonać islamskich terrorystów?*, Wydawnictwo UNIVERSITAS, Kraków 2008.
2. Williams P.L., *Al-Kaida bractwo terroru*, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2002.

e) Artykuły internetowe:

1. Friesen K., *The Effects of the Madrid and London Subway Bombings On Europe's View of Terrorism*, Review Digest: Human Rights & the War on Terror 2007.
2. Garncarz G., *Podstawy współpracy z zakresie zwalczania terroryzmu w prawie Unii Europejskiej*.
3. Grajny M., *The European Union counterterrorism policy before and after the 9/11 attacks: to what extent does the European Union have an integrated policy towards terrorism?*, Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera, Kraków 2008.
4. Gruszczak A., Jasiński F., *Układ z Prüm: czy nowe porozumienie o współpracy w zwalczaniu zagrożeń dla porządku i bezpieczeństwa publicznego to właściwy kierunek współpracy w Europie?*
5. Hejduk A., *Współpraca i działania państw Europy Środkowo-Wschodniej dla bezpieczeństwa międzynarodowego, w kontekście istniejącego zagrożenia terrorystycznego*, Collegium Civitas, Warszawa 2007.
6. Liedel K., *Misja Ewaluacyjna UE dotycząca zdolności polski w zakresie zwalczania terroryzmu*.
7. Narojek M., *Strategia UE w zakresie zwalczania terroryzmu*.
8. Narojek M., *Terroryzm jako metoda prowadzenia walki; cele organizacji terrorystycznych i ich związek w ideologią*.
9. Onoszko M., *Po Londynie. Komentarze i opinie, rozwiązania, implikacje dla Polski*.
10. Piekarski M., *Strategia i taktyka terrorystów*.
11. Sabaj P., *Terroryzm w Unii Europejskiej*.
12. Szlachter D., *System podmiotowej walki z terroryzmem w Polsce (stan na marzec 2007)*.
13. Szlachter D., *Unia Europejska wobec terroryzmu - aktywność międzynarodowa*.
14. Wudarski Sz., *Wydział do spraw Terroryzmu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – raport*.
15. *Zmiany w systemie przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce*. Online: http://www.cbnt.collegium.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=49:zmiany-w-systemie-przeciwdziaania-terroryzmowi-w-polsce&catid=34:analizy-i-raporty&Itemid=49

f) Artykuły popularno-naukowe:

1. Fita-Czuchnowska M., *Wojna na śmierć i życie*, „Wprost” z 31.12.2003, nr 51/52.

g) Raporty, analizy, opinie, opracowania, komunikaty, badania:

1. Adamczuk M., Bełza L., Stempkowski M., *Czy Polsce jest potrzebna Narodowa Strategia Obrony przed Terroryzmem?*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, kwiecień 2009.
2. *After Madrid: the EU's response to terrorism*, 5th Report of Session 2004-05 – House of Lords.
3. Alegre S., *The EU's External Cooperation in Criminal Justice and Counter-terrorism: An Assessment of the Human Rights Implications with a particular focus on Cooperation with Canada*, Raport CEPS 2008.
4. Archick K., *U.S.-EU Cooperation Against Terrorism*, CRS Report for Congress, 19 stycznia 2005 oraz 16 października 2006.
5. Armitage Jr. D.T., *US and EU Efforts to Fight Terrorism: Same Ends, Different Means – Or Same Means, Different Ends?*, European Union Studies Association Conference, 17-19 maj 2007.
6. Balcerowska-Kwaterska K., *Polityka Wielkiej Brytanii w sprawie zwalczania terroryzmu międzynarodowego*, „Biuletyn” PISM, 2004, nr 16.
7. Balzacq T., Carrera S., *The EU's Fight against International Terrorism Security Problems, Insecure Solutions*, CEPS Policy Brief 2005, nr 80; P. Wilkinson, *International terrorism: the changing threat and the EU's response*, Chaillot Paper, 2005, nr 84.
8. Barcz J., *Poznaj Traktat z Lizbony*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2008.
9. Chodor J., Chudy K., Dołęga J., Posel-Częścik E., *Zwalczanie terroryzmu w krajach Unii Europejskiej*, „Biuletyn PISM” 2001, nr 24, seria Z.
10. Ditttrich M., *Facing the global terrorist threat: a European response*, EPC Working Paper 2005, nr 14.
11. Dołęga J., Gradziuk A., *Szczyt Unia Europejska – Stany Zjednoczone w Dromoland Castle w Irlandii*, „Biuletyn PISM” 2004, nr 28, seria Z.
12. Graś A., *Konwencja z Prüm – pozytywne i negatywne konsekwencje*, Biuletyn Analiz UKIE, nr 16.
13. Grudniewicz A., Komunikat z badań *"Poczucie zagrożenia terroryzmem oraz akceptowane działania zwiększające bezpieczeństwo obywateli"*, CBOS, Warszawa, wrzesień 2005.
14. Gruszczak A., *Unia Europejska wobec terroryzmu po 11 września 2001 roku*, „Opinie” 2002, Departament Strategii i Planowania Polityki, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nr 54.
15. Jasiński F., Narojek M., Rakowski P., *Wewnętrzne i zewnętrzne aspekty współpracy antyterrorystycznej w Unii Europejskiej w kontekście Polski jako państwa członkowskiego*, Materiały Robocze 2/06.
16. Kamiński S., *Polska w międzynarodowej koalicji przeciwko terroryzmowi*, „Bezpieczeństwo narodowe” 2006, nr 2.
17. Kiwierska J., *Wpływ wojny z terroryzmem oraz europejskiego procesu integracji na stosunki amerykańsko-europejskie*, „Opinie” 2003, Departament Strategii i Planowania Polityki, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nr 58.
18. *Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie rocznej strategii politycznej na 2009 r. z dnia z 13 lutego 2008 r.*

19. Kulesa Ł., *Zwalczanie terroryzmu a prawo międzynarodowe*, „Biuletyn PISM” 2004, nr 19.
20. Machnikowski R.M., Michalak J., Płaczek A., Rękawek K., Dziuba M., *Raport „Zagrożenie atakami terrorystycznymi w Polsce 2006” oraz Aneksy na rok 2007 i 2008*, Wyższa Szkoła Studiów Międzynarodowych w Łodzi, Centrum Studiów i Prognoz Strategicznych, Łódź, Grudzień 2005, Luty 2007, Marzec 2008.
21. Madej M., *Istota współczesnego międzynarodowego terroryzmu politycznego*, „Opinie” 2001, Departament Strategii i Planowania Polityki, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, nr 46.
22. Mickiewicz P., *Polska koalicji antyterrorystycznej. Cele strategiczne polityki zagranicznej i bezpieczeństwa na początku XXI wieku*.
23. Mickiewicz P., *Polska w koalicji antyterrorystycznej – wnioski dla polityki bezpieczeństwa RP*, Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej 2005, nr 1 (160).
24. Piątkowski P., *Terroryzm: nowe wezwanie dla bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa – Toruń 1996.
25. Płachta M., Wojnowski P., *Amerykańsko-europejska walka z terroryzmem: razem mimo różnic*, Zeszyty Akademii Dyplomatycznej, Akademia Dyplomatyczna Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Warszawa 2004.
26. Polko R., *GROM w działaniach przeciwterrorystycznych*, Biblioteka „Bezpieczeństwa Narodowego” 2008, tom 6.
27. *Polska wobec terroryzmu*, Instytut Studiów Strategicznych, Kraków 2002.
28. Profil krajowy Francji na stronach Rady Europy.
29. Profil krajowy Hiszpanii na stronach Rady Europy.
30. Profil krajowy Holandii na stronach Rady Europy.
31. Profil krajowy Niemiec na stronach Rady Europy.
32. Profil krajowy Polski na stronach Rady Europy.
33. Profil krajowy Wielkiej Brytanii na stronach Rady Europy.
34. Profil krajowy Włoch na stronach Rady Europy.
35. Przemówienie prezydenta Obamy podczas szczytu UE-USA w Pradze w dn. 5.IV.2009.
36. *Sprawozdanie ogólne z działalności Unii Europejskiej za rok 2006*.
37. *Sprawozdanie ogólne z działalności Unii Europejskiej za rok 2007*.
38. *Sprawozdanie ogólne z działalności Unii Europejskiej za rok 2008*.
39. Strzeszewski M., Komunikat z badań „O udziale polskich żołnierzy w operacjach militarnych za granicą, tarczy antyrakietowej i zagrożeniu terroryzmem”, CBOS, Warszawa, luty 2008.

SPIS TABEL

- Tabela 1.** Częstotliwość występowania elementów określających w 109 istniejących definicjach „terroryzmu”.
- Tabela 2.** Klasyfikacja aktorów w tzw. *low intensity wars*.
- Tabela 3.** Motywacje ważniejszych współczesnych ugrupowań terrorystycznych.
- Tabela 4.** Liczba ataków terrorystycznych w UE za lata 2006-2008.
- Tabela 5.** Współpraca instytucjonalna w ramach Unii Europejskiej w zakresie zwalczania terroryzmu.
- Tabela 6.** Traktaty oraz układy zawarte przez Polskę z partnerami zagranicznymi, w których wymieniono współpracę w zwalczaniu terroryzmu.
- Tabela 7.** Zobowiązania do współpracy w zwalczaniu terroryzmu w wybranych umowach bilateralnych rządowych i resortowych zwartych przez Polskę.
- Tabela 8.** Polska wobec konwencji antyterrorystycznych ONZ.
- Tabela 9.** Polska wobec konwencji antyterrorystycznych Rady Europy.
- Tabela 10.** Struktury organizacyjne powołane w latach 2002-2006 do koordynowania procedur zwalczania terroryzmu w Polsce.
- Tabela 11.** Ataki terrorystyczne oraz osoby aresztowane o takową działalność w terytorium Polski w latach 2006-2008.

SPIS RYSUNKÓW

- Rysunek 1.** Elementy definicji terroryzmu.
- Rysunek 2.** Terroryzm a przestępczość zorganizowana.
- Rysunek 3.** Korelacja źródeł terroryzmu.
- Rysunek 4.** Trójkąt komunikacji politycznej i terroryzmu.
- Rysunek 5.** Schemat organizacyjny współczesnych grup terrorystycznych.
- Rysunek 6.** Zagrożenie terroryzmem w opiniach Polaków.

SPIS WYKRESÓW

- Wykres 1.** Liczba aktów terroryzmu międzynarodowego w Europie w latach 1991-2003.
- Wykres 2.** Liczba aktów terroryzmu w Europie i Eurazji w latach 2004-2008.
- Wykres 3.** Liczba ofiar terroryzmu międzynarodowego w Europie w latach 1991-2003.
- Wykres 4.** Liczba ofiar terroryzmu w Europie i Eurazji w latach 2004-2008.
- Wykres 5.** Przykładowe umiejscowienie polskiej strategii antyterrorystycznej.

Oświadczenie

Świadom odpowiedzialności oświadczam, że przedkładana praca dyplomowa pt.: „Zjawisko terroryzmu oraz walka z nim w Unii Europejskiej” została napisana przeze mnie samodzielnie. Jednocześnie oświadczam, że w/w praca nie narusza praw autorskich w rozumieniu ustawy z dnia 4.04.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.Nr 24. poz. 83) oraz dóbr osobistych chronionych prawem cywilnym.

Przedłożona praca nie zawiera danych empirycznych ani też informacji, które uzyskałam/em w sposób niedozwolony. Stwierdzam, że przedstawiona praca w całości ani też w części nie była wcześniej podstawą żadnej innej urzędowej procedury związanej z nadawaniem dyplomu uczelni ani też tytułów zawodowych.

.....